

ახალი უმაღლესი სწავლებელი - ნიუნინი
NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE - NEWUNI

რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი

დიპლომატია და სამართალი

ISSN 2449-2655

№1-2(11)2024

International Scientific Peer-Reviewed Journal

Diplomacy and Law

გამომცემლობა „ნიჰორიზონტი“

საქართველო, თბილისი 2024

Georgia, Tbilisi 2024

UDC (უკ) 327+341.7

ჟურნალ „ლიკლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო:

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი რედაქტორი

თამარ გარდაფხაძე – სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის აფილირებული პროფესორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის რექტორი

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, რედაქტორი

დავით გეფერიძე – საერთაშორისო სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის პროფესორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

სარედაქციო საბჭოს წევრები:

ანა ანტჩაკ-ბარზანი – ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ფინანსებისა და მენეჯმენტის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე (პოლონეთი, ვარშავა);

ანატოლი ფრანცუზი – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, ეკონომიკისა და სამართლის უნივერსიტეტის სამართლის დისციპლინების კათედრის გამგე (უკრაინა, კიევი);

მამუკა მდინარაძე – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პარლამენტის წევრი;

მარია ტაციუ – სამართლის დოქტორი, ლექტორი ფინანსურ და კორპორატიულ სამართალში, უკლანის უნივერსიტეტში (კვიპროსი, ლარნაკა)

კახი ყურაშვილი – სამართლის დოქტორი, ნიუ ვიქენ უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სერგი კაპანაძე – საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

ავთანდილ ხაზალია – სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სიმონე ჯომეტი – ეკონომიკის დოქტორი, რომუალდო დელ ბიანკოს (ფლორენცია, იტალია) ფონდის გენერალური მდივანი;

გულნარა იმედაშვილი – ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის აფილირებული ასოცირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი;

ანნა მარუაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის აფილირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე;

ქეთევან ჯიჯეიშვილი – პოლიტიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

მანანა ალადაშვილი – ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ტურიზმის საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

მანანა ნანიტაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

ნონა ახალაშვილი – ფსიქოლოგიის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ფსიქოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

ლალი გარდაფხაძე – განათლების დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნის აფილირებული პროფესორი

ქართული ტექსტის კორექტორი – ზურაბ სანადირაძე

ინგლისური ტექსტის კორექტორი – სოფიო მორალიშვილი, ფილოლოგიის დოქტორი

ISSN 2449-2655

© ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნი, 2024

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2024

თბილისი, U186, ა. პოლიტეკოსკიას 4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

UDC (უკჯ) 327+341.7

Editorial Board of the journal *Diplomacy and Law*

Editor-in-Chief

Tamar Gardapkhadze – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Academician of the Georgian Academy of Social Sciences, Rector of New Higher Education Institute – NEWUNI

Deputy Editor-in-Chief

David Geperidze – Doctor of Law, Academician of the National Academy of Sciences of Abkhazia, Affiliated Professor at Gori State University

Editorial Board

Anna Antczak-Barzan – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of International Relations at University of Finance and Management in Warsaw;

Anatoli Francuz – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law at Kiev University of Economics and Law;

Mamuka Mdinardze – Doctor of Law, Professor, Member of the Parliament of Georgia;

Maria Tatsiou – PhD of Law, Lecturer in Financial and Corporate Law at UCLan Cyprus.

Kakhi Qurashvili – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Vision University;

Sergi Kapanadze – Doctor of International Relations, Professor, Illia State University;

Avtandil Khazalia – Doctor of Law, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Affiliated Professor at Sokhumi State University;

Simone Jiometti – PhD in Economics, General Secretary of Romualdo Del Bianco Foundation (Florence, Italy);

Gulnara Imedashvili – Doctor of Business Administration, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Head of the Scientific Research Center of New Higher Education Institute – NEWUNI

Anna Maruashvili – Doctor of Economics, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Vice Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute – NEWUNI;

Ketevan Jijeishvili – Doctor of Politics, Professor, Head of the Bachelor’s Program in International Relations at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Manana Aladashvili – Doctor of Business Administration, Professor, Head of the Bachelor’s Program in Tourism at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Manana Nanitashvili – Doctor of Economics, Professor, Head of the Bachelor’s Program in Business Administration at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Nona Akhalashvili – Doctor of Psychology, Professor, Head of the Bachelor’s Program in Psychology at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Lali Gardapkhadze – Doctor of Education, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI

Georgian Text Editor – Zurab Sanadiradze

English Text Translator and Editor – Sophio Moralishvili, Doctor of Philology

ISSN 2449-2655

© New Higher Education Institute – NEWUNI, 2024

Publishing House “UNIVERSAL”, 2024

4, A. Polictkovskaia., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

აკრძალულია საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „დიპლომატია და საერთაშორისო სამართალი“ გამოქვეყნებული მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება სარედაქციო საბჭოს წერილობითი ნებართვის და წყაროს მითითების გარეშე.

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილი მოსაზრებანი ეკუთვნის მხოლოდ და მხოლოდ მის ავტორებს და არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის პოზიციას ან პოლიტიკას.

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect views or policies of the International Scientific Journal "Diplomacy and Law".

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or dissemination without prior written permission of the editorial board or without citing the source.

დამფუძნებელი –

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნი newuni.edu.ge

თანადამფუძნებლები:

ვარშავის ფინანსებისა და მართვის უნივერსიტეტი vizja.pl

საქართველოს უნივერსიტეტების ასოციაცია sua.ge

საერთაშორისო სამართლის ასოციაცია intlaw.ge

Founder – New Higher Education Insitute newuni.edu.ge

Co-founders:

University of Finance and Management of Warsaw vizja.pl

Asociation of Georgian Universitits sua.ge

Asociation of International Law intlaw.ge

სარჩევნი

სამართლის და საერთაშორისო ურთიერთობები

თამარ გარდაფხაძე, ია ხარაზი
კეთილსინდისიერი შეძენის მიერ არაუფლებამოსილი პირის მიერ მასზე
გასხვისებადი ნივთის შეძენისას წარმოშობილი პრობლემების შესახებ
(სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე) 7
Tamar Gardapkhadze, Ia Kharazi
ON ISSUES ARISING FROM THE ACQUISITION OF PROPERTY SOLD BY AN UNAUTHORIZED PERSON
TO A BONA FIDE PURCHASER (BASED ON AN ANALYSIS OF COURT PRACTICE)..... 21

დავით გეფერიძე, ნინო კალატოზიშვილი
ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობის ზოგიერთი საკითხი მონრეალის 1999 წლის
კონვენციის ფარგლებში 33
Davit Geperidze, Nino Kalatozishvili
SOME ISSUES OF THE AIR CARRIER'S LIABILITY UNDER THE FRAMEWORK OF THE 1999 MONTREAL
CONVENTION 39

ია ხარაზი, თამარ გარდაფხაძე
ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ფორმა (თეორიული
და პრაქტიკული ასპექტები) 44
Ia Kharazi, Tamar Gardapkhadze
THE INTEREST ON MONETARY OBLIGATION AS A FORM OF RESPONSIBILITY (THEORETICAL AND
PRACTICAL ASPECTS)..... 68

ქეთი ჯიჯეიშვილი, სოფიო გორგილაძე
დონალდ ტრამპი და საარჩევნო მანიპულაციები 80
Keti Djijeishvili, Sofio Gorgiladze
DONALD TRUMP AND ELECTION MANIPULATIONS 84

ნანა ციხისტავი, თამარ კოპალეიშვილი
თორღვა პანკელი – კოხტასტავის შეთქმულების გმირი თუ ქართული სახელმწიფოს
მტელაბა? 88
Nana Tsikhistavi, Tamar Kopaleishvili
THOROVA PANKELI – THE HERO OF THE KOKHTASTAVI CONSPIRACY OR A TRAITOR TO THE GEORGIAN
STATE!? 95

ნანა ბახსოლიანი, სალომე ქავთარაძე
ორი გერმანია – ორ ბანაკში წარმოებული პოლიტიკა (გფრ, გდრ) 102
Nana Bakhsoiani, Salome Kavtaradze
TWO GERMANYS – THE POLICY MADE IN TWO CAMPS (GFR, GDR) 108

თამთა ტყეშვილი
საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური ვექტორები და ჩინეთთან ეკონომიკური
დაახლოების პოლიტიკური ეფექტი 113
Tamta Tcheishvili
GEORGIA'S FOREIGN-POLITICAL VECTORS AND THE POLITICAL EFFECT OF ECONOMIC
RAPPROCHEMENT WITH CHINA 117

ნანა ციხისტავი, თამარ კოპალეიშვილი
იეზუიტების ორდენი და ეკონომიკა 120
Nana Tsikhistavi, Tamar Kopaleishvili
THE JESUIT ORDER AND THE ECONOMY..... 128

ეკონომიკა და ბიზნესის მიმართულება

მანანა ნანიტაშვილი სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გამოკვლევა.....	135
Manana Nanitashvili RESEARCH OF CONSUMER BEHAVIOR PATTERNS.....	140
მანანა ალადაშვილი, ნათელა თუშიშვილი მდგრადი ტურიზმი, როგორც ურთიერთობის ახალი ტიპი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში.....	144
Manana Aladashvili, Natela Tushishvili SUSTAINABLE TOURISM AS A NEW TYPE OF RELATIONSHIP IN THE DEVELOPMENT OF A “GREEN ECONOMY”	156
მარინა ლუარსაბიშვილი ვენჩერული კაპიტალის ბაზარი – კაპიტალის თანამედროვე ალტერნატიული ბაზრის ელემენტი.....	167
Marina Luarsabishvili VENTURE CAPITAL MARKET – MODERN CAPITAL ALTERNATIVE MARKET ELEMENT.....	171
ასმათ შამუგია HR შესაბამისობის მნიშვნელობა დამსაქმებლისთვის და დასაქმებულისთვის	174
Asmat Shamugia IMPORTANCE OF HR COMPLIANCE FOR EMPLOYER AND EMPLOYEE.....	179
მაია გელაშვილი შემოსავლების უთანასწორობის ეკონომიკური შედეგი საქართველოში	184
Maia Gelashvili ECONOMIC IMPACT OF INCOME INEQUALITY IN GEORGIA.....	190
ნაირა ღვედაშვილი, გულნარა იმედაშვილი მენეჯმენტის აქტუალური პრობლემები.....	195
Naira Ghvedashvili, Gulnara Imedashvili CURRENT PROBLEMS OF MANAGEMENT	199

ჰუმანიტარული მეცნიერებები

თეა ლორთქიფანიძე ქვემოთქმულების მორფოლოგიური პროცესთა ანალიზი.....	203
Tea Lortkipanidze ANALYSIS OF THE MORPHONOLOGICAL PROCESSES OF THE SUBLIMINAL.....	207
ზურაბ სანადირაძე, ირინე არჯევანიძე ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების ასპექტები და თანამედროვე რეალობის საქართველოში	210
Zurab Sanadiradze, Irine Arjevanidze ASPECTS AND CONTEMPORARY REALITIES OF TEACHING GEORGIAN AS A SECOND LANGUAGE IN GEORGIA	213
მარინე დონგუზაშვილი პარიზის, როგორც მოდერნისტული ქალაქის პარადიგმა ფრენსის სკოტ ფიტჯერალდის პროზაში	216
Marine Donguzashvili THE PARADIGM OF PARIS AS A MODERNIST CITY IN THE PROSE OF F. SCOTT FITZGERALD	218
სამეცნიერო სიახლენი ჟურნალი „დიპლომატიკა და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო	220
Scientific news EDITORIAL BOARD OF THE JOURNAL “DIPLOMACY AND LAW”	221

საპარტილოსა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულება

თამარ გარდაფხაძე
სამართლის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის
ავილირებული პროფესორი

ია ხარაზი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული და აწესს მოწვეული პროფესორი

კეთილსინდისიერი შემძენის მიერ არაუფლებამოსილი პირის მიერ მასზე გასხვისებული ნივთის შეძენისას წარმოშობილი პრობლემების შესახებ (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე)

ანოტაცია

სტატიამი განსახილველ პრობლემას აქვს სამი უკიდურესი გადაწყვეტა: დააკისროს ყველა რისკი შესაძლო მეცდომასთან დაკავშირებით მესაკუთრეს, ასევე, დააკისროს ყველა რისკი მყიდველს, და ბოლოს, აღმოფხვრას ყველა რისკი რეგისტრაციის სისტემისა და აღრიცხვის დახმარებით, ყველა უფლება გახდეს აშკარა და შემოწმებადი.

ვინდიკაციის შეზღუდვის წესის მოქმედება დაკავშირებულია მთელი რიგი გარემოებების არსებობასთან: 1) შემძენი კეთილსინდისიერია: გულისხმობს კეთილსინდისიერებას გამსხვისებლის, როგორც მესაკუთრის მდგომარეობასთან მიმართებით. აღნიშნული მოძრავ ნივთთან დაკავშირებით გულისხმობს, გამსხვისებლის მიერ ნივთის ფლობას, ხოლო უძრავთან – მისი, როგორც მესაკუთრის დაფიქსირებას მარეგისტრირებელ ორგანოში; 2) ნივთის გამსხვისებელსა და შემძენს შორის დადებულია გარიგება, რომელიც მიმართულია საკუთრების უფლების გადაცემისკენ; 3) გარიგება სასყიდლიანია; 4) შემძენს, ფაქტობრივად, გადაცემული აქვს ნივთი, რომელიც არ არის ბრუნვიდან ამოღებული ან ბრუნვაში შეზღუდული; 5) ნივთი გამოსულია მართლზომიერი მფლობელის ხელიდან მისი ნებით.

აზრი, რომლითაც შემძენი ვალდებულია შეამოწმოს გამსხვისებლის უფლება, დღეისათვის საკმაოდ აქტუალურია, მით უმეტეს, უძრავი ნივთის მიმართ, რომელზეც საკუთრების უფლება გადადის მხოლოდ სახელმწიფო რეგისტრაციის შემდეგ. საერთოდ, სახელმწიფო რეგისტრაციის სისტემა, უფლების გადასვლა უძრავ ქონებაზე, შემოღებულია ყველა უფლების გამჭვირვალობის მიზნით უძრავ ქონებაზე, და საბოლოოდ, გამოირიცხოს ვინდიკაციის შეზღუდვის შემთხვევები უძრავ ქონებაზე. უძრავი ქონების მიმართ სარეგისტრაციო წესრიგს შემოაქვს მესაკუთრეების პირდაპირი აღწერა, რის შედეგად ყველა პრეზუმფციები, რომლებსაც ახლა ეწინააღმდეგება უტყუარი მტკიცებულებები, კარგავენ აზრს. საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის ფაქტი ადასტურებს ქონებაზე უფლების წარმოშობასა და სახელმწიფოს მიერ საჯარო აქტით დადასტურების გზით გარანტირებულს ხდის უფლების ნამდვილობას. სამოქალაქო კოდექსის მიზნებიდან გამომდინარე, რეგისტრაციის აქტი – ეს არის საჯარო დადასტურება სამოქალაქო გარიგების საფუძველზე წარმოშობილი უფლების ნამდვილობისა.

სტატიაში ასევე საუბარია „უმცირესი ბოროტების“ თეორიის არსზე, რომელიც მდგომარეობს იმ-აში, რომ მიღებულმა გადაწყვეტილებამ ერთი მხარის სასარგებლოდ, მეორე მხარეს მოუტანოს, რაც შეიძლება მცირე ზიანი, ე. ი. დავა წყდება იმ მხარის სასარგებლოდ, რომელსაც უფრო ნაკლები შანსი აქვს დაიცვას თავისი ქონებრივი ინტერესები არაკეთილსინდისიერი გამსხვისებლის ხარჯზე და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: არაუფლებამოსილი პირი; უფლებამოსილი პირი; წარმომადგენელი; სესხის ხელშეკრულება; იპოთეკა; ვინდიკაცია; მესაკუთრის ბრალულობის თეორია; უმცირესი ბოროტების თეორია.

კეთილსინდისიერი შეძენის მიერ არაუფლებამოსილი პირის მიერ მასზე გასხვისებული ნივთის შეძენისას წარმომობილი პრობლემების შესახებ (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე)

სამოქალაქო სამართალში საკმაოდ ხშირად გვხვდება ქონების შეძენა არაუფლებამოსილი გამსხვისებლისაგან. არაუფლებამოსილი გამსხვისებელი შეიძლება იყოს, მაგალითად, სისხლის სამართალში ქურდი, მძარცველი და ა.შ., რომელმაც მოიპარა სხვისი ნივთი, ან ვთქვათ პირი, რომელმაც დაკარგული ნივთი იპოვა და კანონით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას, ეს ნივთი მის კანონიერ მფლობელს არ დაუბრუნა. ასევე, არაუფლებამოსილი შეიძლება იყოს პირი, რომელიც იმყოფება მესაკუთრესთან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში, რომლებიც არ ითვალისწინებდნენ ქონების გასხვისებას, მაგალითად დამქირავებელი ან მეიჯარე გაასხვისებს მას სხვა პირებზე მესაკუთრის ნებართვის გარეშე, წარმომადგენელი ან საწარმოს ხელმძღვანელი, რომელიც ასხვისებს ქონებას უფლებამოსილების დარღვევით, მისთვის მინდობილობით ან დამფუძნებელი საბუთებით გადაცემული უფლებებიდან გამომდინარე.

არაუფლებამოსილ პირში იგულისხმება, როგორც არაუფლებამოსილი კეთილსინდისიერი მფლობელი, რომელსაც თავიდანვე არ ჰქონია ნივთის ფლობის უფლება ან დაკარგა ეს უფლება და ვალდებულია დაუბრუნოს ნივთი უფლებამოსილ პირს...{1}. რაც შეეხება არაუფლებამოსილ, არაკეთილსინდისიერ მფლობელს, კანონი მის მიმართ მეტ სიმკაცრეს იჩენს, რამეთუ, არაკეთილსინდისიერმა მფლობელმა უფლებამოსილ პირს უნდა დაუბრუნოს, როგორც ნივთი, ასევე მიღებული სარგებელი, ნივთის ან უფლების ნაყოფი. მფლობელი ვალდებულია აანაზღაუროს ის ნაყოფი, რომელიც მან ბრალუვლად არ მიიღო.... {2}.

არაუფლებამოსილი პირი შეიძლება იყოს არასრულწლოვანის მშობლები, რომლებიც ასხვისებენ მათ ქონებას კანონით დადგენილი პროცედურების გარეშე, – მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს გარეშე. ეს შემთხვევები აერთიანებს იმას, რომ ქონება იყო გასხვისებული წარმოდგენილი მესაკუთრის ან კანონით დადგენილი წესებით დადგენილი უფლებამოსილების დარღვევით.

ამგვარი საქმეების გადაწყვეტის პრაქტიკამ გამოიწვია არაერთი დავა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა არაუფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებით. ა-ს სარჩელზე, რომლითაც იგი მიმართავდა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოპასუხეების ლ.მ-სა და მ. ნ-ის მიმართ და მოითხოვდა ნოტარიუს ლ. ბ-ის მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლის გაუქმებას (სარჩელის ფაქტობრივ გარემოებად მითითებული იყო, რომ ნ. ა-ესა და ლ. მ-ეს შორის მ. ნ.-ს შუამავლობით გაფორმდა სანოტარო აქტი სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულებაზე (2012 წლის 30. 04), რომლის საფუძველზე ლ. მ-ემ, როგორც იპოთეკარმა, ნ. ა-ეს, როგორც მესაკუთრეს სესხად გადასცა 55 000 აშშ დოლარი, 2 თვის ვადით, 4% სარგებლის გადახდის პირობით. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად იპოთეკით დაიტვირთა ნ. ა-ის სახელზე რეგისტრირებული უძრავი ქონება. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საპროცენტო სარგებელს მოსარჩელე გადაიხდიდა შუამავალ მ. ნ.-თან. მ-ის მოთხოვნით ნოტარიუსმა გასცა სააღსრულებო ფურცელი, რომელშიც აღსასრულებელი ვალდებულების მოცულობა განისაზღვრა შემდეგნაირად: სესხის ძირითადი თანხა 55 000 აშშ დოლარი და პირგასამტეხლო 12013 წლის 01 აგვისტოდან 1800 დოლარი.

მოსარჩელის განმარტებით, მას შუამავალ მ. ნ-ის მეშვეობით, გადახდილი აქვს, როგორც სარგებელი, ისე, ძირითადი თანხა.....

საბოლოოდ, საქმე საკასაციო წესით უზენაესმა სასამართლომ განიხილა, მან სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლით განმარტა, რომ განსახილველი ნორმა ითვალისწინებს, უფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებას, თუმცა ნორმის სწორი განმარტების მიზნისათვის, პირველ რიგში, იგი განხილულ უნდა იქნეს მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობის მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებთან ერთობლიობაში..... იმის გათვალისწინებით, რომ სკ-ის 373-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ვალდებულების შესრულების წესი სადავო ურთიერთობის მიხედვით ეხება სასახლო ვალდებულების შესრულებას, მისი ნამდვილობა უნდა დადგინდეს სასესიო ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი წესების დაცვით. შესაბამისად, კონკრეტულ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება გაფორმდა შუამავლის მეშვეობით, მოვალეს/მსესხებელს ნაკისრი ვალდებულება მაინც კრედიტორის/გამსესხებლის წინაშე უნდა შეესრულებინა, რადგან რაიმე მითითებას შუამავლისათვის ძირითადი თანხის გადაცემის თაობაზე ხელშეკრულება არ შეიცავდა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა შესრულების მიღების ადრესატის განსასაზღვრად..... მოცემულ გადაწყვეტილებაში, საკასაციო პალატამ ყურადღება გაამახვილა ვალდებულების სუბიექტებსა და ვალდებულების შესრულების სუბიექტებზე და განმარტა, რომ ვალდებულების სუბიექტები ყოველთვის არიან კრედიტორი და მოვალე, ვალდებულება კი მოვალის ნაცვლად შეიძლება შეასრულოს სხვა პირმა და შესრულება მიიღოს არა კრედიტორმა, არამედ, სხვამ. როგორც წესი, მოვალე თვითონ ასრულებს ვალდებულებას, მაგრამ კრედიტორს შეიძლება შესრულება შესთავაზოს სხვა, მესამე პირმა, რომელიც არ არის მოცემული ვალდებულებითი ურთიერთობის მონაწილე. ზოგჯერ კრედიტორისათვის სულერთია, თუ ვინ შეასრულებს მას ვალდებულებას – მოვალე თუ მესამე პირი. მისთვის მთავარია მიიღოს შესაბამისი დაკმაყოფილება. საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, არა მხოლოდ ის, თუ ვინ ასრულებს ვალდებულებას, არამედ ისიც, თუ ვის მიმართ ხდება შესრულება. საკასაციო პალატამ ასევე განმარტა, რომ სკ-ის 373-ე მუხლით... განსაზღვრულ წრეში, ვის მიმართაც ვალდებულების შესრულების მიმღებ პირში არა მარტო კრედიტორი მოიაზრება, ასევე, ასეთი პირები შეიძლება იყოს კანონისმიერ ან სახელშეკრულებო წარმომადგენელი, შესრულებაზე უფლებამოსილი პირი სასამართლო გადაწყვეტილებითაც შეიძლება განისაზღვროს. საკასაციო პალატის განმარტებით, მეტად მნიშვნელოვან...სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს ვალდებულების შესრულება არაუფლებამოსილი პირის მიმართ. თუ ეს არ ხდება კრედიტორის თანხმობით, მოვალის მიერ ვალდებულება შესრულებულად არ ჩაითვლება. მოვალეს კი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობა დაეკისრება. თავის მხრივ, მოვალეს უფლება აქვს არაუფლებამოსილი პირის მიმართ განხორციელებული შესრულებისას მოითხოვოს მისგან შესრულებულის უკან დაბრუნება არა რეგრესული მოთხოვნის, არამედ უსაფუძვლო გამდიდრების საფუძველზე.

საკასაციო სასამართლომ ლ. მ.-ის საჩივარი დააკამყოფილა, ხოლო, შესაბამისად, ნ. ა.-ის სარჩელი დაუკამყოფილებლად ცნო (სკ. 976){3}.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა ავტომანქანის, როგორც მოძრავი ნივთის, შეძენისას საკუთრების უფლების წარმოშობისა და უფლებრივი ნაკლის მქონე ნივთზე ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების სამართლებრივ შედეგებთან დაკავშირებით{4}.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები კი შემდეგი იყო: დ. გ.-მ დ. ბ.-საგან შეიძინა ავტომანქანა, რომელიც შემდგომ გ. დ-ს მიჰყიდა. სსიპ შემოსავლების სამსახურმა აღნიშნული ავტომანქანა გ. დ-ს ჩამოართვა იმ მიზეზით, რომ ავტომანქანა ირიცხებოდა დ. ბ-ის სახელზე, რომელსაც შემოსავლების სამსახურის მიმართ დავალიანება გააჩნდა. საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლით დადგენილია მოძრავი ნივთის შეძენის წესი, რომ საკუთრების გადასაცემად აუცილებელია მესაკუთრემ ნამდვილი უფლების საფუძველზე გადასცეს შემძენს ნივთი. აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილით, კანონმდებლობით ამომწურავადაა დადგენილი შემთხვევები, საკუთრების უფლების გადაცემის იურიდიული შედეგის დადგომისათვის რა განიხილება ნივთის გადაცემად,

კერძოდ, ნივთის გადაცემა ითვლება: შემძენისათვის ნივთის ჩაბარება პირდაპირ მფლობელობაში; არაპირდაპირი მფლობელობის გადაცემა ხელშეკრულებით, რომლის დროსაც წინა მესაკუთრე შეიძლება დარჩეს პირდაპირ მფლობელად; მესაკუთრის მიერ შემძენისათვის მესამე პირისაგან მფლობელობის მოთხოვნის უფლების მინიჭება. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ ნასყიდობის საგანზე უფლებრივი ნაკლის არსებობის გარკვევის მიზნით, დადგენილ უნდა იქნეს, სისპ შემოსავლების სამსახურის მიერ ავტომატურად დაყენების დროისათვის დ. ბ-ი იყო თუ არა მოძრავი ნივთის მესაკუთრე. საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ამ კითხვაზე უარყოფითი პასუხი უნდა გვეცეს, რამეთუ მხარეთა შორის სადავო არ არის გარემოება, რომ ავტომატურად დ. ბ-მ მფლობელობაში გადასცა დ. გ-ს, ხოლო დ. გ-მ გ. დ-ს. ასევე, დადგენილია ნივთის ღირებულების გადახდის ფაქტი, რაც უდავოდ მოწმობს, რომ დ. ბ-ს, მას შემდეგ, რაც ნივთი დ. გ-ს გადასცა, ამ ნივთზე საკუთრების უფლება აღარ გააჩნდა, მიუხედავად იმისა, რომ შსს მომსახურების სააგენტოში ნივთი კვლავ დ. ბ-ს სახელზე ირიცხებოდა. საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, საკუთრების უფლების წარმოშობის საფუძვლები ამომწურავადაა დადგენილი სკ-ით, რომელიც ერთმანეთისაგან განასხვავებს მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების შეძენის სამართლებრივ რეჟიმს. სკ-ის 186-197-ე მუხლებით განსაზღვრულია რა, მოძრავ ნივთებზე საკუთრების შეძენის სამართლებრივი საფუძვლები, ეს წესი თანაბრად ვრცელდება ყველა მოძრავ ნივთზე და არ ადგენს მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების სავალდებულო რეგისტრაციას. რეგისტრაციის განხორციელება არ წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლებრივ აქტს, იგი მხოლოდ საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სამართლებრივ საფუძველს ქმნის და თავისი არსით ადმინისტრაციული სამართლის სფეროს განეკუთვნება[5]. საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, საქმის მასალებით არ დასტურდებოდა, რომ დ. ბ-სა და დ. გ-ს შორის ნასყიდობის ხელშეკრულების დადგენისას, ან 2009 წლის 21 ივლისს, გ. დ-ის მიერ ავტომატურად შეძენის დროისათვის, ნივთზე სისპ შემოსავლების სამსახურს პრეტენზია გააჩნდა, ანუ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადგენის დროისათვის ნივთზე უფლებრივი ნაკლის არსებობა დადგენილი არ იყო. საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, სკ-ის 491-ე მუხლით განმტკიცებულია მყიდველის უფლება, ნივთის ნაკლის გამო მოითხოვოს ხელშეკრულების მოშლა, თუმცა ნასყიდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ ამ უფლების რეალიზაციისათვის კანონით ვაა დადგენილი მისი გამოყენების წინაპირობები. აღნიშნული ნორმის თანახმად, მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების მოშლა 352-ე მუხლიდან გამომდინარე. ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების თანმდევი შედეგის – მხარეთა ორმხრივი რესტიტუციისათვის, მოსარჩელემ უნდა მიუთითოს და დაამტკიცოს: მოპასუხის მიერ ორმხრივი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულების დარღვევისა და ვალდებულების შესრულების თაობაზე კრედიტორის (მოსარჩელის) მიერ მოვალის გაფრთხილების ან მისთვის დამატებითი ვადის დაწესების ფაქტი (სკ-ის მ. 405.ნ.1.). სკ-ის 352-ე მუხლის (რომელიც განსაზღვრავს ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივ შედეგს), გამოყენება დაიშვება მხოლოდ სკ-ის 405-ე მუხლთან ერთობლიობაში, რომელიც ხელშეკრულებიდან გასვლის წესისა და სავალდებულო პირობების მარეგულირებელ დანაწესს წარმოადგენს[6].

ვინდიკაციის შეზღუდვის აუცილებლობა

სტატიაში განსახილველ პრობლემას აქვს სამი უკიდურესი გადაწყვეტა: 1. დააკისროს ყველა რისკები შესაძლო შეცდომასთან დაკავშირებით მესაკუთრეს; 2. დააკისროს ყველა რისკები მყიდველს და ბოლოს 3. აღმოფხვრას ყველა რისკები რეგისტრაციის სისტემის და აღრიცხვის დახმარებით, ყველა უფლება გახდეს აშკარა და შემოწმებადი.

ვინდიკაციის შეზღუდვის წესის მოქმედება დაკავშირებულია მთელი რიგი გარემოებების არსებობასთან: 1) შემძენი კეთილსინდისიერია: გულისხმობს კეთილსინდისიერებას გამსხვისებლის, როგორც მესაკუთრის მდგომარეობასთან მიმართებით[7]. აღნიშნული მოძრავ ნივთთან დაკავშირებით გულისხმობს, გამსხვისებლის მიერ ნივთის ფლობას, ხოლო უძრავთან – მისი, როგორც მესაკუთრის დაფიქსირებას მარეგისტრირებელ ორგანოში; 2) ნივთის გამსხვისებელსა და შემძენს შორის დადებულია გარიგება, რომელიც მიმართულია საკუთრების უფლების გადაცემისკენ; 3) გარიგე-

ბა სასყიდლიანია; 4) შემძენს ფაქტობრივად გადაცემული აქვს ნივთი, რომელიც არ არის ბრუნვიდან ამოღებული ან ბრუნვაში შეზღუდული; 5) ნივთი გამოსულია მართლზომიერი მფლობელის ხელიდან მისი ნებით{8}.

საქართველოს სკ-ის 187-ე მუხლის I ნაწილის I წინადადებით{9}: შემძენი ხდება ნივთის მესაკუთრე მაშინაც, როცა გამსხვისებელი არ იყო ნივთის მესაკუთრე, მაგრამ შემძენი ამ ფაქტის მიმართ კეთილსინდისიერია, პირდაპირ კავშირშია კოდექსისეულ ნორმასთან, რომელიც მესაკუთრედ ყოფნის პრეზუმფციას განამტკიცებს – ივარაუდება, რომ ნივთის მფლობელი არის მისი მესაკუთრე (158-ე მუხლის I ნაწილი). ორივე ზემოხსენებული ნორმა უზრუნველყოფს მოძრავი ნივთის კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების დაცვასა და სამოქალაქო ბრუნვის გამარტივებასა და სიმტკიცეს. ამასთან, თუ 187-ე მუხლის I ნაწილის I წინადადება ამ მუხლის მეორე ნაწილისგან დამოუკიდებლად იქნებოდა გააზრებული, მაშინ ნებისმიერი ბათილი განკარგვა გამსხვისებლის არაუფლებამოსილების გამო, ნამდვილი იქნებოდა და კეთილსინდისიერი შემძენი ყოველთვის შეიძენდა საკუთრებას. სწორედ, ამ მუხლის მეორე ნაწილის ფუნქციაა დააკონკრეტოს, თუ რა გარემოებების არსებობისას ხდება ნივთის კეთილსინდისიერი შემძენი მესაკუთრე და როდის არ დადგება ეს შედეგი. სამოქალაქო კოდექსში განხორციელებული ცვლილების (28.12.2011.) შედეგად, 187-ე მუხლის მეორე ნაწილის პირველი წინადადება ასე ჩამოყალიბდა: კეთილსინდისიერი შემძენი ვერ გახდება ნივთის მესაკუთრე, თუ ეს ნივთი მესაკუთრემ დაკარგა, მას მოჰპარეს, ან მისი ნების წინააღმდეგ სხვაგვარად გავიდა მისი მფლობელობიდან, ანდა შემძენმა ის უსასყიდლოდ მიიღო{10}.

უზენაესმა სასამართლომ სკ-ის 187-ე მუხლი სწორად განმარტა და მიუთითა შემდეგ გარემოებაზე, რომ თუ ნივთი მესაკუთრის ხელიდან მისი ნების გარეშე გამოვა, ახალი მფლობელი ვალდებული იქნება, რომ ნივთი კვლავ მესაკუთრეს დაუბრუნოს.

მართებულად მიუთითებს ქ. ქოჩაშვილი რომ: ეს დანაწესი პირდაპირ არ მიუთითებს მოძრავი ნივთის კეთილსინდისიერი შემძენის მიერ საკუთრების უფლების მოპოვების პირობებებზე, თუმცა აღნიშნული განსაზღვრულია ცივილისტურ დოქტრინაში, კერძოდ, მესაკუთრის მფლობელობიდან მისი ნებით ნივთის გამოსვლა, ნივთის შექენა კეთილსინდისიერი მფლობელის მიერ, სასყიდლით შექენა. აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილის ფორმულირების მიღმა ლოგიკურად, სწორედ ეს გარემოებები მოიაზრება. მართებულია, ნორმის შემფარდებულმა აღნიშნული ნორმის გამოყენებისას გაითვალისწინოს, როგორც არსებული მოცემულობა, ისე მის მიღმა არსებული რეალური სინამდვილე {11}. ბ. ზოიძის მართებული მოსაზრებით, სამოქალაქო კოდექსის 187-ე მუხლი არ არის მთლად სრულყოფილი და სამართლიანად იწვევს ცალკეულ შემთხვევაში კრიტიკას{12}. საქმე იმაშია, თუ მარტოოდენ აღნიშნული მუხლის შინაარსიდან ამოვალთ, ცალსახად იქმნება შთაბეჭდილება, რომ თითქოს კეთილსინდისიერი შემძენს ყველა შემთხვევაში რჩება საკუთრება ხელში, იმის მიუხედავად, თუ ვისგან შეიძინა. მთავარია შემდეგი გარემოებანი, კერძოდ, გამსხვისებელი იყოს არამესაკუთრე, შემძენი კი კეთილსინდისიერი. აქ არაფერია ნათქვამი არამესაკუთრე გამსხვისებლის ვინაობაზე იმაზე, თუ რა გზით მოხვდა მის ხელში ქონება. მის გაგება მხოლოდ 187-ე მუხლი მე-2 ნაწილიდან შეიძლება. თუმცა, აქაც მთლად რიგიანად ვერაა საქმე. კეთილსინდისიერების ცნება შერყეულია. კერძოდ, მოძრავი ნივთის შემძენი ვერ იქნება კეთილსინდისიერი, თუ მესაკუთრემ ეს ნივთი დაკარგა, მოჰპარეს, ან მისი ნების საწინააღმდეგოდ სხვაგვარად გავიდა მისი მფლობელობიდან, ანდა თუ შემძენმა ისინი უსასყიდლოდ მიიღო. აღნიშნული გზით ნივთების შექენა შეიძლება იყოს არამართო არაკეთილსინდისიერი (ვერ იქნება კეთილსინდისიერი), არამედ კეთილსინდისიერიც. აღნიშნული ნორმის შინაარსიდან ისე გამოდის, რომ ნივთის შექენის გზა განსაზღვრავს შექენის კეთილსინდისიერება-არაკეთილსინდისიერებას და არა შემძენის დამოკიდებულებას მის მიმართ. აქედან გამომდინარე, უმჯობესი იყო ნორმაში საკუთრების შექენაზე ყოფილიყო ყურადღება გამახვილებული{13}. დაახლოებით მსგავს დანაწესს შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 935-ე პარაგრაფის დანაწესი, კერძოდ, §§ 932-934-ის საფუძველზე, საკუთრების შექენა არ ხდება, თუ ნივთი მესაკუთრეს მოჰპარეს, მან ნივთი დაკარგა ან ეს უკანასკნელი სხვაგვარად გავიდა მისი მფლობელობიდან. იმ შემთხვევაში, თუ მესაკუთრე მხოლოდ არაპირდაპირი მფლობელი იყო, ანალოგიური წესი მოქმედებს, როდესაც ნივთი გავიდა მფლობელის მფლობელობიდან. (2) ეს ნორმები არ გამოიყენება ფულის ან საწარ-

მდგენლო ფასიანი ქაღალდების მიმართ, ისევე, როგორც იმ ნივთების მიმართ, რომელთა გასხვი-
ლება ხდება საჯარო აუქციონის ან §979-ის 1ა ნაწილის თანახმად ჩატრებული აუქციონის გზით{14}.

გერმანიის სკ-ის 934-ე მუხლის განმარტებით, ნორმა ორ შემთხვევას განსხვავებს, კერძოდ: 1. თუ
გამსხვისებელი არის არაპირდაპირი მფლობელი, როდესაც არაპირდაპირი მფლობელობა სხვის-
თვის საკმარისია, მაშინ კეთილსინდისიერი შემძენი ხდება მესაკუთრე მფლობელობის შუალედური
ურთიერთობიდან გამომდინარე, მოთხოვნის უფლების დათმობით. აღნიშნულის წინაპირობაა ის,
რომ პირდაპირ მფლობელს შეძენის ფაქტობრივი შემადგენლობის დასრულების მომენტში (ჯერ კი-
დევ) აქვს ნება, ფლობდეს ნივთს არაპირდაპირი მფლობელისათვის ნივთის გამოთხოვის მოთხოვ-
ნის უფლების დათმობის აღიარებით. მოთხოვნის დათმობით არაპირდაპირი მფლობელი კარგავს
მფლობელობას, შემძენი კი მას იღებს (იხ. § 870). სადავო ხდება თუ არა კეთილსინდისიერი შეძენა
ასევე შემდეგი გარემოებების თანხვედრისას: პირობადებული საკუთრების უფლებით მყიდველი გა-
ასხვისებს ნივთს, მიუხედავად ჯერ კიდევ არსებული მაგ., ვ-ის პირობადებული საკუთრებისა, §929,
930-ის შესაბამისად, კეთილსინდისიერი მესამე პირის გ-ს უზრუნველსაყოფად, რომელიც თავის
მხრივ, უსაფრთხოებისთვის ასხვისებს მეოთხე პირზე დ-ზე. გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სა-
სამართლო სადარავი ჩარხის საქმეში (BGHD, 50,45) დაეთანხმა დ-ს მიერ ნივთის კეთილსინდისი-
ერ შეძენას, § 934-ის შესაბამისად (და ამით ვ-ს მიერ საკუთრების უფლების დაკარგვას): მართალია,
გ-ს კ-საგან მფლობელობის გადაცემის არარსებობისას არ შეეძლო საკუთრების უფლების შეძენა (§
933), თუმცა, მას მაინც შეეძლო კ-სათვის სინამდვილეში კუთვნილი სამომავლო უფლების მიღების
მოთხოვნის უფლების შეძენა; ვინაიდან სამომავლო უფლების მიღების მოთხოვნის უფლება გადა-
ცემულ იქნა, აღარ არსებობს კ-სა და გ-ს შორის მფლობელობის შუალობით ურთიერთობაში ეჭვის
შეტანის საფუძველი (მაგ, § 139 ის გამო), ხოლო გ-ს შეეძლო, მფლობელობის შუალობითი ურთიერ-
ობიდან გამომდინარე, კუთვნილი ნივთის გამოთხოვის მოთხოვნის უფლების დ-სათვის დათმობა,
რომელიც ამის შედეგად საკუთრების უფლებას კეთილსინდისიერად შეიძენდა. შედეგი უცნაურია
იმდენად, რამდენადაც მეორე უზრუნველყოფის მიმღები დ, რომლის სასარგებლოდაც მოქმედებს
§ 934, პირობითი საკუთრების ობიექტისაგან უფრო დამორებული იყო, ვიდრე პირველი უზრუნ-
ველყოფის მიმღები გ, რომელსაც არ შეეძლო, § 933 ის შესაბამისად, საკუთრების უფლების შეძენა.
თუმცა, უმაღლესი ფედერალური სასამართლო ეთანხმება ამ კანონით გათვალისწინებულ შედეგს,
ვინაიდან § 933 სა და § 934 ს შორის სხვაობისათვის შესაძლებელია შეთანხმებულ საკანონმდებ-
ლო საფუძველზე მითითება. კერძოდ, კანონი გამოდის არაპირდაპირი მფლობელობის პირდაპირ
მფლობელობასთან გათანაბრების პოზიციიდან და კეთილსინდისიერი შეძენისათვის საკმარისად
მიიჩნევს იმას, რომ გამსხვისებელი თავის მფლობელობას სრულად ფლობს; ეს წინაპირობა მიღ-
წეულია მხოლოდ § 934 ის შემთხვევაში, თუმცა, – მფლობელობის არარსებობის გამო – არა § 933
ის შემთხვევაში. 2. თუ გამსხვისებელი არ არის არაპირდაპირი მფლობელი, მაშინ კეთილსინდისიე-
რი შემძენი ხდება მესაკუთრე, როდესაც მესამე პირი მას გასხვისების აღიარების მიზნით გადასცემს
მფლობელობას და, მაგ., ახალი მფლობელობის შუალედურ ურთიერთობას ამყარებს მასთან. ეს
მოქმედებს ასევე სასამართლო პრაქტიკის მიხედვითაც, როდესაც მესამე პირი თამაშობს ორმაგ თა-
მამს და მას სურს, ხელი შეუწყოს არა მხოლოდ შემძენის მფლობელობას, არამედ თავად ცდილობს
თავდაპირველ მესაკუთრესთან მფლობელობით-სამართლებრივი ურთიერთობის შენარჩუნებას.
მაგ., ვ-მ კ-ზე პირობადებული საკუთრების უფლებით გაასხვისა საქონელი და ეს უკანასკნელი თა-
ვისთვის შესანახად გადასცა საწყობის მფლობელ ლ-ს. ვ-მ ჯერ კიდევ ნასყიდობის ფასის სრულ გა-
დახდამდე გაითამაშა, თითქოს იგი მესაკუთრეა და გაასხვისა საქონელი ლ-ს მიმართ თავისი ვითომ
ნივთის გამოთხოვის მოთხოვნის უფლების დ-სათვის კეთილსინდისიერი დათმობით. დებს დ-სთან
დამოუკიდებელ საწყობში მიბარების ხელშეკრულებას, თუმცა, ამის შემდეგ ვ-სათვის ახორციელებს
მიწოდებებს. გაბატონებული შეხედულების თანახმად, დ. იძენს საკუთრების უფლებას, § 934 ის პა-
რაგრაფის საფუძველზე, ვინაიდან დ, ლ-სთან საწყობში მიბარების ხელშეკრულების დადებით უნდა
გახდეს ერთპიროვნული არაპირდაპირი მფლობელი. საწინააღმდეგო მოსაზრება კი, პირიქით, აღი-
არებს მხოლოდ არაპირდაპირი დამატებითი მფლობელობის არსებობას ვ-სა და დ-საგან, ვინაიდან
ლ. ყოველთვის ასრულებს ვ-ს მითითებებებს; თუმცა, ეს § 934 ის მე-2 კაზუსისათვის საკმარისი არ

არის, ვინაიდან ვ. მფლობელობით-სამართლებრივი თვალსაზრისით ნივთთან ახლოს დგას, ვიდრე დ. და, შესაბამისად, ღირსია დაცვისა. თუმცა, დამატებითი მფლობელობის შესახებ მოძღვრებაზე უნდა ითქვას უარი. ლ-ს მიერ ვ-ს მითითებების შემდგომი შესრულება არ იცვლება იმით, რომ დ-მ, უპირველეს ყოვლისა, მიიღო ერთპიროვნული არაპირდაპირი მფლობელობა და ამით განდა საქონლის მესაკუთრე{15}.

გარიგებების სავალდებულო სახელმწიფო რეგისტრაციის შემოღებამ გააუმჯობესა სიტუაცია, მაგრამ მთლიანობაში ვერ მოხსნა პრობლემა. რეგისტრაცია არ იძლევა გარანტიებს მთელი რიგი გარიგებების რგოლში რომელიმე გარიგების აღიარების უმოქმედობაზე მომავალში. მაგალითად, მინდობილობის აღიარება ქონების გასხვისებაზე შემდგომი უმოქმედობით ნიშნავს იმას, რომ ქონება შექცნილია პირისაგან, რომელსაც არ ჰქონდა მისი გასხვისების უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულმა გარიგებამ გაიარა სახელმწიფო რეგისტრაცია. ამის დასამტკიცებლად შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითი: ხ. მ-მა 11.05. 2018წ. სარჩელით მიმართა გორის რაიონულ სასამართლოს მოპასუხეების სსიპ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოსა და სსიპ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს შიდა ქართლის რეგიონული ოფისის მიმართ და მოითხოვა ვ. ბ-ის საკუთრებაში, გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ.....-ში მდებარე 1709 კვ.მ. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთის სისტემური რეგისტრაციის შესახებ 16.06.2003წ. ჩანაწერის გაუქმება, სარეგისტრაციო წარმოების შეჩერების შესახებ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს შიდა ქართლის ოფისის 27.03. 2018 წ. #.. გადაწყვეტილების, სარეგისტრაციო წარმოების შეწყვეტის შესახებ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს შიდა ქართლის რეგიონული ოფისის 27.04.2018წ. #.. გადაწყვეტილების და ადმინისტრაციული საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს 08.05.2018წ. გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა..... საჯარო რესტრმა სააპელაციო საჩივრით მიმართა სააპელაციო სასამართლოს, რომელმაც აპელანტის საჩივარი არ დააკმაყოფილა და უცვლელი დატოვა გასაჩივრებული გადაწყვეტილება. სააპელაციო სასამართლომ სრულად გაიზიარა ქვედა ინსტანციის სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები და სამართლებრივი შეფასება... საკასაციო სასამართლომ გასაჩივრებული განჩინების გაცნობის, საქმის მასალების შესწავლის, საკასაციო საჩივრის დასაშვებობის შემოწმების შედეგად მიიჩნია, რომ სსიპ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს საკასაციო საჩივარი არ აკმაყოფილებს საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის 34-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მოთხოვნებს და საკასაციო საჩივარი არ ექვემდებარება დასაშვებად ცნობას სააპელაციო სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკისაგან განსხვავების არსებობის საფუძვლით და ამასთანავე, არ არსებობს საკასაციო საჩივრი განხილვის შედეგად მსგავს სამართლებრივ საკითხზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მანამდე არსებული პრაქტიკისაგან განსხვავებული გადაწყვეტილების მიღების ვარაუდი. სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებული განჩინება არ ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენციას და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრევენდენტულ სამართალს. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კასატორი ვერ ასაბუთებს სააპელაციო სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას მატერიალური ან საპროცესო სამართლის ნორმების მნიშვნელოვანი დარღვევით. საკასაციო სასამართლომ გაიზიარა მოცემულ საქმეზე სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები და ამ გარემოებებთან დაკავშირებით გაკეთებული სამართლებრივი დასკვნები და მიიჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლომ არსებითად სწორად გადაწყვიტა მოცემული დავა. აღნიშნა, რომ საქმის მასალების მიხედვით, გორის მუნიციპალიტეტის მერთან არსებული ფიზიკური და კერძო სამართლის იურიდიული პირების მფლობელობაში (სარგებლობაში) არსებულ მიწის ნაკვეთებზე საკუთრების უფლების აღიარების კომისიის 09.02.2018წ. #7 განკარგულებით ხ.მ-ს უარი ეთქვა თვითნებურად დაკავებულ მიწის ფართზე საკუთრების უფლების აღიარებაზე იმ მოტივით, რომ აღნიშნულ ქონებაზე ფიქსირდებოდა სისტემური რეგისტრაცია სხვა მესაკუთრეზე, კერძოდ, გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ..-ში მდებარე 1709 კვ.მ. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი 2003 წლის 16 ივნისიდან სისტემური რეგისტრაციის საფუძვალზე ირიცხებოდა ვ.ბ-ს სახელზე. X.მ-მა განცხადებით მიმართა მარეგისტრირებულ ორგანოს ვ.ბ-ის სახელზე განხორციელებული სისტემური რეგისტრაციის გაუქმების მოთხოვნით, რამეთუ

წლების მანძილზე თავად ფლობს და სარგებლობს აღნიშნული მიწით. საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს შიდა ქართლის რეგიონული ოფისის გადაწყვეტილებით, სარეგისტრაციო წარმოება შეჩერდა, ხოლო შემდეგ შეწყდა განმცხადებლის მიერ რეგისტრაციის გაუქმების დამადასტურებელი დოკუმენტის წარუდგენლობის საფუძვლით. საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო გადაწყვეტილებით არ დაკმაყოფილდა ხ. მ-ის ადმინისტრაციული საჩივარი. საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ ვ. ბ-ის საკუთრების უფლების დამადასტურებელ დოკუმენტად მითითებულია მიწის საგადასახადო სია #232, რომელიც საჯარო რეესტრში დაცული არ არის. ამასთანავე, საქმის მასალების მიხედვით.. ის თემის საკრებულოს. ის 1986-2007 წლების საკომლო წიგნებში და სოფელს....-ის 1992-2001 წლების მიწის განაწილების სიებში ვ.ბ-ის კომლის და მის სახელზე რიცხული ქონების შესახებ ჩანაწერები არ მოიპოვება. საქმეში დაცულია გორის მინუციპალიტეტის მერიის და შსს შესაბამისი მომართვები, რომელთა მიხედვით არ დასტურდება ვ.ბ-ის და მისი ოჯახის წევრების გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ..ში ცხოვრების ფაქტი. საკასაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ ხ. მ-ის მიერ ვ. ბ-ის სახელზე განხორციელებული სისტემური რეგისტრაციის გაუქმების მოთხოვნით მარეგისტრირებული ორგანოსათვის მიმართვა თავისი შინაარსით წარმოადგენდა ადმინისტრაციული წარმოების წესით ვ.ბ-ის სახელზე განხორციელებული სისტემური რეგისტრაციის კანონიერების შესწავლას... აღსანიშნავია, რომ მარეგისტრირებულ ორგანოს აქვს რეგისტრაციის შესახებ გადაწყვეტილების კონტროლის/გადამოწმების შესაძლებლობა, თუმცა განსახილველ შემთხვევაში იგი ფორმალურად მიუდგა საკითხს და რეგისტრაციის გაუქმების დამადასტურებელი დოკუმენტაციის წარმოდგენა ცალმხრივად დააკისრა განმცხადებლის ავტორს, რაც არ გამომდინარეობს ადმინისტრაციული ორგანოსათვის კანონით მინიჭებული უფლებამოსილებისა და კანონით დადგენილი ვალდებულების არსიდან. ის გარემოება, რომ ადმინისტრაციულ ორგანოში არ ინახება ვ. ბ-ის სახელზე სისტემური რეგისტრაციით აღრიცხული უძრავი ქონების საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტი და არ დგინდება ნაკვეთის ზუსტი ადგილმდებარეობა, ქმნის ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ საქმის გარემოებების გამოკვლევა-შესწავლის საჭიროებას. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ იმ გარემოებების გათვალისწინებით, რომ სააპელაციო სასამართლოს მიერ არ დაკმაყოფილდა სსიპ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს სააპელაციო საჩივარი, საფუძვლიანია ხ. მ-ის მიერ საადვოკატო მომსახურებისათვის გადახდილი თანხის სააგენტოსათვის დაკისრება, ხოლო ასანაზღაურებელი თანხის ოდენობა გონივრული და სამართლიანია. საკასაციო სასამართლომ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს საკასაციო საჩივარი დაუშვებლად მიიჩნია[16].

სასამართლოების პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც მეურვეები მიმართავენ სასამართლოს სარჩელით მინდობილობის გაუქმების თაობაზე, რომელიც გაცემულია პირის სახელზე მისი კუთვნილი ბინის გაყიდვის უფლებით და ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებები ბათილად აღიარებულ იქნა შედგენილი მეურვის მიერ მესამე პირთან ერთად იმ პირთა გამოსახლების თაობაზე, რომლებიც კონკრეტულ ბინაში ცხოვრობენ. სარჩელები მოტივირებულია იმით, რომ მინდობილობის გაცემის მომენტში, ასევე მანამდე და მას შემდეგაც, როცა მეურვე იყო ფსიქიკურად დაავადებული პირი, რომელსაც არ შეეძლო გაეგო თავისი ქმედების მნიშვნელობა და ემართა იგი. რაიონული სასამართლოების მიერ სარჩელი დაკმაყოფილებულ იქნა მთლიანად. ზემოთ მოცემულ კონკრეტულ და ყველა მსგავს შემთხვევაში, დავიკავთ მართლმესაკუთრეს, მაშინ შემძენს არ ექნება არავითარი დამაჯერებელი ფაქტორები თავისი შენაძენის სიმტკიცეში. ისინი თავის უფლებების გარანტიისათვის მოითხოვენ გამსხვისებლისაგან (ამ შემთხვევაში გამყიდველისაგან) საკუთრების უფლებების მტკიცებულებებს გადასაყიდ ნივთზე, რაც არ მისცემს შემძენს არავითარ გარანტიებს, რადგანაც გამყიდველი თავის მხრივ შესაძლოა აღმოჩნდეს, როგორც ნივთშემძენი არაუფლებამოსილი გამსხვისებლისაგან. მაშასადამე, შემძენი ვერ იქნება დარწმუნებული, რომ იგი გახდა ქონების მესაკუთრე სავსებით ლეგალური შენაძენით, რადგანაც ყოველთვის შესაძლოა გამოჩნდეს სუბიექტი, რომელმაც დაკარგა საკუთრება. მერე კი რიგი გარიგებებით ქონება ხელში ჩაუვარდა შემძენს. თუ მესაკუთრე იქნება აბსოლუტური დაცვის ქვეშ, მაშინ ჩვენი შემძენი ამ შემთხვევაში დაკარგავს ქონებას, იმის მიუხედავად, რომ ის არის კეთილსინდისიერი და ქონება იქნა შეძენილი ლეგალურად. ასეთი მიდგომით იკარგება სტიმული ნებისმიერი ქონების შეძენაში, ეს კი ბუნებრივია ნიშნავს – ბრუნვის დამბლას.

ასეთი მდგომარეობა კი, ცხადია, არახელსაყრელია არა მარტო ყოფილი, არამედ პოტენციური მესაკუთრისათვის, რადგან ქონების ფასეულობა მუდავნდება სწორედ რომ ბრუნვაში. ამასთანავე, საკუთრების გადასაწილების ლეგალური ხერხის არქონა, როგორცაა ბრუნვა, მიგვიყვანს არალეგალურ, პირდაპირ რომ ვთქვათ, ძალადობრივ ქმედებებთან. სხვა შემთხვევაში ჩვენ მოგვიწევს ბრუნვის ადგილზე დავაყენოთ ერთმანეთის დაყაჩაღებით ჩამორთმეული ნივთების გაცვლა – რომელიც არა მარტო აბსურდულია, არამედ კატასტროფულიც, ამასთანავე, სახელმწიფო განვითარებული ბრუნვის დროს ღებულობს შემოსავალს: რაც უფრო განვითარებულია ბრუნვა, მით უფრო მეტი შემოსავალია, მდიდარ სახელმწიფოს კი შეუძლია წარმართოს სახსრები წინააღმდეგობების შესარბილებლად, ნებისმიერ საზოგადოებაში სოციალური პრობლემების გადასაჭრელად. მაშასადამე, ბრუნვის განვითარება პირდაპირ ან ირიბად ხელსაყრელია ყველასათვის: მესაკუთრისათვის, საზოგადოების სხვადასხვა ფენებისათვის და სახელმწიფოსთვისაც. აქედან გამომდინარე, ბრუნვაც აუცილებელია დავიცვათ სამართლებრივი საშუალებებით.

ამასთან დაკავშირებით ერენბურგი აღნიშნავდა: სამართალწესრიგი თითქმის არასდროს არ უზრუნველყოფს თანამიმდევრად სამართლის ინტერესებს, პირიქით, – სამართალწესრიგი ძალზე ხშირად წარადგენს წინა პლანზე ბრუნვის უზრუნველყოფის ინტერესებს. ეს პოულობს განმარტებას და გამართლებას მკაცრი სამართლის სასამართლოს წინაშეც კი იმაში, რომ ირიბად სამართალფლობელიც კი დაინტერესებულია ბრუნვის უზრუნველყოფის აღმავლობაში.

მაშასადამე, ბრუნვას ესაჭიროება დაცვა სამართლებრივი საშუალებებით. იგივე ერენბურგის სიტყვებით, ბრუნვის უზრუნველყოფა იმაშია, რომ პირის ნაღდი ქონების დასახული ხელსაყრელი ცვლილება რომ არ იყოს ჩაშლილი, მისთვის უცნობი გარემოებებით, აუცილებელია შემძენის ინტერესების დაცვა, მესაკუთრის ინტერესების მიუხედავად. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც კი პრობლემები არ იხსნება. ნებისმიერი შემძენი, როდესაც ხდება ქონების მფლობელი, დაინტერესებულია თავისი უფლებების სიმტკიცეში ამ ქონებაზე. როგორი იქნებოდა დაინტერესება შემძენის მიერ ნივთის შეძენაში თუ კი ის, როდესაც მესაკუთრე ხდება, თავისი სურვილის გარეშე შესაძლოა დაკარგოს აღნიშნული ნივთი და კანონი ამ შემთხვევაში დაიცავს მას კი არა, არამედ ახალ შემძენს? ამიტომ შემძენის უპირობო დაცვაც კი ასევე დაინტერესებული თავისი შენაძენის სიმტკიცეში, ამ შენაძენის მომენტის დამთავრებიდან, ითვლება იმ შემძენად, რომელიც დაინტერესებულია იმაში, რომ მისი საკუთრების უფლებები არ იქნას დაკარგული მისი სურვილის გარეშე. ამასთანავე, იგივე მესაკუთრე შემდგომში შეიძლება იყოს დაინტერესებული რომ მას მიეცეს იგივე ნივთის გასხვისების საშუალება, აქედანვე ახალი მფლობელის უფლებების სიმტკიცის უზრუნველსაყოფად.

კეთილსინდისიერება, როგორც ვინდიკაციის შეზღუდვის კრიტერიუმი

აღნიშნული სიტუაცია უნდა გადაწყდეს კომპრომისის მეშვეობით მესაკუთრის ინტერესებსა და კეთილსინდისიერ შემძენს შორის. უკიდურესი აზროვნების წერტილები – წერს ბ. ბ. ჩერეპახინი, - მიუხედავად თავისი თანამიმდევრობისა, რჩებიან ჩვეულებრივ სუფთა თეორიის სფეროში და არ ირეკებიან მოქმედ სამართალში. უკანასკნელი დიდწილად ირჩევს შუალედურ, კომპრომისულ გზას, რომელიც ასახავს დაპირისპირებულთა ინტერესების წინააღმდეგობრიობას, -აღნიშნულ შემთხვევაში თავდაპირველი მესაკუთრის ინტერესების და კეთილსინდისიერი შემძენის არაუფლებამოსილი გამსხვისებლისაგან. თუ ამასთანავე იფუნქციონირებს სამოქალაქო ბრუნვა და განვითარდება, საკუთრების უფლებები კი იქნება მისაღებ დონეზე (თუმცა რამდენადმე შეზღუდულად), მაშინ კომპრომისის შეიძლება ჩაითვალოს როგორც წარმატებული.

თანამედროვე ქართულ სამოქალაქო სამართალში დადგენილი კომპრომისით, მესაკუთრემ შეიძლება მოითხოვოს თავისი ქონება თუ იგი შეძენილია პირისაგან უსასყიდლოდ, რომელსაც არ ჰქონდა მისი გასხვისების უფლება; თუკი ქონება შეძენილია სასყიდლოდ, მაშინ მესაკუთრე უფლებამოსილია მოითხოვოს იგი არაკეთილსინდისიერი შემძენისაგან, კეთილსინდისიერი შემძენისაგან კი იმ შემთხვევაში, როდესაც ქონება დაკარგულია მესაკუთრის მიერ ან პირისაგან, რომელსაც ქონება გადაცემული ჰქონდა მფლობელობაში მესაკუთრის მიერ ან მიტაცებული იმისგან ან სხვისგან, ან გამოდის მფლობელობიდან სხვა გზით მათი სურვილის გარეშე.

სამოქალაქო სამართალში კომპრომისის დადგენილია 187-ე მუხლით (კეთილსინდისიერი შემძე-

ნი), როცა შემძენი ხდება ნივთის მესაკუთრე მაშინაც, როცა გამსხვისებელი არ იყო ნივთის მესაკუთრე, მაგრამ შემძენი ამ ფაქტის მიმართ კეთილსინდისიერია.... კეთილსინდისიერების ფაქტი უნდა არსებობდეს მის გადაცემამდე.

მაშასადამე, მესაკუთრის ქონების დაცვის მოთხოვნით სარგებლობს მხოლოდ კეთილსინდისიერი შემძენი. შემძენის კეთილსინდისიერება მდგომარეობს იმაში, რომ მან არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა, რომ ქონების მფლობელს არ ჰქონდა მისი გასხვისების უფლება. შემძენის კეთილსინდისიერება ვარაუდობს მის უცოდინარობას, რომ გამსხვისებელს არ გააჩნია სამართალუფლებები. გამსხვისებლისაგან ნივთის უკანონო გასხვისებაზე გახდიდა მომხმარებელს არაკეთილსინდისიერს.

შემძენი მაშინაც კეთილსინდისიერი, როდესაც მან არ იცის და არც უნდა იცოდეს თავისი მფლობელობის არაკანონიერება (უფრო ხშირად კი იმაზე, გამსხვისებელი, რომელმაც გადასცა მას ნივთი, არ იყო გასხვისებაზე უფლებამოსილი). და მაინც, ფორმულირება და არც შეეძლო სცოდნოდა(ცოდნა და შესაძლო ცოდნა), – გაგრძელებული წარმოდგენაა. შემძენს ან არ შეეძლო სცოდნოდა პასიური მოქმედების დროს და არ მიმართავდა არავითარ ქმედებებს, რომ გაეგო, ან ფორმულირება არ შეეძლო სცოდნოდა, ვარაუდობს რაღაც აქტიურ ქმედებებს შემძენის მხრიდან, იმისათვის, რომ გაეგო, აქვს თუ არა უფლებამოსილება გამსხვისებელს აღნიშნული ქონების გასხვისებაზე? ამ საკითხის ირგვლივ მოსაზრებები არაერთგვაროვანია.

მოვანდინოთ აღნიშნული ნორმის ანალიზი. თუ იარსებებდა მხოლოდ ფრაზა «არ ვიცოდი», ეს აღნიშნავდა არცოდნას შემძენის პასიური მოქმედებისას, რადგანაც აღნიშნული ფორმულირება არ აიძულებდა შემძენს ემოქმედა რომ გაეგო გამსხვისებლის უფლებები. თვით ფრაზა «არ შეეძლო მცოდნოდა» ვარაუდობს უფრო მეტს, ვიდრე უბრალოდ პასიურობა. მაგრამ აღნიშნული ფრაზა არ ვარაუდობს არც აქტიურ ქმედებებს. თუკი იქნებოდა ფრაზა «ვერ შევძელი გამეგო», მაშინ ეს აიძულებდა შემძენს აქტიური ქმედებისაკენ, გამსხვისებლის სამართალუფლებების განსაზღვრაში, მაგრამ ეს არ იქნებოდა სწორი. თვლიდა, რომ კეთილსინდისიერების გაგება მოითხოვს რწმუნებულებას გამსხვისებლის ნივთის გასხვისებაზე^[17]. არსებობს განსხვავებული მოსაზრებაც. ბ. ბ. ჩერეპანინი აკრიტიკებს ასეთ პოზიციას: ძნელია წარმოვიდგინოთ სამოქალაქო ბრუნვა, აგებული მყიდველების ისეთ ძლიერ ეჭვებზე, როგორც ამას მოითხოვს ბინდინგი. როგორ მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდნენ გამყიდველები, თუკი ისინი ყოველთვის იქნებოდნენ ვალდებულნი წარედგინათ ამომწურავი მტკიცებულებები საკუთრების უფლებით გასასხვისებელ ნივთზე.

ასე, რომ ამჟამად მოქმედი კანონი არ ავალდებულებს შემძენს გარკვეული ქმედებისაკენ გამსხვისებლის უფლებების გამოსარკვევად. მაგრამ კანონის ფორმულირება არ შეეძლო მცოდნოდა მაინც მოითხოვს შემძენისაგან გარკვეულ სიფრთხილეს გარიგების დროს, რადგანაც განსაზღვრულ შემთხვევებში შემძენს შეუძლია ივარაუდოს, დიდი ალბათობით, რომ გამსხვისებელს არ აქვს უფლებები ნივთის გასხვისებაზე. მაგალითად, ნივთის შეძენა ხელიდან ხელში ამკარად დაბალ ფასში. არსებობს სხვა აზრიც, რომლის თანახმად, ტერმინი «არ შეეძლო მცოდნოდა» განიმარტება უფრო ფართოდ. მაგ., ბგბ-ს § 932, აბზ. 2, აქ ჩვენი სამოქალაქო კოდექსის მოითხოვნით არცოდნა არა მარტო უხეში დაუდევრობით არამედ უბრალო წინდაუხედაობითაც). თუ ამ აზრზე დავდგებით, ჩვენ მოვითხოვთ შემძენისაგან მუდმივ სიფრთხილესა და ეჭვიანობას გამყიდველის მიმართ, ამით კი ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენი სამოქალაქო კოდექსის პრინციპით და საერთო კეთილსინდისიერ ბრუნვას წარმოადგენს. მხოლოდ უხეში დაუდევარი არცოდნა შეიძლება გავუტოლოთ გასხვისების არაუფლებამოსილების ცოდნას. ამჟამად სამოქალაქო ბრუნვა უკვე დიდი ხანია არასოციალისტურია, მაგრამ ბრუნვის მონაწილეების კეთილსინდისიერების საერთო წესი დღესაც აქტუალურია.

სამოქალაქო ბრუნვაში შემძენის წინდაუხედაობით არ შეიძლება შემძენის აღიარება არაკეთილსინდისიერად. სამართალს არ შეუძლია მოსთხოვოს სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს ზედმიწევნით მოსთხოვონ თავიანთ კონტრაგენტებს რა სამართლებივ საფუძველზე ფლობენ გასასხვისებელ ნივთს.

შემძენი ვალდებულია შეამოწმოს მესაკუთრე?

და მაინც, აზრი, რომლითაც შემძენი ვალდებულია შეამოწმოს გამსხვისებლის უფლება, დღეისათვის საკმაოდ აქტუალურია, მით უმეტეს, უძრავი ნივთის მიმართ, რომელზეც საკუთრების უფლე-

ბა გადადის მხოლოდ სახელმწიფო რეგისტრაციის შემდეგ. საერთოდ, სახელმწიფო რეგისტრაციის სისტემა, უფლების გადასვლა უძრავ ქონებაზე, შემოდებულია ყველა უფლების გამჭვირვალობის მიზნით უძრავ ქონებაზე და საბოლოოდ, გამოირიცხოს ვინდიკაციის შეზღუდვის შემთხვევები უძრავ ქონებაზე. უძრავი ქონების მიმართ სარეგისტრაციო წესრიგს შემოაქვს მესაკუთრეების პირდაპირი აღწერა, რის შედეგად ყველა პრეზუმფციები, რომლებსაც ახლა ეწინააღმდეგება უტყუარი მტკიცებულებები, კარგავენ აზრს. საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის ფაქტი ადასტურებს ქონებაზე უფლების წარმოშობასა და სახელმწიფოს მიერ საჯარო აქტით დადასტურების გზით გარანტირებულს ხდის უფლების ნამდვილობას. სამოქალაქო კოდექსის მიზნებიდან გამომდინარე, რეგისტრაციის აქტი _ ეს არის საჯარო დადასტურება სამოქალაქო გარიგების საფუძველზე წარმოშობილი უფლების ნამდვილობისა[18].

საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ სამოქალაქო უფლებებს, რომელთა არსებობა ვლინდება მხოლოდ საჯარო რეესტრიდან, ახასიათებთ განსაკუთრებული თავისებურება, რაც ვლინდება მათი განკარგვის შემთხვევაში. ამდენად, მათი გასხვისების, დატვირთვის ან სხვაგვარი განკარგვის შემთხვევაში, მეტად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მესამე პირთა უფლებებს, რომლებსაც აღნიშნული უფლების საჯარო რეესტრში რეგისტრაცია წარმოადგენს მყარ გარანტიას სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობისათვის. ყოველივე აღნიშნული მიუთითებს საჯარო რეესტრის მნიშვნელობაზე, კერძოდ, საჯარო რეესტრის ცნების განმარტებისათვის აუცილებელია, სწორად შეფასდეს საჯარო რეესტრის დანიშნულება და ფუნქცია, თუ რა ინტერესებს ემსახურება აღნიშნული ინსტიტუტი და, აქედან გამომდინარე, რა მნიშვნელობა ენიჭება რეესტრის რეგისტრაციის ფაქტს. უპირველეს ყოვლისა, ყურადღება უნდა გამახვილდეს საჯარო რეესტრის დანიშნულებაზე, რომელიც წარმოადგენს სამოქალაქო ბრუნვის გარანტს და ემსახურება ბრუნვის მონაწილის ინტერესების უზრუნველყოფას, დაცვას. აღნიშნული პრინციპის საფუძველზე, ობიექტურად არსებული ფაქტი – საჯარო რეესტრში უფლების რეგისტრაცია, იცავს ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპს საჯარო რეესტრში რეგისტრაციაუნარიანი უფლებების განკარგვის დროს და მისი სისწორის პრეზუმფცია ეხება, როგორც ადრინდელი მესაკუთრის, ასევე ახალი შემძენის უფლებებს. კონკრეტულ შემთხვევაში აღნიშნული პრინციპი იცავს ასევე კრედიტორის (იპოთეკარის) უფლებას[19].

რა გამოდის, კეთილსინდისიერების პრეზუმფცია უძრავი ნივთის გამსხვისებლის მიმართ არ მოქმედებს და შემძენი ვალდებულია შეამოწმოს მისი უფლებები? რეგისტრაციის სისტემა ხომ, შექმნილი კეთილსინდისიერების კლასიკური გაგების გაუთვალისწინებლობით, თავისი არსით გამოირიცხავს შესაძლებლობას სხვისი ქონების კეთილსინდისიერ შეძენისას. მაგალითი სასამართლო პრაქტიკიდან: სასამართლოს ფაქტობრივ-სამართლებრივი შეცდომა: თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 31 მაისის გადაწყვეტილებით სააპელაციო საჩივარი დაკმაყოფილდა, გასაჩივრებული გადაწყვეტილება გაუქმდა და, ახალი გადაწყვეტილებით მყიდველის სარჩელი დაკმაყოფილდა, მოპასუხის უკანონო მფლობელობიდან გამოთხოვილი იქნა სადავო უძრავი ქონება. სასამართლოს მითითებით, განსაზღვრულ შემთხვევაში, დადასტურებული იყო, რომ სადავო უძრავ ქონებაზე რეგისტრირებული იყო მოსარჩელის საკუთრების უფლება, ხოლო მოპასუხე ფლობდა ქონებას. ამასთან, მოპასუხემ ვერ წარადგინა სათანადო მტკიცებულება, რაც დადასტურებდა მისი ფლობის მართლზომიერებას მოსარჩელის საკუთრებაში არსებულ სადავო უძრავ ქონებაზე. აღნიშნულის საფუძველზე, იკვეთებოდა ვინდიკაციური სარჩელის დასაკმაყოფილებლად საჭირო ფაქტობრივი შემადგენლობა. საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა გასაჩივრებული გადაწყვეტილების მსჯელობა და დაასკვნა, რომ, მოცემულ შემთხვევაში, მოპასუხე მიწის ნაკვეთის არამართლზომიერი მფლობელი იყო, რადგან საქმეში არსებული მტკიცებულებების მიხედვით, მოსარჩელისა და მოპასუხის საკუთრების უფლება რეგისტრირებულია საჯარო რეესტრში, თითოეულს მინიჭებული ჰქონდა უნიკალური საიდენტიფიკაციო კოდი (სკ-ის 311-312 მუხლები), ამდენად, ვინდიკაციური სარჩელის დასაკმაყოფილებლად სავალდებულო სამი წინაპირობა არ არსებობდა (1. მოსარჩელე უნდა იყოს ნივთის მესაკუთრე; 2. მოპასუხე უნდა იყოს ნივთის მფლობელი; 3. მოპასუხეს არ უნდა ჰქონდეს ამ ნივთის ფლობის უფლება). საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ გამოსაკვლევი იყო საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს 31.08.2010წ. წერილი, რადგან სადავო მიწის ნაკვეთ-

ზე მხარეთა უფლებრივი მდგომარეობის დასადგენად უნდა გარკვეულიყო თითოეული მათგანის მოთხოვნის ფაქტობრივ-სამართლებრივი საფუძველი. გარდა ამისა, მოპასუხის მიერ სადავო ნივთის ფლობის მართლზომიერების შესწავლისა და შემოწმების მიზნით, მტკიცებულებათა ყოველმხრივი, სრული და ობიექტური და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა სამოქალაქო საქმეებზე მოკვლევის პროცესისათვის, არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, საქმის მასალებში წარმოდგენილი საჯარო რეესტრის მონაცემების მიხედვით, მხარეთა საკუთრების უფლებით აღრიცხული მიწის ნაკვეთების ფაქტის გადაფარვის გამოკვლევას, რაც უდავო იყო, თუმცა არ იყო დადგენილი სადავო ნაკვეთი სრულად, თუ მისი რომელიმე ნაწილი იყო ზედღებული მეორე ნაკვეთთან. საპელაციო სასამართლოს, საქმის ხელახლა განხილვისას, უნდა გამოეკვლია 1. გამყიდველს ჰქონდა თუ არა 2009 წელს საკუთრების უფლება ორ მიწის ნაკვეთზე, მათგან რომელი რა მონაცემებს მოიცავდა; 2. ამის შემდეგ გამოსაკვლევი იყო მოსარჩელისა და მოპასუხის მიწის ნაკვეთთა ზედღების ფაქტი 3. დამატებით იყო გამოსაკვლევი, თითოეული მესაკუთრის უფლება რეგისტრაცია როდის და უფლების დამდგენი რომელი დოკუმენტის საფუძველზე იყო დარეგისტრირებული{20}.

პრაქტიკაში არაერთი შემთხვევაა, როდესაც არამართლზომიერად დადებული შენობის ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების თაობაზე, როდესაც შენობა იყიდება იმ პირების მიერ, რომელთაც ამ შენობის მესაკუთრებისათვის, ნასყიდობის თანხა არ გადაუხდიათ, ან ნაწილობრივ გადაუხადეს და არც საკუთრების უფლება დაურეგისტრირებიათ საჯარო რეესტრში, რაც ხდება ხოლმე სასამართლო დავის საგანი. ცხადია, შენობა-ნაგებობებზე ვერ წარმოიშობა მესამე პირის საკუთრების უფლება, რადგანაც პირი, რომელმაც შენობის ნამდვილი მესაკუთრისაგან `შეიძინა` აღნიშნული უძრავი ქონება არც შესაბამისი საფასური გადაიხადა და საჯარო რეესტრშიც არ გაუტარებია საკუთრების უფლება. ცხადია ამ და ასეთ კონკრეტულ შემთხვევებში სასამართლო აკმაყოფილებს უძრავი ქონების მესაკუთრის სასარჩელო მოთხოვნებს, რამეთუ ადგილი აქვს არანამდვილი გარიგების დადების ფაქტს. საინტერესოა როგორ მიიღებდა მოსარჩელე თავის ქონებას უკან არანამდვილი გარიგების აღიარების შემდეგ? ხშირ შემთხვევებში სასამართლოს განმარტებებზე ამაზე არაფერი თქმულა. მაგრამ, ნათელია, რომ მოსარჩელის მიერ წარდგენილი სარჩელი, რომ გარიგება ჩაითვალოს არაკანონიერად და არა ვინდიკაციური სარჩელი, მოსარჩელე ცდილობდა დაებრუნებინა თავისი ქონება რესტიტუციით, ალბათ, შემძენის მხრიდან შეპასუხების შიშით, იმის გამო, რომ მეორე მხარეს არ შეპარვოდა ეჭვი მისი კეთილსინდისიერად შენობის დაბრუნებაში ვინდიკაციით.

აქ ნათელია ვინდიკაციური სარჩელისა და არანამდვილი გარიგების შედეგების გამოყენების სარჩელის ერთმანეთში არევა, რაც დაუშვებელია: მოსარჩელეს, რომელიც არ ითვლება, როგორც მხარე არანამდვილი გარიგებისა, არ შეუძლია ქონების მიღება რესტიტუციით, რადგანაც 167-ე მუხლის თანახმად, პირვანდელ მდგომარეობაში დგებიან არანამდვილი გარიგების მხარეები. მაშასადამე, სარჩელის დაკმაყოფილება და გარიგების აღიარება როგორც არანამდვილი, უპესპექტივოა მოსარჩელისათვის, რადგანაც მას არ შეუძლია მიიღოს თავისი ქონება რესტიტუციით, პერსპექტიულია მხოლოდ ვინდიკაცია, იმ პირობით, რომ სასამართლო სცნობს მოპასუხეს არაკეთილსინდისიერ შემძენად. ანის წინაპირობები კი სახეზეა: მოტივირებულ ნაწილში სასამართლო ასაბუთებს შემძენის მოვალეობას გარიგების დადების წინ იმოქმედოს გამსხვისებლის უფლებების შესამოწმებლად, კერძოდ, შეამოწმოს რეგისტრაციის მონაცემები, სხვა შემთხვევაში, თვლის, რომ მისი მოქმედებები წინდაუხედავია, რადგანაც სასამართლო ამასთანავე საუბრობს არა სამართალზე, არამედ შემძენის მოვალეობაზე, მაშინ არაკეთილსინდისიერების დასკვნა თავისთავად გამომდინარეობს.

წარმოსადგენია, რომ ასეთი პოზიცია დაფუძნებულია მხოლოდ იურისტების მსჯელობაზე და სასამართლო პრაქტიკაზე და რეალურად არ მტკიცდება ობიექტურ სამართალში. და მაინც, აღნიშვნის ღირსია, რომ «შიშები» შემძენების «სიფრთხილისა და ეჭვიანობის» თაობაზე შეიძლება გახდეს რეალური, ამდაგვარი სასამართლო გადაწყვეტილების გამო.

თუ არ უარყოფთ მესაკუთრის უძრავი ქონების უფრო სერიოზული დაცვის შესაძლებლობას საკუთრების უნებლიე ჩამორთმევაზე,- საჭიროა ითქვას, რომ ეს უნდა ხდებოდეს სამართლიანი გზით, ეს უნდა აკეთოს კანონმდებელმა და არა სასამართლომ. პრაქტიკა უნდა მიყვებოდეს სამართალს და არა პირიქით. ეს შეიძლება გაკეთდეს ორი ხერხით: პ ი რ ვ ე ლ ი. დავაკანონოთ პრაქტიკაში არსებუ-

ლი ტენდენცია, რისთვისაც შემოვიტანოთ ახალი აბზაცი 302-ე მუხლის 1-ლ პუნქტში, ან ჩავრთოთ ეს აბზაცი 302-ე მუხლში ახალი პუნქტით: 4. არ შეიძლება იყოს აღიარებული კეთილსინდისიერად ქონების შემძენი, თუ ქონების შეძენის მომენტისათვის რეგისტრაციის მონაცემებით ისახებოდა გარემოებები, რომლითაც იკრძალება გასხვისება. მ ე რ ე. არ დაეკისროს შემძენს დამამძიმებელი მოვალეობა შეამოწმოს გამსხვისებლის უფლებები ქონებაზე, მაგრამ უფრო საიმედოდ მესაკუთრის დაცვა დაევალოს სახელმწიფოს, რისთვისაც შემოღებული იქნას სავალდებულო რეგისტრაცია ყველა ხელშეკრულებისათვის, რომელიც იდება უძრავ ქონებაზე.

ამჟამად შემოღებულია საცხოვრებელი შენობების ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებების სავალდებულო რეგისტრაცია საწარმოების ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებები, უძრავი ქონების ნაჩუქრობის ხელშეკრულებები და სხვა ხელშეკრულებები, რომლის საგანს წარმოადგენს უძრავი ქონება.

ეს შეიძლება აიხსნას მხოლოდ იმით, რომ კანონმდებელს მიაჩნია ეს გარიგებები განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანად და შემდგომი გაურკვევლობის ასაცილებლად მოვალეობას აკისრებს ამგვარ გარიგებებზე – რეგისტრატორებს უძრავ ქონებაზე და მათ გარიგებებზე. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია სახელმწიფო რეგისტრატორების დავალდებულება ექსპერტიზაზე გაატარონ დოკუმენტები უძრავ ქონებაზე (მოახდინონ მისი ექსპერტიზა), რათა გამოირიცხოს შემძენის არაკეთილსინდისიერება, რამეთუ სამოქალაქო ბრუნვის რიგითი მონაწილისაგან შეუძლებელია მოითხოვოთ შეამოწმოს გამსხვისებლის უფლებები, თუ ეს ვერ მოახერხა პროფესიონალმა იურისტმა. ამიტომ ხელშეკრულების რეგისტრაციის ქონა იუსტიციის ორგანოში ნიშნავს შემძენის კეთილსინდისიერებას, – ეს გზა წარმოგვიდგენია მყარად შემძენის კეთილსინდისიერების დადასტურებისა.

მესაკუთრის და კეთილსინდისიერი შემძენის დასაბუთებული დაცვები

დღეისათვის ყველა შეზღუდვები მესაკუთრის მიერ ქონების ამოღების მოთხოვნით კეთილსინდისიერი შემძენის არაკანონიერი მფლობელობიდან დაფუძნებულია იურიდიულ ლიტერატურაში შემხვედრი თეორიით «უმცირესი ბოროტება». «უმცირესი ბოროტების» თეორიის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ მიღებულმა გადაწყვეტილებამ ერთი მხარის სასარგებლოდ, მეორე მხარეს მოუტანოს რაც შეიძლება «მცირე ზიანი», ე. ი. დავა წყდება იმ მხარის სასარგებლოდ, რომელსაც უფრო ნაკლები ზანსი აქვს დაიცვას თავისი ქონებრივი ინტერესები არაკეთილსინდისიერი გამსხვისებლის ხარჯზე. მაგალითად, თუ ქონება შეძენილია პირისაგან უსასყიდლოდ, რომელსაც არ ჰქონდა მისი გასხვისების უფლება, მაშინ მესაკუთრისათვის ქონების დაბრუნებით შემძენი არ მიიღებს ფინანსურ დანაკარგს. ამიტომ ამ შემთხვევაში შემძენის კეთილსინდისიერების მიუხედავად, ქონება ყოველთვის უბრუნდება მესაკუთრეს.

სხვა მხრივდაა საქმე, როდესაც ნივთი შეძენილია სასყიდლით. აქ გამოდიან ე. წ. «მესაკუთრის ბრალეულობის თეორიიდან», როგორც მისი უფლების დაკარგვის საფუძველი. აქ ბრალი მდგომარეობს დაუდევრობაში, შეცდომაში კონტრაგენტის არჩევისას – პირის, რომელსაც მესაკუთრემ ანდო თავისი ქონება მფლობელობაში, მან კი მესაკუთრესთან ხელშეკრულების დარღვევით, წარმართა ქონების გასხვისება. იურისტთა ნაწილი თვლის, რომ თუ პირი არ ზრუნავს განახორციელოს თავისი უფლებები, თუ სხვას მისცემს უფლებას ისარგებლოს მისი გამორჩენებით, მაშინ პირი იმსახურებს ამ უფლების დაკარგვას. ნამდვილად, პირადად მესაკუთრემ ამოირჩია თავისი კონტრაქტის იგი პასუხისმგებელია საკუთარი მოქმედებების რისკისათვის და არა სხვა პირი, რომელიც შემთხვევის წყალობით გახდა სხვისი ქონების შემძენი.

«უმცირესი ბოროტების» თეორია გამოდინარეობს იქედან, რომ არაუფლებამოსილმა გამსხვისებელმა დაარღვია თავისი უფლებები მესაკუთრის წინაშე და, რადგანაც მესაკუთრემ თვითონ ამოირჩია იგი, უფრო კარგად იცნობს მას, ვიდრე შემძენი და შესაბამისად მას უფრო მეტი ზანსი აქვს მიიღოს კომპენსაცია გამსხვისებლისაგან მოვალეობის დარღვევისათვის, ვიდრე შემძენს. სწორედ ამიტომ, თუ ქონება ამოვარდება მესაკუთრის მფლობელობიდან მისი სურვილით (შენახვის უფლების გადაცემით, გირაოთი, იჯარით და ა. შ.) და შეძენილია უსასყიდლოდ შემძენის მიერ, მაშინ მესაკუთრეს უნდა ეთქვას უარი ქონების ვინდიკაციაზე. იურისტთა ნაწილი თვლის, რომ, კერძოდ, მესაკუთ-

რეს არ აქვს ნივთის გამოთხოვის უფლება, რომელიც გადაცემულია ქირავნობით, სესხით, შენახვით და ა. შ., რადგანაც ამ შემთხვევაში ქონება ამოვარდა მესაკუთრის მფლობელობიდან (ფაქტობრივი ბატონობა) მისი სურვილით. ამ შემთხვევებში მესაკუთრეს უნდა გამოეჩინა მეტი სიფრთხილე პირის შერჩევაში, რომელსაც ანდობს თავის ნივთს. ამავე დროს, მესაკუთრემ ამ შემთხვევებში, როგორც წესი, იცის ვის მიანდო თავისი ნივთი ან (თუ მოპასუხეს არ გააჩნია ეს ნივთი) მისი ღირებულება.

გამოყენებული მასალა:

ნორმატიული აქტები;

ლიტერატურა: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ.163.6.1. matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=129
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ.164.6.1. matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=129
3. სრულად იხ. საქმე №ას-570-541-2015. Old.supremecourt.ge/files/upload/file/pdf/n84-mnshvnelovani-ganmarteba.pdf
4. saqme #as-658-625-2014.
5. Sead. lusc, №as-914-954-2011.
6. საქმე №ას-658-625-2014 5 დეკემბერი, 2014, <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n69-mnshvnelovani-ganmarteba.pdf>
7. Венкштерн М., Основы вещного права, В книге: Основные проблемы гражданского и предпринимательского права Германии, М., 2001, 170. წყარო: ქეთევან ქოჩაშვილი მფლობელობა, როგორც საკუთრების პრე-ზუმფციის საფუძველი (შედარებითსამართლებრივი კვლევა) სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ; 2012, 124. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf
8. Рахмилович В.А., О праве собственности на вещь отчужденную неуправомоченным лицом добросовестному приобретателю (к вопросу о приобретении права от неуправомоченного лица), В книге: Проблемы современного гражданского права, ред. Литовкин В.Н., Рахмилович В.А., М., 2000, 132. წყარო: ქეთევან ქოჩაშვილი მფლობელობა, როგორც საკუთრების პრეზუმფციის საფუძველი (შედარებითსამართლებრივი კვლევა) სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ; 2012, 125. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf
9. 187 I მუხლის საკანონმდებლო შემადგენლობა ლოგიკურად მოიაზრებს ნივთის გასხვისებას 186-ე მუხლის თანახმად, რომელსაც მხოლოდ გამსხვისებლის უფლებამოსილების ნაკლი აქვს. ასევე, ნორმა გამოიყენება მხოლოდ ნამდვილი უფლების საფუძველზე საკუთრების უფლების გადაცემის შემთხვევებზე. ეს გამომდინარეობს იმ გარემოებიდან, რომ მხოლოდ ნამდვილი უფლების საფუძველზე შეიძლება შემძენის მიერ გამსხვისებლის საკუთრების უფლების არსებობის დაშვება. შესაბამისად, აუცილებელი წინაპირობაა, გამსხვისებელმა შემძენს ნივთი გადასცეს მფლობელობაში ნამდვილი უფლების საფუძველზე. ნორმის საწინააღმდეგო დასკვნიდან გამომდინარეობს, რომ მხარეთა შორის დადებული გარიგება არ უნდა იყოს ბათილი 54-ე მუხლის თანახმად. იხ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი (მ.187); ავტ. თოთლაძე ლევან, 135. <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2021/06/44.-samoqalaqo-kodeqsis-komentari-tsigni-II-sanivtho-qonebrivi-samarthali.pdf>
10. ქოჩაშვილი მფლობელობა, როგორც საკუთრების პრეზუმფციის საფუძველი (შედარებითსამართლებრივი კვლევა, დისერტაცია, თბ; 2012, 126.
11. ქოჩაშვილი ქ; დასახ. ნაშრ; 126.
12. სუხიტაშვილი დ; შეძენითი ხანდაზმულობის შესახებ, ყურნალი „სამართალი“, 1998
13. ზოიძე ბ; ქართული სანივთო სამართალი, თბ; 2003, 151.
14. BGB გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, მეორე რედაქტირებული გამოცემა, თბილისი, 2019. http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfucXKiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpolglZ1dvBKuKBh093sw4
15. კროპპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადაშუქებული გამოცემა, თბ; 2014; 714-715; <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>
16. სრულად იხ. სუსგ, ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება bs-416; 22 oqtombერი, 2020 weli. supremecourt.ge/ka/fulcase/27578/0.
17. კარლ ბინდინგი.
18. ამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი II, სანივთო)ქონებრივი სამართალი, სამართალი, თბ; 2018, 598.
19. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2007 წლის 10 ოქტომბრის № ას-307-633-07 გადაწყვეტილება.
20. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 სექტემბრის განმარტება საქმეზე №ას-707-677-2016, 35-36. (<http://prg.supremecourt.ge/DETAILVIEWCIVIL.aspx>)

Tamar Gardapkhadze

Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI

Ia Kharazi

Associate Professor at Sokhumi State University and Invited

Professor at Akaki Tsereteli State University

ON ISSUES ARISING FROM THE ACQUISITION OF PROPERTY SOLD BY AN UNAUTHORIZED PERSON TO A BONA FIDE PURCHASER (BASED ON AN ANALYSIS OF COURT PRACTICE)

Abstract

The problem discussed in this article has three extreme solutions: imposing all risks related to potential errors on the owner, imposing all risks on the buyer, and finally eliminating all risks through a registration system and record-keeping that makes all rights clear and verifiable.

The operation of the rule of limitation on vindication is connected to the existence of a series of circumstances: 1) the seller is acting in good faith, which implies the good faith of the seller concerning the owner's status. Regarding movable property, this means that the seller has possessed the item, while for immovable property, it implies their registration as the owner with the relevant authority; 2) there is a contract between the seller and the buyer aimed at transferring ownership rights; 3) the contract is for valuable consideration; 4) the item has been actually transferred to the buyer and is not excluded from circulation or restricted in circulation; 5) the item has been voluntarily relinquished by its rightful owner.

The idea that the buyer is obligated to verify the seller's rights is currently very relevant, especially concerning real estate, where ownership rights are transferred only after state registration. Generally, the state registration system for the transfer of rights to immovable property is established to ensure the transparency of all rights and ultimately to eliminate cases of limitation on vindication concerning immovable property. The registration procedure for real estate introduces a direct description of the owners, resulting in the loss of meaning for all presumptions that are currently contradicted by irrefutable evidence. The fact of registration in the public registry confirms the emergence of rights to property and guarantees the authenticity of those rights through confirmation by the state with a public act. According to the goals of the Civil Code, the registration act serves as public confirmation of the validity of rights arising from a civil transaction.

The article also discusses the theory of "the lesser evil," which posits that a decision made in favor of one party should bring as little harm as possible to the other party. In other words, the dispute is resolved in favor of the party with less chance of protecting their property interests at the expense of a bad-faith seller.

Keywords: Unauthorized person; authorized person; representative; loan agreement; mortgage; vindication; theory of the owner's liability; theory of the lesser evil.

In civil law, the acquisition of property from an unauthorized seller is a common issue. An unauthorized seller can be, for example, a thief or robber who has stolen someone else's property, or a person who has found a lost item and, under certain legal conditions, has not returned it to its rightful owner. Additionally,

an unauthorized seller can be someone in a contractual relationship with the owner that does not permit the sale of property, such as a tenant or lessee who sells property to others without the owner's permission, or a representative or business manager who sells property in violation of their authority.

An unauthorized person includes both unauthorized good-faith possessors, who initially lacked the right to possess the item or have lost that right and are obliged to return the item to the authorized party, and unauthorized bad-faith possessors, for whom the law is stricter {1}. A bad-faith possessor must return both the item and any benefits obtained from it, as well as any fruits of the item or right. The possessor is required to compensate for any benefits that were wrongfully obtained {2}.

An unauthorized person can include the parents of a minor who sell their child's property without following the legally established procedures, such as without the involvement of guardianship and custody authorities. These cases involve the sale of property conducted in violation of the rights of the presented owner or the legally established powers.

The practical handling of such cases has led to numerous disputes.

The Civil Chamber of the Supreme Court of Georgia made an important clarification regarding the fulfillment of obligations towards an unauthorized person. In a case brought by A against the respondents L.M. and M.N. in the Tbilisi City Court, A sought to annul an enforcement document issued by notary L.B. The factual circumstances indicated that a notarial deed on a loan and mortgage agreement was concluded between N.A. and L.M. with M.N. as an intermediary on April 30, 2012. Under this agreement, L.M., as the "mortgagor," provided N.A., as the "owner," with a loan of \$55,000 for a period of two months at an interest rate of 4%. To secure the contractual obligations, N.A.'s registered real estate was encumbered by a mortgage. The parties agreed that the interest would be paid by the plaintiff to the intermediary M.N. Upon M's request, the notary issued an enforcement document specifying the amount of the enforceable obligation: the principal loan amount of \$55,000 and a penalty of \$1,800 as of August 1, 2013. According to the plaintiff, he had paid both the interest and the principal amount through the intermediary M.N.

Ultimately, the Supreme Court reviewed the case in cassation and clarified through Article 373 of the Civil Code that the examined norm pertains to the fulfillment of obligations towards an authorized person. However, for the proper interpretation of this norm, it should primarily be considered in conjunction with the specific norms governing the relationship between the parties. According to the second part of Article 373, the manner of fulfilling obligations relates to the performance of the loan obligation, and its validity must be established in accordance with the rules characteristic of loan relationships. Therefore, in this specific case, despite the loan and mortgage agreement being concluded through an intermediary, the debtor/borrower was still required to fulfill their obligation before the creditor/lender, as the contract did not contain any indication regarding the transfer of the principal amount to the intermediary, which was essential for determining the recipient of the performance.

As a rule, the debtor performs the obligation themselves, but the creditor may also accept performance from a third party who is not a participant in the given obligation relationship. Sometimes, the creditor does not care who fulfills the obligation—whether it is the debtor or a third party. What matters to them is receiving the appropriate satisfaction. The Cassation Chamber noted that the practical issue is not only who performs the obligation but also to whom the performance is directed. The Chamber further explained that under Article 373 of the Civil Code, the recipient of the obligation fulfillment includes not only the creditor but also legal or contractual representatives, and a person authorized to receive performance may also be determined by a court decision.

According to the Cassation Chamber, significant legal consequences arise from performing an obligation to an unauthorized person. If this does not occur with the creditor's consent, the debtor's performance will not be considered fulfilled, and the debtor will be held liable for non-fulfillment of the obligation. Furthermore, the debtor has the right to demand the return of what was performed to the unauthorized person, not on the basis of a regressive claim but based on unjust enrichment.

The Cassation Court dismissed L.M.'s appeal, thereby rejecting N.A.'s claim (Civil Code 976){3}.

The Supreme Court of Georgia made an important clarification regarding the acquisition of ownership rights for a vehicle as a movable item and the legal consequences of entering into a purchase agreement for an encumbered item {4}.

The facts of the case were as follows: D.G. purchased a vehicle from D.B., which he subsequently sold to G.D. The Revenue Service of Georgia confiscated the vehicle from G.D. on the grounds that it was registered in D.B.'s name, who had an outstanding debt to the Revenue Service. The Cassation Court explained that Article 186 of the Civil Code establishes the rules for the acquisition of movable property, stating that in order to transfer ownership, the owner must transfer the item to the acquirer based on a genuine right.

According to the second part of this article, the law exhaustively lists the cases in which the legal result of the transfer of ownership occurs when an item is considered transferred. Specifically, the following are deemed to constitute the transfer of the item: The direct handover of the item to the acquirer; The transfer of indirect possession through a contract, where the previous owner may remain in direct possession; The grant of the right to demand possession from a third party by the owner to the acquirer. The Cassation Court held that to determine the existence of a legal defect in the subject of the sale, it must be established whether D.B. was the owner of the movable item at the time the Revenue Service seized the vehicle. According to the decision of the Cassation Court, the answer to this question must be negative, as it is undisputed that D.B. transferred possession of the vehicle to D.G., who then transferred it to G.D.

It was also established that payment for the value of the item occurred, which clearly indicates that D.B. no longer had ownership rights over the item after transferring it to D.G., even though the item was still registered in D.B.'s name with the Ministry of Internal Affairs' service agency. The Cassation Court clarified that the grounds for the emergence of ownership rights are exhaustively established by the Civil Code, which differentiates between the legal regimes for acquiring ownership of movable and immovable property {5}. The Cassation Court clarified that the case materials did not confirm that there was a claim from the Revenue Service regarding the item at the time of the sale agreement between D.B. and D.G., or at the time of G.D.'s purchase of the vehicle on July 21, 2009. Thus, the existence of a legal defect in the ownership of the item at the time of the sale agreement was not established.

According to the Cassation Court, Article 491 of the Civil Code affirms the buyer's right to request the termination of the contract due to a defect in the item. However, the law sets specific conditions for the realization of this right by one party to the sale agreement. As per this norm, the buyer may request the termination of the contract based on Article 352.

For the consequence of exiting the contract—mutual restitution between the parties—the claimant must indicate and prove the following: the respondent's breach of obligations arising from the bilateral contract and the fact that the creditor (the claimant) notified the debtor or established a deadline for performance (Civil Code Article 405.1). The application of Article 352, which defines the legal consequences of exiting the contract, is permissible only in conjunction with Article 405, which regulates the rules and mandatory conditions for exiting a contract. {6}.

The Necessity of Limiting Vindication

The problem discussed in the article presents three extreme solutions: 1. Imposing all risks of potential errors on the owner; 2. Imposing all risks on the buyer; and finally, 3. Eliminating all risks through a registration system and record-keeping, ensuring that all rights are clear and verifiable.

The application of the rule of limiting vindication is associated with the existence of a number of circumstances: Good Faith of the Buyer: This implies the good faith of the seller in relation to the status of ownership. In the case of movable property, this relates to the seller's possession of the item, while for immovable property, it refers to its registration as the owner's property with the relevant registration authority. Existence of a Contract: A contract must exist between the seller and the buyer that aims to transfer ownership rights. Consideration: The contract must involve consideration. Actual Transfer: The

buyer must have received the item, which is not removed from circulation or restricted in circulation. Voluntary Transfer: The item must have been transferred out of the possession of the legitimate owner willingly. These conditions are crucial in determining the validity of ownership transfers and the applicability of the vindication limitation rule {8}.

According to Article 187, Part I, Sentence I of the Civil Code of Georgia {9}: „The buyer becomes the owner of the item even if the seller was not the owner, provided the buyer is acting in good faith.“ This is directly related to the provision in the Code that establishes the presumption of ownership—meaning that the possessor of an item is presumed to be its owner (Article 158, Part I). Both of these provisions protect the interests of the good-faith buyer of movable property and facilitate the stability and simplicity of civil transactions. However, if the first sentence of Article 187, Part I were understood independently of its second part, then any invalid disposal due to the seller’s lack of authority would be deemed legitimate, and a good-faith buyer would always acquire ownership. The function of the second part of this article is to clarify under what circumstances a good-faith buyer becomes the owner of the item and when this outcome does not occur. As a result of amendments made to the Civil Code on December 28, 2011, the first sentence of Part II of Article 187 was revised to state: „A good-faith buyer cannot become the owner of an item if the owner has lost it, if it was stolen from them, or if it left their possession against their will, or if the buyer received it without consideration.“{10}.

The Supreme Court correctly interpreted Article 187 of the Civil Code and pointed out the following circumstance: if the item leaves the owner’s possession without their consent, the new owner will be obliged to return the item to the original owner.

Q. Qochashvili rightly observes that: „This provision does not explicitly specify the conditions under which a good-faith purchaser acquires ownership of a movable item. However, these conditions are established in civil law doctrine, particularly when the item leaves the owner’s possession with their consent, is acquired by a good-faith purchaser, and is purchased for consideration. Beyond the wording of the second part of this article, these are the logical circumstances that are implied. Therefore, it is appropriate for the person applying this norm to consider not only the literal provisions but also the actual reality beyond them.“{11}. According to B. Zoidze’s valid observation, Article 187 of the Civil Code is not entirely flawless and justifiably invites criticism in certain cases {12}. The issue is that if we solely rely on the content of this article, it creates the impression that a bona fide purchaser always retains ownership, regardless of from whom they acquired the property. The essential points are that the transferor is a non-owner, and the purchaser is acting in good faith. There is no mention of the identity of the non-owner transferor or how the property came into their possession. This can only be understood from the second part of Article 187. However, even here, the matter is not entirely clear. The concept of good faith is somewhat unsettled. Specifically, „a purchaser of movable property cannot be considered bona fide if the owner lost the property, it was stolen, or it left their possession against their will, or if the purchaser acquired it free of charge.“ This formulation suggests that acquiring property through these means can be not only non-bona fide („cannot be bona fide“) but also bona fide. The content of this norm implies that the method of acquisition determines whether the purchase is bona fide or not, rather than the purchaser’s attitude toward the property. Therefore, it would have been preferable if the norm focused on the acquisition of ownership {13}. A similar provision is found in Section 935 of the German Civil Code, which states that under Sections 932–934, ownership cannot be acquired if the property was stolen from the owner, the owner lost the property, or it otherwise left their possession against their will. In cases where the owner was only an indirect possessor, the same rule applies when the property leaves the possession of the immediate possessor. (2) These norms do not apply to money or bearer securities, nor to items whose alienation occurs through a public auction or an auction held pursuant to Section 979, paragraph 1a {14}.

According to the interpretation of Section 934 of the German Civil Code, the norm distinguishes between two cases. Specifically:

If the alienator is an indirect possessor, where indirect possession by another party is sufficient, a bona fide purchaser becomes the owner by acquiring the right to demand the transfer of possession through the intermediary relationship. The precondition for this is that the direct possessor, at the time the transaction is completed, still has the intention to possess the item on behalf of the indirect possessor, by acknowledging the transfer of the right to demand possession. By ceding the right to demand, the indirect possessor loses possession, and the purchaser acquires it (see § 870).

There is debate as to whether a bona fide purchase also occurs under the following circumstances: if a buyer with conditional ownership transfers the item, despite the continued existence of, say, W's conditional ownership, in accordance with §§ 929, 930, to secure third party G, who in turn transfers it to a fourth party, D. In the „grinding machine“ case (BGH, 50,45), the German Federal Supreme Court agreed with D's bona fide acquisition of the item, in accordance with § 934 (thus leading to W's loss of ownership rights). While G could not acquire ownership due to the lack of transfer of possession from K (§ 933), G could still acquire the right to demand possession of the future entitlement actually owed to K. Since the right to demand future entitlement was transferred, there was no longer any reason to doubt the intermediary possession relationship between K and G (e.g., based on § 139), and G could transfer the right to demand possession from the intermediary relationship to D, who thus acquired ownership rights bona fide.

The outcome is peculiar, insofar as the second secured party, D, who benefitted from § 934, was further removed from the conditionally owned object than the first secured party, G, who could not acquire ownership under § 933. However, the Federal Supreme Court upheld this legally anticipated result, given that a valid legal basis for the distinction between § 933 and § 934 exists. Specifically, the law equates indirect possession with direct possession and considers it sufficient for bona fide acquisition that the alienator fully possesses their possession.

This precondition is only fulfilled in the case of § 934, but not in § 933, due to the lack of possession.

If the alienator is not an indirect possessor, then the bona fide purchaser becomes the owner when a third party transfers possession to them for the purpose of acknowledging the alienation, thereby establishing a new intermediary relationship of possession with the purchaser. This also applies according to judicial practice when the third party „plays a double game“ by not only facilitating the purchaser's possession but also maintaining the legal relationship of possession with the original owner. For example, W transferred goods to K under conditional ownership and handed them over to the warehouse owner L for safekeeping. K, before fully paying the purchase price, acted as if he were the owner and transferred the goods by ceding his supposed right to demand possession to D in good faith. D then entered into an independent storage contract with L, but continued delivering goods to W.

According to the prevailing view, D acquires ownership under § 934, as D, by entering into a storage contract with L, becomes the sole indirect possessor. The opposing view, however, only recognizes the existence of additional indirect possession by W and D, since L always followed W's instructions. This, however, is insufficient for the second case of § 934, as W, from a legal standpoint regarding possession, is closer to the goods than D and thus deserves protection. Nonetheless, the doctrine of additional possession should be rejected. The fact that L continues to follow W's instructions does not change the situation that D, having acquired sole indirect possession, becomes the owner of the goods {15}.

The introduction of mandatory state registration of transactions has improved the situation, but it has not entirely resolved the issue. Registration does not provide guarantees against the invalidation of any transaction in a chain of transactions in the future. For example, the recognition of a power of attorney regarding the alienation of property, followed by its subsequent invalidation, means that the property was acquired from a person who had no right to alienate it, even though the transaction was registered by the state. The following example can be cited to illustrate this:

On May 11, 2018, Kh. M. filed a lawsuit with the Gori District Court against the defendants, the National Agency of Public Registry and the Shida Kartli Regional Office of the National Agency of Public

Registry, demanding the annulment of the registration made on June 16, 2003, concerning the systematic registration of a 1709 square meter agricultural land plot located in a village of Gori Municipality under the ownership of V. B. Kh. M. also sought to nullify the decision #... dated March 27, 2018, of the Shida Kartli Office of the National Agency of Public Registry regarding the suspension of the registration process, the decision #... dated April 27, 2018, concerning the termination of the registration process, and the decision of the National Agency of Public Registry dated May 8, 2018, which rejected the administrative appeal. The Public Registry appealed to the Court of Appeals, which rejected the appellant's claim and upheld the contested decision. The Court of Appeals fully endorsed the factual circumstances and legal assessment established by the lower court. Upon reviewing the contested ruling, examining the case materials, and verifying the admissibility of the cassation appeal, the Supreme Court deemed that the cassation appeal filed by the National Agency of Public Registry did not meet the requirements of Article 34, Paragraph 3 of the Administrative Procedure Code of Georgia. Therefore, the cassation appeal was not admitted for hearing on the grounds that there was no divergence from the established practice of the Court of Appeals. Moreover, there was no likelihood that the cassation appeal would result in a decision differing from previous rulings of the Supreme Court of Georgia on similar legal issues. The contested ruling of the Court of Appeals does not contradict the European Convention on Human Rights or the precedents set by the European Court of Human Rights. The Cassation Court concluded that the appellant failed to substantiate that the Court of Appeals had handled the case with significant violations of material or procedural law. The Cassation Court upheld the factual findings and legal conclusions of the appellate court, noting that the Court of Appeals had correctly resolved the dispute.

The case materials show that, by the Decree No. 7 of 09.02.2018 issued by the Commission for Recognition of Property Rights on Land Parcels within the Gori Municipality, Kh.M. was denied the recognition of ownership rights over a land parcel he had occupied without authorization. The denial was based on the fact that the land had already been registered through systematic registration in the name of another owner, specifically a 1,709 sq.m agricultural land parcel in a village in Gori Municipality, which had been registered under V.B.'s name since June 16, 2003. Kh.M. subsequently appealed to the registration authority, seeking to annul the systematic registration in V.B.'s name, asserting that he had been in possession and use of the land for years. The National Agency of Public Registry's Shida Kartli regional office suspended the registration process and eventually terminated it due to Kh.M.'s failure to submit documentation supporting the annulment of the registration. Kh.M.'s administrative complaint was also denied by the National Agency of Public Registry.

The Cassation Chamber noted that the document cited as proof of V.B.'s ownership was land tax list No. 232, which was not stored in the Public Registry. Moreover, case materials indicated that there were no records of V.B.'s family in the village communal books from 1986–2007, or in land distribution records from 1992–2001, confirming property in V.B.'s name. Additionally, municipal and Ministry of Internal Affairs records did not verify V.B.'s or his family's residence in the village of the Gori Municipality.

The Cassation Court pointed out that Kh.M.'s appeal to the registration authority for the annulment of V.B.'s registration essentially constituted a request for an administrative review of the legality of V.B.'s systematic registration. The Court emphasized that the registration authority has the power to review and verify the legitimacy of its registration decisions. However, in this case, the authority took a formalistic approach and unilaterally imposed on the applicant the responsibility to present documentation for the registration's annulment. This approach does not align with the core duties and responsibilities legally entrusted to the administrative body.

The fact that no ownership documentation exists for V.B.'s land registration, and the exact location of the parcel could not be determined, underscores the necessity for the administrative authority to thoroughly investigate and examine the circumstances of the case. The Cassation Court noted that, given the circumstances and the fact that the Appellate Court did not satisfy the appeal filed by the National Agency of Public Registry, it was justified to award the costs of legal services incurred by Kh.M. against the

agency. The Court also found that the amount to be reimbursed was reasonable and fair. Consequently, the Cassation Court declared the cassation appeal of the National Agency of Public Registry inadmissible {16}.

In court practice, it is common for guardians to petition the court for the annulment of a power of attorney granted to a person for the sale of property owned by a ward, especially when the sale and purchase agreements have been declared invalid by the guardian who compiled them, in conjunction with a third party, regarding the eviction of individuals residing in that specific property. These petitions are justified by the fact that at the time of granting the power of attorney, as well as before and after, the guardian was a person with a mental illness who could not understand the significance of their actions and was unable to manage them. District courts have granted these petitions in full. In the above-mentioned specific case and all similar instances, we protect only the property owner, which means that the purchaser will have no compelling factors to substantiate the legitimacy of their acquisition. They demand proof of ownership of the property being sold from the seller, which does not provide the purchaser with any guarantees, as the seller may also be an unauthorized seller of the property. Consequently, the purchaser cannot be assured that they have become the legitimate owner of the property through a fully legal transaction, as there may always be an individual who has lost their ownership. Then, through a series of transactions, the property may end up in the hands of the purchaser. If the owner is under absolute protection, our purchaser will lose the property in this case, regardless of being a bona fide acquirer and having legally purchased it. Such an approach undermines the incentive to acquire any property, which naturally leads to a „stagnation of turnover.“

Such a situation is clearly disadvantageous not only for the former but also for potential property owners, as the value of property is manifested precisely through its circulation. Moreover, the absence of a legal means of property distribution, such as circulation, will lead us to illegal, to put it bluntly, violent actions. Otherwise, we would have to replace circulation with the exchange of items that have been forcibly seized from each other—which is not only absurd but also catastrophic. Additionally, the state derives revenue during a developed circulation: the more advanced the circulation, the greater the income. A wealthy state can allocate resources to mitigate conflicts and address social issues in any society. Therefore, the development of circulation is beneficial, either directly or indirectly, for everyone: for property owners, for various segments of society, and for the state itself. Hence, it is essential to protect circulation through legal means.

In this regard, Erenburg noted: „Legal order almost never consistently ensures the interests of justice; on the contrary, legal order often prioritizes the interests of ensuring circulation. This finds explanation and justification even before the court of strict law in that even indirectly, the legal owner is interested in the enhancement of circulation.“

Therefore, circulation requires protection through legal means. In the words of Erenburg, „Ensuring circulation means that beneficial changes to a person’s tangible property should not be disrupted by unknown circumstances; thus, it is essential to protect the interests of the purchaser, regardless of the interests of the property owner. However, even in this case, problems remain unresolved. Any purchaser, upon becoming the owner of the property, is concerned about the security of their rights over that property. What motivation would a purchaser have to acquire an item if, upon becoming the owner, they could lose that item against their will, with the law protecting not them, but the new purchaser instead? Therefore, even the unconditional protection of the purchaser, who is concerned about the security of their acquisition from the moment of purchase, is seen as a purchaser who seeks to ensure that their property rights are not lost against their will. Furthermore, the same property owner may later be interested in obtaining the opportunity to sell the same item, thereby ensuring the security of the new owner’s rights.

Good Faith as a Criterion for Limiting Vindication

This situation must be resolved through a compromise between the interests of the property owner and the good faith purchaser. The extreme points of thought—writes B.B. Cherepakhin—despite their

consistency, remain within the realm of pure theory and do not reflect the functioning of current law. The latter largely chooses an intermediate, compromise path that reflects the contradiction of the opposing interests—in this case, the interests of the original owner and the good faith purchaser against the unauthorized seller. If civil circulation operates and develops alongside this, and property rights exist at an acceptable level (albeit somewhat limited), then the compromise can be considered successful.

In contemporary Georgian civil law, the established compromise allows the owner to claim their property if it was acquired from a person without compensation who did not have the right to dispose of it. If the property was purchased, then the owner is entitled to demand it from the bad faith purchaser, while they may claim it from the good faith purchaser only in cases where the property has been lost by the owner or taken from someone to whom the owner had transferred possession, or otherwise exited possession against their will.

The compromise in civil law is established in Article 187 („Good Faith Purchaser“), which states that „the purchaser becomes the owner of the item even if the seller was not the owner of the item, provided that the purchaser is acting in good faith... The fact of good faith must exist prior to its transfer.“

Therefore, only the good faith purchaser benefits from the demand for the protection of the owner’s property. The good faith of the purchaser lies in their lack of knowledge and inability to know that the property owner did not have the right to dispose of it. The good faith of the purchaser implies their ignorance regarding the seller’s lack of legal rights. If the purchaser became aware of the illegal disposal of the item by the seller, they would be deemed bad faith.

A purchaser is considered good faith when they „do not know and should not know of the illegality of their ownership“ (more often than not regarding the seller, who transferred the item to them, not being authorized to sell it). Nevertheless, the formulation „and should not know“ (knowledge and possible knowledge) is an extended concept. The phrase „could not have known“ refers to passive actions on the part of the purchaser, who did not take any actions to ascertain the legality of the seller’s authority. In contrast, the formulation „could not have known“ suggests some active measures taken by the purchaser to determine whether the seller had the authority to dispose of the property in question. Opinions surrounding this issue vary.

Let us analyze the aforementioned norm. If there were only the phrase „I did not know,“ it would indicate the ignorance of the purchaser during a passive action, as this formulation does not compel the purchaser to act to ascertain the seller’s rights. The phrase „I could not have known,“ however, implies more than mere passivity. Yet this phrase does not suggest any active actions either. If there were the phrase „I was unable to find out,“ it would compel the purchaser to take active measures to determine the seller’s legal rights, but this would not be appropriate. It is believed that „the understanding of good faith requires a duty of inquiry regarding the seller’s authority to dispose of the item.“ {17}. There are differing opinions on this matter. B.B. Cherepakhin criticizes such a position: „It is difficult to imagine civil circulation built on such strong suspicions by buyers as required by Binding. What position would sellers find themselves in if they were always obliged to provide exhaustive evidence of ownership for the items being sold?“

Thus, the currently applicable law does not compel the purchaser to take specific actions to clarify the seller’s rights. However, the formulation „I could not have known“ still requires a certain degree of caution from the purchaser during the transaction, as in certain circumstances, a purchaser may reasonably suspect that the seller lacks the rights to sell the item. For example, purchasing an item at an evidently low price from hand to hand.

There is another viewpoint, according to which the term „I could not have known“ is interpreted more broadly. For instance, Article 932, paragraph 2 of the Civil Code demands that ignorance is not only due to gross negligence but also mere oversight. If we adopt this perspective, we require continuous caution and suspicion from the purchaser toward the seller, thereby adhering to the principles of our Civil Code and general good faith circulation. Only grossly negligent ignorance can be equated with knowledge of

the seller's lack of authority to dispose of the item. Civil circulation has long ceased to be socialist, but the general rule of good faith among participants in circulation remains relevant today.

In civil circulation, a purchaser's oversight cannot be equated with bad faith. The law cannot demand that participants in civil circulation meticulously inquire about the legal grounds upon which their contracting parties possess the items being sold.

Is the purchaser obligated to verify the owner?

Nevertheless, the viewpoint that a purchaser is obligated to check the seller's rights is currently quite relevant, especially concerning real estate, where ownership rights transfer only after state registration. In general, the system of state registration regarding the transfer of rights in real estate has been established to ensure the transparency of all rights in real estate and ultimately to exclude cases of vindication limitations concerning real property. The registration procedure for real estate provides a direct description of the owners, resulting in all presumptions that are currently countered by conclusive evidence losing their meaning. „The fact of registration in the public register confirms the emergence of rights to the property and guarantees the validity of the rights through state confirmation by public act.“ According to the objectives of the Civil Code, the act of registration serves as public confirmation of the authenticity of rights arising from a civil transaction {18}.

The Cassation Court clarifies that civil rights, whose existence is manifested solely through the public register, possess a special characteristic that becomes evident in their disposal. Thus, in cases of sale, encumbrance, or other dispositions, the rights of third parties are given significant importance, as the registration of such rights in the public register represents a solid guarantee for the emergence of legal relations. All of this underscores the importance of the public register; specifically, to clarify the concept of the public register, it is essential to accurately assess its purpose and function, what interests this institution serves, and consequently, what significance is attributed to the fact of registration in the register.

First and foremost, attention should be drawn to the purpose of the public register, which serves as a guarantor of civil circulation and protects the interests of participants in that circulation. Based on this principle, the objectively existing fact of registration in the public register safeguards the principles of trust and good faith in the disposal of rights registered therein, and its presumption of correctness applies to both the previous owner and the new purchaser's rights. In specific cases, this principle also protects the rights of the creditor (mortgagee) {19}.

So, does the presumption of good faith not apply to the seller of real estate, and is the purchaser obligated to verify their rights? The registration system, designed without considering the classical understanding of good faith, inherently excludes the possibility of acquiring someone else's property in good faith.

An example from judicial practice: In a decision by the Civil Chamber of the Tbilisi Court of Appeals on May 31, 2016, the appellate complaint was upheld, the challenged decision was annulled, and the buyer's claim was granted, resulting in the disputed real estate being reclaimed from the unlawful possession of the respondent. The court indicated that it was established in the case that the property rights to the disputed real estate were registered in the claimant's name, while the respondent was in possession of the property. Moreover, the respondent failed to present sufficient evidence to confirm the legitimacy of their possession of the disputed real estate owned by the claimant. Based on this, the factual composition necessary for satisfying the vindicatory claim was evident.

The Cassation Court did not accept the reasoning of the challenged decision and concluded that, in this case, the respondent was an unlawful possessor of the land plot, since, according to the evidence in the case, both the claimant's and the respondent's property rights were registered in the public register, each assigned a unique identification code (Articles 311-312 of the Civil Code). Thus, the three prerequisites for satisfying a vindicatory claim were not present (1. The claimant must be the owner of the item; 2. The respondent must

be the possessor of the item; 3. The respondent must not have the right to possess that item).

The Cassation Court considered it necessary to examine the letter from the National Agency of the Public Registry dated August 31, 2010, as it was essential to clarify the factual and legal basis for each party's claims to establish their legal status regarding the disputed land plot. Additionally, to assess and verify the legality of the respondent's possession of the disputed property, a thorough, complete, objective, and uniform judicial practice in civil cases was crucial. It was important to investigate the overlap of the registered land plots according to the data presented in the case materials from the public registry, which was indisputable, although it was not established whether the disputed plot was entirely or partially adjacent to another plot. In re-examining the case, the appellate court needed to investigate: 1. Whether the seller had ownership rights to the two land plots in 2009, and what data each of them contained; 2. Following this, the fact of the overlap between the claimant's and the respondent's land plots needed to be examined; 3. Additionally, it was necessary to determine when each owner's rights were registered and on what basis, specifically the document that established those rights {20}.

In practice, there are numerous cases concerning the purchase and sale contracts of buildings that have been unlawfully constructed, where the building is sold by individuals who have not paid the purchase price to the actual owners of the building, or have only partially paid it, and whose ownership rights have not been registered in the public registry. This often becomes the subject of court disputes. It is clear that third parties cannot acquire ownership rights over buildings in such cases, as the person who „purchased“ the property from the true owner has neither paid the appropriate price nor registered the ownership right in the public registry. Consequently, in such specific cases, the court grants the claims of the real property owner, as the fact of entering into a non-genuine transaction exists. It is interesting to consider how the claimant would reclaim their property after the recognition of the non-genuine transaction. In many instances, the court's explanations do not address this. However, it is evident that the claim presented by the claimant, asking for the transaction to be deemed unlawful rather than a vindication claim, aimed to restore their property through restitution. This may have been due to the fear of a counterclaim from the buyer, as the claimant likely wanted to avoid raising suspicions about their good faith in reclaiming the building through vindication.

Here, it is clear that there is a confusion between a vindication claim and a claim for the effects of a non-genuine transaction, which is unacceptable: a claimant who is not considered a party to a non-genuine transaction cannot reclaim property through restitution, as, according to Article 167, the parties to a non-genuine transaction return to their original state. Therefore, the satisfaction of the claim and the recognition of the transaction as non-genuine are futile for the claimant, as they cannot reclaim their property through restitution; vindication is the only prospective option, provided the court recognizes the respondent as a bad faith purchaser. The prerequisites for this are present: in the reasoned part, the court substantiates the purchaser's obligation to verify the seller's rights before entering into the transaction, specifically checking the registration data; otherwise, it considers their actions negligent. Moreover, the court discusses not the law but the purchaser's obligation, which leads to the conclusion of bad faith.

It is suggested that such a position is based solely on the reasoning of lawyers and judicial practice and is not actually substantiated by objective law. Nevertheless, it is worth noting that the „fears“ regarding the „caution and suspicion“ of purchasers may become real due to such judicial decisions.

If we do not deny the possibility of more serious protection for the property owner against involuntary deprivation of property, it must be stated that this should happen in a fair manner, carried out by the legislator and not the judiciary. Practice should follow the law, not the other way around. This can be done in two ways: FIRST. We should codify the existing trend in practice by introducing a new paragraph in Article 302, Section 1, or include this paragraph as a new point in Article 302: ‚4. A bona fide acquirer of property cannot be recognized if, at the time of acquisition, the registration data reveals circumstances that prohibit its transfer.‘ SECOND. The acquirer should not be burdened with the obligation to verify the seller's rights to the property; instead, the state should ensure the more reliable protection of the owner,

for which mandatory registration of all contracts involving real estate should be introduced. Currently, mandatory registration is in place for the sale and purchase agreements of residential buildings, as well as for the sale and purchase agreements of enterprises, gift agreements for real estate, and other contracts involving real estate.

This can only be explained by the fact that the legislator considers these transactions to be particularly significant and imposes an obligation on registrars regarding these transactions in order to avoid further uncertainty. It is particularly noteworthy that state registrars are required to conduct an examination of the documents related to real estate (to carry out their expertise) to exclude the possibility of the acquirer acting in bad faith, as it is unreasonable to expect an ordinary participant in civil circulation to verify the seller's rights if a professional lawyer fails to do so. Therefore, having the contract registered with the justice authorities signifies the acquirer's good faith—this is a reliable way to confirm the acquirer's good faith.

Justified Protections for the Owner and the Good Faith Acquirer

Currently, all restrictions on the owner's claim for the recovery of property from the illegal possession of a good faith acquirer are based on the legal literature's theory of "lesser evil." The essence of the "lesser evil" theory is that a decision made in favor of one party should cause the other party as little "harm" as possible. In this context, the dispute is resolved in favor of the party that has a lesser chance of protecting its property interests at the expense of the bad faith seller. For example, if property is acquired from a person without payment, who did not have the right to sell it, then the acquirer will not incur financial loss by returning the property to the owner. Therefore, in this case, regardless of the acquirer's good faith, the property is always returned to the owner.

The situation is different when the item is purchased for a price. Here, we draw from the so-called "owner's fault theory" as the basis for losing their rights. The fault lies in negligence or error in choosing the counterparty—specifically, a person to whom the owner entrusted their property. This individual, by violating the contract with the owner, proceeded to sell the property. Some legal scholars argue that if a person fails to ensure their rights and allows another to benefit from their property, they deserve to lose that right. Indeed, the owner personally chose their counterparty and is responsible for the risks associated with their actions, not the other party who fortuitously became the acquirer of someone else's property.

The "lesser evil" theory assumes that the unauthorized seller violated their rights before the owner, and since the owner chose them, they are better acquainted with that individual than the acquirer. Consequently, the owner has a greater chance of obtaining compensation from the seller for the breach of duty than the acquirer does. Thus, if property is removed from the owner's possession at their will (through a transfer of custody, pledge, lease, etc.) and is subsequently acquired by the acquirer without compensation, then the owner should be denied the right to vindicate the property. Some legal scholars maintain that „specifically, the owner does not have the right to reclaim an item that has been transferred under lease, loan, custody, etc., since in this case, the property has been removed from the owner's possession (factual control) at their will.“ In such cases, the owner should have exercised greater caution in selecting the person to whom they entrusted their property. At the same time, the owner usually knows

whom they have entrusted their property or (if the defendant does not possess the item) its value.

References:

Normative Acts; Literature: Decisions of the Supreme Court of Georgia

1. Civil Code of Georgia, Article 163, Section 1. matsne.gov.ge
2. Civil Code of Georgia, Article 164, Section 1. matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=129
3. Case No. as-570-541-2015. Old.supremecourt.ge/files/upload/file/pdf/n84-mnshvnelovani-ganmarteba.pdf
4. Case No. as-658-625-2014.
5. Compare Decision No. as-914-954-2011.
6. Case No. as-658-625-2014, December 5, 2014. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n69-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf>.
7. Venkshtetern M., Fundamentals of Property Law, in: Key Problems of Civil and Commercial Law in Germany, Moscow, 2001, p. 170. Also cited: Qetevan Qochashvili, "On the Presumption of Ownership in Georgian Law" (Dissertation for Doctor of Law, Tbilisi, 2012), p. 124. [press.tsu.ge http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf](http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf).
8. Rakhmilovich V.A., On the Ownership of Property Alienated by an Unauthorized Person to a Good-Faith Acquirer (Regarding the Acquisition of Rights from an Unauthorized Person), in: Problems of Modern Civil Law, ed. Litovkin V.N., Rakhmilovich V.A., Moscow, 2000, p. 132. Also cited: Qetevan Qochashvili, p. 125. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf.
9. The first part of Article 187 logically connects to the provisions of Article 186, which addresses the transfer of ownership rights solely through valid ownership. Thus, this regulation ensures that only valid ownership rights can be transferred, and as such, an invalid transfer by the owner does not lead to the acquirer's rightful ownership. This principle is derived from the understanding that valid ownership must be substantiated. The same reasoning applies to ownership claims of legitimate owners. The interpretation of this norm requires that wrongful dispossession should not render a valid acquisition void. Commentary on Article 187 of the Civil Code; Author: Levan Totladze, p. 135. <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2021/06/44.-samoqalaqo-kodeqsis-komentari-tsigni-II-sanivtho-qonebrivi-samarthali.pdf>.
10. Qochashvili, "On the Presumption of Ownership" (Dissertation, Tbilisi, 2012), p. 126.
11. Qochashvili, p. 126.
12. Sukhitashvili D., „On the Nature of Ownership," Journal „SamarTali," 1998.
13. Zoidze B., „Georgian Civil Code," Tbilisi, 2003, p. 151.
14. BGB (German Civil Code), second revised edition, Tbilisi, 2019. http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXXiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoJgIZ1dvBKuKBh093sw4
15. Kkropholeri Ian, Commentary on the German Civil Code, 13th revised edition, Tbilisi, 2014, pp. 714-715. <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.
16. Case No. BS-416, October 22, 2020. supremecourt.ge/ka/fulcase/27578/0.
17. Karl Binding.
18. Commentary on the Civil Code, Vol. II, Tbilisi, 2018, p. 598.
19. Case No. as-307-633-07, October 10, 2007.
20. Case No. as-707-677-2016, September 23, 2016, pp. 35-36. (<http://prg.supremecourt.ge/DETAILVIEWCIVIL.aspx> .

დავით გეფერიძე

საერთაშორისო სამართლის დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ავილირებული პროფესორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნის პროფესორი

ნინო კალატოზიშვილი

საერთაშორისო სამართლის მაგისტრი (თსუ)

ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობის ზოგიერთი საკითხი მონრეალის 1999 წლის კონვენციის ფარგლებში

ანოტაცია

საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაცია, სხვა სატრანსპორტო დარგებთან მიმართებაში, საკმაოდ ახალი სფეროა, რომელიც მუდმივად ვითარდება ტექნოლოგიური მიღწევების გავლენით. სახელმძღვანელო საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების ეტაპზეა. აღნიშნულ სფეროში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს წარმოადგენს ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობა. იგი რეგულირებულია ვარშავის 1929 წლისა და მონრეალის 1999 წლის კონვენციებით, რომლებიც თავისი წინამორბედის მსგავსად ადგენს ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობას მგზავრების სხეულის დაზიანებისა და სიკვდილისთვის, ბარგის ზიანისა და დაზიანებისთვის. 1999 წლის მონრეალის კონვენციის მე-17 მუხლს ამ საკითხში, შეიძლება ითქვას, სახელმძღვანელო დებულება აქვს, თუმცა მასთან მიმართებით საკმაოდ ბევრია ისეთი ელემენტი, რომელზეც არ არსებობს ერთიანი, შეჯერებული აზრი და, შესაბამისად, ხშირია შიდა თუ საერთაშორისო სასამართლოების განსხვავებული გადაწყვეტილებები. აღნიშნული ნორმის ნაწილების სტანდარტიზებული გაგება და განმარტება მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ სხვადასხვა სახელმწიფოს იურისდიქციებში სამართლებრივი პროცესები იყო ერთმანეთთან უფრო შესაბამისად განხორციელებული, რაც მოგვიანებით უზრუნველყოფს უფრო სამართლიან შედეგებს, დაეხმარება ავიაკომპანიებს ვალდებულებების შეფასებაში და მისცემს მგზავრებს უფლებას სრულად გაითავისონ თავიანთი უფლებები. საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის განვითარებად ლანდშაფტში, კონსენსუსის მიღწევა მსგავს საკითხებზე არა მხოლოდ აძლიერებს საკანონმდებლო ბაზას, არამედ საერთაშორისო თანამშრომლობასაც, და ხელს უწყობს უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას ყველა დაინტერესებული მხარისთვის.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაცია, მონრეალის კონვენცია, „შემთხვევა“, „ზიანი“, ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობა.

ავიაგადამზიდველის პასუხისმგებლობის ზოგიერთი საკითხი მონრეალის 1999 წლის კონვენციის ფარგლებში

ნაშრომი მიზნად ისახავს გადამზიდველის პასუხისმგებლობის განხილვას, ფოკუსირებულია მონრეალის კონვენციის მე-17 მუხლზე, მისი ინტერპრეტაციული ნიუანსებით გამოწვეული სირთულის შესწავლით, და მიზნად ისახავს სტანდარტიზებული და ცალსახა გაგების მნიშვნელობისთვის ხაზის გასმას. გადამზიდველის პასუხისმგებლობის კონვენციური საფუძვლები 1929 წლის ოქტომბერში გამართულ ვარშავის კონფერენციაზე, რომელიც წარმოდგენილი იყო საერთაშორისო ავიაციის პასუხისმგებლობის წესების პროექტი. ეს წესები, ცნობილი, როგორც ვარშავის კონვენცია, ამოქმედდა 1933 წელს¹.

¹ Shaubo Aziz, The International Air Carrier Liability (An Analytical Study of Warsaw Convention 1929 and Montreal Convention 1999), 2017, pg. 30.

ვარშავის კონვენციამდე სასამართლოები იყენებდნენ შიდა კანონმდებლობაში არსებულ ზოგად წესებს წარმოქმნილი კონფლიქტების შესახებ, ამიტომ საჭირო იყო საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გაერთიანება. ვარშავის კონვენციის უპირველესი მიზანი იყო, შეეზღუდა ავიაკომპანიების პასუხისმგებლობა და ამით ხელი შეეწყო იმ დროისთვის ჯერ კიდევ საკმაოდ ახალი საერთაშორისო საავიაციო ინდუსტრიის ზრდისთვის¹. ვარშავის კონვენცია საშუალებას აძლევდა ავიაკომპანიას, თუ მას სურდა თავიდან აერიდებინა პასუხისმგებლობას, დაემტკიცებინა, რომ ზიანი, რომელიც მიადგა მგზავრს ან საქონელს, გამოწვეული იყო უცხო/დამოუკიდებელი მიზეზით, და მათ მიღებული ჰქონდათ ყველა საჭირო ზომა ზიანის თავიდან ასაცილებლად და ასევე, განსაზღვრავდა კომპენსაციის შესაბამის ოდენობას². თუმცა, დროის გასვლასთან ერთად, ხელმომწერი ქვეყნები იმედგაცრუებულნი იყვნენ ვარშავის კონვენციის დაბალი პასუხისმგებლობის ლიმიტებით და მიკერძოებულობით ინდუსტრიის მიმართ, ვინაიდან იგი უპირატესობას აძლევდა ანიჭებდა ავიანაზებს და არა მგზავრებს.

ამ ხარვეზების გამოსავალი იყო ახალი საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელსაც წარმოადგენდა მონრეალის კონვენცია. ამ შეთანხმებამ განაახლა, გააუმჯობესა და საბოლოოდ შეცვალა ვარშავის კონვენცია. 1999 წლის მონრეალის კონვენცია მიზნად ისახავდა მგზავრების უკეთ დაცვას, ხოლო მგზავრებსა და ავიაკომპანიებს შორის ინტერესთა უფრო სამართლიანი ბალანსის შეთავაზებას³. მონრეალის კონვენცია ვრცელდება „საერთაშორისო საჰაერო გადაყვანა-გადაზიდვებზე“, სადაც გამგზავრების და დანიშნულების ადგილები არის 135 ხელმომწერი ქვეყნიდან ერთ-ერთის ტერიტორიაზე. მონრეალის კონვენციას აქვს ორწლიანი შეზღუდვის ვადა ტრავმის ან მგზავრის დაღუპვასთან დაკავშირებული პრეტენზიების წარდგენისთვის⁴ და აკისრებს მკაცრ პასუხისმგებლობას ავიაკომპანიებს დაახლოებით 160,000 აშშ დოლარამდე ზიანისთვის. მოსარჩელემ შეიძლება გადააჭარბოს ზიანის ზღვრულ ზღვარს, თუ ავიაკომპანია ვერ უარყოფს თავის პასუხისმგებლობას მოსარჩელის დაზიანებებზე. კონვენციის მოცემული წესის თანახმად, „გადამზიდველი პასუხს აგებს ზიანისთვის, რომელიც წარმოიქმნება მგზავრის სიკვდილის ან სხეულის დაზიანების შემთხვევაში, მხოლოდ იმ პირობით, რომ შემთხვევა, რომელიც სიკვდილის ან დაზიანების მიზეზი გახდა, მოხდა საჰაეროს ხომალდის ბორტზე ან ჩასხდომის ან გადმოსხდომის ნებისმიერი ოპერაციის დროს⁵„ იგივე პუნქტი მომდევნო მუხლებში უფრო ჰფენს ნათელს გადამზიდველის პასუხისმგებლობის საკითხს და ასახელებს პირობებს, რომლის არსებობის შემთხვევაში გადამზიდველს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა. მე-17 მუხლის განმარტების პრობლემური ასპექტი, როგორც უკვე აღინიშნა, მონრეალის 1999 წლის კონვენციის თანახმად, გადამზიდველისთვის პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად საჭიროა, სახეზე იყოს „შემთხვევა“, რომელიც მოხდა ხომალდის საჰაერო ბორტზე ან ჩასხდომის ან გადმოსხდომის ნებისმიერი ოპერაციის დროს⁶. აღნიშნულ მუხლში აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს ერთზე მეტი ელემენტი. კონვენცია არ განსაზღვრავს ტერმინებს „ჩასხდომა“ და „გადმოსხდომა“, რის გამოც გარკვეულ შემთხვევებში სასამართლოებს დასჭირდათ დაედგინათ, როდის იწყებს მგზავრი ბორტზე ჩაჯდომას და როდის დაასრულებს გადმოჯდომას, მე-17 მუხლის მიზნებისთვის. აღნიშნული სასამართლოები ამ საკითხის განხილვისას ყურადღებას ამახვილებენ რამდენიმე ფაქტორზე, მათ შორის მგზავრის ქმედებაზე დაზიანების მიღების მომენტში; მგზავრის გადაადგილების რაიმე შემზღუდავ გარემოებაზე, ასეთის არსებობის შემთხვევაში; უშუალოდ ჩასხდომის პროცესის მო-

¹ Ibid.

² Ahmed Ibrahim al-Sheikh, *The Liability for the International Air Transport Damages Compensation, According to the Warsaw Convention 1929 and Montreal in 1999*, (The Arab Renaissance House for Publishing, Cairo, 2008), p. 22.

³ Erin Applebaum, *How a 2022 case modernized the protection of airline passenger rights*, Reuters, 8 February 2023, available at: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/how-2022-case-modernized-protection-airlinepassenger-rights-2023-02-08/>.

⁴ International Civil Aviation Organization (ICAO), *Convention For the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air* (the Montreal Convention 1999), Art. 35(1).

⁵ Ibid, Art. 17(1).

⁶ International Civil Aviation Organization (ICAO), *Convention For the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air* (the Montreal Convention 1999), Art. 17(1)

ახლოებაზე; მგზავრის ფიზიკურ სიახლოვეზე საჰაერო ხომალდის კართან¹. მაგალითად, თუკი მგზავრი სხულის დაზიანებას მიიღებს აეროპორტში ყოფნისას, ჩასხდომამდე გარკვეული დროით ადრე, სასამართლო, დიდი ალბათობით, დაადგენს, რომ აღნიშნული ტერმინ „ჩასხდომის“ მნიშვნელობის ფარგლებში ვერ მოექცევა². როგორც წესი, სასამართლოები ჩასხდომისა და გადმოსხდომის ქმედებების ვიწროდ განმარტავენ და მოითხოვენ სიახლოვეს, როგორც დროის ასპექტში, ისე ფიზიკურად.

საქმეში *Walsh v. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.*, სასამართლომ დაადგინა, რომ მგზავრი, რომელმაც გასასვლელთან ლითონის ძელს ფეხი წამოჰკრა და დაეცა, იყო „ჩაჯდომის“ მომენტში, რაც აღნიშნულს აქცევდა მე-17 მუხლის მოქმედების ფარგლებში³. მოცემული მუხლის ფარგლებზე მსჯელობისას, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ტერმინი „შემთხვევა“, რომელიც უკვე წლებია განსხვავებულ მოსაზრებებს წარმოშობს, როგორც სამეცნიერო წრეში, ასევე სასამართლო პრაქტიკაში⁴. შეთანხმებული განმარტების არარსებობა პრობლემას წარმოადგენს სასამართლოებისთვის და, შესაბამისად, იწვევს გადაწყვეტილებებში მნიშვნელოვან განსხვავებებს. „შემთხვევა“, როგორც პასუხისმგებლობის გამომწვევი გარემოება საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის შესახებ 1944 წლის კონვენციის მე-13 დანართის თანახმად, „შემთხვევა“, არის უშუალოდ საჰაერო ხომალდის ოპერაციასთან დაკავშირებული და ხდება დროის იმ მონაკვეთში, როცა მგზავრი ადის ხომალდის ბორტზე მანამ, სანამ იგი არ დატოვებს მას⁵. მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს (CJEU) 2019 წლის 19 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში საქმეზე *GN v. ZU* აღნიშნული აქვს, რომ ვინაიდან მონრეალის კონვენციაში „შემთხვევა“, განმარტებული არაა, რეფერენსი უნდა გაკეთდეს მის ჩვეულებრივ განმარტებაზე მისი კონტექსტისა და კონვენციის მიზნების გათვალისწინებით⁶. ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, საქმე ეხებოდა მაიორკადან ვენისკენ ფრენისას მგზავრის სხულის დაზიანების, კერძოდ, ცხელი ყავის „გაურკვეველი მიზეზით“ გადასხმის შედეგად მიყენებული დამწვრობისთვის გადამზიდის პასუხისმგებლობას. ავსტრიის ავიანაზის (მოპასუხის) განცხადებით, ტერმინი „შემთხვევა“ კონვენციის მე-17 მუხლის ფარგლებში საჭიროებდა უშუალოდ ფრენასთან დაკავშირებული საშიშროების არსებობას; თუმცა, მართლმსაჯულების ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ „ჩვეულებრივი მნიშვნელობა, რომელიც ტერმინ „შემთხვევას“ აქვს გულისხმობს გაუთვალისწინებელს, საზიანოსა და უნებლიეს,⁷ და მიუთითა მონრეალის კონვენციის მიზნებზე, რასაც წარმოადგენს „ავიაგადამზიდის პასუხისმგებლობის მკაცრი სისტემის ჩამოყალიბება“. ამასთან, რომ კონვენცია არაა შეზღუდული მხოლოდ უშუალოდ ავიაციასთან დაკავშირებული საფრთხეებით: „შემთხვევის“ კონცეფცია...ფარავს ყველა სიტუაციას, რომელიც ხდება საჰაერო ხომალდის ბორტზე და გამოწვეულია იმ ობიექტით, რომელიც გამოიყენება მგზავრთა მომსახურებისას, იმის გამოკვლევის საჭიროების გარეშე ეს სიტუაციები უშუალოდ სამოქალაქო ავიაციასთან დაკავშირებული საფრთხით არის გამოწვეული თუ არა,⁸. ეს გადაწყვეტილება მიღებულ იქნა იმის საფუძველზე, რომ კონვენციის გამოცხადებული მიზანი მგზავრების უსაფრთხოების დაცვაა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ იყო შეუსაბამო სასამართლოს წინა გადაწყვეტილებებთან, განმარტების სპეციფიკურობა გარკვეულწილად ართულებს სიტუაციას, ვინაიდან თუ ობიექტი გამოიყენება მგზავრთა მომსახურებისთვის, იგი რთულად დააკმაყოფილებს მოულოდნელობისა და უჩვეულობის კრიტერიუმს. აღსანიშნავია, ასევე განმარტების საკითხზე არა მხოლოდ „საერთაშორისო“ (რამდენადაც

¹ Ramos v. Am. Airlines, Inc., 2011 WL 5075674 (W.D.N.C. Oct. 25, 2011)

² Ibid

³ Walsh v. Luchtvaart, 09-civ-01803 (RKE) (S.D.N.Y. Sep. 14, 2011)

⁴ Olena Bokareva, The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective, 2022, pg. 157-184.

⁵ Annex 13, The Chicago Convention on International Civil Aviation, (Chicago, 1944), pg.10.

⁶ CJEU, GN v. ZU, Case C-532/18, Judgment of the Court (Fourth Chamber), 19 December 2019, § 34

⁷ Ibid, § 35

⁸ Ibid, § 43

რელევანტურია მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს ასე მოხსენიება), არამედ შიდა სასამართლოების მოსაზრებები. საქმე *Fenton v J. Thorley* წარმოადგენდა ერთ-ერთ უპირველესს, რომელშიც განხილულ იქნა „შემთხვევის“ განმარტების საკითხი – ტერმინი „შემთხვევა“ არაა ტექნიკური ტერმინი კონკრეტულად განსაზღვრული მნიშვნელობით. ზოგადი გადმოსახედიდან, და იურიდიული პასუხისმგებლობების გათვალისწინებით, იგი მოიაზრებს გაუთვალისწინებელ და მოულოდნელ შემთხვევას, რომლის შედეგადაც დადგა ზიანი. თუმცა იგი ზოგჯერ გამოიყენება, როგორც გამომწვევი მიზეზის, ასევე შედეგის აღსანიშნავადაც. ამით ხაზი გაესვა იმას, რომ განსხვავებულ კონტექსტში მას სხვადასხვა მნიშვნელობის შეძენა შეეძლო. აღნიშნული მოგვიანებით მრავალ გადაწყვეტილებაში იქნა მოხსენიებული¹.

ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392, 405² ჯერ კიდევ 1985 წელს განმარტა, რომ ტერმინი „შემთხვევა“ უნდა ყოფილიყო კონცეფციურად მოქნილი და გამოყენებული ფართო კონტექსტში, და მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მგზავრის დაზიანებასთან დაკავშირებით ყველა გარემოება იქნებოდა შეფასებული. ამ შემთხვევაში, ფრენისას მგზავრი (მოსარჩელე) გრძნობდა წნევასა და ტკივილს ყურის არეში, ხოლო ექიმთან კონსულტაციის შემდეგ აღმოაჩინა, რომ ცალ ყურში სამუდამოდ ჰქონდა სმენა დაქვეითებული. იგი ამტკიცებდა, რომ აღნიშნული გამოწვეული იყო საჰაერო ხომალდის წნევის მარეგულირებელი სისტემის გაუმართაობით. სასამართლომ დაადგინა, რომ პასუხისმგებლობა მე-17 მუხლით წარმოიშობა მხოლოდ მაშინ, თუკი მგზავრის დაზიანება გამოწვეულია მოულოდნელი ან უჩვეულო მოვლენით, რომელიც მგზავრისგან დამოუკიდებლად ხდება და არა მაშინ, როცა იგი გამოწვეულია მგზავრის შინაგანი რეაქციით ხომალდის ჩვეულებრივ, ნორმალურ და მოსალოდნელ ფუნქციონირებაზე, რა შემთხვევაშიც აღნიშნული აღარ ექცევა მე-17 მუხლის მოქმედების ფარგლებში. სასამართლომ დაამატა, რომ ეს განმარტება მოქნილად უნდა იქნას გამოყენებული მგზავრის დაზიანებებთან დაკავშირებული ყველა გარემოების შეფასების შემდეგ. ამ დასკვნის მიღწევასა სასამართლომ დაწვრილებით შეისწავლა მე-17 მუხლი, მათ შორის *travaux preparatoires* და დასხვა სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები. მან დაასკვნა, რომ მე-17 მუხლის ტექსტი ეხება შემთხვევას, რომელმაც გამოიწვია მგზავრის ზიანი და არა შემთხვევას, რომელიც არის (ხაზგასმით დამატებულია) მგზავრის დაზიანება – ეს განსხვავება მნიშვნელოვანია. აღიარებული იქნა, რომ „შემთხვევის“ მნიშვნელობა არ არის განსაზღვრული არც კონვენციაში და არც *travaux preparatoires*-ში³. ამრიგად, მე-17 მუხლში ტერმინის „შემთხვევის“ მნიშვნელობის დასადგენად სასამართლომ მიუთითა მისი ფრანგული სამართლებრივი მნიშვნელობა, რადგან ვარშავის კონვენცია ფრანგულ ენაზე იყო შედგენილი. ამან ცხადყო, რომ ეს ტერმინი მისი ფრანგული სამართლებრივი მნიშვნელობით განსხვავდება ტერმინის მნიშვნელობისაგან დიდ ბრიტანეთში, გერმანიაში ან შეერთებულ შტატებში. ამგვარად, მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვა „შემთხვევა“ ხშირად გამოიყენება უშუალოდ ადამიანის დაზიანების მოვლენის აღსანიშნავად, ის ასევე ზოგჯერ გამოიყენება ტრავმის მიზეზის აღსაწერად და, როდესაც სიტყვა გამოიყენება ამ უკანასკნელი მნიშვნელობით, ის ჩვეულებრივ განისაზღვრება, როგორც შემთხვევითი, მოულოდნელი, უჩვეულო ან გაუთვალისწინებელი მოვლენა. სასამართლომ დაასკვნა, რომ კონვენციის ტექსტი ვარაუდობს, რომ მგზავრის დაზიანება გამოწვეული უნდა იყოს მოულოდნელი ან უჩვეულო მოვლენით⁴. სასამართლომ ასევე ხაზი გაუსვა იმას, რომ მგზავრის დაზიანების შემთხვევაში გამომწვევი მიზეზები განსხვავდებოდა ბარგის დაზიანების გამომწვევი მიზეზებისგან⁵. აქ ცალკე პრობლემას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ კონვენციის ქართულ ვერსიაში ორივე პუნქტში (მგზავ-

¹ *Fenton v. J. Thorley & Co Ltd*, AC 443 (1993)

² U.S. Supreme Court, *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392 (1985)

³ Olena Bokareva, The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), *Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective*, 2022, pg. 157-184.

⁴ *Ibid*

⁵ Karin Paulsson, *Passenger Liability, according to the Montreal Convention*, University of Lund, 2009, pg.30; See also: Shawcross, *Beaumont, Air Law*, volume 1, 2008, pg. 655 (VII)

რისა და ბარგის ზიანის) გამოყენებულია ტერმინი „შემთხვევა“ მაშინ, როცა ინგლისურ ვერსიაში მოხსენიებულია accident და event. შესაბამისად, ქართულად რთულია მათ შორის განსხვავების აღმოჩენა. თუმცა, კვლავ ინგლისურ ვერსიაზე საუბრისას, როგორც travaux préparatoires-დან ირკვევა, მგზავრის დაზიანება უნდა იყოს გამოწვეული შემთხვევით/accident, რადგან, ბარგის ზიანის მსგავსად, event რომ ყოფილიყო გამოყენებული, ზედმეტად ფართოდ შეიძლებოდა ყოფილიყო განმარტებული, რაც სარჩელების რაოდენობას საგრძნობლად გაზრდიდა¹. ამ შემთხვევაში სასამართლომ გაითვალისწინა კონვენციის მონაწილე სხვა სახელმწიფოების სამართლებრივი რეგულირება ამ საკითხის მიმართ და აღნიშნა, რომ ევროპული სასამართლოების მიერ სიტყვა „შემთხვევა“ მე-17 მუხლის ფარგლებში ინტერპრეტირებული იყო იმგვარად, რომ მოითხოვდა მგზავრის დაზიანების გამოწვევას მოულოდნელი მოვლენის მიერ². აღნიშნული განმარტება, იქიდან გამომდინარე, რომ ინტერპრეტაციის საკმაოდ ფართო საშუალებას იძლევა, შესაბამისად, წარმოადგენს პრობლემურ საკითხს. ამასთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანი იყო 2022 წლის მასაჩუსეტსის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე Moore v. British Airways PLC³, რომლითაც მგზავრთა სასარგებლოდ გადაიხარა აღნიშნულ საკითხში სასამართლოს მოსაზრება. ამ საქმეში, მოსარჩელემ მიიღო ფიზიკური დაზიანება როცა ჩამოდიოდა საჰაერო ხომალდის ტრაპზე. კერძოდ, ბოლო საფეხური იყო დანარჩენებზე მალალი და მოსარჩელის განცხადებით, ეს სხვაობა მისთვის მოულოდნელი და უჩვეულო იყო, რის გამოც მან დაკარგა წონასწორობა და დაეცა. სასამართლოს თავდაპირველი განმარტებით, აღნიშნული (საფეხურის სიმაღლეში სხვაობა) არ წამოადგენდა „მოულოდნელ ან უჩვეულო“ მოვლენას; მოსარჩელე ამაზე აცხადებდა, რომ აღნიშნული უნდა შეფასებულიყო სუბიექტური პერსპექტივიდან, ხოლო ავიახაზი ითხოვა საკითხის ობიექტურ შეფასებას. საქმე საბოლოოდ გადაწყდა მოსარჩელის სასარგებლოდ და სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმას, რომ მონრეალის კონვენცია არის ხელშეკრულება, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს მგზავრებს და შესაბამისად, მოსარჩელის მიერ იმ ფაქტის გახსენება, რომ ტრაპიდან ბოლო საფეხურიდან ჩამოვარდნა მისთვის მოულოდნელობას წარმოადგენდა, საკმარისია „შემთხვევის“ კრიტერიუმების დასაკმაყოფილებლად. ამ საქმეში ავიაგადამზიდის პასუხისმგებლობის დადგენის ფაქტი განსხვავდებოდა Barclay v British Airways-ს საქმისგან⁴, რომელშიც მგზავრის მიერ მიღებული დაზიანება არ მოექცა მე-17 მუხლის ფარგლებში. აღნიშნული საქმის შედეგი მნიშვნელოვანი იყო, ვინაიდან მან გზა გაუხსნა მომავალში დამავებულ მგზავრებს, რათა მოეთხოვათ კომპენსაცია მოულოდნელი პირობებით გამოწვეული შეთხვევებისთვის მაშინაც კი, თუ ეს პირობები შეესაბამებოდა ადგილობრივ კანონმდებლობასა და ინდუსტრიის რეგულაციებს. მაგრამ, რაც მთავარია, მან მხარი დაუჭირა მონრეალის კონვენციის შემქმნელთა მიზანს: კომერციული ავიაკომპანიის მგზავრების უსაფრთხოებისთვის პრიორიტეტის მინიჭებას.

დასკვნა

საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციასთან დაკავშირებული საფრთხის შედეგად გამოწვეულ შემთხვევებთან დაკავშირებით, წლებია მიმდინარეობს კამათი მონრეალის 1999 წლის კონვენციის შესაბამის მუხლში მოცემული ტერმინების განმარტების საკითხზე; მაგ., უნდა მომდინარეობდეს თუ არა „შემთხვევის“ განმარტება „სამოქალაქო ავიაციასთან დაკავშირებული რისკიდან“ თუ მოვლენიდან, რომელიც წარმოიშვება საჰაერო ხომალდის ექსპლუატაციაში რაიმე გაუმართაობის ან უჩვეულობისგან. აღნიშნულზე შეჯერებული მოსაზრების არსებობა აუცილებელია იმიტომაც, რომ არასამართლიანია ავიაკომპანიების პასუხისმგებლობა იმ ვითარებაში, როდესაც ავარია ხდება მგზავრის მიზეზით. როგორც ზემოაღნიშნულიდან ირკვევა, მონრეალის კონვენციის მიხედვით „შემთხვევის“ ცნება განხილულ იქნა, როგორც საერთაშორისო, ისე

¹ ICAO Doc. Doc.9775-EN International Conference on Air Law Volume II – Documents, p. 154.
² Air France v. Saks, 470 U.S. 392, (1985), p. 405.
³ Moore v. British Airways PLC, 32 F.4th 110 (1st Cir. 2022)
⁴ Barclay v British Airways QB 187 (2010)

შიდა, კონვენციის სხვადასხვა მონაწილე სახელმწიფოს უმაღლესი სასამართლოების, დონეზე. აღსანიშნავია, რომ თითოეული საქმის შედეგი დამოკიდებული იყო კონკრეტულ საქმეში შესაბამის ფაქტებსა და გარემოებებზე. თითოეულ შემთხვევაში გულდასმით იყო გამოკვლეული, წარმოადგენდა თუ არა ეს მოვლენა მონრეალის კონვენციის მე-17 მუხლის მიხედვით „შემთხვევას“. სასამართლოების უმრავლესობის გადაწყვეტილებით მნიშვნელოვანი იყო, ე.წ. externality მოთხოვნა – ესა თუ ის შემთხვევა მოექცეოდა მე-17 მუხლის ფარგლებში, თუკი იგი მომხდარი იყო მგზავრისგან დამოუკიდებლად. ამასთანავე, აშკარა იყო უთანხმოება სასამართლოებსა და ზოგ შემთხვევაში მოსამართლეებს შორისაც, რომლებსაც ერთსა და იმავე საქმეში ჰქონდათ განსხვავებული აზრები, რაც ბუნებრივიცაა, იქიდან გამომდინარე, რომ აღნიშნული ტერმინის ინტერპრეტაციის შესაძლებლობა საკმაოდ ფართო იყო. ტერმინისთვის „შემთხვევა“ 1999 წლის მონრეალის კონვენციაში ბრალის ელემენტი რელევანტური არაა. გადამზიდველი პასუხისმგებელია ნებისმიერ შემთხვევაში, მის მიერ პასუხისმგებლობის თავიდან არიდების ერთადერთი გზა არის მე-20 მუხლის შესაბამისად, თუ მას შეუძლია დაამტკიცოს, რომ ზიანი გამოწვეულია ან მასში წვლილი მიუძღვის კომპენსაციის მომთხოვნ პირის დაუდევრობით ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით ან უმოქმედობით. მონრეალის კონვენციის მე-17 მუხლში ტერმინ „შემთხვევის“ ირგვლივ არსებული ბუნდოვანება ხაზს უსვამს საყოველთაოდ მიღებული ინტერპრეტაციის კრიტიკულ აუცილებლობას. მკაფიო და სტანდარტიზებული გაგება არსებითია სხვადასხვა სახელმწიფოს იურისდიქციებში სამართლებრივი პროცესების ერთმანეთის შესაბამისად განსახორციელებლად, რაც მოგვიანებით უზრუნველყოფს უფრო სამართლიან შედეგებს, დაეხმარება ავიაკომპანიებს ვალდებულებების შეფასებაში და მისცემს მგზავრებს უფლებას სრულად გაითავისონ თავიანთი უფლებები. საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის განვითარებად პრიზმაში, კონსენსუსის მიღწევა მსგავს საკითხებზე არა მხოლოდ აძლიერებს საკანონმდებლო ბაზას, არამედ საერთაშორისო თანამშრომლობასაც, და ხელს უწყობს უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას ყველა დაინტერესებული მხარისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

ელექტრონული რესურსები:

Erin Applebaum, How a 2022 case modernized the protection of airline passenger rights, Reuters, 8 February 2023, available at: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/how2022-case-modernized-protection-airline-passenger-rights-2023-02-08/>

სტატიები/ნაშრომები:

Shawcross, Beaumont, Air Law, volume 1, 2008

Karin Paulsson, Passenger Liability, according to the Montreal Convention, University of Lund, 2009

Shaubo Aziz, The International Air Carrier Liability (An Analytical Study of Warsaw Convention 1929 and Montreal Convention 1999), 2017

Ahmed Ibrahim al-Sheikh, The Liability for the International Air Transport Damages Compensation, According to the Warsaw Convention 1929 and Montreal in 1999, (The Arab Renaissance House for Publishing, Cairo, 2008)

Olena Bokareva, The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective, 2022

სასამართლო საქმეები:

Air France v. Saks, 470 U.S. 392, (1985)

Moore v. British Airways PLC, 32 F.4th 110 (1st Cir. 2022)

Barclay v British Airways QB 187 (2010)

Fenton v. J. Thorley & Co Ltd, AC 443 (1993)

GN v. ZU, Case C-532/18, Judgment of the Court (Fourth Chamber), 19 December 2019

Ramos v. Am. Airlines, Inc., 2011 WL 5075674 (W.D.N.C. Oct. 25, 2011)

სამართლებრივი აქტები:

ICAO Doc. Doc.9775-EN International Conference on Air Law Volume II – Documents

International Civil Aviation Organization (ICAO), Convention For the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air (the Montreal Convention 1999)

Annex 13, The Chicago Convention on International Civil Aviation, (Chicago, 1944)

Davit Geperidze

Doctor of International Law
Professor at Gori State University

Nino Kalatozishvili

Master of International Law (TSU)

SOME ISSUES OF THE AIR CARRIER'S LIABILITY UNDER THE FRAMEWORK OF THE 1999 MONTREAL CONVENTION

Abstract

International civil aviation is a relatively new sector compared to other modes of transport and is continuously evolving under the influence of technological advancements. The development of guiding international legal norms in this field is still in progress. One of the most significant issues in this sector is the liability of air carriers, which is regulated by the 1929 Warsaw Convention and the 1999 Montreal Convention. Similar to its predecessor, the Montreal Convention establishes the liability of air carriers for bodily injury or death of passengers, as well as for damage or delay to baggage. Article 17 of the 1999 Montreal Convention can be considered a key provision on this issue; however, there are many elements associated with it that lack a unified, consistent interpretation. Consequently, courts, both domestic and international, often deliver varying rulings on similar cases. Standardized understanding and interpretation of parts of this norm are crucial to ensure that legal processes across different jurisdictions are more consistent, which in turn will lead to fairer outcomes, help airlines assess their obligations, and allow passengers to fully understand their rights. In the rapidly developing landscape of international civil aviation, reaching a consensus on such matters not only strengthens the legislative framework but also enhances international cooperation, contributing to safety and fairness for all stakeholders.

**Keywords: International Civil Aviation, Montreal Convention,
“Accident,” “Damage,” Air Carrier Liability.**

This paper aims to examine the liability of carriers, focusing on Article 17 of the Montreal Convention, and exploring the complexities arising from its interpretive nuances. It emphasizes the importance of standardized and unequivocal understanding in this context. The conventional foundations of carrier liability were established at the Warsaw Conference in October 1929, where a draft of rules governing international aviation liability was presented. These rules, known as the Warsaw Convention, came into effect in 1933¹.

Prior to the Warsaw Convention, courts relied on general principles within domestic law to resolve disputes that arose, making it necessary to unify international legal norms governing air transport. The primary goal of the Warsaw Convention was to limit the liability of airlines, thereby fostering the growth of the international aviation industry, which was still relatively new at the time². Under the Warsaw Convention, airlines could avoid liability if they could prove that the damage sustained by passengers or cargo was caused by an external/independent factor, and that all necessary precautions had been taken to

¹ Shaubo Aziz, *The International Air Carrier Liability (An Analytical Study of Warsaw Convention 1929 and Montreal Convention 1999)*, 2017, pg. 30.

² *Ibid.*

prevent such damage. Additionally, the Convention set specific limits on compensation amounts¹. However, over time, signatory countries grew dissatisfied with the low liability limits of the Warsaw Convention and its bias toward the industry, as it clearly favored airlines over passengers.

The solution to these shortcomings was the introduction of a new international treaty, represented by the Montreal Convention. This agreement updated, improved, and ultimately replaced the Warsaw Convention. The 1999 Montreal Convention aimed to offer better protection for passengers while creating a more equitable balance of interests between passengers and airlines². The Montreal Convention applies to “international air transportation” where the points of departure and destination are located within the territories of one of the 135 signatory countries. It provides a two-year statute of limitations for claims related to injury or death of passengers and imposes strict liability on airlines for damages up to approximately \$160,000 USD³. A claimant may exceed this liability limit if the airline cannot deny its responsibility for the claimant’s injuries. According to the relevant provision of the Convention, “the carrier is liable for damage sustained in case of the death or bodily injury of a passenger, provided that the accident which caused the death or injury took place on board the aircraft or during any of the operations of embarking or disembarking”⁴. This provision is further clarified in subsequent articles, outlining the conditions under which the carrier is not held liable.

As previously mentioned, according to the 1999 Montreal Convention, for a carrier to be held liable, an “accident” must have occurred on board the aircraft or during any of the operations of embarking or disembarking.⁵ There is more than one element in this article that causes divergence of opinion. The Convention does not define the terms “embarking” and “disembarking,” which has led courts, in certain cases, to determine when a passenger begins the process of boarding and when they finish disembarking for the purposes of Article 17. In reviewing such cases, courts have focused on several factors, including the passenger’s actions at the time of injury; any restricting circumstances affecting the passenger’s movement, if such exist; the proximity of the actual boarding process; and the passenger’s physical proximity to the aircraft door⁶. For instance, if a passenger sustains bodily injury while in the airport, some time before boarding, the court will likely determine that this does not fall within the meaning of the term “embarking”⁷. Typically, courts interpret the actions of boarding and disembarking narrowly, requiring proximity in both time and physical space.

In the case of *Walsh v. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.*, the court determined that a passenger who tripped over a metal bar near the gate and fell was in the process of “embarking,” bringing the incident within the scope of Article 17⁸. When discussing the scope of this article, the term “accident” is particularly important, as it has been a source of differing opinions for years, both in academic circles and in court practice⁹. The lack of an agreed-upon definition poses a problem for courts and, as a result, leads to significant variations in rulings. An “accident,” as a circumstance leading to liability, according to Annex 13 of the 1944 Convention on International Civil Aviation, is directly related to the operation of the

¹ Ahmed Ibrahim al-Sheikh, *The Liability for the International Air Transport Damages Compensation, According to the Warsaw Convention 1929 and Montreal in 1999*, (The Arab Renaissance House for Publishing, Cairo, 2008), p. 22.

² Erin Applebaum, *How a 2022 case modernized the protection of airline passenger rights*, Reuters, 8 February 2023, available at: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/how-2022-case-modernized-protection-airlinepassenger-rights-2023-02-08/>.

³ International Civil Aviation Organization (ICAO), *Convention For the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air (the Montreal Convention 1999)*, Art. 35(1).

⁴ *Ibid*, Art. 17(1).

⁵ International Civil Aviation Organization (ICAO), *Convention For the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air (the Montreal Convention 1999)*, Art. 17(1)

⁶ *Ramos v. Am. Airlines, Inc.*, 2011 WL 5075674 (W.D.N.C. Oct. 25, 2011)

⁷ *Ibid*

⁸ *Walsh v. Luchtvaart*, 09-civ-01803 (RKE) (S.D.N.Y. Sep. 14, 2011)

⁹ Olena Bokareva, *The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence*. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), *Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective*, 2022, pg. 157-184.

aircraft and occurs during the time when the passenger is boarding the aircraft until they disembark¹. In the Court of Justice of the European Union (CJEU) decision of December 19, 2019, in the case of GN v. ZU, it was noted that since the term “accident” is not defined in the Montreal Convention, reference must be made to its ordinary meaning, taking into account the context and the objectives of the Convention². According to the facts of the case, it concerned the liability of the carrier for bodily injury sustained by a passenger during a flight from Mallorca to Vienna, specifically burns caused by the spillage of hot coffee for “unknown reasons.” Austrian Airlines (the defendant) argued that the term “accident” under Article 17 of the Convention required the presence of a danger directly related to the flight itself. However, the Court of Justice of the European Union clarified that the “ordinary meaning” of the term “accident” implies something “unforeseen, harmful, and involuntary.”³ And it points out the goals of the Montreal Convention, which represents the ‘establishment of a strict system of liability for air carriers.’ Furthermore, the convention is not limited solely to threats directly related to aviation: the concept of ‘incident’... encompasses all situations occurring on board an aircraft and caused by objects used for passenger service, without the need to investigate whether these situations are directly caused by threats related to civil aviation.”⁴ This decision was made on the basis that the declared goal of the convention is to ensure the safety of passengers. Although it was not inconsistent with previous court decisions, the specificity of the interpretation somewhat complicates the situation, as if an object is used for passenger service, it may not easily meet the criteria of unpredictability and unusualness. It is also noteworthy that the issue of interpretation concerns not only ‘international’ (as relevant to the European Court of Justice’s reference), but also the opinions of domestic courts. The case *Fenton v. J. Thorley* was one of the first in which the issue of the interpretation of ‘incident’ was addressed— the term ‘incident’ is not a technical term defined by specific meaning. From a general perspective, and considering legal responsibilities, it refers to an unforeseen and unexpected event resulting in damage. However, it is sometimes used to denote both the cause and the result. This underscores that it can acquire different meanings in different contexts. This was later referenced in many decisions⁵.

In the case of *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392, 405⁶, the Supreme Court of the United States explained back in 1985 that the term ‘incident’ should be conceptually flexible and used in a broad context, and only after all circumstances relating to the passenger’s injury have been evaluated. In this case, during the flight, the passenger (the plaintiff) experienced pressure and pain in the ear area, and after consulting a doctor, it was discovered that he had permanently lost hearing in one ear. He claimed that this was caused by a malfunction in the aircraft’s pressure regulation system. The court determined that liability under Article 17 arises only when the passenger’s injury is caused by an unexpected or unusual event that occurs independently of the passenger, and not when it is caused by the passenger’s internal reaction to the aircraft’s normal, ordinary, and expected functioning, in which case it would no longer fall under the scope of Article 17. The court added that this interpretation should be applied flexibly after evaluating all circumstances related to the passenger’s injury. In reaching this conclusion, the court thoroughly examined Article 17, including the *travaux préparatoires* and other decisions made by different courts. It concluded that the text of Article 17 pertains to an incident that causes injury to a passenger, rather than to the injury of the passenger itself (this distinction is emphasized). It was recognized that the meaning of ‘incident’ is not defined in either the convention or the *travaux préparatoires*⁷. Thus, in determining

¹ Annex 13, The Chicago Convention on International Civil Aviation, (Chicago, 1944), pg.10.

² CJEU, GN v. ZU, Case C-532/18, Judgment of the Court (Fourth Chamber), 19 December 2019, § 34

³ *Ibid*, § 35

⁴ *Ibid*, § 43

⁵ *Fenton v. J. Thorley & Co Ltd*, AC 443 (1993)

⁶ U.S. Supreme Court, *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392 (1985)

⁷ Olena Bokareva, The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), *Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective*, 2022, pg. 157-184.

the meaning of the term ‘incident’ in Article 17, the court referred to its French legal significance, as the Warsaw Convention was drafted in French. This clarified that the term, in its French legal context, differs from its meaning in the United Kingdom, Germany, or the United States. Therefore, although the word ‘incident’ is often used to specifically denote an event causing injury to a person, it is also sometimes used to describe the cause of the injury, and when used in this latter sense, it is generally defined as an accidental, unexpected, unusual, or unforeseen event. The court concluded that the text of the convention implies that the passenger’s injury must be caused by an unexpected or unusual event¹. The court also emphasized that the causes of a passenger’s injury differ from the causes of damage to baggage². There is a separate problem in that the Georgian version of the convention uses the term ‘incident’ in both sections (concerning passenger and baggage damage), while the English version mentions ‘accident’ and ‘event.’ As a result, it is difficult to distinguish between them in Georgian. However, referring again to the English version, as indicated in the travaux préparatoires, a passenger’s injury must be caused by an accident, because if ‘event’ had been used, similar to baggage damage, it could have been interpreted too broadly, significantly increasing the number of claims³. In this case, the court considered the legal regulations of other states participating in the convention regarding this issue and noted that European courts had interpreted the word ‘incident’ within the scope of Article 17 in such a way that it required the passenger’s injury to be caused by an unexpected event⁴. This interpretation, given that it allows for quite broad interpretation, consequently represents a problematic issue. In this regard, the 2022 decision of the Massachusetts Superior Court in the case of *Moore v. British Airways PLC* was significant, as it leaned in favor of passengers on this matter⁵. In this case, the plaintiff sustained physical injuries while descending the aircraft’s steps. Specifically, the last step was higher than the others, and according to the plaintiff, this difference was unexpected and unusual for him, causing him to lose his balance and fall. The court’s initial interpretation was that the difference in step height did not constitute an ‘unexpected or unusual’ event; the plaintiff argued that it should be assessed from a subjective perspective, while the airline sought an objective evaluation of the issue. The case ultimately was decided in favor of the plaintiff, and the court emphasized that the Montreal Convention is a contract that prioritizes passengers. Therefore, the plaintiff’s assertion that falling from the last step of the stairs was unexpected for him was sufficient to meet the criteria for an ‘incident.’ The determination of liability for the air carrier in this case differed from that in *Barclay v. British Airways*, where the injuries sustained by the passenger did not fall under the scope of Article 17⁶. The outcome of this case was significant as it paved the way for injured passengers to seek compensation for incidents arising from unexpected conditions, even if those conditions conformed to local legislation and industry regulations. But, most importantly, it supported the goals of the drafters of the Montreal Convention: to prioritize the safety of passengers of commercial airlines.

Conclusion

For years, there has been a debate regarding the interpretation of the terms in the relevant articles of the Montreal Convention of 1999 concerning incidents arising from threats associated with international civil aviation; for example, whether the definition of ‘incident’ should stem from ‘risks related to civil aviation’ or from events arising from malfunctions or unusual circumstances during the operation of an aircraft. A consensus on this issue is necessary because it is unfair to hold airlines responsible in situations where an accident occurs due to the passenger’s actions.

¹ Ibid

² Karin Paulsson, *Passenger Liability*, according to the Montreal Convention, University of Lund, 2009, pg.30; See also: Shawcross, *Beaumont, Air Law*, volume 1, 2008, pg. 655 (VII)

³ ICAO Doc. Doc.9775-EN International Conference on Air Law Volume II – Documents, p. 154.

⁴ *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392, (1985), p. 405.

⁵ *Moore v. British Airways PLC*, 32 F.4th 110 (1st Cir. 2022)

⁶ *Barclay v British Airways* QB 187 (2010)

As indicated above, the concept of ‘incident’ under the Montreal Convention has been examined at both international and domestic levels by the highest courts of various contracting states. It is noteworthy that the outcome of each case depended on the specific facts and circumstances involved. In each instance, it was thoroughly investigated whether the event constituted an ‘incident’ under Article 17 of the Montreal Convention.

The decisions of the majority of courts highlighted the significance of the so-called externality requirement—an event would fall under Article 17 if it occurred independently of the passenger. Furthermore, it was clear that there was disagreement among courts and, in some cases, among judges within the same case, who held differing opinions. This is understandable given that the interpretative possibilities of the term were quite broad. The element of fault for the term ‘incident’ in the 1999 Montreal Convention is not relevant. The carrier is liable in any case, and the only way to avoid responsibility, according to Article 20, is if it can prove that the damage was caused by or contributed to by the negligence or other wrongful acts or omissions of the claimant. The ambiguity surrounding the term ‘incident’ in Article 17 of the Montreal Convention underscores the critical necessity for a universally accepted interpretation. A clear and standardized understanding is essential for the proper administration of legal processes across different jurisdictions, which will subsequently ensure fairer outcomes, assist airlines in assessing their obligations, and enable passengers to fully comprehend their rights.

In the evolving prism of international civil aviation, achieving consensus on such issues not only strengthens the legislative framework but also promotes international cooperation, enhancing safety and fairness for all stakeholders involved.

References

Electronic Resources:

- Erin Applebaum, *How a 2022 case modernized the protection of airline passenger rights*, Reuters, 8 February 2023, available at: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/how2022-case-modernized-protection-airline-passenger-rights-2023-02-08/>

Articles/Works:

- Shawcross, Beaumont, *Air Law*, volume 1, 2008
- Karin Paulsson, *Passenger Liability according to the Montreal Convention*, University of Lund, 2009
- Shaubo Aziz, *The International Air Carrier Liability (An Analytical Study of Warsaw Convention 1929 and Montreal Convention 1999)*, 2017
- Ahmed Ibrahim al-Sheikh, *The Liability for the International Air Transport Damages Compensation, According to the Warsaw Convention 1929 and Montreal in 1999*, (The Arab Renaissance House for Publishing, Cairo, 2008)
- Olena Bokareva, *The Meaning of “Accident” under the Montreal Convention in Light of CJEU Jurisprudence*. In A. Basu Bal, T. Rajput, G. Argüello, & D. Langlet (Eds.), *Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective*, 2022

Court Cases:

- *Air France v. Saks*, 470 U.S. 392, (1985)
- *Moore v. British Airways PLC*, 32 F.4th 110 (1st Cir. 2022)
- *Barclay v. British Airways*, QB 187 (2010)
- *Fenton v. J. Thorley & Co Ltd*, AC 443 (1993)
- *GN v. ZU*, Case C-532/18, Judgment of the Court (Fourth Chamber), 19 December 2019
- *Ramos v. Am. Airlines, Inc.*, 2011 WL 5075674 (W.D.N.C. Oct. 25, 2011)

Legal Instruments:

- ICAO Doc. Doc.9775-EN *International Conference on Air Law Volume II – Documents*
- International Civil Aviation Organization (ICAO), *Convention for the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air (The Montreal Convention 1999)*
- Annex 13, *The Chicago Convention on International Civil Aviation* (Chicago, 1944)

ია ხარაზი

სამართლის დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ავილირებული პროფესორი

თამარ გარდაფხაძე

სამართლის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის ავილირებული პროფესორი

ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ფორმა (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)

ანოტაცია

სტატიაში გამოკვეთილია ფულადი ვალდებულება სამართლებრივ ბუნებაზე, რომელიც მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას მხოლოდ ფულადი სახით უზრუნველყოფს. ფულადი ვალდებულების შესრულებისას გამოყოფილია საჯარო-სამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებული მეწარმე სუბიექტია – რეზიდენტი და არარეზიდენტი პირია და ფულად ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე ასრულებს) და კერძოსამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებული პირი სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეა და ვალდებულება მხოლოდ სხვა, კერძო, პირის წინაშე აკისრია). ნაკვლევი განსახილველ პრობლემასთან დაკავშირებით ძირითადად ფუნდამენტური საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე და 625-ე მუხლები, რომლებიც სამოქალაქო სამართალურთიერთობის ერთ-ერთი საკვანძო ნორმათაგანია, სხვა მუხლებთან კავშირში. სტატიაში გატარებულია აზრი იმის შესახებ, რომ ამავედროულად, სამოქალაქო კანონმდებლობაში ცვლილებამდე არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც დაადგენდა ფულადი ვალდებულებების დაგვიანების შემთხვევაში სხვისი სახსრების გამოყენების ინტერესს. ამიტომ, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ფულადი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში, დაზარალებულ მხარეს (კრედიტორს) ხშირად უწევდა დაკმაყოფილებულიყო მოვალისგან მხოლოდ ჯარიმის ოდენობით წლიური პროცენტის დადგენით.

პროცენტული ზღვრების განსაზღვრისას, მხედველობაშია მისაღები, რომ ჯარიმა-საურავებს გააჩნიათ სანქციის ფუნქცია, რაც მსესხებლის დისციპლინირებულ ქცევას უზრუნველყოფს. ამიტომ, ბალანსის დაცვა მნიშვნელოვანია. გატარებულია აზრი იმის შესახებ, რომ ბოლო წლებში, საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში, ფულად ვალდებულებებზე დარიცხული პროცენტი ხშირად განიხილებოდა ჯარიმად, ეს მიდგომა ყველაზე გასაოცარი სახით აისახება ხოლმე საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებაში, რომლის მიხედვითაც „გადახდის დაგვიანებისთვის ჯარიმის ანაზღაურება წელიწადში ხუთ პროცენტამდე ოდენობით“. ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ეკვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელმწიფოებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის, მუდმივად მოქმედი **პირგა-სამტეხლოს** სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» მოვალესთვის და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ზიანის ანაზღაურება და ჯარიმის ამოღება; პროცენტი ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის; თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა (თიზ-ი); საპროცენტო განაკვეთი; კაპიტალით სარგებლობა; წლიური პროცენტი; ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი; პირ-გასამტეხლო.

ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ფორმა (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)

ზიანის ანაზღაურება და ჯარიმის ამოღება არ ამოწურავს იმ ზომებს, რაც შეიძლება კრედიტორმა მიიღოს მოვალის მიმართ, რომელმაც ვალდებულება კრედიტორს არ შეუსრულა ან არაჯეროვნად შეუსრულა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განსაკუთრებული ადგილი უკავია 403-ე მუხლს („პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას“) და 625-ე მუხლს¹ („გამსესხებლის ვალდებულება და პროცენტი სესხისათვის“). საპროცენტო განაკვეთი – საკრედიტო ან სადეპოზიტო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფიქსირებული ან ინდექსირებული წლიური საპროცენტო განაკვეთი განსაზღვრული პერიოდის მანძილზე. არსებობს, როგორც ფიქსირებული, ისე ცვლადი საპროცენტო განაკვეთი. ცვლადია საპროცენტო სარგებელი, რომელიც შესაძლებელია გადინდოს კრედიტის გამცემის მიერ შესაბამისად, მისი წინასწარ პროგნოზირება მსესხებლისთვის რთულია. ცვლადი საპროცენტო სარგებლის შეცვლის მიზეზები შესაძლებელია სხვადასხვაგვარის იყოს. მაგალითად, პრაქტიკაში იგი დამოკიდებულია საბანკო კრედიტის გრძელვადიანობასთან, საკრედიტო აუქციონებზე დაფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთის პერიოდულ ცვლილებებთან და ა.შ.² ფულადი ვალდებულება პროცენტის არსებობის წინაპირობაა. პროცენტი ეს არის პერიოდული საზღაური კაპიტალით სარგებლობისთვის³. ცხადია, პროცენტი არ იარსებებს, თუ არ იქნება ფულადი ვალდებულება, რაც ნიშნავს იმას, რომ საპროცენტო ვალდებულება აქცესორულია, დამატებით ვალდებულებას წარმოადგენს, და არ არსებობს ძირითადი ვალდებულების გარეშე. გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ პროცენტის გადახდის ვალდებულება წარმოიშვება მაშინ, თუ ამის შესახებ მხარეები არიან შეთანხმებულნი. მიუხედავად ამისა, მხარეებს ენიჭებათ ვალდებულება პროცენტი განისაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე და რომელიმე მხარეს უპირატესობა არ მიენიჭოს. რაც შეეხება

¹ საბოლოო ცვლილება აღნიშნულ ნორმაში შესულია 2023 წლის 10.06.

² გაბისონია ზ; საბანკო სამართალი, თბილისი, 2017, 174.

³ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმძღვანელო სამართალი, თბილისი, 2014, 254.

საბანკო ურთიერთობებში არსებულ პროცენტს, მაშინ, როცა სახეზეა კრედიტის ხელშეკრულება, პროცენტის ცვალეზადობა უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის სადისკონტო განაკვეთს ან ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დაფიქსირებულ საპროცენტო განაკვეთს¹.

ფულადი ვალდებულება ისეთი ვალდებულებაა, რომელიც მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას მხოლოდ ფულადი სახით უზრუნველყოფს. საქართველოს ტერიტორიაზე ფულადი ვალდებულების ვალუტა მხოლოდ ლარია, გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ საქართველოს კანონისა, სადაც ფულადი ვალდებულებების შესრულება წესრიგდება საგადასახადო კოდექსითა და საქართველოს საბაჟო კოდექსით², ანუ თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში³ ფულადი ვალდებულების შესრულება ნებისმიერი ვალუტითაა შესაძლებელი. ფულადი ვალდებულების შესრულებისას უნდა გამოიყოს საჯარო-სამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებულები მეწარმე სუბიექტია – რეზიდენტი და არარეზიდენტი პირია და ფულად ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე ასრულებს) და კერძოსამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებულები პირი სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეა და ვალდებულება მხოლოდ სხვა, კერძო პირის წინაშე აკისრია). საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანების(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“ მე-11 მუხლი ჩამოთვლის საქართველოს ტერიტორიაზე უცხოური ვალუტით დასაშვები საბანკო ოპერაციების განხორციელების სახეებს, კერძოდ: ფიზიკურ პირებს შორის პირადი მიზნებით განხორციელებული გადარიცხვა, რაც არ არის დაკავშირებული ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან; იმპორტთან დაკავშირებული ოპერაცია, იმ შემთხვევაში, როდესაც მიმღები არარეზიდენტი პირია; საზღვარგარეთიდან უცხოური ვალუტის ჩარიცხვის ოპერაცია; თანხის გადამხდელი წარმოადგენს თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონაში რეგისტრირებულ საწარმოს და ა.შ.⁴. თუკი უცხოურ ვალუტაში გადარიცხვის ოპერაციის 3000 ლარზე მეტი თანხის ან მისი ეკვივალენტით სხვა ვალუტაში, ბანკი ვალდებულები გადამხდელი მეწარმე სუბიექტისაგან დამატებით მოითხოვოს გადარიცხვის საფუძვლის დამადასტურებელი დოკუმენტების ასლებს. „აღნიშნული შეზღუდვა განპირობებულია „უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიზნებიდან გამომდინარე⁵.

ფულადი ვალდებულების შესრულებას აწესრიგებს სკ-ის 383-389-ე, 403-ე მუხლს, ასევე, სესხის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე 625-ე და სხვა ნორმები. რომლებიც მიეძღვნა ფულადი ვალდებულების პროცენტს, ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის საკითხებს და.შ. მაგ., სკ 403-ე მუხლის თანახმად, „მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებს, ვალდებულია, გადაცილებული დროისათვის გადაიხადოს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტი, თუ კრედიტორს, სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე, უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია. ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება დასაშვებია მხოლოდ ხელშეკრულებით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევაში“. აქ კანონმდებელს მხედველობაში აქვს საურავი.

„საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი სამართალურთიერთობის

¹ გაბისონია ზ., საბანკო სამართალი, თბილისი, 2015, 175.

² საქართველოს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21994?publication=9>.

³ მაგ; ფოთის, ქუთაისის, თბილისის და ა.შ. თიზ-ებში ვალდებულებების შესრულება ამ საბაჟო დამუშავების ოპერაციის გამოყენებულ პირებს ნებისმიერი ვალუტით შეუძლიათ, რამეთუ თიზ-ი არის „ქვეყნის შიგნით არსებული „სხვა ქვეყნის“ ეკონომიკური ტერიტორია“. დაწვრ. თიზ-ების შესახებ სრული ინფორმაცია იხ. ხარაზი ია, ხარაზი ქეთინო, საბაჟო სამართალი, მეორე ნაწილი, დამხმარე სახელმძღვანელო, გამომცემლობა „გეორგია“.

⁴ სრულად იხ. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანების(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, მე-11 მუხლი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

⁵ საქართველოს კანონი უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“, მ. 5. 6.1. „ა“ ქვეპუნქტი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

ერთ-ერთი საკვანძო ნორმათაგანია. ნორმის აქტუალობას მისი შინაარსი განაპირობებს. ნორმის დანიშნულება ფულადი ვალდებულების რღვევის სამართლებრივ შედეგებს უკავშირდება. სასამართლო საქმეთა უდიდესი ნაწილი სწორედ ფულადი ვალდებულებიდან გამომდინარე დავებს ეხება¹. ამასთან აღსანიშნავია, რომ მითითებული მუხლი აწესრიგებს არა მხოლოდ სასესხო და საკრედიტო, არამედ ნებისმიერი სამართალურთიერთობებიდან წარმოშობილ ნასყიდობა, ნარდობა და მომსახურება და ა.შ.) ფულად ვალდებულებას². 403 II მუხლი იძლევა პროცენტზე პროცენტის დარიცხვის (ანატოციზმი) შესაძლებლობას. ამით კანონმდებელი აფართოებს ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლებს, რომელიც 2007 წლამდე მოქმედი რედაქციით უფრო ვიწრო იყო².

უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა 403-ე მუხლთან დაკავშირებით, კერძოდ, ფაქტობრივი გარემოებებით გამოიკვეთა, რომ პ.ს. დ-სა და გ. კ-ს შორის 2009 წლის 30 ივლისს დაიდო სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება, რომლის საფუძველზეც სესხი განისაზღვრა 50 000 აშშ დოლარით, სამი თვის ვადით, ყოველთვიური 5%-იანი სარგებლით. მსესხებელმა ვალდებულება დადგენილ ვადაში არ შეასრულა, რის გამოც მოსარჩელემ მოითხოვა სესხის ძირითადი თანხის, სარჩელის აღძვრამდე საპროცენტო სარგებლისა და გადაწყვეტილების აღსრულებამდე პირგასამტეხლოს სახით ყოველი ვადაგადაცილებული დღისათვის გადასახდელი 0, 3%-ის გ. კ-თვის დაკისრება. მოპასუხემ სარჩელი ნაწილობრივ ცნო და აღნიშნა, რომ გადახდილი ჰქონდა 27 875 დოლარი, რომელიც უნდა გამოკლებოდა სესხის ძირითად თანხას. სააპელაციო სასამართლომ მოპასუხის პოზიცია არ გაიზიარა და აღნიშნა, რომ მის მიერ ყოველთვიურად გადახდილი თანხა შეესაბამებოდა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ 5%-ს; ამდენად, სასამართლოს აზრით, გ.კ. 2010 წლის 30 სექტემბრამდე საპროცენტო სარგებელს იხდიდა. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნული მტკიცებულება არ გაიზიარა და განმარტა, რომ სარგებლის (პროცენტის) გადახდის ვალდებულება, რომელიც მხარეებმა გაითვალისწინეს სესხის ხელშეკრულებისათვის, შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში. სასამართლომ მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 625-ე, 403-ე მუხლებზე და განმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტი, რომელიც თავისი შინაარსით სარგებელია, განსხვავდება 403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტისაგან, რომელიც ის ზიანია, რაც განიცადა კრედიტორმა ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულების დარღვევის გამო; ამასთან, 403-ე მუხლით სარჩელის დაკმაყოფილებისათვის აუცილებელია შემდეგი პირობების არსებობა: 1) მოვალეს შესასრულებელი უნდა ჰქონდეს ფულადი ვალდებულება; 2) ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადა უნდა იყოს დარღვეული; 3) ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისათვის უნდა არსებობდეს მხარეთა შეტანხმება პროცენტის თაობაზე. საკასაციო სასამართლოს მითითებით, განსახილველ შემთხვევაში მოპასუხემ დაარღვია ვალდებულება, მაგრამ ვინაიდან მხარეებს შორის არ არსებობდა შეთანხმება ვალდებულების დარღვევისას საპროცენტო სარგებლის გადახდის შესახებ, რაც, სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლიდან გამომდინარე, დამატებითი შეთანხმების საგანია, მოსარჩელის მოთხოვნა, რომ, 2010 წლის ოქტომბრიდან სესხის ძირითადი თანხის დაფარვამდე მოპასუხეს დაეკისროს სარგებელი – 50000 აშშ დოლარის 5%, სამართლებრივ საფუძველს მოკლებულია³.

როდესაც საქმე ეხება ვალდებულების შეუსრულებლობას და მასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს მოვალის მხრიდან, რასაც თან მოსდევს ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა, აქ საქმე არ არის მხოლოდ შესაბამისი ნორმების

¹ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, §289, Rn.; წყარო: მესხიშვილი ქ; კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, თეორია და სასამართლო პრაქტიკა, ტომი I, 2020, 101-102.

² სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2019, 647.

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 22 ოქტომბრის განმარტება საქმეზე #as-1701-1685-2011 (<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba29.pdf>). იხ. უზენაესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი განმარტებანი, თბილისი, 2016, 50. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/mnishvnelovani-ganmartebebi-2016.pdf>.

აქტუალობა გადაუხდელობების კრიზისის პირობებში, როდესაც, ერთი მხრივ, მიწოდებული საქონელი, შესრულებული სამუშაო ან გაწეული მომსახურება ყველგან არ არის გადახდილი, ხოლო მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი გამყიდველები, კონტრაქტორები და სხვა კონტრაქტორები, რომლებმაც მიიღეს მყიდველების ფული წინასწარ გადახდის სახით და მომხმარებლები, იყენებენ მათ საკუთარი ინტერესებისთვის, არ ასრულებენ ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს. ყოველივე ამის შემდეგ, მსგავსი ფენომენების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი საშუალებების შემუშავება და განხორციელება არის მოქმედი კანონმდებლობის ამოცანა, მაგრამ არა სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც შექმნილია სტაბილური გრძელვადიანი გამოყენებისთვის.

403-ე მუხლის სამოქალაქო კოდექსში ჩართვა მიზნად ისახავდა ქონებრივი ბრუნვის მონაწილეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას, რომლებიც კეთილსინდისიერად ასრულებენ ვალდებულებებს, კონტრაგენტების უკანონო და ხშირად თაღლითური ქმედებებისაგან და მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. მათ.

სიხლის და, რაც მთავარია, ახალი დებულებების მნიშვნელობის გასაგებად, რომელსაც სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი, ქონების ბრუნვის ნორმალიზებისა და გამარტივების მიზნით, შეგიძლიათ შეადაროთ ისინი ამ ნორმის პირვანდელ ვერსიას, რომლებიც მოქმედებდა კოდექსის აღნიშნული მუხლის ახალი ვერსიის ამოქმედებამდე. 403-ე მუხლმა გრაკვეული სახეცვლილება განიცადა, კერძოდ, „2007 წლის 29 ივნისამდე რედაქციით, მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებდა, ვალდებული იყო გადაცილებული დროისათვის კანონით განსაზღვრული პროცენტი გადაეხადა. კრედიტორს კანონით განსაზღვრულ პროცენტზე მეტის მოთხოვნის უფლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჰქონდა, თუ საამისო სხვა საფუძველი არსებობდა. მუხლის ამავე რედაქციით მოვალისათვის პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება დაუშვებელი იყო“¹. აღნიშნულ ნორმასთან მიმართებით სასამართლო პრაქტიკა ასე თუ ისე ერთგვაროვანი იყო. სასამართლოს განმარტებით, კანონით გათვალისწინებულ პროცენტში ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დადგენილი საპროცენტო განაკვეთი იგულისხმებოდა. ამასთან, ვინაიდან ბანკთაშორის აუქციონზე პროცენტის ოდენობა ფიქსირებული არ იყო და დროთა განმავლობაში იცვლებოდა, ამიტომ პროცენტის დადგენაც ვადაგადაცილების პერიოდისათვის არსებული საპროცენტო განაკვეთის შესაბამისად ხდებოდა. საპროცენტო განაკვეთი, როგორც წესი, 2%-დან 3%-მდე მერყეობდა. ამასთან, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დადგენა არამხოლოდ მაშინ ხდებოდა, როდესაც ფულადი ვალდებულება სარგებლიანი იყო, არამედ მაშინაც, როდესაც, ფულადი ვალდებულებისათვის სარგებელი განსაზღვრული არ იყო. შესაბამისად, კანონით გათვალისწინებული პროცენტის დაკისრების წინაპირობას მხოლოდ და მხოლოდ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილება წარმოადგენდა².

სადღეისოდ არსებული მდგომარეობით „მინიმალური ზიანის“ გარანტირებულად ანაზღაურებას სამოქალაქო კოდექსი აღარ ითვალისწინებს და მას მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებულს ხდის³. შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში კრედიტორს ისლა დარჩენია, რომ მიუღებელი შემოსავლის სახით საანაბრე პროცენტი მოითხოვოს (411). სასამართლო პრაქტიკით დამკვიდრებული „საანაბრე ფიქციის თანახმად, ფული იმდენად ბრუნვაუნარიანი ობიექტია, რომ მისი არამართლზომიერი დაყოვნება, თავისთავად წარმოშობს ხელიდან გაშვებული ჰიპოთეზური საანაბრე სარგებლის, როგორც მიუღებელი შემოსავლის, მოთხოვნის უფლებას (411)⁴. ამასთანავე, მითითებულ ზიანს მტკიცება არ სჭირდება, თუმცა მტკიცება სჭირდება საანაბრე პროცენტის ოდენობას⁵. თუ გავაკეთებთ მოკლე შედარებით ანალიზს საგადასახადო კანონმდებლობას-

¹ მესხიშვილი ქ; დასახ. ნაშრ; 102.

² იქვე. ამასთან დაკავშირ. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 15.03.2002 გადაწყვეტილება, საქმეზე №33/1224-01. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

³ მესხიშვილი ქ; პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა), 32. http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.

⁴ იქვე.

⁵ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, 647-648, თბილისი, 2019.

თან¹, დავინახავთ, რომ სახელმწიფოს წინაშე მოვალე ვალდებულია მის ანგარიშზე არსებული ნებისმიერი თანხიდან გადაიხადოს სახელმწიფო ვალდებულება, მისი ქონების დაყადაღებით და ამონაგები თანხის ბიუჯეტში გადარიცხვით (თუმცა, როგორც აღნიშნულია ქვემოთ, ეს კანონის „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ 45-ე მუხლით მოწყვლად პირებს არ უნდა შეეხოს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის პირველი ნაწილის 2007 წლის 29 ივნისამდე მოქმედი რედაქცია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის შინაარსს იმეორებდა, იმ განსხვავებით, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი კანონით გათვალისწინებული პროცენტის გამოთვლის წესს თავად ადგენდა, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას ფულად ვალდებულებას პროცენტი ერიცხებოდა, ხოლო ვადის გადაცილების პროცენტს საბაზისო განაკვეთს დამატებული წლიური ხუთი პროცენტი შეადგენდა. საბაზისო განაკვეთს კი ამავე კოდექსის 247-ე მუხლი განმარტავდა, რომლის შესაბამისადაც, საბაზისო საპროცენტო განაკვეთი 3,62 პროცენტი იყო. შესაბამისად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლით დადგენილი პროცენტი, წლიურად, 8,62 პროცენტს შეადგენდა. მითითებული პროცენტი საბაზისო განაკვეთის ცვლილების შესაბამისად მერყეობდა².

ბგბ-ს 288-ე ე პარაგრაფის („ვადის გადაცილების პროცენტები“) თანახმად, (1) 1 ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას ფულად ვალდებულებას ერიცხება პროცენტი. 2 ვადის გადაცილების პროცენტი შეადგენს საბაზისო განაკვეთს დამატებულ წლიურ ხუთ პროცენტს. (2) იმ გარიგებების შემთხვევაში, რომლებშიც არ მონაწილეობს მომხმარებელი, საპროცენტო განაკვეთი ფულადი მოთხოვნებისათვის შეადგენს ბაზისურ საპროცენტო განაკვეთზე დამატებულ რვა პროცენტს. (3) კრედიტორს შეუძლია, სხვა სამართლებრივი საფუძვლიდან გამომდინარე, მოითხოვოს უფრო მაღალი პროცენტი.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამავდროულად, სამოქალაქო კანონმდებლობაში ცვლილებამდე არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც ადგენს ფულადი ვალდებულებების დაგვიანების შემთხვევაში სხვისი სახსრების გამოყენების ინტერესს. ამიტომ, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ფულადი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში, დაზარალებულ მხარეს (კრედიტორს) ხშირად უწევდა დაკმაყოფილებულიყო მოვალისგან მხოლოდ ჯარიმის ოდენობით წლიური პროცენტის დადგენით.

ამავდროულად, თუ სხვა ადამიანების სახსრების დაკავებასთან დაკავშირებული ურთიერთობები წარმოიქმნება შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში, ისინი კვალიფიცირდება, როგორც ვალდებულებები უსაფუძვლო გამდიდრებისგან და დარიცხულ თანხაზე დარიცხული იყო პროცენტი სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისთვის. კრედიტორის ადგილზე არსებული საშუალო საბანკო საპროცენტო განაკვეთის.

ამრიგად, მსგავს სიტუაციებში (მაგალითად, როდესაც საქონელი გადაეცემა მყიდველს და გადახდა დაგვიანებულია), კრედიტორის პოზიცია, რომელიც მოქმედებდა მოვალესთან ხელშეკრულების დადების გარეშე, უფრო უპირატესი აღმოჩნდა, ვიდრე კრედიტორის პოზიცია, რომელ-

¹ სადაც მკაცრად იმპერატიულია სამოქალაქო სამართლის კვინტენსენცია „paqta sunt servanda?“, გასაგებიცაა, რამეთუ სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა მაინც კერძო პირთა შეთანხმებაზეა აგებული და შეიძლება კრედიტორმა ვალის გაპატიოს, რომელიც არანაირ ფინანსურ უსაფრთხოებას არ უქმნის სახელმწიფო ბიუჯეტს, მაგრამ როდესაც საგადასახადო ვალდებულებებზეა საუბარი, აქ კანონი გაცილებით მკაცრია, შეუვალაია, რომლის ძირითადი პრინციპი გადასახადის გადახდის სავალდებულობის პრინციპია. ასე, რომ სახელმწიფოს შეუძლია საანაბრე თანხებიც დააყადაღოს, საგადასახადო ვალდებულების შესრულების მიზნით. მიმაჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა სახელმწიფო ბიუჯეტს არანაირ ზიანს არ აყენებს და კონკრეტული პირის (კრედიტორისათვისაა ზიანი მომტანი), მაინც მიგვაჩნია, რომ კრედიტორის მოთხოვნები ძირითად ვალდებულებასთან, გადაცილებული ვადისათვის პროცენტის დარიცხვასთან დაკავშირებით მოვალის სადეპოზიტო თანხებსაც უნდა შეეხოს მასთან მიბმული სარგებლით, გარდა კანონით „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ კანონის 45-ე საგამონაკლიოს ნორმით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

² მესხიშვილი ქ. დასახ. ნაშრ; 103; ასევე იხ. კროპპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014, 288-ე პარაგ. 179. <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.

მაც გააფორმა მისი ურთიერთობა მოვალესთან შეთანხმებით.

სამოქალაქო კოდექსი 625-ე მუხლმა არაერთი ცვლილება განიცადა, კერძოდ, მისი თავდაპირველი რედაქციით კანონი დაზუსტებულად არ მოითხოვდა ზუსტ შესაბამისობას კანონისმიერ პროცენტთან. „შეთანხმებული პროცენტი შეიძლება ოდნავ მეტიც ყოფილიყო ეროვნული ბანკის ან ბანკთაშორისი საკრედიტო აუქციონის მიერ დადგენილ ზღვრულ ოდენობაზე, თუმცა ეს დასაშვები იყო გონივრულობის ფარგლებში“¹. ამ წესის დარღვევით პროცენტის შესახებ დადებული შეთანხმება მიიჩნეოდა ბათილად². გლობალურად შეიცვალა ფულად ვალდებულებებში პროცენტის განსაზღვრის საკითხი. კერძოდ, გაუქმდა 384-ე მუხლი, რომელიც პროცენტის ვალდებულების დროს ადგენდა წლიური პროცენტის ზღვრული ოდენობის სპეციალური ნორმატიული აქტით განსაზღვრის წესს. ამ ნორმის ამოღებით გაუქმდა კანონისმიერი პროცენტის ინსტიტუტი³.

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანების „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მიზნებისათვის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის განმარტების, სესხის, მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხის გამოთვლის, საკომისიოს, ფინანსური ხარჯის, პირგასამტეხლოს ან/და ნებისმიერი ფორმის ფინანსური სანქციის გათვალისწინების წესის თაობაზე“⁴, მუხლი 1-ის თანახმად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სამოქალაქო კოდექსი) 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მიზნებისათვის, საფინანსო სექტორის წარმომადგენლებისა და სესხის გამცემი სუბიექტების მიერ სესხის გაცემის შემთხვევაში: ა) სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-3 წინადადებით დადგენილი მსესხებლისათვის გათვალისწინებული/დაკისრებული 1.5-მაგი ოდენობის გაანგარიშება მოხდება მსესხებლის მიერ სესხის ვადაგადაცილების დაწყების დღიდან და არ გაითვალისწინება ამ დღემდე გათვალისწინებული/დაკისრებული ნებისმიერი საკომისიო, ნებისმიერი ფინანსური ხარჯი (მათ შორის, ისეთი ხარჯები, რაც შესულია ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის⁵ გამოთვლაში), სესხის ხელშეკრულების ნებისმიერი პირობის დარღვევის გამო მსესხებლისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული/დაკისრებული პირგასამტეხლო ან/და ნებისმიერი ფორმის

¹ ქუჩელაშვილი ზ; სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2010, 283.

² იქვე.

³ ძლიერიშვილი ზ; ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, 2010, 363.

⁴ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4312325?publication=0>

⁵ **სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი** – სესხის წლიური საპროცენტო განაკვეთი, რომლის გაანგარიშებაში გაითვალისწინება ყველა აუცილებელი ფინანსური ხარჯი, მსესხებლის მიერ ამ ხარჯების გაწევის პერიოდის გათვალისწინებით. სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის გაანგარიშებისათვის საჭიროა მსესხებლის მიერ თანხის გადახდების დღევანდელი ღირებულება გაუთანაბრდეს მსესხებლის მიერ გამსესხებლისგან მიღებული და მისაღები თანხების დღევანდელ ღირებულებას. იგი გამოისახება წლიური პროცენტით და გაიანგარიშება მსესხებლის მიერ სესხზე გაწეული ფინანსური ხარჯების გათვალისწინებით. სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი გაიანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$\sum_{k=1}^{k=m} \frac{A_k}{(1+i)^{t_k}} = \sum_{k'=1}^{k'=m'} \frac{A'_{k'}}{(1+i)^{t_{k'}}$$

ამ მუხლის პირველ პუნქტში გამოყენებულ აღნიშვნათა განმარტება: ა) k – თანხის გამოტანის (გამსესხებლისგან მიღების) რიგითი ნომერი; ბ) k' – თანხის შეტანის (გამსესხებლისთვის გადახდის) რიგითი ნომერი; გ) A_k – k რიგითობით გამოტანილი სესხის თანხა; დ) A'k' – k' რიგითობით გადახდილი თანხა – ფინანსური ხარჯი; ე) Σ – ჯამის ნიშანი; ვ) m – თანხის გამოტანის საერთო რაოდენობა; ზ) m' – თანხის გადახდების საერთო რაოდენობა; თ) t_k – დროის ინტერვალი, გამოსახული წლებში ან წლის წილადის სახით, სესხის პირველ რიგობით გამოტანასა და შემდგომ გამოტანებს შორის – მეორედან – m -მდე; ი) t_{k'} – დროის ინტერვალი, გამოსახული წლებში ან წლის წილადის სახით, სესხის პირველ რიგობით გამოტანასა და გადახდებს შორის – პირველიდან – m'-მდე; კ) i – სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი. იხ. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2022 წლის 17 თებერვლის #15-04 ბრძანება „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მიზნებისათვის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის განმარტების სესხის მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხის გამოთვლის, საკომისიოს, ფინანსური ხარჯის, პირგასამტეხლოს ან/და ნებისმიერი ფორმის ფინანსური სანქციის წესის გათვალისწინების თაობაზე“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანებაში ცვლილების შესახებ“. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

ფინანსური სანქცია; ბ) სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-3 წინადადებით დადგენილი 1.5-მაგი ოდენობის გაანგარიშებისას, სესხის მიმდინარე ნარჩენ ძირითად თანხას წარმოადგენს სესხის ვადაგადაცილების დაწყების დღეს არსებული სესხის მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხა და ვადაგადაცილების სრულ აღმოფხვრამდე სესხის ნარჩენი ძირითადი თანხის ცვლილება არ გაითვალისწინება; გ) თუ სესხის ვადის გადაცილების სრული აღმოფხვრა ხდება სესხის რესტრუქტურირების, სესხის რეფინანსირების (თუ რეფინანსირება ხდება თავდაპირველ მსესხებელთან) და გადავადებისას, სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-5 წინადადების შესაბამისად, სესხის ნარჩენ ძირითად თანხაში არ გაითვალისწინება სესხის ნარჩენი ძირითადი თანხის ნაზარდი (სხვაობა სესხის ვადის გადაცილების სრული აღმოფხვრის შემდეგ არსებულ სესხის ნარჩენ ძირითად თანხასა და სესხის ვადის გადაცილების დღეს არსებული სესხის მიმდინარე ნარჩენ ძირითად თანხას შორის). ბუნებრივია, ისმის კითხვა: **რამ გამოიწვია სკ-ის 625-ე მუხლის ძირფესვიანი ცვლილებები?** პირველ რიგში, აღსანიშნავია ფაქტი იმის შესახებ, რომ გლობალური საბაზრო ეკონომიკის დროს, როცა მოსახლეობის დიდ ნაწილს თავიანთი ეკონომიკური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად არ გააჩნია ფულადი სახსრები, მას ხელი მიუწვდება საბანკო პროდუქტებზე (სესხებზე), თუმცა, ბუნებრივია, ფინანსური ტექნოლოგიების პირობებში გარკვეულ რისკებთანაა დაკავშირებული საბანკო სესხებით სარგებლობა, რამეთუ მისი თანმდევია კრედიტორის საპროცენტო სარგებელი, რომელიც არც თუ ისე დაბალია და გარკვეული ფინანსური რისკების მატარებელია საბანკო სესხების მიმღები მომხმარებლისათვის, რომელიც ხვალ, სავარაუდოდ, შეიძლება გადახდისუუნარო გახდეს (ამას თან ემატება მოსახლეობის დაბალი ფინანსური განათლება, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში ჩიხში შეჰყავს სესხის ამღები) და ხდება ვალაუვალი. სუპერ-კრედიტორი (გამსესხებელი კი თავისას კანონიერად ითხოვს – ვალი და საპროცენტო სარგებელი უნდა დაბრუნდეს? იზრდება ვადაგადაცილების მქონე მსესხებლების რაოდენობა. ასეთი ტენდენცია პრობლემას ქვეყნის ეკონომიკისთვის და არასასურველია თავად ფინანსური სექტორის გრძელვადიანი განვითარებისთვის; ამას ემატება ონლაინ სესხების გაცემაც კერძო პირებზე, რომელიც საქართველოში, სამწუხაროდ, მყარად კონტროლირებადი არ არის. „2016 წელს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განხორციელდა ცვლილება და დაწესდა სესხზე ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის 100%-იანი ლიმიტი, რამაც მნიშვნელოვნად შეზღუდა ე.წ. ონლაინ სესხების აგრესიული მარკეტინგი და ზოგადად ამ სეგმენტის ზრდა. თუმცა, მალევე, ის ჩაანაცვლა ანალოგიურმა საბანკო პროდუქტმა. კომერციულ ბანკებს, მასშტაბის გამო, ბევრად მაღალი ეფექტიანობა აქვთ, უფრო დეტალურ ინფორმაციას ფლობენ საკუთარ მრავალრიცხოვან კლიენტებზე და უფრო მძლავრი გაყიდვების არხები აქვთ, რაც საშუალებას იძლევა მაღალრისკიან მსესხებლებზე, თუნდაც 95%-ად გაცემული კრედიტის შემთხვევაში, სასურველი მოგება მიიღონ“¹. ხშირ შემთხვევაში, მსესხებელი პირები კარგავენ სესხის უზრუნველსაყოფად დატვირთულ ქონებას, რაც მათი ერთადერთი საარსებო წყარო შეიძლება იყოს. ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად, საფრთხე ექმნება იმ მიზნის მიღწევას, რისთვისაც ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის 100%-იანი ლიმიტი დაწესდა – მომხმარებლების დაცვა ჭარბვალაიანობისგან. ამიტომ, მიზანშეწონილია, განხორციელდეს ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის ლიმიტის შემცირება, რათა მან უკეთესად უპასუხოს მიმდინარე გამოწვევებს და ხელი შეუწყოს პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების პრაქტიკის დამკვიდრებას. გარდა ამისა, ბაზარზე შეიმჩნევა ტენდენცია, რომ შეზღუდული საპროცენტო განაკვეთების პირობებში, კრედიტორები ცდილობენ მისაღები შემოსავლები მაღალი ჯარიმებით დააბალანსონ. არსებული ლიმიტები ამ მხრივაც გადახედვას საჭიროებს, რათა ისედაც ფინანსური სიძნელეების მქონე მსესხებელს ჭარბი ოდენობით ჯარიმები არ დაეკისროს. მიუხედავად იმისა, რომ 2017 წლის იანვრიდან ამოქმედებული ცვლილებებით დაწესდა სესხზე დაკისრებული ფინანსური ხარჯების მაქსიმალური დღიური ლიმიტი – წლიური 150% (ანუ დღეში დაახლოებით 0,41%), ის არ ზღუდავს აღნიშნული ხარჯების დაკისრების ხანგრძლივობას. ლოგიკურია, რომ თუ მომხმარებელი ხანგრძლივი პერი-

¹ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

ოდით ვერ ახერხებს სესხის მომსახურებას, მასზე დამატებით ფინანსური ხარჯების დაკისრება უსასრულოდ არ უნდა ხდებოდეს. აქვე, პროცენტული ზღვრების განსაზღვრისას, მხედველობაშია მისაღები, რომ ჯარიმა-საურავებს გააჩნიათ სანქციის ფუნქციაც, რაც მსესხებლის დისციპლინირებულ ქცევას უზრუნველყოფს. ამიტომ, ბალანსის დაცვა მნიშვნელოვანია. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 2017 წლის იანვრიდან ამოქმედებული ცვლილებებით, სესხის საპროცენტო განაკვეთისა და ჯარიმების შეზღუდვასთან ერთად, აიკრძალა უცხოურ ვალუტაში 100 000 ლარამდე სესხების გაცემა ფიზიკურ პირებზე, მათ შორის ინდივიდუალურ მეწარმეებზე. ერთიანი მდგომარეობისა და მოსახლეობის განსაკუთრებით მოწყვლადი ფენის სავალუტო რისკებისგან დაცვის უზრუნველსაყოფად, მიზანშეწონილია იგივე შეზღუდვა გავრცელდეს ლიზინგსა და განვადებით ნასყიდობის შემთხვევაზეც და კანონით განისაზღვროს, რომ განვადებით ნასყიდობის შემთხვევაში გამყიდველის მიერ ნასყიდობის ფასის მიღება, ხოლო ლიზინგის შემთხვევაში ლიზინგის გამცემის მიერ საზღაურის მიღება ფიზიკური პირებისაგან (მათ შორის ინდივიდუალური მეწარმეებისაგან) არ უნდა იყოს უცხოურ ვალუტაზე მიბმული ან ინდექსირებული. გარდა ზემოხსენებულისა, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული მოთხოვნის უზრუნველყოფის სანივთო სამართლებრივი საშუალებები – გირავნობა და იპოთეკა არ განსაზღვრავს მოვალის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმს კრედიტორის მხრიდან მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში. გირავნობა და იპოთეკა დღევანდელ რეალობაში არა მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალება, არამედ კრედიტორის (ე.წ. „მევახშეების“ და ლომბარდების) ძირითადი ინტერესი გახდა. ხშირ შემთხვევაში, კრედიტორი თვითონ არის დაინტერესებული მოვალის მხრიდან ხელშეკრულების დარღვევით, რათა მას მიეცეს იპოთეკით დატვირთული უძრავი ქონებისა და გირავნობით დატვირთული მოძრავი ქონების/არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის დასაკუთრების შესაძლებლობა. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მოსახლეობის ჭარბვალიანობის პრობლემის გადასაჭრელად, დღის წესრიგში დადგა საკითხი, დარეგულირებულიყო საკრედიტო ურთიერთობები მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით, ასევე, დახვეწილიყო რეგულაციები ფიზიკურ პირებზე გაცემული სესხების/კრედიტების უზრუნველყოფის სანივთო-სამართლებრივ საშუალებებთან დაკავშირებით¹.

სასამართლო პრაქტიკა ცდილობს როგორმე გამოასწოროს ეს დისბალანსი, რაც აისახება, საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებასა და რეკომენდაციაში. მაგ., **დაირღვა პროპორციულობის პრინციპი**. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც არბიტრაჟის მიერ დაკისრებული პირგასამტეხლოს ან საპროცენტო განაკვეთის ოდენობა იმდენად დიდია, რომ შეუიარაღებელი თვალთაც ჩანს პროპორციულობის პრინციპის დარღვევა მისი დაკისრებით. მაგალითად, ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილებით, განხილულია საკითხი, რამდენად ეწინააღმდეგებოდა დაკისრებული პირგასამტეხლოს ოდენობა ავსტრიის საჯარო წესრიგს. 445 ამ საქმეში ტრიბუნალმა მხარეს დააკისრა შეთანხმებული პირგასამტეხლო მთლიანი თანხის (DM 41,125.47) 0.2%-ის ოდენობით ყოველი ვადაგადაცილებული დღისათვის. სასამართლომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების საკითხის შეფასებისას დაადგინა, რომ შეთანხმებული პროცენტის საფუძველზე, წლიური პირგასამტეხლოს ოდენობა 73%-ს უტოლდებოდა, ხოლო ეფექტური – 107.35%-ს. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ასეთი ოდენობის პირგასამტეხლოს ხელშეკრულებით განსაზღვრა გახლდათ კერძო ავტონომიის პრინციპის ბოროტად გამოყენება. ამასთან, სასამართლოს აზრით, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება არამართო ეწინააღმდეგებოდა ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის 879(1) მუხლს, რომელიც ამორალურ გარიგებას ბათილად ცნობს, არამედ, თავისი მასშტაბიდან გამომდინარე (როდესაც დაკისრებული პირგასამტეხლოს ოდენობა აჭარბებს ძირ თანხას), ეწინააღმდეგებოდა ავსტრიის საჯარო წესრიგს.

¹ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

საქართველოში, სამოქალაქო კოდექსში ახალი ცვლილებების განხორციელებამდე¹, რომლებიც აწესებს სესხის ხელშეკრულების ზღვრული საპროცენტო განაკვეთისა და ვადის გადაცილებისათვის ყოველდღიური პირგასამტეხლოს მაქსიმალურ ოდენობებს², საქართველოში შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლოს დაკისრება ხშირად ყოფილა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი³. თუმცა, სამოქალაქო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებების შემდგომ – რომელთა მიზანია, აიკრძალოს გამსესხებლის მიერ უფლების ბოროტად გამოყენება და მსესხებლის მიმართ არაპროპორციული ვალდებულებების დაკისრება სასესხო ვალდებულებებში შესვლისას – შეიქმნა ახალი რეალობა, რომელიც შესაძლებელია განხილულ იქნას საჯარო წესრიგის შემადგენელ ნაწილად. შესაბამისად, სასამართლოსთვის დაზუსტდა და დადგინდა ფარგლები, რომელთა დარღვევაც შესაძლებელია ჩაითვალოს საჯარო წესრიგის დარღვევად. ერთმანეთისგან განსასხვავებელია შემთხვევები, როდესაც ტრიბუნალი პირგასამტეხლოს პირდაპირ აკისრებს მხარეს და როდესაც ის ეყრდნობა სამოქალაქო კოდექსის 420-ე მუხლს (ან მსგავს ეკვივალენტს გამოსაყენებელი სამართლის საფუძველზე) და თვითონ, საკუთარი შეფასების საფუძველზე, ამცირებს პირგასამტეხლოს ოდენობას. ამ შემთხვევაში, სასამართლოს მიერ შემოწმების ფარგლები კიდევ უფრო ვიწროა, რადგან ტრიბუნალი აფასებს დაკისრებულ პირგასამტეხლოს და თავისი დისკრეციის საფუძველზე, მოცემული ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, ამცირებს პირგასამტეხლოს ოდენობას; ასეთ შემთხვევაში, ტრიბუნალის მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებებისა და მის საფუძველზე შემცირებული პირგასამტეხლოს პროპორციულობის გადახედვა გამოიწვევს ტრიბუნალის კომპეტენციაში ჩარევასა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსობრივ გადახედვას. ნებისმიერ შემთხვევაში, პროპორციულობის პრინციპის დარღვევისას (იქნება ეს კანონით დადგენილი საპროცენტო განაკვეთის ზღვრული ოდენობის გადაჭარბება თუ სხვა შემთხვევა) მნიშვნელოვანია, სასამართლომ დაასაბუთოს, რა გარემოებები და სახელმწიფოს რა პოლიტიკა განაპირობებს ამ დარღვევის საჯარო წესრიგის ტოლფას ღირებულებამდე აყვანას⁴.

არბიტრაჟისთვის მნიშვნელოვანია – სასამართლო პრაქტიკა არის ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში დარიცხული პროცენტის სამართლებრივი ხასიათის სწორი განსაზღვრა. ბოლო წლებში, საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში, ფულად ვალდებულებებზე დარიცხული პროცენტი ხშირად განიხილებოდა ჯარიმად, ეს მიდგომა ყველაზე გასაოცარი სახით აისახება ხოლმე საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებაში, რომლის მიხედვითაც „გადახდის დაგვიანებისთვის ჯარიმის ანაზღაურება წელიწადში ხუთ პროცენტამდე ოდენობით.

ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ეკვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელშეკრულებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის,

¹ ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე №3 Ob 221/04b.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლები 625.2 და 625.5.

³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2012 წლის 12 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2747-11; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2220-11.

⁴ ტყემალაძე სოფიო, „საჯარო წესრიგი“, როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმების თუ მის ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი (ქართული პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“ (2013), II გამოცემა, 27-28. წყარო: გზამკვლევი არბიტრაჟში, საქართველოს სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის, ავტ. კოლ. 179, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/UNDP_GE_DG_Arbitration_Guide_for_Appeal_Court_geo.pdf.

მუდმივად მოქმედი პირგასამტეხლოს სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

უპირველეს ყოვლისა, მოვალის ვალდებულება გადაიხადოს პროცენტი სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისთვის, ახლა დადგენილია მათი უკანონო შენახვის, დაბრუნებისგან თავის არიდების, აგრეთვე სხვა პირის ხარჯზე გაუმართლებელი მიღების ან დაზოგვის ყველა შემთხვევისთვის, მათ შორის ფულადი სახსრების ჩათვლით. ვალდებულებები წარმოიშვა ხელშეკრულებიდან. **მეორეც**, სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობის საპროცენტო ოდენობა განისაზღვრება საბანკო პროცენტის დისკონტირებული განაკვეთით, რომელიც არსებობს კრედიტორის საცხოვრებელ ადგილზე (მოქალაქეებისთვის) ან ადგილმდებარეობაზე (იურიდიული პირებისთვის). ამჟამად, საარბიტრაჟო სასამართლოები იყენებენ რუსეთის ფედერაციის ცენტრალური ბანკის ერთიან რეფინანსირების განაკვეთს. **მესამე**, ზარალთან მიმართებაში სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების ინტერესი კომპენსირდება. საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში მოვალის მიერ კრედიტორის მიმართ ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზარალი ანაზღაურდება მხოლოდ იმ ნაწილით, რომელიც აღემატება სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობის საპროცენტო ოდენობას. **მეოთხე, ვადა**, რომლის განმავლობაშიც ხდება პროცენტის დარიცხვა სხვისი სახსრებით სარგებლობისთვის, მთავრდება კრედიტორის წინაშე დავალიანების თანხის გადახდის დღეს, თუ კანონით, სხვა სამართლებრივი აქტით ან შეთანხმებით უფრო მოკლე ვადა არ არის დადგენილი.

სასამართლოს გადაწყვეტილებით აღნიშნული პროცენტის მიღების შემთხვევაში, სხვისი სახსრებით სარგებლობის პროცენტი ასევე უნდა დაერიცხოს სასამართლოს მიერ შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოტანის დღიდან მისი ფაქტობრივად აღსრულების დღემდე. ეს მიდგომა საგრძნობლად ცვლის საარბიტრაჟო სასამართლოების პრაქტიკას, რომლებიც ადრე, პროცენტის შეგროვებისას ან ჯარიმების გაგრძელებისას, ჩვეულებრივ კაპიტალიზებდნენ გადასახდელ თანხას¹.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» მოვალესთვის.

აქვე, ფულად ვალდებულებებზე, უცხოურ ვალუტაში ფულად პროცენტებთან დაკავშირებით (სკ. მ.389), როდესაც სავალუტო რეგულირებისა და სავალუტო კონტროლის შესახებ კანონმდებლობის შესაბამისად, ფულადი ვალდებულება დენომინირებულია უცხოურში. „თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. ვალუტის შეცვლისას გადაცვლით ურთიერთობებს საფუძვლად უნდა დაედოს ის კურსი, რომელიც ვალუტის შეცვლის დღეს არსებობდა ფულის ამ ერთეულებს შორის“². ამასთან, ზოგიერთი ავტორის სამართლიანი შეხედულებით, ზოგიერთ საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქ-

¹ Витрянский Василий Владимирович, Проценты по денежному обязательству как форма ответственности, Хозяйство и право. 1997. № 8. С. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ.389.

ტიკის სხვა დოკუმენტებში არ არის პასუხი მთავარ კითხვაზე, რომელიც, არსებითად, წინასწარ განსაზღვრავს ყველა სხვა პრობლემის გადაჭრას, რომელიც წარმოიქმნება სხვა კრედიტორები ინტერესების გამოყენების წესების გამოყენებისას. ეს ეხება წლიური პროცენტის სამართლებრივ ბუნებას.

იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხთან დაკავშირებით სხვადასხვა თვალსაზრისი არსებობს, რომლებიც შეიძლება ოთხ პოზიციად დაიყოს. **ჯერ ერთი**, ცნობილი იურისტების დიდი ჯგუფი თვლის, რომ ინტერესი სხვა ადამიანების ფულის გამოყენებისთვის არის კომპენსაცია ან ანაზღაურება (გადახდა) კაპიტალის (ფული) გამოყენებისთვის. ამ თვალსაზრისს, კერძოდ, თანმიმდევრულად იცავდა ლ. ლუნტსი, რომელიც ამტკიცებდა, რომ „პროცენტი არის ანაზღაურება, რომელიც პერიოდულად ერიცხება მოვალეს „უცხო“ (ანუ უფლებამოსილ პირთან დაბრუნებას ექვემდებარება) კაპიტალის გამოყენებისთვის იმ ოდენობით, რომელიც არ არის დამოკიდებული კაპიტალის გამოყენების შედეგებზე. ...“¹. იგი არ ეთანხმება მათ, ვინც ინტერესს მიიჩნია ზინის ანაზღაურების ფორმად, ლ. ლანტსმა ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ „არასწორი იქნება იმის მტკიცება, რომ მოვალის დაგვიანების შემთხვევაში კრედიტორის კუთვნილი პროცენტი ზარალის ანაზღაურების ფორმაა, რადგან პროცენტი ამ შემთხვევაშიც კრედიტორს ეკისრება, მიუხედავად იმისა. კრედიტორის მხრიდან ზარალის არსებობის ან არარსებობის შესახებ“². მსგავსი თვალსაზრისი ჰქონდა ი.ბ. ნოვიცკისაც, რომელმაც აღნიშნა, რომ „პროცენტის სახელწოდებით ისინი ეკონომიკურ ცხოვრებაში გულისხმობენ ანაზღაურებას, რომელიც მოვალეს ეკისრება“³.

გადაუხადეთ კრედიტორს კაპიტალის გამოყენებისთვის. ამიტომ ეს ეკვივალენტი განისაზღვრება კაპიტალის ოდენობისა და დროის იმ პერიოდის პროპორციულად, რომლის განმავლობაშიც კაპიტალი გამოიყენება“⁴.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს წითელ ზოლად გასდევს ფაქტი იმის შესახებ, რომ წლიური პროცენტი არ არის ერთგვარი ჩამორთმევა (ჯარიმა) და შედის თავად ვალის შინაარსში. აქედან გამომდინარე, მათზე არ ვრცელდება არც ჯარიმის შემცირების წესები და არც ხანდაზმულობის შემცირების წესები.

პროცენტი შეგვიძლია განსაზღვროთ, როგორც ფულადი შემოსავალი, რომელსაც მოვალე იღებს კრედიტორის ფულის დაუსაბუთებელი დაზოგვის ან გამოყენების შედეგად. რაც შეეხება წლიურ პროცენტს, რომ პროცენტის შეგროვება უნდა განხორციელდეს მოვალის ბრალის მიუხედავად, სხვისი ქონების დაუსაბუთებელი შეძენის ან დაზოგვის ფაქტის გამო. ასეთი პროცენტის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველია მოვალის ქმედებების უკანონობა, რომელიც გამოიხატება მის მიერ დაზოგილი თანხიდან შემოსავლის დაუსაბუთებლად მიღებაში⁵.

თანმიმდევრულად იცავს თვალსაზრისს წლიური პროცენტის, როგორც ანაზღაურების (გადახდის) შესახებ კრედიტორის კუთვნილი მოვალის სახსრებით სარგებლობისას, მ.გ. როზენბერგი. რუსეთის ფედერაციის სავაჭრო-სამრეწველო პალატის (ICAC) საერთაშორისო კომერციული საარბიტრაჟო სასამართლოსა და რუსეთის ფედერაციის უზენაესი საარბიტრაჟო სასამართლოს წლიური პროცენტის შესახებ სამართლებრივი დებულებების გამოყენების პრაქტიკის შედარებისას, მ.გ. როზენბერგი მხარს უჭერს ICAC-ის პრაქტიკას, რომელიც, უზენაესი საარბიტრაჟო სასამართლოსგან განსხვავებით, არ განიხილავს ამ ინტერესს სხვა ადამიანების ფულის

¹ Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1927, с. 82 – 83. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

² Лунц Л.А. Денежное обязательство в гражданском и коллизионном праве капиталистических стран. – М.: Юриздат, 1948, с. 63. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

³ იქვე.

⁴ Гражданский кодекс. Практический комментарий ГК под ред. А.И. Винавера и И.Б. Новицкого. Проф. И.Б. Новицкий. Обязательственное право. Комментарий к ст. 106 – 129. – М.: Право и жизнь, 1925, с. 28.

⁵ იბ. Вилкова Н.Г. Проценты годовые по денежным обязательствам из договора внешнеэкономической купли -продажи // Материалы секции права ТПП СССР, вып. 34. – М., 1983, с. 57 – 59.

გამოყენებისთვის (ეს იყო საფუძვლების 66-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესახებ)¹. პროცენტი შეიძლება დაეკისროს სახელშეკრულებო ვალდებულებებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ასეთი გათვალისწინებულია კანონით და ვრცელდება პროცენტის წესები ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდება სხვისი ფულის გამოყენება. მ.გ. როზენბერგი, წლიური პროცენტი არ ვრცელდება ქონებრივი პასუხისმგებლობის ზომებზე². მისი აზრით, სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების წლიური პროცენტი ხშირად აღიარებულია ჯარიმად ვალდებულების დარღვევისთვის. ეს პოზიცია არაიშვიათად აისახებოდა სასამართლოს პრაქტიკაში, რომელიც დაკავშირებულია წლიური პროცენტის წესების გამოყენებასთან კონტრაქტებით გათვალისწინებული ფულადი ვალდებულების შესრულების დაგვიანების შემთხვევაში. ზოგიერთი ავტორის აზრით, რომ პროცენტი წარმოადგენს ზარალის ანაზღაურების ფორმას მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობასთან დაკავშირებით. ამ თვალსაზრისს იზიარებს, კერძოდ, ო.ნ. სადიკოვი, რომელიც აღნიშნავს, რომ ფულადი ვალდებულებების დროულად შესრულებისას გადასახდელი პროცენტი უნდა გამოიყოს ჯარიმისგან. თავისი ეკონომიკური არსით პროცენტი არის სესხის ფასი. შესაბამისად, მისი აღდგენა არის მატერიალური ზარალის დაფარვის ფორმა და პროცენტი უნდა იყოს აღიარებული, როგორც ზიანის ანაზღაურების ფორმა. ასეთი დასკვნა ნიშნავს, რომ ჯარიმების წესები არ უნდა გავრცელდეს პროცენტებზე: შემცირებული ექვსთვიანი ხანდაზმულობის ვადა და სასამართლოსა და არბიტრაჟის მიერ სახდელის ოდენობის შემცირების დასაშვებობაზე³.

ზოგიერთი ავტორი, რომელიც არ აღიარებს წლიურ პროცენტს ჯარიმად ან ზარალად, მიუხედავად ამისა, თვლის, რომ სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენების პროცენტი უნდა მიეკუთვნებოდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობას და წარმოადგენს ქონებრივი პასუხისმგებლობის ატიპური (სპეციალური) ზომების ცალკეულ კატეგორიას. ასე რომ, პუგინსკი ამტკიცებს, რომ ჯარიმებთან და ზარალთან ერთად, „არსებობს ქონებრივ ზემოქმედების მთელი რიგი საშუალებები, რომლებიც, მათი თანდაყოლილი მახასიათებლების გამო, შეიძლება გამოიყოს, როგორც ატიპური პასუხისმგებლობის ზომების დამოუკიდებელი ჯგუფი. კერძოდ, მხარის ვალდებულება, რომელმაც დაუსაბუთებლად გამოიყენა სხვისი ფული (ზოგჯერ ქონება), მეორე მხარეს გადაუხადოს პროცენტი სარგებლობის მთელი პერიოდის განმავლობაში ... **წლიური პროცენტი** არ შეიძლება მიეწეროს ჯარიმას. ისინი მიზნად ისახავს კრედიტორის ზარალის კომპენსაციას, თუმცა მათ აქვთ აშკარა **მეორე მიზანი – დამნაშავის დასჯა**. წლიური პროცენტის აკრეფისათვის გამოიყენება ხანდაზმულობის საერთო ვადები და არა შემცირებული, რაც შეეხება ჯარიმებსა და ჯარიმებს“⁴.

საინტერესოა პრაქტიკა იმის შესახებ, როცა მეწარმემ ბანკისაგან აღებული კრედიტისაგან, რომელიც ბიზნესში „ჩაღო“ და მისთვის მომგებიანი არ აღმოჩნდა? ნასესხები სახსრების გამოყენებისთვის მან, რა თქმა უნდა, უნდა გადაუხადოს გამსესხებელს, რომელიც ყველაზე ხშირად საბანკო დაწესებულებას წარმოადგენს, გარკვეული თანხა, ჩვეულებრივ გამოხატული წლიური პროცენტით. კრედიტორის ეს ხარჯები წარმოადგენს მის ზარალს, რომელიც გამოწვეულია მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობით. მოვალე ვალდებულია აანაზღაუროს ეს დანაკარგები დავალიანების ოდენობის პროცენტის გადახდის სახით. ამასთან, კრედიტორს არ უნდა დაამტკიცოს შემოსავლის ის ოდენობა, რომელიც მოვალემ მიიღო თავისი სახსრების უკანონო გამოყენებით. კრედიტორის უფლება, მიიღოს ზარალის ანაზღაურება პროცენტის სახით დაუბრუნებელი თანხების ოდენობაზე, ასევე არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ

¹ Розенберг М.Г. Контракт международной купли – продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М., 1996, с. 88 – 89.

² Розенберг М.Г. Ответственность за неисполнение денежного обязательства: комментарии к Гражданскому кодексу РФ. – М., 1995, с. 12 – 13.

³ Садиков О.Н. Обеспечение исполнения внешнеторгового договора. Учебное пособие. – М., 1979, с. 5 – 6. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sootnoshenii-bankovskih-protseptov-s-ubytkami-i-neustoykoy> .

⁴ Пугинский Б.И. Гражданско – правовые средства в хозяйственной деятельности, с. 140. См. также: Витрянский В.В. Проблемы арбитражно – судебной защиты гражданских прав участников имущественного оборота. Диссертация. – М., 1996, с. 29 – 30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.

გამოიყენა მოვალემ თავისი სახსრები, კერძოდ, რა შემოსავალი მიიღო, გამოიყენა თუ არა ისინი.

გარკვეული თანხის გადახდის ვალდებულების არსებობა **ჯერ კიდევ არ გულისხმობს პროცენტის გადახდის ვალდებულებას – ეს მოითხოვს დამოუკიდებელ საფუძველს**. პროცენტის გადახდის ვალდებულების წყარო, ანუ აუცილებელი საფუძველი, შეიძლება იყოს **ხელშეკრულება ან კანონი**. ამავდროულად, რუს ცივილისტებს ეჭვი არ ეპარებოდათ, რომ ინტერესთა ნაკადი კანონით შეიძლება განისაზღვროს არა მხოლოდ კანონით დადგენილ ვალდებულებებში, ან უკანონო ქმედებებიდან გამომდინარე, ან ვალდებულების შეუსრულებლობის (დაგვიანების) შედეგად, არამედ ასევე სახელშეკრულებო ვალდებულებებში. კომენტირებული ნორმების ამოცანას წარმოადგენდა მოვალის ვალდებულების დადგენა ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ძირითადი ვალდებულების გარდა პროცენტის გადახდის შესახებ, ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს სამართლიანი ან მიზანშეწონილი ჩანს.

ასევე უდავოა, „მხარეებს სრული თავისუფლება ენიჭებათ ურთიერთშეთანხმებით, დაადგინონ მონეტარული ზრდის ოდენობა. სახსრები (პროცენტის ოდენობა) უნდა მიეწოდოს ზოგადად ყველა ხელშეკრულ მხარეს, განურჩევლად იმისა, თუ რომელ ხელშეკრულებაში შედის პროცენტის შეთანხმება. თანაბრად ცხადი იყო, რომ სამართლებრივი ინტერესის წესი ვრცელდება ყველა სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებაზე“¹.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ ნასესხები ან სხვა ფულადი ვალდებულებებისთვის სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის გადახდა განიხილება, როგორც კანონის ან შეთანხმების საფუძველზე დაფუძნებული **დამატებითი ვალდებულება**, რომლის საჭიროებაც ნაკარნახევია. ფულის მახასიათებლები, რომლებიც მოქმედებენ, როგორც ვალდებულებების საგანი, ზრდის ქონების ბრუნვას. საინტერესოა, რომ დაკანონებული პროცენტის ოდენობა გამართლებული უნდა იყოს იმ ქართული ფულის ბაზრის პირობებით, ამ ფორმით, ლეგალიზებული პროცენტი, რა თქმა უნდა, წარმოდგენილია, როგორც სახსრების გამოყენების გადახდა.

წლიური პროცენტის შესახებ დებულებები გვხვდება **თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართლის გაერთიანების აქტებშიც**. მაგალითად, საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პრინციპებში² არსებობს მუხ. 7.4.9 „წლიური პროცენტი გადაუხდელობის შემთხვევაში“, რომელიც ადგენს შემდეგ წესებს. თუ მხარე ვერ გადაიხდის თანხას, როდესაც ის ვადაგადაცილებულია, დაზარალებულ მხარეს უფლება აქვს ამ თანხაზე წლიური პროცენტი გადახდის დღიდან გადახდის მომენტამდე, მიუხედავად იმისა, მხარე თავისუფლდება თუ არა გადაუხდელობისთვის. წლიური საპროცენტო ოდენობა არის საშუალო საბანკო განაკვეთი პირველი კლასის მსესხებლებისთვის **მოკლევადიანი სესხის** გაცემისთვის, რომელიც ჭარბობს გადახდის ადგილზე გადახდის ვალუტასთან მიმართებაში, ან, თუ ასეთი განაკვეთი ამ ადგილას არ არის ხელმისაწვდომი, იგივე კურსი გადახდის ვალუტის სახელმწიფოში. რომელიმე ამ ადგილას ასეთი განაკვეთის არარსებობის შემთხვევაში, წლიური საპროცენტო განაკვეთის სახით გამოიყენება გადახდის ვალუტის სახელმწიფოს კანონით დადგენილი შესაბამისი განაკვეთი. დაზარალებულს კომპენსაციის უფლება აქვს დამატებითი ზიანი, თუ გადაუხდელობამ მას მეტი ზიანი მიაყენა. ამ მუხლის კომენტარში ხაზგასმულია, რომ თანხის გადახდის დაგვიანებით გამოწვეული ზიანი ექვემდებარება სპეციალურ რეჟიმს და გამოითვლება, როგორც ფიქსირებული თანხა, **რომელიც შეესაბამება გადახდის თარიღსა და გადახდის მომენტს შორის დარიცხულ წლიურ პროცენტს**. რეალურად შედგა. პროცენტი გადასახდელია ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც **დეფოლტი** გამოწვეულია დამრღვევი მხარის მიერ და ერიცხება მისი გადახდის მომენტიდან. ზიანი გამოითვლება ფიქსირებული ოდენობით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დაზარალებულ მხარეს არ სჭირდება დაამტკიცოს, რომ მას შეეძლო თანხის ინვესტიცია უფრო მაღალი პროცენტით, ან ვალდებული მხარის დასამტკიცებლად, რომ დაზარალებულ მხარეს შეეძლო მიეღო ფული სა-

¹ Гражданское Уложение. Проект Высочайше учрежденной Редакционной комиссии по составлению Гражданского Уложения. Том второй // Под ред. И.М. Тютрюмова. – С.-Петербург, 1910, с. 229.

² Принципы международных коммерческих договоров // Пер. с англ. А.С. Комарова. – М., 1996. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Russian-bl.pdf>.

მუალო განაკვეთზე დაბალი განაკვეთით. მხარეებს უფლება აქვთ წინასწარ შეთანხმდნენ განსხვავებულ საპროცენტო განაკვეთზე, რაც არ ცვლის მათი განაცხადის პროცედურას. რაც შეეხება საპროცენტო განაკვეთებს, მუხ. პრინციპების 7.4.9 აფიქსირებს საშუალო საბანკო განაკვეთს ძირითადი მსესხებლებისთვის მოკლევადიანი სესხების გაცემისთვის, რადგან UNIDROIT მიიჩნევს, რომ ეს მიდგომა საუკეთესოდ შეესაბამება საერთაშორისო ვაჭრობის საჭიროებებს და ყველაზე შესაფერისი მიყენებული ზიანის ადეკვატური კომპენსაციის უზრუნველსაყოფად. ეს არის ის განაკვეთი, რომლითაც დაზარალებული მხარე ნორმალურ პირობებში ისესხებს ფულს, რომელიც არ მიუღია ვალდებული მხარისგან. ეს რეგულარული განაკვეთი არის ძირითადი მსესხებლების მოკლევადიანი სესხების საშუალო საბანკო განაკვეთი, რომელიც ჭარბობს გადახდის ადგილზე გადახდის ვალუტასთან მიმართებაში. მიუხედავად იმისა, რომ UNIDROIT-ის კომენტარში გამოყენებულია ტერმინი „ზარალი“ წლიური პროცენტის დასახსიათებლად, პროცენტის ბუნება ნათლად არის განსაზღვრული, როგორც გადახდა სახსრების გამოყენებისთვის, რაც დასტურდება იმ დებულებით, რომ პროცენტი გადასახდელია მაშინაც კი, თუ გადახდის დაგვიანება იყო შედეგი. ძალა – ძირითადი, როგორც კომპენსაცია მოვალის გადაუხდელობის შედეგად **გამდიდრებისთვის**, ვინაიდან მოვალე იღებს იმ ოდენობის ზრდას, რომლის გადახდაც შეუძლებელია კრედიტორისთვის¹.

სხვისი სახსრების გამოყენების წლიური პროცენტის ხასიათთან დაკავშირებით პოზიციის დაფიქსირებამდე, გვსურს აღვნიშნოთ, პროცენტის ხასიათის გამოკვლევისას აუცილებელია, პირველ რიგში, ვიმოქმედოთ **არა ჰიპოთეტური პროცენტიდან, არამედ წლიური პროცენტებიდან**, რომლებსაც აქვთ ის ფორმა, რაც გამომდინარეობს მოქმედი სამოქალაქო სამართლის ნორმებიდან. ასევე შეუძლებელია საკანონმდებლო ტექნიკის საყოველთაოდ მიღებული მიდგომებიდან აბსტრაქცია კანონმდებლის ქმედებების გონივრულობაზე დაყრდნობით. ამ მიზეზით, მაგალითად, არ შეიძლება აპრიორულად მივიღოთ ავტორების პოზიცია, რომლებიც ინტერესს მიაწერენ **ზარალის ტიპს**². ზარალთან (ასევე ჯარიმასთან დაკავშირებით) დარიცხული პროცენტის ხასიათის განსაზღვრა და პროცენტით არგათვალისწინებული ზარალის ანაზღაურების წესის დაწესება. კანონმდებელი, გონივრული მოქმედებით, ვერანაირად ვერ წამოიწია იმ ფაქტიდან, რომ პროცენტი ზარალია. ეს ასევე ეხება სამოქალაქო კოდექსის სხვა მრავალრიცხოვან ნორმებსაც, სადაც დანაკარგის, პროცენტის, ჯარიმის ცნებები გამოიყენება როგორც ცალკეული, დამოუკიდებელი კატეგორიები (იხ. მუხლები 403, 404, 625, და სხვა).

რაც შეეხება სხვა თვალსაზრისს წლიური პროცენტის ხასიათის შესახებ, რომლის მიხედვითაც პროცენტი აღიარებულია, როგორც გადახდა სახსრების გამოყენებისთვის, პირგასამტეხლო ვალდებულების დარღვევისთვის ან პასუხისმგებლობის ატიპური (განსაკუთრებული) ღონისძიება, ყველა მათგანი, ჩვენი აზრით, ამა თუ იმ ხარისხით აისახება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში. ფაქტია, რომ სამოქალაქო კოდექსის სხვადასხვა მუხლში, სადაც საუბარია პროცენტის წლიურ გადახდაზე, იგულისხმება მოვალეზე შემოქმედების სხვადასხვა ხასიათის ღონისძიებები.

წლიური პროცენტის ბუნების ანალიზი არ შეიძლება ცალკე განხორციელდეს, ის უნდა მოიცავდეს პროცენტის გადახდის წესებს.

ამასთან, ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის დარიცხული პროცენტი არ შეიძლება აღიარებულ იქნეს ჯარიმად, როგორც სამართლებრივი, ასევე ფორმალური მიზეზების გამო და არსებითად. ამ სამართლებრივი კატეგორიების დიფერენცირებულ რეგულაციებში იურიდიული – ფორმალური გარემოებები, რომლებიც არ იძლევა ჯარიმად წლიური პროცენტის კვალიფიკაციას.

თუ ვსაუბრობთ პრობლემის არსზე, მაშინ გარეგანი მსგავსებით (განსაკუთრებით გაანგარი-

¹ Принципы международных коммерческих договоров, с. 239 – 241, <https://docs.cntd.ru/document/901784163>.

² ხომ არ გავმიჯნოთ კანონის მიერ ზარალის ტიპი, იქნება ეს მნიშვნელოვანი თუკი უმნიშვნელო, მაგრამ ზარალი, რომელიც განიცადა კრედიტორმა (ვერ მიიღო მოგება, რომელიც უნდა მიეღო, მაგ; მისაღები თანხა მოვალისაგან „საქმეში უნდა ჩაედო“).

შების სახით) ჯარიმით (განსაკუთრებით ჯარიმებით), სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების წლიური პროცენტი, ჯარიმისგან განსხვავებით, არ შეიძლება იყოს აღიარებული ვალდებულებების შესრულების უზრუნველსაყოფად. გარდა ამისა, წლიური პროცენტის ჯარიმად აღიარება მოითხოვს მოვალის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების ყველა საფუძვლის **გამოყენებას: ფორსმაჟორული გარემოება, შესაბამის შემთხვევებში, დანაშაულის არარსებობა და ა.შ., რაც ძირითადად ეწინააღმდეგება ზოგადად მიღებულ იდეებს. ფულადი ვალდებულებებისა და წლიური პროცენტების შესახებ.**

ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობის (შეფერხების) წლიური პროცენტი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმაა ზარალის ანაზღაურებასთან და ჯარიმის გადახდასთან ერთად. უფრო მეტიც, წლიური პროცენტის მახასიათებლები, რომლებიც განასხვავებს მათ, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ ფორმას, უნდა ვეძებოთ არა იმდენად მათი გამოთვლის, მტკიცებულებისა და გამოყენების სპეციფიკაში, როგორც ეს არის ზარალისა და ჯარიმების შემთხვევაში, არამედ კონკრეტულ საგანში თავად ფულადი ვალდებულების არსში.

ფული არის სამოქალაქო უფლებების განსაკუთრებული ობიექტი, ის შესაცვლელია, რადგან ის ყოველთვის იმყოფება ქონებრივ ბრუნვაში, ქონებრივ ბრუნვაში გამოყენებისას არ კარგავს თავის თვისებებს, არამედ, პირიქით, ზრდის ტენდენციას. მაშასადამე, ფულადი ვალდებულებები გამოირიცხავს შესრულების შეუძლებლობას, ხოლო მოვალის მიერ საჭირო თანხების ნაკლებობა არავითარ შემთხვევაში, თუნდაც ისეთი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში, რომლებიც შეიძლება კვალიფიცირებული იყოს ფორსმაჟორად (ფორსმაჟორად), არ შეიძლება გახდეს მოვალის გათავისუფლების საფუძველი. პასუხისმგებლობა ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის. ვალდებულებები.

ვინაიდან ფულადი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველი, როგორც წესი, არის მისი სათანადო შესრულება და მოვალე არ შეიძლება გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისგან მის შეუსრულებლობაზე, მათ შორის ფორსმაჟორულ გარემოებებში, წლიური პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის განსაკუთრებული ფორმა. ფულადი ვალდებულებებისთვის გამოყენებული უნდა იყოს ამ ფაქტორების გათვალისწინებით. ეს არის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ამ ფორმის სპეციფიკა, რომელიც გამოიხატება იმით, რომ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის პროცენტის დარიცხვისას.

თუმცა, არსებობს სხვა ზოგადი დებულებები, რომლებიც არეგულირებს პასუხისმგებლობას სამოქალაქო ვალდებულებით, მათ შორის: მოვალის პასუხისმგებლობის შესახებ მისი თანამშრომლების მიმართ; მესამე პირების ქმედებებზე მოვალის პასუხისმგებლობის შესახებ; კრედიტორის ბრალის შესახებ; მოვალის დაგვიანების შესახებ; კრედიტორის დაგვიანების შესახებ (სამოქალაქო კოდექსის 400-404-ე მუხლი), – ასევე ექვემდებარება ყოველწლიურ პროცენტს ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის (შეასრულების შეფერხებისთვის) საერთო საფუძვლით.

ამავდროულად, შესაძლებელია სიტუაციები, როდესაც ეს არის წლიური პროცენტი, რომელიც ექვემდებარება მოვალისგან ამოღებას, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმა. ეს ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც, მიუხედავად სახელშეკრულებო ვალდებულების ტიპისა, მოვალეს აქვს ვადაგადაცილებული ვალდებულება გადაიხადოს ფული გადაცემული (მიწოდებული) საქონელზე, შესრულებულ სამუშაოზე, გაწეულ მომსახურებაზე, ანუ პასუხისმგებელია შეუსრულებლობის ან დაგვიანებისთვის. ფულადი ვალდებულების შესრულებაში.

ნათქვამის ილუსტრაცია შეიძლება იყოს ნორმები გამყიდველისა და მყიდველის ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესახებ, რომლის შეუსრულებლობა იწვევს წლიური პროცენტის გამოყენებას.

სამოქალაქო კოდექსის 477-ე მუხლით ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს გამყიდველის ვალდებულებას, გადაიხადოს პროცენტი წინასწარი თანხის მყიდველისგან ამ თანხის მიღების დღიდან. ვინაიდან მითითებული პროცენტი არის კომერციული სესხის

გადახდა წინასწარი გადახდის სახით, (კომერციული კრედიტი). ამ პირობებში გამყიდველისგან პროცენტი ირიცხება სხვისი ფულით სარგებლობისთვის და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებაში შესაბამისი პირობა არსებობს.

იმ შემთხვევაში, თუ გამყიდველი არ ასრულებს წინასწარ გადახდილი საქონლის გადაცემის ვალდებულებას, წინასწარ გადახდის თანხა და პროცენტი გადასახდელია კანონით დადგენილი წესითა და ოდენობით. გამყიდველის მიმართ ასეთი პასუხისმგებლობის გამოყენებისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული, რომ სანამ მყიდველი არ აცხადებს უარს გადახდილი საქონლის მიღებაზე და არ მოითხოვს წინასწარ გადახდის დაბრუნებას, გამყიდველი მოვალეა გადაცემასთან დაკავშირებული ვალდებულებით. საქონლის, და არა ფულადი ვალდებულების ქვეშ და დაკისრებული მისი პასუხისმგებლობა არის კანონიერი ჯარიმა დაკისრებული საქონლის გადაცემის დაგვიანებისთვის. თუ მყიდველი უარს იტყვის საქონლის მიღებაზე მისი გადაცემის დაგვიანების გამო და გამყიდველს მოსთხოვს წინასწარ გადახდის ოდენობის დაბრუნებას, ასეთი მოთხოვნის მომენტიდან გამყიდველი ვალდებულია დაუბრუნოს წინასწარი გადახდის თანხა მყიდველი. მისი შესრულების დაგვიანების შემთხვევაში გამყიდველი პასუხს აგებს ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობაზე და, შესაბამისად, იხდის პროცენტს. სამოქალაქო კოდექსის 480-ე მუხლის საფუძველზე, როდესაც ხელშეკრულებით უნდა განხორციელდეს საქონლის გადაცემა, სანამ მყიდველი დააბრუნებს მის მიერ აღრე გადახდილ თანხას. ამ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია პროცენტის გადახდაზე, როგორც დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობა ფინანსური ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის, ანუ, როგორც ეს დადგენილია სამოქალაქო კანონმდებლობით. მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება განისაზღვროს წინასწარ გადახდის თანხების დაბრუნების სხვა ვადა იმ შემთხვევაში, თუ მყიდველი უარს იტყვის საქონლის მიღებაზე, რომლის მიწოდებაც ვადაგადაცილებულია, ასევე ამ თანხის პროცენტის გადახდის სხვა წესები. პასუხისმგებლობა საქონლის მიწოდების დაგვიანებაზე მყიდველის მიერ მის მიღებაზე უარის თქმის შემდეგ არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას, რადგან ხელშეკრულება ჩაითვლება შეწყვეტილად, ხოლო ყიდვა-გაყიდვის ვალდებულება შეწყვეტილია იმ შემთხვევებში, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს საქონლის გადახდას მყიდველისთვის გადაცემიდან გარკვეული დროის შემდეგ ან საქონლის განვადებით გადახდას და მყიდველი არ ასრულებს გადაცემული საქონლის გადახდის ვალდებულებას დადგენილ ვადაში. სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ვალდებული პირი ვალდებული იქნება გადაიხადოს პროცენტი იმ თანხაზე, რომლის გადახდაც ვადაგადაცილებულია, იმ დღიდან, როდესაც ხელშეკრულებით საქონელი უნდა ყოფილიყო გადაცემული, იმ დღემდე, სანამ მყიდველი გადაიხდის საქონელის ფასს, თუ კანონით ან ნასყიდობის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. ამ შემთხვევაში, მყიდველი ეკისრება განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობას (საქონლიას მიღების ვადის გადაცილებისას) ანუ საუბარია კომერციული კრედიტით სარგებლობის საკომისიოს სახით ყოველწლიურად პროცენტის ამოღებაზე. პროცენტის სახით სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობისთვის.

წლიური პროცენტის ბუნების განსაზღვრის შემოთავაზებულ მიდგომას ლოგიკურად მივყავართ უამრავ ზოგად დასკვნამდე, რომლებსაც დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვთ.

პირველ რიგში, ყველა შემთხვევაში, როდესაც სამოქალაქო კოდექსი, გარკვეული სახის სახელშეკრულებო ვალდებულებებთან დაკავშირებით, ადგენს პასუხისმგებლობას ვალდებულების დარღვევისთვის, რომელიც არ არის ფულადი, საქმე გვაქვს იურიდიულ სახდელთან, მიუხედავად იმისა, რომ კოდექსი, რომელიც განსაზღვრავს ასეთ პასუხისმგებლობას მის ზომასთან და პროცედურებთან დაკავშირებით. მეორეც, სამოქალაქო კოდექსის ნორმები, რომლებიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის ან დაგვიანების გამო, გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმები.

გარემოება, წლიური პროცენტის განმსაზღვრელი ნორმების არარსებობის პირობებში, კანონმდებელი საერთოდ არ გულისხმობდა ფულადი ვალდებულების (პროცენტის სახით) დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობის არსებობას. წლიური, რომელიც ასეთ შემთხვევებში გამოყენებული იქნება პროცენტთან ერთად, ასევე ჯარიმაა. გარდა ამისა, ეს მიდგომა ასევე შეესაბამება

პასუხისმგებლობის ორი დამოუკიდებელი ღონისძიების გამოყენების დაუშვებლობის პრინციპს ერთი და იგივე ვალდებულების დარღვევისთვის.

იმ სიტუაციაში, როდესაც კრედიტორი მოითხოვს არა მხოლოდ წლიური პროცენტის გადახდას ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არასათანადო შესრულებისთვის, არამედ ზარალის ანაზღაურებას, ამ პრინციპის მოქმედება ვლინდება მოვალისგან დარიცხული პროცენტის კომპენსირებულ ხასიათში ანაზღაურებადი დანაკარგების მიმართ.

ყველა შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება კომერციულ სესხს (სამოქალაქო კოდექსის 623-ე მუხლი), მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს პროცენტი ცენტრალური ბანკის რეფინანსირების განაკვეთის ოდენობით სხვისი ფულის გამოყენების მთელი პერიოდის განმავლობაში. შესაბამისი თანხების ფაქტობრივი გადახდა კომერციული სესხის გადახდის სახით. ამის მიუხედავად, ფულადი ვალდებულების შესრულების შეფერხების მომენტიდან.

აქვე, ერთ საკითხზეც გავამახვილებთ ყურადღებას, არაუფლებამოსილი პირის მიერ უფლებამოსილი პირის ნაცვლად ვალდებულების შესრულებაზე. სამოქალაქო კოდექსის 371-ე, 372-ე, 373-ე მუხლები ითვალისწინებენ ვალდებულების შესრულებას არაუფლებამოსილი პირების მექანიზმით (პირების) მიერ, კერძოდ: „თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მოვალემ პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ ეს ვალდებულება შეიძლება შეასრულოს მესამე პირმა. კრედიტორს შეუძლია არ მიიღოს მესამე პირისაგან შემოთავაზებული შესრულება, თუ მოვალე ამის წინააღმდეგია“¹; „თუ კრედიტორი მიმართავს იძულებით აღსრულებას მოვალის კუთვნილ ნივთზე, მაშინ ყოველი პირი, რომელსაც ექმნება საფრთხე, რომ იძულებითი აღსრულებით შეიძლება დაკარგოს უფლება ამ ნივთზე, უფლებამოსილია დააკმაყოფილოს კრედიტორი...“²; მოვალე ვალდებულია შეუსრულოს ვალდებულება კრედიტორს ან იმ პირს, რომელიც კანონით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით უფლებამოსილია მიიღოს შესრულება. თუ ვალდებულების შესრულება მიიღო იმ პირმა, რომელიც არ იყო უფლებამოსილი, ვალდებულება ჩაითვლება შესრულებულად მაშინ, როცა კრედიტორმა მისცა ამის თანხმობა ან ამ შესრულებისგან მიიღო სარგებელი³. გამოდის, რომ, როგორც ნორმის განმარტებიდან იკვეთება, არა მარტო კრედიტორია უფლებამოსილი მოითხოვოს ვალდებულების შესრულება მოვალისაგან (კონკრეტულ შემთხვევაში პროცენტის მიღებაზე), არამედ პირიქითაც, კონკრეტულ შემთხვევაში, თუკი, ვთქვათ, მოიჯარის, დამქირავებლის ფინანსური სტაბილურობა ირღვევა იმის გამო, რომ საიპოთეკო სესხის გადაუხდელობის გამო, შეიძლება საფრთხე შეექმნას მოიჯარის (დამქირავებლის) შენობიდან გამოსახლებას, დაფაროს მისი კრედიტორის ბანკის წინაშე ნაკისრი ვალდებულება ძირითადი თანხის, პროცენტის ფარგლებშიც და ამით თავის თავზე გადმოიტანოს თავდაპირველი კრედიტორის ყველა უფლება. კონკრეტულ შემთხვევაში კი, არაუფლებამოსილი პირისაგან ვალდებული პირის სანაცვლოდ ვალდებულების შესრულებაზე კრედიტორის თანხმობას ითხოვს კანონი (მ. 373). ეს იმ კონკრეტულ შემთხვევაში თუკი კრედიტორისათვის მესამე პირის ვალაუვალობის შესახებ ცნობილია. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა არაუფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებით. სამოქალაქო საქმე შეეხება ნ. ა.-ს სარჩელს, რომლითაც მოსარჩელემ მიმართა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოპასუხეების: ლ. მ.-ისა და მ. ნ.-ის მიმართ და მოითხოვა, ნოტარიუს ლ. ბ.-ის მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლის გაუქმება. სარჩელის ფაქტობრივ გარემოებად მითითებულია, რომ 30.04.2012წ.-ს ნ. ა.-ესა და ლ. მ.-ეს შორის მ. ნ.-ის შუამავლობით გაფორმდა სანოტარო აქტი „სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება“, რომლის საფუძველზე ლ. მ.-ემ, როგორც „იპოთეკარმა“ ნ. ა.-ეს, როგორც „მესაკუთრეს“ სესხად გადასცა 5500 აშშ დოლარი, ორი თვის ვადით, 4% სარგებლის გადახდის პირობით. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად იპოთეკით დაიტვირთა ნ. ა.-ის სახელზე რეგისტრირებული უძრავი ქონება. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საპ-

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 371.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 372.

³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 373.

როცენტო სარგებელს მოსარჩელე გადაიხდიდა შუამავალ – მ. ნ.-თან. 26.02.2014წ.-ს ლ. მ.-ის მოთხოვნით ნოტარიუსმა გასცა სააღსრულებო ფურცელი, რომელიშიც აღსასრულებელი ვალდებულების მოცულობა განისაზღვრა შემდეგნაირად: სესხის ძირითადი თანხა 5500 აშშ დოლარი და პირგასამტეხლო 2013 წლის 01 აგვისტოდან 1800 აშშ დოლარი. მოსარჩელის განმარტებით, მას შუამავალ მ. ნ.-ის მეშვეობით, გადახდილი აქვს, როგორც სარგებელი, ისე, ძირითადი თანხა. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2014 წლის 25 ივნისის გადაწყვეტილებით ნ. ა.-ის სარჩელი არ დაკმაყოფილდა, რაც მოსარჩელემ გაასაჩივრა სააპელაციო წესით. სააპელაციო სასამართლო დაეყრდნო იმ გარემოებას, რომ სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება დაიდო შუამავლის მეშვეობით, ამასთან, 11 თვის განმავლობაში სესხის პროცენტს იღებდა და გამსესხებელს გადასცემდა შუამავალი. შესაბამისად, სააპელაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მსესხებლისათვის სავარაუდო იყო, რომ შუამავალთან ვალდებულების შესრულებით, ვალდებულებას ასრულებდა კრედიტორთან. ამდენად, შუამავლის მიერ შესრულების მიუხედავად, შედეგები წარმოიშვა კრედიტორისათვის. მითითებულ გადაწყვეტილებაზე წარმოდგენილი ლ. მ.-ის საკასაციო საჩივრის განხილვის შედეგად საკასაციო პალატამ გააუქმა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებული გადაწყვეტილება და ნ.ა.-ს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე. უზენაესმა სასამართლომ, იხელმძღვანელა რა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლით განმარტა, რომ განსახილველი ნორმა ითვალისწინებს უფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებას, თუმცა, ნორმის სწორი განმარტების მიზნებისათვის პირველ რიგში, იგი, განხილული უნდა იქნეს მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობის მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებთან ერთობლიობაში. ამგვარი მიდგომა განპირობებულია სამოქალაქო პროცესში მტკიცებულებათა დასაშვებობის ინსტიტუტის თავისებურებით, რომლის ამოსავალი დებულება იმაში მდგომარეობს, რომ მტკიცებულებათა დაშვების ან ამორიგების საკითხი უნდა გადაწყდეს იმ ნებართვების თუ აკრძალვების მიხედვით, რაც გათვალისწინებულია მატერიალური ნორმით. იმის გათვალისწინებით, რომ სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ვალდებულების შესრულების წესი სადავო ურთიერთობის მიხედვით ეხება სასესხო ვალდებულების შესრულებას, მისი ნამდვილობა უნდა დადგინდეს სასესხო ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი წესების დაცვით. შესაბამისად, კონკრეტულ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ „სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება“ გაფორმდა შუამავლის მეშვეობით, მოვალეს/მსესხებელს ნაკისრი ვალდებულება მაინც კრედიტორის/გამსესხებლის წინაშე უნდა შეესრულებინა, რადგან რაიმე მითითებას შუამავლისათვის ძირითადი თანხის გადაცემის თაობაზე ხელშეკრულება არ შეიცავდა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა შესრულების მიღების ადრესატის განსასაზღვრად. საკასაციო პალატის მიერ შუამავლისათვის თანხის გადახდაზე მოსარჩელის მითითება, კრედიტორის მიმართ ვალდებულების შესრულებად არ იქნა მიჩნეული და განიმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 427-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულებით. ყოველი კონკრეტული ქმედება ვალდებულებითი ურთიერთობის შემწყვეტ შესრულებად რომ ჩაითვალოს, აუცილებელია, მოვალემ კრედიტორის წინაშე ვალდებულება ზუსტად ისე შეასრულოს, როგორც ამაზე მხარეები შეთანხმდნენ და როგორი გონივრული მოლოდინიც ჰქონდა კრედიტორს, სახელდობრ, ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას (სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). კანონის აღნიშნული დანაწესი საერთოა, როგორც ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილისათვის ისე, სახელშეკრულებო სამართლისათვის და ეხება სესხის ხელშეკრულების ყველა კომპონენტს, ყველა იმ მოვალეობებს, რომელიც წარმოიშობა სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე. მოცემულ გადაწყვეტილებაში, საკასაციო პალატამ ყურადღება გაამახვილა ვალდებულების სუბიექტებსა და ვალდებულების შესრულების სუბიექტებზე და განმარტა, რომ ვალდებულების სუბიექტები ყოველთვის არიან კრედიტორი და მოვალე, ვალდებულება კი მოვალის ნაცვლად შეიძლება შეასრულოს სხვა პირმა და შესრულება მიიღოს არა კრედიტორმა, არამედ სხვამ. როგორც წესი, მოვალე თვითონ ასრულებს ვალდებულებას, მაგრამ კრედიტორს შეიძლება შესრულება შესთავაზოს სხვა, მესამე პირმაც, რომელიც არ

არის მოცემული ვალდებულებითი ურთიერთობის მონაწილე. ზოგჯერ კრედიტორისათვის სულერთია, თუ ვინ შეუსრულებს მას ვალდებულებას – მოვალე თუ მესამე პირი. მისთვის მთავარია, მიიღოს შესაბამისი 3 დაკმაყოფილება (მაგალითად, დაუბრუნდეს ვალი). საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია არა მხოლოდ ის, თუ ვინ ასრულებს ვალდებულებას, არამედ ისიც, თუ ვის მიმართ ხდება შესრულება. ზოგადი წესის მიხედვით, სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლის თანახმად, მოვალე ვალდებულია შეუსრულოს ვალდებულება კრედიტორს ან იმ პირს, რომელიც კანონით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით უფლებამოსილია მიიღოს შესრულება. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, ვის მიმართაც მოვალემ უნდა შეასრულოს ვალდებულება. ასეთად, პირველ რიგში, ითვლება უშუალოდ კრედიტორი. ამასთან, ეს უკანასკნელი არ არის ერთადერთი პირი, რომლის მიმართაც შეიძლება შესრულდეს ვალდებულება. ეს შეიძლება იყოს კრედიტორის კანონისმიერი ან სახელმეკრულებო წარმომადგენელი. შესრულებაზე უფლებამოსილი პირი სასამართლო გადაწყვეტილებითაც შეიძლება განისაზღვროს. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ მეტად მნიშვნელოვან სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს ვალდებულების შესრულება არაუფლებამოსილი პირის მიმართ. თუ ეს არ ხდება კრედიტორის თანხმობით, მოვალის მიერ ვალდებულება შესრულებულად არ ჩაითვლება. მოვალეს ვალდებულების დარღვევის გამო, დაეკისრება კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობა. თავის მხრივ, მოვალეს უფლება აქვს არაუფლებამოსილი პირის მიმართ განხორციელებული შესრულებისას, მოითხოვოს მისგან შესრულების უკან დაბრუნება არა რეგრესული მოთხოვნის, არამედ უსაფუძვლო გამდიდრების (სამოქალაქო კოდექსის 976-ე მუხლი) საფუძველზე¹.

დასკვნა

პროცენტი შეგვიძლია განსაზღვროთ, როგორც ფულადი შემოსავალს, რომელსაც მოვალე იღებს კრედიტორის ფულის დაუსაბუთებელი დაზოგვის ან გამოყენების შედეგად. რაც შეეხება წლიურ პროცენტს, რომ პროცენტის შეგროვება უნდა განხორციელდეს მოვალის ბრალის მიუხედავად, სხვისი ქონების დაუსაბუთებელი შეძენის ან დაზოგვის ფაქტის გამო. ასეთი პროცენტის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველია მოვალის ქმედებების უკანონობა, რომელიც გამოიხატება მის მიერ დაზოგილი თანხიდან შემოსავლის დაუსაბუთებლად მიღებაში.

როდესაც საქმე ეხება ვალდებულების შეუსრულებობას და მასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს მოვალის მხრიდან, რასაც თან მოსდევს ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა, აქ საქმე არ არის მხოლოდ შესაბამისი ნორმების აქტუალობა გადაუხდელობების კრიზისის პირობებში, როდესაც, ერთი მხრივ, მიწოდებული საქონელი, შესრულებული სამუშაო ან გაწეული მომსახურება ყველგან არ არის გადახდილი, ხოლო მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი გამყიდველები, კონტრაქტორები და სხვა კონტრაქტორები, რომლებმაც მიიღეს მყიდველების ფული წინასწარ გადახდის სახით და მომხმარებლები, იყენებენ მათ საკუთარი ინტერესებისთვის, არ ასრულებენ ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს. ყოველივე ამის შემდეგ, მსგავსი ფენომენების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი საშუალებების შემუშავება და განხორციელება არის მოქმედი კანონმდებლობის ამოცანა, მაგრამ არა სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც შექმნილია სტაბილური გრძელვადიანი გამოყენებისთვის.

სადღეისოდ არსებული მდგომარეობით „მინიმალური ზიანის“ გარანტირებულად ანაზღაურებას სამოქალაქო კოდექსი აღარ ითვალისწინებს და მას მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებულს ხდის. შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში კრედიტორს ისღა დარჩენია, რომ მიუღებელი შემოსავლის სახით საანაბრე პროცენტი მოითხოვოს (411). სასამართლო პრაქტიკით დამკვიდრებული „საანაბრე ფიქციის თანახმად, ფული იმდებამდე ბრუნვანარიათი ობიექტია, რომ

¹ სუსგ, (საქმე №ას-570-541-2015). <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n84-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf> .

მიაი არამართობიერი დაყოვნება, თავისთავად წარმოშობს ხელიდან გაშვებული ჰიპოთეზური სანაბრე სარგებლის, როგორც მიუღებელი შემოსავლის, მოთხოვნის უფლებას (411). ამასთანავე, მითითებულ ზოანს მტკიცება არ სჭირდება, თუმცა მტკიცება სჭირდება საანაბრე პროცენტის ოდენობას. თუ გავაკეთებთ მოკლე შედარებით ანალიზს საგადასახადო კანონმდებლობასთან, დავინახავთ, რომ სახელმწიფოს წინაშე მოვალე ვალდებულება მის ანაგარიშზე არსებული ნებისმიერი თანხიდან გადაიხადოს სახელმწიფო ვალდებულება, მისი ქონების დაყადაღებით და ამონაგები თანხის ბიუჯეტში გადარიცხვით (თუმცა, როგორც აღნიშნულია ქვემოთ, ეს კანონის „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ 45-ე მუხლით მოწყვლად პირებს არ უნდა შეეხოს).

ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ექვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელმეკრულებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის, მუდმივად მოქმედი **პირგასამტეხლოს** სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» „მოვალესთვის

ზოგიერთი ავტორი, რომელიც არ აღიარებს წლიურ პროცენტს ჯარიმად ან ზარალად, მიუხედავად ამისა, თვლის, რომ სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენების პროცენტი უნდა მიეკუთვნებოდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობას და წარმოადგენს ქონებრივი პასუხისმგებლობის ატიპური (სპეციალური) ზომების ცალკეულ კატეგორიას. ასე რომ, პუგინსკი ამტკიცებს, რომ ჯარიმებთან და ზარალთან ერთად, „არსებობს ქონებრივ ზემოქმედების მთელი რიგი საშუალებები, რომლებიც, მათი თანდაყოლილი მახასიათებლების გამო, შეიძლება გამოიყოს, როგორც ატიპური პასუხისმგებლობის ზომების დამოუკიდებელი ჯგუფი. კერძოდ, მხარის ვალდებულება, რომელმაც დაუსაბუთებლად გამოიყენა სხვისი ფული (ზოგჯერ ქონება), მეორე მხარეს გადაუხადოს პროცენტი სარგებლობის მთელი პერიოდის განმავლობაში ... **წლიური პროცენტი** არ შეიძლება მიეწეროს ჯარიმას. ისინი მიზნად ისახავს კრედიტორის ზარალის კომპენსაციას, თუმცა მათ აქვთ აშკარა **მეორე მიზანი – დამნაშავეს დასჯა**. წლიური პროცენტის აკრეფისათვის გამოიყენება ხანდაზმულობის საერთო ვადები და არა შემცირებული, რაც შეეხება ჯარიმებსა

და ჯარიმებს“ ნასესხები ან სხვა ფულადი ვალდებულებებისთვის სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის გადახდა განიხილება, როგორც კანონის ან შეთანხმების საფუძველზე დაფუძნებული **დამატებითი ვალდებულება**, რომლის საჭიროებაც ნაკარნახევია. ფულის მახასიათებლები, რომლებიც მოქმედებენ, როგორც ვალდებულებების საგანი, ზრდის ქონების ბრუნვას. საინტერესოა, რომ დაკანონებული პროცენტის ოდენობა გამართლებული უნდა იყოს იმ ქართული ფულის ბაზრის პირობებით, ამ ფორმით, ლეგალიზებული პროცენტი, რა თქმა უნდა, წარმოდგენილია, როგორც სახსრების გამოყენების გადახდა.

სხვისი სახსრების გამოყენების წლიური პროცენტის ხასიათთან დაკავშირებით პოზიციის დაფიქსირებამდე, გვსურს აღვნიშნოთ, პროცენტის ხასიათის გამოკვლევისას აუცილებელია, პირველ რიგში, ვიმოქმედოთ **არა ჰიპოთეტური პროცენტიდან, არამედ წლიური პროცენტიდან**, რომლებსაც აქვთ ის ფორმა, რაც გამომდინარეობს მოქმედი სამოქალაქო სამართლის ნორმებიდან. ასევე შეუძლებელია საკანონმდებლო ტექნიკის საყოველთაოდ მიღებული მიდგომებიდან აბსტრაქცია კანონმდებლის ქმედებების გონივრულობაზე დაყრდნობით. ამ მიზეზით, მაგალითად, არ შეიძლება აპრიორულად მივიღოთ ავტორების პოზიცია, რომლებიც ინტერესს მიაწერენ **ზარალის ტიპს**¹. ზარალთან (ასევე ჯარიმასთან დაკავშირებით) დარიცხული პროცენტის ხასიათის განსაზღვრა და პროცენტით არგათვალისწინებული ზარალის ანაზღაურების წესის დაწესება. კანონმდებელი, გონივრული მოქმედებით, ვერანაირად ვერ წამოიწია იმ ფაქტიდან, რომ პროცენტი ზარალია. ეს ასევე ეხება სამოქალაქო კოდექსის სხვა მრავალრიცხოვან ნორმებსაც, სადაც დანაკარგის, პროცენტის, ჯარიმის ცნებები გამოიყენება როგორც ცალკეული, დამოუკიდებელი კატეგორიები (იხ. მუხლები 403, 404, 625, და სხვა).

ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობის (შეფერხების) წლიური პროცენტი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმაა ზარალის ანაზღაურებასთან და ჯარიმის გადახდასთან ერთად. უფრო მეტიც, წლიური პროცენტის მახასიათებლები, რომლებიც განასხვავებს მათ, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ ფორმას, უნდა ვეძებოთ არა იმდენად მათი გამოთვლის, მტკიცებულებისა და გამოყენების სპეციფიკაში, როგორც ეს არის ზარალისა და ჯარიმების შემთხვევაში, არამედ კონკრეტულ საგანში თავად ფულადი ვალდებულების არსად.

ფული არის სამოქალაქო უფლებების განსაკუთრებული ობიექტი, ის შესაცვლელია, რადგან ის ყოველთვის იმყოფება ქონებრივ ბრუნვაში, ქონებრივ ბრუნვაში გამოყენებისას არ კარგავს თავის თვისებებს, არამედ პირიქით, ზრდის ტენდენციას. მაშასადამე, ფულადი ვალდებულებები გამორიცხავს შესრულების შეუძლებლობას, ხოლო მოვალის მიერ საჭირო თანხების ნაკლებობა არავითარ შემთხვევაში, თუნდაც ისეთი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში, რომლებიც შეიძლება კვალიფიცირებული იყოს ფორსმაჟორად (ფორსმაჟორად), არ შეიძლება გახდეს მოვალის გათავისუფლების საფუძველი. პასუხისმგებლობა ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის.

¹ ხომ არ გავმიჯნოთ კანონის მიერ ზარალის ტიპი, იქნება ეს მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო, მაგრამ ზარალი, რომელიც განიცადა კრედიტორმა (ვერ მიიღო მოგება, რომელიც უნდა მიეღო, მაგ; მისაღები თანხა მოვალისაგან „საქმეში უნდა ჩაედო“).

გამოყენებული ნორმატიული აქტები, ლიტერატურა,
სასამართლო პრაქტიკა, ვებრესურსები

ნორმატიული აქტები,

საკანონმდებლო აქტები:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი;

საქართველოს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“;

საქართველოს კანონი უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“.

კანონქვემდებარე აქტები:

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანები(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, მე-11 მუხლი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანებაში ცვლილების შესახებ“. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

ლიტერატურა:

გაბისონია ზ; საბანკო სამართალი, თბილისი, 2017.

ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014.

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2019.

მესხიშვილი ქ; პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა), 32. http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.

ჭაჭელაშვილი ზ, სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2010, 283.

ძლიერიშვილი ზ; ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელმეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, 2010.

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, 647-648, თბილისი, 2019.

კროპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014, <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.

Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, §289, Rn.; წყარო: მესხიშვილი ქ; კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, თეორია და სასამართლო პრაქტიკა, ტომი I, 2020.

Витрянский Василий Владимирович, Проценты по денежному обязательству как форма ответственности, *Хозяйство и право*. 1997. № 8. С. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.

Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1927. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

Гражданский кодекс. Практический комментарий ГК под ред. А.И. Винавера и И.Б. Новицкого. Проф. И.Б. Новицкий. Обязательственное право. Комментарий к ст. 106 – 129. – М.: Право и жизнь, 1925.

იხ. Вилкова Н.Г. Проценты годовые по денежным обязательствам из договора внешнеторговой купли-продажи // *Материалы секции права ТПП СССР*, вып. 34. – М., 1983.

Розенберг М.Г. Контракт международной купли – продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М., 1996.

Садиков О.Н. Обеспечение исполнения внешнеторгового договора. Учебное пособие. – М., 1979. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sootnoshenii-bankovskih-protsentov-s-ubytkami-i-neustoykoy> .

Пугинский Б.И. Гражданско – правовые средства в хозяйственной деятельности, с. 140. См. также: Витрянский В.В. Проблемы арбитражно – судебной защиты гражданских прав участников имущественного оборота. Диссертация. – М., 1996, с. 29 – 30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.

Гражданское Уложение. Проект Высочайше учрежденной Редакционной комиссии по составлению Гражданского Уложения. Том второй // Под ред. И.М. Тютрюмова. – С.-Петербург.

Принципы международных коммерческих договоров // Пер. с англ. А.С. Комарова. – М., 1996. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Russian-bl.pdf> .

სასამართლო პრაქტიკა:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 22 ოქტომბრის განმარტება საქმეზე #as-1701-1685-2011 (<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba29.pdf>). იხ. უზენაესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი განმარტებანი, თბილისი, 2016, 50. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/mnishvnelovani-ganmartebebi-2016.pdf>.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 15.03.2002 გადაწყვეტილება, საქმეზე №3კ/1224-01. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2012 წლის 12 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2747-11; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2220-11. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

სუსგ, (საქმე №ას-570-541-2015). <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n84-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf>.

ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე №3 Ob 221/04b.

ვებრესურსები:

განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

ტყემალაძე სოფიო, „საჯარო წესრიგი“ როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუმჯობესების თუ მის ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი (ქართული პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა (2013), II გამოცემა, 27-28. წყარო: გზამკვლევი არბიტრაჟში, საქართველოს სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის, ავტ. კოლ. 179,

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/UNDP_GE_DG_Arbitration_Guide_for_Appeal_Court_geo.pdf.

Ia Kharazi

Doctor of Law,

Affiliated Professor at Sokhumi State University

Tamar Gardapkhadze

Doctor of Law,

Affiliated Professor at the New Higher Education Institute- NEWUNI

THE INTEREST ON MONETARY OBLIGATION AS A FORM OF RESPONSIBILITY (THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS)

Abstract

The article highlights the legal nature of the monetary obligation, which ensures the performance of the debtor's obligation solely in monetary form. In the execution of the monetary obligation, a distinction is made between public-law obligations (when the obligated party is an entrepreneurial entity – a resident or non-resident, and the monetary obligation is fulfilled before the state) and private-law obligations (when the obligated party is a participant in civil turnover, and the obligation is only owed to another private party). The study examines the fundamental articles 403 and 625 of the Georgian Civil Code, which are key norms in civil law relations, in connection with other provisions. The article presents the idea that, prior to changes in civil legislation, there were no norms determining the interest in using another's funds in the case of delayed monetary obligations. Therefore, when a breach of monetary obligations occurred under a contract, the aggrieved party (the creditor) often had to be compensated only by the imposition of a fine, which was determined by setting the annual interest rate.

When determining the interest rate limits, it is important to consider that penalties also serve a sanctioning function, ensuring the debtor's disciplined behavior. Therefore, maintaining a balance is crucial. The article discusses the idea that, in recent years, in arbitration and court practice, interest charged on monetary obligations has often been treated as a penalty. This approach is most notably reflected in some interpretations of arbitration courts, according to which "compensation for the penalty for delayed payment can reach up to five percent annually." In certain cases, arbitration courts have treated the interest on the use of another's funds as a loss in the form of lost profits. However, in this case, it is impossible to explain the legislator's position regarding the correlation between interest rates and losses. Interest is the cost of using funds, a certain equivalent of their value in economic circulation, which, by its legal nature, represents a specific measure of civil law. Legal responsibility, which cannot be attributed to either penalties or damages. Collecting interest for the use of another's funds does not prevent creditors from satisfying their claims regarding legal actions or enforcement. Contractual penalties imposed on the debtor, including continuously **enforced** fines; the court cannot reduce the amount of interest payable on the grounds of disproportional results.

In judicial decisions and enforcement documents, the amount on which interest is calculated, the amount of interest, and the date from which it must be calculated must be indicated. The specific amount on which interest will be calculated should be determined by the relevant bank on the actual enforcement date of the court decision. In other words, the amount collected according to the court's decision should be deducted from the debtor's account and transferred to the creditor.

Another note regarding the application of the rules of liability for non-fulfillment of monetary obligations in arbitration and court practice. The excessively narrow and formal interpretation of these norms has been recognized as unacceptable, which has manifested in practice. The concept of "foreign funds" not only includes money belonging to another person but also money intended for the counterparty, which is an obligation for

supplied (sold) goods, completed work, or services rendered, even though the funds are not formally “foreign” to the debtor, etc.

Keywords: Compensation for damage and penalty collection; interest on non-fulfillment of monetary obligations; Free Industrial Zone (FIZ); interest rate; use of capital; annual interest; effective interest rate; fine.

Compensation for damages and the collection of fines do not exhaust the measures that a creditor may take against a debtor who has failed to fulfill or improperly fulfilled an obligation. The Civil Code of Georgia assigns special importance to Article 403 (“Payment of interest in case of delay in payment of a sum of money”) and Article 625 (“Lender’s obligations and interest for the loan”).¹

The interest rate is the fixed or indexed annual interest rate specified in a credit or deposit agreement for a defined period. There are both fixed and variable interest rates. The interest benefit can be variable, which may be adjusted by the lender, making it difficult for the borrower to predict in advance. The reasons for changes in the variable interest rate can be diverse. For example, in practice, it may depend on the long-term nature of the bank credit, periodic changes in interest rates fixed in credit auctions, and so on.² Interest is a periodic compensation for the use of capital.³ Clearly, interest does not exist without a monetary obligation, which means that the interest obligation is accessory, it constitutes an additional obligation, and cannot exist without the primary obligation. Furthermore, it should be noted that the obligation to pay interest arises only if the parties have agreed on it. Nevertheless, the parties are required to determine the interest rate on the basis of fairness, ensuring that no party is given an unfair advantage. As for the interest rate in banking relationships, when a loan agreement is in place, the variability of the interest rate should align with the discount rate set by the National Bank of Georgia or the interest rate fixed in the interbank credit auction.

A monetary obligation is an obligation in which the debtor ensures the fulfillment of their obligation solely in monetary form. In Georgia, the currency for monetary obligations is only the lari, except in the case of the Law of Georgia on Free Industrial Zones, where the fulfillment of monetary obligations is regulated by the Tax Code and the Customs Code of Georgia. This means that within Free Industrial Zones, the fulfillment of monetary obligations can be done in any currency.

When fulfilling a monetary obligation, it is important to distinguish between public law obligations (when the obligor is a business entity—either a resident or a non-resident individual—and fulfills the monetary obligation to the state) and private law obligations (when the obligor is a participant in civil turnover and the obligation is owed solely to another private party).

According to the instruction of the President of the National Bank of Georgia dated April 7, 2011 (No. 2 4/04) on “Approval of the Instruction on Opening Accounts in Banks and Conducting Foreign Currency Operations,” Article 11 lists the types of foreign currency operations permissible in Georgia, including: personal transfers between individuals for personal purposes not related to the fulfillment of monetary obligations; operations related to imports, when the recipient is a non-resident; foreign currency inflows from abroad; and payments made by enterprises registered in Free Industrial Zones, etc.

If the foreign currency transfer operation exceeds 3,000 GEL or its equivalent in another currency, the bank is required to demand additional documentation from the paying business entity to verify the basis for the transfer. This restriction is due to the objectives of the Law of Georgia on “Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing.”

The fulfillment of monetary obligations is regulated by Articles 383-389 and 403 of the Civil Code of Georgia, as well as Article 625 and other provisions related to loan agreements. These provisions also address issues such as the interest in monetary obligations and the responsibility for failure to fulfill such obligations. For example, according to Article 403 of the Civil Code, “A debtor who exceeds the due date for payment of a monetary sum

¹ The final amendment to the aforementioned provision was made on June 10, 2023.

² Gabisonia, Z. (2017). *Banking Law*. Tbilisi, p. 174.

³ Dzierishvili, Z., Robakidze, I., Svanadze, G., Tsertsvadze, L., Janashia, L. (2014). *Contract Law*. Tbilisi, 2014, p. 254.

is obligated to pay the interest determined by the parties for the overdue period, unless the creditor is entitled to demand a higher amount based on other grounds. Payment of interest on the overdue sum is allowed only if expressly provided in the contract.” Here, the legislator refers to late payment interest (penalty).

Article 403 of the Civil Code of Georgia is one of the key provisions in civil legal relationships. The relevance of this provision is determined by its content. The purpose of the provision is related to the legal consequences of breaching a monetary obligation. The vast majority of court cases primarily concern disputes arising from monetary obligations. It should also be noted that the specified article regulates not only loan and credit relationships but also any monetary obligations arising from various legal relations, such as sales, barter, and service agreements, among others. Article 403(II) allows for the accrual of interest on interest (anatocism). With this provision, the legislator extends the scope of contractual freedom, which, under the previous version of the law, was narrower (before 2007).

The Supreme Court made an important interpretation regarding Article 403, specifically noting the factual circumstances of a case in which a loan and mortgage agreement was signed between P.S. D. and G.K. on July 30, 2009. According to the agreement, the loan amount was set at 50,000 USD for a term of three months, with a 5% monthly interest rate. The borrower failed to fulfill the obligation within the agreed term, prompting the plaintiff to request the payment of the principal amount of the loan, interest from the filing of the claim, and a penalty for each overdue day until the enforcement of the decision, at a rate of 0.3% of the amount owed to G.K.

The defendant partially acknowledged the claim and stated that 27,875 USD had already been paid, which should be deducted from the principal amount of the loan. The appellate court did not accept the defendant’s position and noted that the amounts paid monthly by the defendant corresponded to the 5% rate stipulated in the agreement. Therefore, the court believed that G.K. had been paying interest until September 30, 2010.

The cassation court did not accept this evidence and clarified that the obligation to pay interest, as stipulated by the parties in the loan agreement, can only exist during the term of the contract. The court referred to Articles 625 and 403 of the Civil Code and explained that the interest provided for in Article 625, which is essentially compensation for the benefit derived from the loan, differs from the interest in Article 403, which is compensation for the damage suffered by the creditor due to the breach of the monetary obligation. Additionally, the cassation court pointed out that for the plaintiff to succeed under Article 403, the following conditions must be met: 1. The debtor must have a monetary obligation to fulfill; 2. The due date for the fulfillment of the monetary obligation must have been violated; 3. There must be an agreement between the parties regarding the interest for the delay in payment. The court concluded that in this case, although the defendant had breached the obligation, there was no agreement between the parties to pay interest for the breach of the obligation. Since, under Article 403 of the Civil Code, the payment of interest requires an additional agreement, the plaintiff’s request to impose a 5% interest on the principal amount from October 2010 until the loan was fully paid was without legal basis.

When it comes to non-performance of an obligation and the associated responsibilities on the part of the debtor, which involves the interest on a monetary obligation as a form of liability, the issue is not only about the relevance of the corresponding norms in times of payment crises. On the one hand, the delivered goods, completed works, or rendered services are not always paid for, while on the other hand, dishonest sellers, contractors, and other parties who have received advance payments from buyers and customers for their own benefit, fail to fulfill contractual obligations.

After all, the development and implementation of legal remedies to combat such phenomena is the task of the current legislation, but not the Civil Code, which is designed for stable, long-term use. The inclusion of Article 403 in the Civil Code aimed at protecting the rights and legitimate interests of participants in property turnover who fulfill their obligations in good faith, against the illegal and often fraudulent actions of contractors, and compensating for the damage caused.

Under the current legal framework, the Civil Code no longer guarantees compensation for “minimal damage” but instead makes it dependent on the agreement between the parties. In the absence of such an

agreement, the creditor is left with no option but to claim the “interest on the deposit” as an unjustified income (Article 411)¹. According to established case law and the “deposit fiction,” money is considered a circulating asset, and any unreasonable delay automatically generates the right to claim the hypothetical income that would have been generated from the deposit, treated as unjustified income (Article 411).

Moreover, this concept does not require proof; however, proving the amount of deposit interest is necessary. If we conduct a brief comparative analysis with tax legislation, we will see that a debtor is required to pay any amount due to the state from their assets, with the possibility of asset seizure and the transfer of the proceeds to the state budget. However, as indicated below, this should not apply to vulnerable individuals as specified in Article 45 of the “Law on Enforcement Proceedings.”

The first part of Article 403 of the Civil Code of Georgia, as it existed before June 29, 2007, mirrored the content of Article 288 of the German Civil Code, with the distinction that the German Civil Code itself defined the rules for calculating interest. Specifically, according to the first part of Article 288 of the German Civil Code, when the deadline for fulfilling a monetary obligation was exceeded, interest was added to the obligation, and the interest rate for the overdue period was calculated as the base rate plus an additional 5% annually. The base rate was defined in Article 247 of the same code, which established the base interest rate at 3.62%. As a result, the interest rate set by Article 288 of the German Civil Code was 8.62% annually, fluctuating according to changes in the base rate².

It should be noted that prior to the amendment of the Civil Code, there were no provisions in the law establishing the interest in the use of another’s funds in the case of a delay in monetary obligations. As a result, when a monetary obligation was violated under a contract, the affected party (the creditor) often had to be compensated only by the debtor through a penalty in the form of annual interest.

Moreover, if relationships involving the use of another person’s funds arose in the absence of an agreement, these were classified as obligations arising from unjust enrichment, and interest was charged on the amount in question for the use of another’s funds. The interest rate in such cases was generally set based on the average banking interest rate available to the creditor at the time.

Thus, in such situations (for example, when goods are delivered to the buyer, but payment is delayed), the creditor’s position, who acted without entering into a formal agreement with the debtor, proved to be more favorable than that of a creditor who had formalized their relationship with the debtor through an agreement.

Article 625 of the Civil Code has undergone several amendments. Specifically, in its original version, the law did not explicitly require exact compliance with the statutory interest rate. The “agreed-upon interest” could be slightly higher than the limit set by the National Bank or the interbank credit auction, provided that it remained within the bounds of reasonableness.³ The violation of this rule made any agreement regarding interest considered invalid. The regulation regarding the determination of interest in monetary obligations has undergone significant changes. Specifically, Article 384, which previously established the procedure for determining the maximum annual interest rate through a special regulatory act in the case of interest-bearing obligations, was abolished. With the removal of this norm, the statutory interest institution was also abolished⁴.

The Order No. 194/04 of the President of the National Bank of Georgia, dated August 27, 2018, titled “*On the Explanation of the Effective Interest Rate for the Purposes of Article 625 of the Civil Code of Georgia, the Calculation of the Loan’s Current Remaining Principal Balance, Commission Fees, Financial Costs, Penalties, and/ or Any Form of Financial Sanctions*”⁵, According to Article 1, for the purposes of the 5th paragraph of Article 625 of the Civil Code of Georgia (hereinafter – the Civil Code), in cases where financial sector representatives and

¹ Meskhishvili, K. (n.d.). Payment of interest in case of delay in payment of a monetary sum (Theory and case law), p. 32. Retrieved from http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.

² Meskhishvili, K. (n.d.). Dashes [unsure], p. 103. Also see: Kropholer, J. (2014). German Civil Code, Study Commentary, Tbilisi, p. 288, paragraph 179. <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.

³ Tchetchelashvili, Z. (2010). Contract Law, Tbilisi, p. 283.

⁴ Dzhgvilishvili, Z. (2010). Legal Nature of Property Transfer Contracts, Tbilisi, p. 363.

⁵ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4312325?publication=0>

loan issuing entities issue loans: a) The calculation of the amount of 1.5 times the amount prescribed/charged to the borrower, as established by the 3rd sentence of the 5th paragraph of Article 625 of the Civil Code, will begin from the day the borrower's loan becomes overdue and will not take into account any commissions or financial costs (including those included in the calculation of the effective interest rate) accumulated up to that date, due to any violation of the loan agreement terms by the borrower.¹ Due to any breach of the terms of the loan agreement, the borrower shall be subject to penalties and/or any form of financial sanction as stipulated in the agreement; b) When calculating the amount set by the 1.5 times factor as specified in the third sentence of Article 625, paragraph 5 of the Civil Code, the current remaining principal amount of the loan is defined as the remaining principal balance of the loan on the day the overdue period begins, and any changes to the remaining principal balance of the loan are not taken into account until the full elimination of the overdue period; c) If the full elimination of the overdue period is achieved through loan restructuring, refinancing (if refinancing occurs with the original lender), or deferment, in accordance with the fifth sentence of Article 625, paragraph 5 of the Civil Code, the increase in the remaining principal balance of the loan (the difference between the remaining principal balance of the loan after the full elimination of the overdue period and the remaining principal balance of the loan on the day the overdue period began) shall not be considered in the remaining principal balance of the loan. Naturally, the question arises: what led to the fundamental changes in Article 625 of the Civil Code? First and foremost, it is important to highlight the fact that in the context of the global market economy, when a significant portion of the population lacks sufficient financial resources to meet their economic needs, they are often driven to resort to banking products (loans). However, in the age of financial technologies, the use of banking loans is associated with certain risks, since it is accompanied by the creditor's interest, which is not insignificant and represents a considerable financial burden for the borrower. This can lead to situations where the borrower may eventually become unable to repay the loan (this is compounded by the low financial literacy of the population, which often leads borrowers into a dead end), resulting in debt accumulation. The super-creditor (the lender) lawfully demands repayment — both the debt and the interest. As a result, the number of borrowers with overdue payments increases. This trend presents a significant problem for the country's economy and is undesirable for the long-term development of the financial sector. Additionally, the issuing of online loans to individuals, which, unfortunately, is not properly controlled in Georgia, adds to the problem.

In 2016, a change was made to the Georgian Civil Code, setting a 100% limit on the effective interest rate on loans, which significantly reduced the aggressive marketing of so-called online loans and, in general, the growth of this segment. However, it was soon replaced by analogous banking products. Commercial banks, due to their scale, have much higher efficiency, possess more detailed information about their numerous clients, and have stronger sales channels, allowing them to generate a desirable profit even when issuing high-risk

¹ Effective Interest Rate of a Loan – The annual interest rate of a loan, the calculation of which includes all necessary financial costs, taking into account the period during which the borrower incurs these costs.

In order to calculate the effective interest rate of the loan, the present value of the payments made by the borrower must equal the present value of the amounts received and expected by the borrower from the lender. It is expressed as an annual percentage and is calculated by taking into account the financial costs incurred by the borrower on the loan. The formula for calculating the effective interest rate of the loan is as follows:

Explanation of the terms used in the first paragraph of this article: a) k – the serial number of the disbursement (received from the lender); b) k' – the serial number of the payment (paid to the lender); c) A_k – the amount of the loan disbursed in the k -th installment; d) $A'_{k'}$ – the amount paid in the k' -th installment (financial costs);

e) Σ – the summation symbol; f) m – the total number of disbursements; g) m' – the total number of payments; h) tk – the time interval expressed in years or fractions of a year between the first disbursement and the subsequent disbursements from the first to the m -th payment; i) tk' – the time interval expressed in years or fractions of a year between the first disbursement and the payments from the first to the m' -th payment;

j) i – the effective interest rate of the loan.

See the President of the National Bank of Georgia's Order No. 15-04, dated February 17, 2022, "On the Explanation of the Effective Interest Rate for the Purposes of Article 625 of the Civil Code of Georgia, Calculation of the Current Remaining Principal Balance of a Loan, Commission Fees, Financial Costs, Penalties, and/or Any Form of Financial Sanctions", and amendments made in the President of the National Bank of Georgia's Order No. 194/04, dated August 27, 2018. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

loans — even in cases where 95% of the credit is issued¹. In many cases, borrowers lose the property pledged as collateral for the loan, which may be their only source of livelihood. As a result of the above-mentioned, the goal of protecting consumers from over-indebtedness, for which the 100% limit on the effective interest rate was introduced, is at risk. Therefore, it is advisable to reduce the limit on the effective interest rate in order to better address current challenges and promote the establishment of responsible lending practices. Furthermore, a trend has been observed in the market where, under limited interest rates, creditors attempt to balance their desired income with high penalties. The existing limits in this regard also require review to ensure that borrowers facing financial difficulties are not burdened with excessive penalties. Although changes introduced in January 2017 set a maximum daily limit on the financial charges imposed on loans—150% annually (about 0.41% per day)—it does not limit the duration over which such charges can be imposed. It is logical that if a consumer cannot service a loan over an extended period, additional financial charges should not be imposed indefinitely. When determining interest rate limits, it should also be considered that penalties and surcharges have a sanctioning function, ensuring disciplined behavior from the borrower. Therefore, maintaining balance is important. It should be noted that, with the changes implemented in the Georgian Civil Code in January 2017, alongside the limitations on loan interest rates and penalties, the issuance of foreign currency loans up to 100,000 GEL to individuals, including individual entrepreneurs, was prohibited. To ensure a unified approach and protection of particularly vulnerable segments of the population from currency risks, it is advisable for this same restriction to apply to leasing and installment sale agreements, and the law should stipulate that, in the case of an installment sale, the seller's receipt of the purchase price, and in the case of leasing, the lessor's receipt of the compensation, from physical persons (including individual entrepreneurs), should not be linked or indexed to foreign currency.

In addition to the above, it is worth noting that the security measures under Georgian Civil Code law—pledge and mortgage—do not define a legal protection mechanism for the debtor in cases of abuse by the creditor. In the current reality, pledge and mortgage have become not tools for securing claims, but rather the primary interest of creditors (so-called “usurers” and pawnshops). In many cases, the creditor is directly interested in the debtor's breach of contract, as it grants them the possibility to acquire real estate encumbered with a mortgage and movable property or intangible assets encumbered with a pledge. Given all of the above, in order to address the problem of over-indebtedness among the population, the issue of regulating credit relationships in consideration of consumer rights protection interests has become urgent. Additionally, it is necessary to refine the regulations regarding the security measures for loans/credits issued to individuals under property law².

The judiciary is attempting to correct this imbalance, as reflected in certain interpretations and recommendations from arbitration courts. For example, **the principle of proportionality has been violated**. In practice, there are frequent cases where the penalty or interest rate imposed by the arbitrator is so high that it is immediately apparent, even to the untrained eye, that the principle of proportionality has been breached. For instance, in the decision of the Austrian Supreme Court on January 26, 2005, the issue was examined as to whether the imposed penalty contradicted Austria's public order. In this case, the tribunal imposed an agreed penalty of 0.2% of the total amount (DM 41,125.47) for each day of delay. In assessing the issue of recognition and enforcement of the arbitral award, the court determined that, based on the agreed interest, the annual penalty was 73%, while the effective penalty was 107.35%. The court considered that setting such a penalty amount in the contract constituted an abuse of the principle of private autonomy. Additionally, in the court's view, the arbitral award not only violated Austrian Civil Code Article 879(1), which invalidates immoral contracts, but also, due to the magnitude of the penalty (which exceeded the principal amount), it contradicted Austria's public order.

¹ The explanatory note for the draft law of Georgia on “Amendments to the Civil Code of Georgia”, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

² The explanatory note for the draft law of Georgia on “Amendments to the Civil Code of Georgia”, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

It is important to accurately define the legal nature of interest charged in the case of non-fulfillment of a monetary obligation. In recent years, arbitration and court practice have often treated interest charged on monetary obligations as a penalty. This approach is most strikingly reflected in some interpretations of arbitration courts, which state that “penalty compensation for delayed payment can be up to five percent annually.” In some cases, the interest in the use of another’s money has been viewed as a loss in the form of lost profit. However, in this case, it is impossible to explain the legislator’s position regarding the ratio between interest and damages. Interest is the price for the use of funds, their value as an equivalent in economic circulation, which, by its legal nature, is a specific measure under civil law. Legal liability, however, cannot be attributed either to penalties or damages. Charging interest for the use of another’s funds does not prevent creditors from fulfilling their claims in accordance with the law or through enforcement. Contractual penalties imposed on the debtor, including those in the form of a continuously applied fine, cannot be reduced by the court based on disproportionate motives.

First and foremost, the debtor’s obligation to pay interest for the use of another person’s funds is now established for all cases of unlawful retention, evasion of repayment, as well as unjustified receipt or saving at the expense of another, including with regard to monetary funds. These obligations arise from the contract. **Secondly**, the amount of interest for the use of another person’s funds is determined by the discounted bank interest rate that applies in the creditor’s place of residence (for individuals) or location (for legal entities). Currently, arbitration courts use the unified refinancing rate of the Central Bank of the Russian Federation. **Thirdly**, with respect to damages, the interest on the use of another person’s money is compensated. If there is a basis, the debtor’s liability for compensating damages to the creditor is only for the part that exceeds the interest on the use of another person’s funds. Fourthly, the period during which interest is charged for the use of another’s funds ends on the date the debtor pays the debt to the creditor, unless a shorter period is established by law, another legal act, or the agreement.

According to the court’s decision, the interest for the use of another person’s funds should also be charged from the day the relevant decision is made by the court until the actual day of enforcement. This approach significantly changes the practice of arbitration courts, which previously, when collecting interest or continuing penalties, would typically capitalize the payable amount¹.

In court decisions and enforcement documents, it is necessary to specify the amount on which interest is calculated, the interest rate, and the date from which the interest must be calculated. The specific amount on which the interest will be calculated must be determined by the corresponding bank on the actual enforcement date of the court decision, i.e., the amount collected according to the court’s decision should be deducted from the debtor’s account and transferred to the creditor.

Another important note regarding the application of liability rules for the non-fulfillment of monetary obligations in arbitration and court practice: The excessively narrow and formal interpretation of these norms has been deemed unacceptable, as it is reflected in practice. The concept of “foreign funds” includes not only money belonging to another person but also funds intended for the counterparty, which represent obligations for delivered (sold) goods, performed work, or services rendered, regardless of whether the money is formally considered “foreign” to the debtor.

Additionally, regarding monetary obligations and foreign currency monetary interest (Civil Code Article 389), in accordance with currency regulation and foreign currency control legislation, when a monetary obligation is denominated in foreign currency: “If, before the due date of payment, the currency unit increased or decreased (the exchange rate) or the currency was changed, the debtor is obligated to pay according to the exchange rate that corresponds to the time of the obligation’s creation. In the case of a currency change, the exchange relations should be based on the exchange rate that existed on the day the currency change occurred between these monetary units.”

Furthermore, according to the fair view of some authors, certain arbitration and court practice documents

¹ Vityriansky Vasily Vladimirovich, “Interest on Monetary Obligations as a Form of Liability,” *Economy and Law*, 1997, No. 8, pp. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.

fail to address the main question that essentially predefines all other issues that arise when applying the rules for creditors' interests. This pertains to the legal nature of the annual interest.

Some authors, who do not recognize the annual interest as a penalty or damage, nevertheless consider that the interest for the use of another person's funds should fall under civil liability and represents a category of atypical (special) measures of property responsibility. In this regard, Puginsky argues that, along with penalties and damages, "there is a whole range of property impact measures which, due to their inherent characteristics, can be singled out as an independent group of atypical liability measures. Specifically, the obligation of the party that has unjustifiably used someone else's money (or sometimes property) to pay interest to the other party for the entire period of use... **The annual interest** cannot be attributed to a penalty. Their goal is to compensate the creditor for the damage, although they have an obvious secondary aim — to punish the wrongdoer. The total limitation period applies to the collection of annual interest, rather than a reduced period, as is the case with penalties and fines"¹.

In practice, when an entrepreneur takes a loan from a bank and invests it in a business that does not turn out to be profitable, the situation becomes quite interesting. The borrowed funds must, of course, be repaid to the lender, which is often a banking institution. This repayment is usually subject to an annual interest rate. The creditor's costs in this case represent a loss caused by the debtor's failure to fulfill their financial obligations. The debtor is obligated to compensate for these losses by paying interest on the outstanding debt.

Moreover, the creditor is not required to prove the amount of income the debtor earned from the illegal use of their funds. The creditor's right to compensation for the loss in the form of interest on the unpaid amount is also not dependent on how the debtor used the funds, i.e., whether or not the debtor generated income from it.

The mere existence of an obligation to pay a certain amount does not automatically imply the obligation to pay interest; this requires a separate legal basis. The source of the obligation to pay interest—i.e., the necessary foundation—could be a contract or law. Russian civilists did not doubt that the flow of interest could be determined by law not only in cases arising from statutory obligations or unlawful acts but also as a result of non-performance (or delay) of contractual obligations. The goal of the commented norms was to establish the debtor's obligation to pay interest in addition to the principal debt, whenever it seems fair or appropriate.

It is also undoubted that "the parties are granted full freedom to determine the amount of monetary growth through mutual agreement. The funds (interest rate) must be provided to all contracting parties in general, regardless of which contract includes the interest agreement. It was equally clear that the rule of legal interest applies to all contractual and non-contractual obligations."

From the above, it follows that the payment of interest for the use of borrowed or other financial obligations is regarded as an **additional obligation** based on law or agreement, the necessity of which is driven by the characteristics of money as the subject of obligations, which increases the circulation of assets. It is interesting to note that the legislated interest rate should have been justified by the conditions of the Georgian money market, in which case, the legalized interest is, of course, presented as payment for the use of funds.

Before fixing a position on the annual interest rate for the use of other people's funds, I would like to emphasize that when examining the nature of interest, it is essential, first and foremost, to focus not on a hypothetical interest but on the annual percentages that have the form derived from the norms of the current civil law. It is also impossible to abstract from the generally accepted approaches of legislative technique based on the reasonableness of the legislator's actions. For this reason, for example, it is not reasonable to aprioristically adopt the position of authors who attribute interest to a type of damage². The determination of the nature of

¹ Puginsky B.I. Civil Law Means in Economic Activity, p. 140. See also: Vitryansky V.V. Problems of Arbitration and Judicial Protection of Civil Rights of Participants in Property Turnover. Dissertation. - Moscow, 1996, pp. 29-30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.

² Should we not distinguish the type of loss defined by law, whether it is significant or insignificant, but rather the loss suffered by the creditor (for example, not receiving the profit they were supposed to receive, e.g., the amount that should have been "invested" by the debtor)?

interest (also in relation to penalties) and the establishment of rules for compensating damages not accounted for by interest is a significant issue. The legislator, through rational actions, could not have derived from the fact that interest is a form of damage. This also applies to many other provisions of the Civil Code, where the concepts of loss, interest, and penalty are used as separate, independent categories (see Articles 403, 404, 625, and others).

Regarding another viewpoint on the nature of the annual interest rate, where interest is recognized as payment for the use of funds or as an atypical (special) measure of liability for breach of an obligation, I believe all of these views to some extent are reflected in the Civil Code of Georgia. It is evident that in various provisions of the Civil Code, where annual interest payments are mentioned, they imply various measures of influence on the debtor.

The analysis of the nature of annual interest cannot be conducted separately; it must include the rules for paying interest. Moreover, the interest charged for non-performance of a monetary obligation cannot be recognized as a penalty, both for legal and formal reasons, as well as essentially. In the differentiated regulation of these legal categories, there are formal and legal circumstances that do not allow the qualification of the annual interest as a penalty.

If we are discussing the essence of the problem, then despite the external similarities (especially in terms of calculation) with fines (particularly penalties), the annual interest on the use of other people's money, unlike fines, cannot be recognized as a means of securing the performance of obligations. Additionally, recognizing the annual interest as a fine would require applying all grounds for exemption from the debtor's responsibility: **force majeure, the absence of criminal intent in relevant cases, etc., which fundamentally contradicts the generally accepted ideas regarding monetary obligations and annual interest.**

The annual interest on the non-fulfillment (or delay) of monetary obligations is an independent form of civil liability, alongside compensation for damages and the payment of fines. Moreover, the characteristics of the annual interest that distinguish it as an independent form of civil liability should be sought not so much in the specifics of their calculation, proof, and application (as is the case with damages and fines), but rather in the very essence of the monetary obligation itself.

Money is a special object of civil rights; it is interchangeable because it is always in circulation and does not lose its properties when used in property turnover. On the contrary, it tends to increase in value. Therefore, monetary obligations exclude the impossibility of performance, and the debtor's lack of the necessary funds cannot, under any circumstances, even in the presence of situations that could be classified as force majeure, become a reason for the debtor's exemption from liability for non-performance of monetary obligations.

Since the basis for the termination of a monetary obligation is generally its proper performance, the debtor cannot be exempted from liability for non-performance, including in cases of force majeure. Thus, the annual interest, as a special form of liability, should be applied to monetary obligations with these factors in mind. This is the specificity of this form of civil liability, which is manifested in the fact that, when interest is accrued for non-fulfillment of monetary obligations, it reflects the inherent nature of these obligations.

At the same time, there are other general provisions that regulate responsibility in civil obligations, including: debtor's responsibility for actions of its employees; debtor's responsibility for actions of third parties; creditor's fault; debtor's delay; creditor's delay (Civil Code Articles 400-404) – all of which are also subject to annual interest for non-fulfillment (or delay) of monetary obligations under common grounds.

At the same time, there may be situations where the annual interest is subject to collection from the debtor as an independent form of civil liability. This applies to cases where, regardless of the type of contractual obligation, the debtor has a delayed obligation to pay for goods delivered (provided), work performed, or services rendered, meaning they are liable for non-performance or delay in the execution of a monetary obligation.

The proposed approach to determining the nature of annual interest logically leads us to several general conclusions that have significant practical importance.

Firstly, in all cases where the Civil Code establishes liability for the violation of a non-monetary obligation, we are dealing with a legal sanction, even though the Code may define the scope and procedures for such

liability. Secondly, the provisions of the Civil Code that provide for liability due to non-fulfillment or delay of monetary obligations should be applied in accordance with the relevant norms of the Civil Code.

In the absence of norms that specifically define annual interest, the legislator did not intend to recognize the independent liability of a monetary obligation (in the form of annual interest) in such cases. Annual interest, in this context, should be treated similarly to a fine. Furthermore, this approach is consistent with the principle of prohibiting the application of two independent measures of responsibility for the same breach of obligation.

In a situation where the creditor demands not only the payment of annual interest for the non-fulfillment or improper performance of a monetary obligation, but also compensation for damages, the operation of this principle is evident in the compensatory nature of the interest charged by the debtor in relation to the recoverable losses.

In all cases involving a commercial loan (Article 623 of the Civil Code), the debtor is required to pay interest at the rate of the Central Bank's refinancing rate for the entire period of using another party's money. The actual payment of the corresponding amounts is made as part of the commercial loan repayment, starting from the moment of delay in the performance of the monetary obligation.

Conclusion

Interest can be defined as a monetary gain that the debtor receives from the unjustified saving or use of the creditor's funds. As for annual interest, the collection of interest must occur regardless of the debtor's fault, due to the unjustified acquisition or saving of another person's property. The basis for such a claim for interest is the debtor's unlawful actions, which are manifested in the unjustified receipt of income from saved funds.

When it comes to the non-fulfillment of obligations and the related duties of the debtor, which are followed by monetary obligations as a form of liability, it is not just the relevance of the corresponding norms during payment crises that matters. On one hand, provided goods, completed work, or rendered services may remain unpaid, and on the other hand, dishonest sellers, contractors, and other parties who receive advance payments from buyers and then use those funds for their own interests without fulfilling contractual obligations, must be held accountable. After all, developing and implementing legal remedies to combat such phenomena is a task for existing legislation, not the Civil Code, which is designed for stable long-term application.

At present, the Civil Code no longer provides for a guaranteed compensation of "minimal damage," instead making it contingent on the agreement of the parties. In the absence of an agreement, the creditor can only demand an unacceptable income in the form of interest (411). According to the established judicial practice of the "deposit fiction," money is so fluid and versatile in circulation that any unjustified delay naturally creates the right to demand income loss as unacceptable income (411). Furthermore, the aforementioned point does not require proof, but the amount of deposit interest does need to be proven.

If we make a brief comparative analysis with tax legislation, we can see that the debtor is required to pay the state's obligations from any amount in their account, by seizing their property and transferring the proceeds to the state budget. However, as noted below, this does not apply to vulnerable individuals under Article 45 of the "Enforcement Proceedings" law.

In some cases, arbitration courts have considered the interest in the use of another's funds as a loss in the form of lost profits. However, it is difficult to explain the legislator's position on the correlation between interest and loss in this case. Interest is the cost of using funds, a certain equivalent of their value in economic turnover, which, by its legal nature, represents a special measure in civil law. This legal responsibility cannot be attributed to either fines or damages. The collection of interest for the use of another's funds does not hinder creditors' ability to satisfy claims regarding legal or enforcement proceedings. Contractual fines from the debtor, including those in the form of continuously applied penalties, may not be reduced by the court on grounds of disproportionate results.

In court decisions and enforcement documents, the amount on which interest is calculated, the amount of interest, and the date from which it must be calculated must be specified. The specific amount on which interest will be calculated must be determined by the relevant bank on the day the court decision is actually

enforced, meaning that the amount collected according to the court decision must be deducted from the debtor's account and transferred to the creditor.

Another note regarding the application of rules for liability for the non-fulfillment of monetary obligations in arbitration and court practice: An excessively narrow, formal interpretation of these norms has been recognized as unacceptable, which was reflected in practice. The concept of "foreign funds" includes not only money owned by another person but also money designated for the contractor, which is the obligation for provided (sold) goods, performed work, or rendered services, even if the funds are not formally "foreign" to the debtor.

Some authors, who do not recognize the annual interest as a fine or damage, still believe that the interest on the use of other people's funds should belong to civil liability and represents a separate category of atypical (special) measures of property responsibility. Thus, Puginsky argues that, alongside fines and damages, "there is a whole range of measures for property impact, which, due to their inherent characteristics, can be distinguished as an independent group of atypical liability measures. Specifically, the obligation of a party who unjustifiably used someone else's money (sometimes property) to pay interest for the entire period of use... **The annual interest** cannot be attributed to a fine. They aim to compensate the creditor's loss, although they have a **clear secondary goal – to punish** the wrongdoer. The general limitation periods are used for the accrual of annual interest, not the shortened ones as with fines and penalties."

The payment of interest for the use of borrowed or other monetary obligations is considered an **additional obligation** based on law or agreement, the necessity of which is dictated by the characteristics of money, which acts as the subject of obligations, increasing the turnover of property. It is interesting to note that the legislated interest rate should have been justified by the conditions of the Georgian money market; in this form, the legalized interest, of course, is presented as the payment for the use of funds.

Before fixing a position regarding the nature of annual interest on the use of other people's funds, it should be noted that when examining the nature of interest, it is necessary, first and foremost, to act not from a hypothetical interest rate but from the annual percentages that have the form derived from the current civil law norms. It is also impossible to abstract from the generally accepted approaches of legislative techniques based on the rationality of the legislator's actions. For this reason, for example, the position of authors who attribute interest to the type of damage cannot be accepted aprioristically¹. Determining the nature of the interest charged on damages (including fines) and establishing the rules for compensating damages not accounted for by the interest is crucial. The legislator, acting reasonably, cannot deduce from the fact that interest is a form of damage. This also applies to numerous other provisions in the Civil Code, where the concepts of loss, interest, and fines are used as separate, independent categories (see Articles 403, 404, 625, etc.).

The annual interest for non-performance (or delay) of monetary obligations is an independent form of civil liability, alongside compensation for damages and payment of fines. Moreover, the characteristics of annual interest, which differentiate it as an independent form of civil liability, should not be sought so much in their calculation, evidence, and application specifics (as is the case with damages and fines), but in the specific subject matter of the monetary obligation itself.

Money is a special object of civil rights; it is interchangeable because it is always in circulation and, when used in property turnover, it does not lose its properties, but rather tends to grow. Therefore, monetary obligations exclude the impossibility of performance, and the debtor's lack of the necessary funds cannot, under any circumstances, even in the presence of events that could be qualified as force majeure, serve as a basis for the debtor's exemption from liability for the non-performance of monetary obligations.

---

¹ Should we not distinguish the type of damage as defined by the law, whether significant or minor, but the damage suffered by the creditor (e.g., the profit they should have received, such as the amount they should have received from the debtor being "invested" in the business)?

Referred Normative Acts, Literature, Judicial Practice, and Web Resources

Normative Acts**Legislative Acts:**

- Civil Code of Georgia
- Law of Georgia on “Free Industrial Zones”
- Law of Georgia on “Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing”

Sub-Legislative Acts:

- Decree of the President of the National Bank of Georgia, dated April 7, 2011 (No. 24/04), “On Approval of the Instruction for Opening Accounts in Banking Institutions and Conducting Transactions in Foreign Currency,” Article 11. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.
- Decree of the President of the National Bank of Georgia, August 27, 2018, No. 194/04 - Amendments <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

Literature:

- Gabisonia Z.; *Banking Law*, Tbilisi, 2017.
- Dzlierishvili Z., Tseretadze G., Robakidze I., Svanadze G., Tseretadze L., Janashia L.; *Contract Law*, Tbilisi, 2014.
- *Commentary on the Civil Code*, Book III, General Part of Obligatory Law, 2019.
- Meskhishvili K.; *Interest Payment upon Delay of Payment of Monetary Amount (Theory and Court Practice)*, 32. http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.
- Tchetchelashvili Z.; *Contract Law*, Tbilisi, 2010, 283.
- Dzlierishvili Z.; *Legal Nature of Property Transfer Contracts*, Tbilisi, 2010.
- *Commentary on the Civil Code*, Book III, 647-648, Tbilisi, 2019.
- Kropholer Jan; *The German Civil Code, A Study Commentary*, Tbilisi, 2014, <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.
- Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, C.H.Beck, 73rd Edition, 2014, §289, Rn.; Source: Meskhishvili K.; *Current Issues of Private Law, Theory and Court Practice*, Volume I, 2020.
- Vitryansky Vasily Vladimirovich, *Interest on Monetary Obligations as a Form of Responsibility, Economy and Law*, 1997, No. 8, pp. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.
- Lunts L.A.; *Money and Monetary Obligations* – Moscow: Financial Publishing House NKF USSR, 1927. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.
- *Civil Code. Practical Commentary on the Civil Code*, edited by A.I. Vinaver and I.B. Novitsky. Prof. I.B. Novitsky. Obligatory Law. Commentary on Articles 106 - 129. – Moscow: Law and Life, 1925.
- See: Vilkova N.G. *Annual Interest on Monetary Obligations from Foreign Trade Contracts // Materials from the Section of Law of the USSR Chamber of Commerce and Industry*, Issue 34. – Moscow, 1983.
- Rosenberg M.G. *International Sales Contract. Modern Practice of Conclusion. Dispute Resolution*. – Moscow, 1996.
- Sadikov O.N. *Ensuring the Execution of Foreign Trade Contracts. Textbook*. – Moscow, 1979. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sootnoshenii-bankovskih-protseptov-s-ubytkami-i-neustoykoy>.
- Puginsky B.I.; *Civil Law Tools in Economic Activity*, p. 140. See also: Vitryansky V.V. *Problems of Arbitration and Judicial Protection of Civil Rights of Participants in Property Circulation*. Dissertation. – Moscow, 1996, pp. 29 - 30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.
- *Civil Code Project*. The Second Volume of the Project of the Most High Commission for Drafting the Civil Code. Edited by I.M. Tyutryumov. – St. Petersburg.
- *Principles of International Commercial Contracts // Translated from English by A.S. Komarov*. – Moscow, 1996. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Russian-bl.pdf>.

Court Practice:

- Supreme Court of Georgia, Civil Chamber, Clarification on October 22, 2012, in Case #as-1701-1685-2011 (<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba29.pdf>). See: *Important Clarifications of the Supreme Court*, Tbilisi, 2016, p. 50. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/mnishvnelovani-ganmartebebi-2016.pdf>.
- Supreme Court of Georgia Decision of 15.03.2002, Case #3k/1224-01. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.
- Tbilisi Court of Appeal Decision of 12 September 2012, Case #2b/2747-11; Tbilisi Court of Appeal Decision of 30 June 2011, Case #2b/2220-11. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.
- SUSG (Case #as-570-541-2015). <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n84-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf>.
- Supreme Court of Austria, Decision of 26 January 2005, Case #3 Ob 221/04b.

Web Resources:

- Explanatory Note on the Draft Law of Georgia on Amendments to the Civil Code of Georgia, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.
- Tkemaladze, Sofio, “Public Order” as a Ground for the Annulment or Refusal to Recognize and Enforce an Arbitral Award (A Brief Review of Georgian Practice), *Georgian Business Law Review* (2013), 2nd Edition, pp. 27-28. Source: Guide for Judges of the Appeal Courts of Georgia on Arbitration, author: Kol. 179, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/UNDP_GE_DG_Arbitration_Guide_for_Appeal_Court_geo.pdf.

ქეთი ჯიჯიშვილი
პოლიტიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნის
აფილირებული პროფესორი

სოფიო გორგილაძე
სტუ-ს დოქტორანტი

დონალდ ტრამპი და საარჩევნო მანიპულაციები

ანოტაცია

ამერიკული პრეზიდენციალიზმის ისტორიაში რთულია მოიძებნოს მსგავსი წინააღმდეგობებით აღსავსე, მკვეთრად განსხვავებული მოსაზრებები და პოზიციები, როგორც დონალდ ტრამპის მიმართ არის. დონალდ ტრამპი არის პირველი პრეზიდენტი, რომელსაც არჩევნებში გამარჯვებამდე, არც ერთ პოლიტიკურ თუ ადმინისტრაციულ თანამდებობასთან არ ჰქონია შეხება. მისი უშუალო პოლიტიკური საქმიანობა, პირდაპირ თეთრი სახლიდან დაიწყო. აშშ-ის პრეზიდენტთა ჩამონათვალში ტრამპი პირველია, ვის წინააღმდეგაც სისხლის სამართლის საქმე აღძრეს.

სკვანძო სიტყვები: სოციალური ქსელები, ფეისბუქი, ტვიტერი, ინსტაგრამი, აპლიკაცია, საარჩევნო პროცესი, სოციალური მედია, პოლიტიკური მანიპულაცია.

დონალდ ტრამპი და საარჩევნო მანიპულაციები

შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკა, სამოქალაქო ომის შემდეგ, ორ ბანკად, ისე გახლეჩილი არასდროს ყოფილა, როგორც ტრამპის საპრეზიდენტო არჩევნებისას. ეს ხმაური, განსაკუთრებით, თვალშისაცემია 2024 წლის არჩევნების წინა პერიოდში. თითქოსდა ლოგიკას არის მოკლებული, ის ფაქტი, რომ რესპუბლიკურმა პარტიამ კანდიტადად ოფიციალურად წარადგინა პიროვნება, რომლისთვისაც მძიმე დანაშაულზე წაყენებულ ბრალეულობათა რაოდენობა 91-ს აღწევს, მათ შორის, **მწერალ ელიზაბედ ჯინ კეროლის სექსუალური შევიწროვებისათვის დონალდ ტრამპს დაეკისრა 3 მილიონი დოლარი, ჯარიმის სახით – 65 მილიონი, ხოლო თადლი-ტობისთვის 454.2 მილიონი დოლარის გადახდა (<https://www.alia.ge/thu-trampma-gaimarjva-totalitarizms-daamqharebs-amerikashi-da-evropas-moutsevs-sam-totalitarul-sakhelmtsiphosthan-pirispir-darchena-soso-tsintsadzis-politikuri-prognozebi/>).**

დონალდ ტრამპს სასამართლო პროცესების წაგებამ ვერ შეუშალა ხელი, რომ აშშ-ის შტატების პრაიმერიზი და კოკუსები პირწმინდად მოეგო. მან მხოლოდ ვერმონტის შტატსა და ვაშინგტონის ოლქში წააგო, სადაც ტრადიციულად „დემოკრატების“ მომხრეები ცხოვრობენ: ამერიკის პოლიტიკური ელიტა – სახელმწიფო მოხელეები და ინტელიგენცია.

ამგვარი წინასაარჩევნო პოლიტიკური პროცესები გასაგები გახდება, თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ ტრამპს ძალიან ერთგული მხარდამჭერები ჰყავს, რომელთაც აშშ-ში უწოდებენ „მეგა ამომრჩევლებს“ – დაბალი და საშუალო განათლების ადამიანები, უმეტესად პროვინციიდან. ისინი არ თმობენ იმ კონსერვატიულ ტრადიციებსაც კი, რომელიც უკვე ანაქრონიზმად არის ქვეული ყველა ცივილიზებულ ქვეყანაში: მისტირიან დონალდ რეიგანის დროინდელ ამერიკას, რომელიც მსოფლიოს აზანზარებდა, რომელმაც შეძლო სსრკ-ის დაშლა და ევროპა გავლენის სფეროდ გახდა. პარადოქსია, მაგრამ ფაქტი, რომ ემიგრანტი მექსიკელებიც კი მხარს უჭერენ ტრამპს, ვინც მექსიკასთან კედელი ააშენა და საიმიგრაციო კანონი გაამკაცრა. მექსიკელები ახდენენ ნატურალიზაციას და აშშ-ში ცხოვრებისა და არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას სასა-

მართლოს გზით აღწევნ. მათი რიცხვი ამერიკელი ექსპერტების პროგნოზით, წლის ბოლოს 12 მილიონს მიაღწევს.

ტრამპის ამომრჩევლებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია ის, რომ „რესპუბლიკელები“ ისტორიულად, „დემოკრატებთან“ შედარებით, უფრო მეტი აქტიურობით გამოირჩეოდნენ. ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ 1976 წლის აშშ-ს საპრეზიდენტო არჩევნები, რომელშიც მოქმედი პრეზიდენტი ჯიმი კარტერი და „რესპუბლიკელი“ რონალდ რეიგანი იყრიდნენ კენჭს,

ბოლო რეიტინგით რეიგანს კარტერი უსწრებდა და მას გამარჯვების დიდი შანსი ჰქონდა, მაგრამ კარტერის მომხრე ინტელექტუალი დემოკრატები არჩევნების დღეს უამინდობის გამო არ წავიდნენ არჩევნებზე, ხოლო რეიგანის მხარდამჭერი კონსერვატორები სრულად იყვნენ მობილიზებული იმ ქალაქებშიც, სადაც ავდარი იყო. სწორედ ამ ქალაქებში მიღებული ხმებით მოიგო არჩევნები რეიგანმა და აშშ-ს სახელმწიფოს სათავეში მოვიდა, არა მხოლოდ აშშ-ის, არამედ, უახლოეს მსოფლიო ისტორიაში ერთ-ერთი გამორჩეული და საუკეთესო პრეზიდენტი.

ფანატიზმამდე მისული ამომრჩევლისათვის ტრამპი რესპუბლიკური პარტიის ცენტრია, ყველა დანარჩენი კი მის გარშემო ორბიტაზე მოძრაობს. ისინი რესპუბლიკურ პარტიას ორ ნაწილად ჰყოფენ: 45-ე პრეზიდენტის ერთგულებად და „მხოლოდ სახელით რესპუბლიკელებად« (RINO – Republican In Name Only). RINO-ს იარლიყი ტრამპის მოგონილი არ არის. აღნიშნული ტერმინით ჯერ კიდევ 1990-იან წლებში იმ კონსერვატორებს მოიხსენიებდნენ, რომლებსაც სხვადასხვა პოლიტიკურ საკითხში საკმარისად მყარი კონსერვატიული შეხედულებები არ ჰქონდათ. თუკი რესპუბლიკელი ემორჩილება ტრამპის ნებას და მისი ერთგულია, ის «ნამდვილი რესპუბლიკელია», წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი RINO-ს გზას ადგას.

ამომრჩევლებში ტრამპის ასეთი პოპულარობა რამდენიმე ფაქტორითაა განპირობებული. მათ შორის ერთ-ერთი უმთავრესი არის ტრამპის მიერ სოციალური ქსელების აქტიურად გამოყენების პრაქტიკა. სოციალური მედიით მანიპულირება მოიცავს ტექნიკურ ქმედებათა მთელ სერიას, სადაც ბოროტად იყენებენ, სოციალური მედიის ალგორითმებს საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირებისთვის.

სოციალური ქსელის გავლენის საილუსტრაციოდ საკმარისია ითქვას, რომ მსოფლიოში სოციალური ქსელების აქტიურ მომხმარებელთა რიცხვი დაახლოებით 3,43 მილიარდი ადამიანია. ეს დედამიწის მთელი მოსახლეობის დაახლოებით 43 %-ს შეადგენს.

თანამედროვე გლობალურ პროცესებში სოციალური მედია გადაიქცა არამარტო თავისუფალი კომუნიკაციის და ინფორმაციის გაცვლის, არამედ პოლიტიკური გავლენებისათვის ბრძოლის არეალად.

საინფორმაციო ტექნოლოგიებით, კერძოდ, სოციალური მედიის პლატფორმების მოხმარებით გამოირჩევა აშშ-ს ექს პრეზიდენტი დონალდ ტრამპი. ის თავისი საარჩევნო პერიოდის ეტაპებზე სხვადასხვა ტიპის აქტიურობით მიმართავდა სოციალური მედიით მანიპულირების ტექნოლოგიებს, რაც პირდაპირ აისახებოდა კამპანიის შედეგებზე.

ტრამპი, ყველაზე აქტიურად, სოციალურ ქსელებს პირველი საარჩევნო კამპანიის დროს, 2015-2016 წლებში იყენებდა. ამომრჩევლებში სასურველი ფსიქოლოგიური განწყობების შექმნის მიზნით, ბრიტანულმა მონაცემთა საკონსულტაციო ფირმამ „კემბრიჯ ანალიტიკამ“, რომელიც ამ პერიოდისათვის ტრამპისათვის მუშაობდა, მთავარი სოციალური ქსელის „ფეისბუქი“-ის 50 მილიონი მომხმარებლის მონაცემები უკანონოდ გამოიყენა ტრამპის სასარგებლოდ.

ეს არ იყო ამ კომპანიის მიერ ფეისბუქის მეშვეობით საარჩევნო კამპანიის მანიპულირების პირველი შემთხვევა. ცოტა ხნით ადრე, 2014 წ. ფეისბუქმა საბჭოთა კავშირში დაბადებულ მკვლევარს, კემბრიჯის უნივერსიტეტის ფსიქოლოგიის პროფესორს, 32 წლის ალექსანდრ კოგანს, უფლება მისცა შეეგროვებინა სოციალური ქსელის ასეულობით ათასი მომხმარებლის პერსონალური მონაცემი და გამოეყენებინა მეცნიერის მიერ შექმნილი აპლიკაცია – „ეს არის შენი ციფრული ცხოვრება“. აპლიკაცია მომხმარებელს სთავაზობდა ე.წ. პიროვნების ტესტს, რომლის სანაცვლოდ აპლიკაცია შეაგროვებდა მონაცემებს მომხმარებელთა ადგილსამყოფელის, მეგობრები-

სა და ფეისბუქზე მათი „მოწონებების“ შესახებ. კოგანის განცხადებით, მას აღნიშნული ტესტი ფეისბუქ მომხმარებლების ონლაინ ქცევის შესასწავლად სჭირდებოდა.

პროფესორმა კოგანმა, შეგროვებული მონაცემები გაუზიარა საკონსულაციო ფირმას „კემბრიჯ ანალიტიკას“, რომელიც New York Time-ის და The Observer-ის ცნობით, იმ დროისთვის დონალდ ტრამპის წინასაარჩევნო კამპანიისთვის მუშაობდა. მომხმარებლების მონაცემების შეგროვებით მათ მიეცათ მოქმედების ისეთი სტრატეგიის შექმნის საშუალება, რომელიც, გარკვეულწილად, არჩევნების შედეგებზე ზეგავლენას იქონიებდა. ამ ქმედებით პროფესორმა დაარღვია კომპანიის რეგულაციები, რადგან მას არ ჰქონდა უფლება, აპლიკაციის საშუალებით მოპოვებული მილიონობით პერსონალური ინფორმაცია გადაეცა მესამე პირისთვის და აპლიკაციის მიღმა გამოეყენებინა. ფეისბუქმა დარღვევა აღმოაჩინა და „კემბრიჯ ანალიტიკას“ მოსთხოვა წაეშალა მონაცემები და საერთოდ გაუქმა „კემბრიჯ ანალიტიკას“ და პროფესორ კოგანს ანგარიშები. როგორც The New York Time-ს წერს, Cambridge Analytica-ს ამ მონაცემებზე წვდომა 2016 წლის ამერიკის საპრეზიდენტო არჩევნების დროსაც ჰქონდა, თუმცა, თავად Cambridge Analytica-ში The New York Time-ის ბრალდებებზე აცხადებენ, რომ მომხმარებლების მონაცემები 2016 წლის საპრეზიდენტო კამპანიაში არ გამოუყენებიათ.

მონაცემებით მანიპულირების გარდა, „კემბრიჯ ანალიტიკა“ ტრამპის საარჩევნო პროცესში სხვა მეთოდებსაც მიმართავდა. კომპანიის ხელმძღვანელი, ალექსანდრე ნიქსი ბრიტანეთის „მეოთხე არხის“ ჟურნალისტთან საიდუმლო შეხვედრის ჩანაწერში აღიარებს, რომ „კემბრიჯ ანალიტიკა“ დონალდ ტრამპის საარჩევნო გუნდს დაეხმარა გამარჯვებაში. მას საარჩევნო პროცესის კამპანიის წარმართვა შეუძლია ისე, რომ არ დარჩეს არანაირი კვალი და ასახელებს იმ საშუალებებს, რომლითაც მას პოლიტიკოსის პიარკამპანიაში ჩარევა შეუძლია, კონკრეტულად, ე.წ. ფიქტივისების შექმნა, შემდეგ კი მომხმარებლის მიერ მოპოვებული მონაცემების მიხედვით იმ სეგმენტზე განაწილება, რომელსაც საკითხის მიმართ ყველაზე მაღალი სენსიტიურობა ექნებოდა. „ჩვენ ჩავატარეთ ყველანაირი მიზნობრივი კვლევა. ვხელმძღვანელობთ ციფრულ და სატელევიზიო კამპანიას, ხოლო მომხმარებლის მონაცემები ამ სტრატეგიისთვის ინფორმაციის წყარო იყო,“ – აღნიშნავს ნიქსი ვიდეოში.

გარდა ამისა, ნიქსი იმ მეთოდებსაც ასახელებს, რომლითაც კომპანიას შეუძლია პოლიტიკოსის გამოჭერა, კონკრეტულად, ქრთამის შეთავაზების ან ესკორტის გოგონების გამოყენების შემთხვევებით. პოლიტიკოსებზე ინფორმაცია „არ არის აუცილებელი იყოს სიმართლე. საჭიროა, რომ უბრალოდ იყოს დამაჯერებელი“ (ჩხიკვაძე, 2018).

ჩანაწერში ნიქსი აღიარებს, რომ სწორედ ასეთი მიდგომის შედეგია ის ფაქტი, რომ დონალდ ტრამპმა არჩევნებში ჰილარი კლინტონს მოუგო.

ტრამპს, მეორე ვადით, კენჭისყრის კამპანიის დროს დასაწყისში დროებით დაუბლოკეს Twitter-ის, Facebook-ისა და Instagram-ის ანგარიშები. ეს გადაწყვეტილება კომპანიამ მას შემდეგ მიიღო, რაც ტრამპის მომხრეები კაპიტოლიუმის შენობაში შეიჭრნენ და სხდომა ჩაშალეს. ამ დღეს მომხდარ დაპირისპირებებს 5 ადამიანი ემსხვერპლა. აღნიშნული მოვლენების პარალელურად, მას შემდეგ, რაც ტრამპის ტვიტერის ანგარიშს მოეხსნა კაპიტოლიუმში მომხდარი არეულობის გამო 12-საათიანი ბლოკი, ტრამპმა ტვიტერზე კაპიტოლიუმში შეჭრილებს მგზნებარედ მიმართა და მათ „დიდი პატრიოტები“ უწოდა და აღნიშნა: „**75 000 000 დიად ამერიკელ პატრიოტს, რომლებმაც ხმა მომცეს, უპატივცემულოდ და უსამართლოდ არანაირად, არანაირი ფორმითა და გზით არ მოექცევიან!!!**“ (ბურდული, 2021). პრეზიდენტის ეს განცხადება ტვიტერის ადმინისტრაციამ მიიღო, როგორც მინიშნება იმაზე, რომ ტრამპი არ გეგმავდა ძალაუფლების წესითა და რიგით გადაცემას, ამიტომ 2021 წლის 9 იანვარს დონალდ ტრამპს სამუდამოდ გააუქმეს ტვიტერის ანგარიში, თავად აშშ-ის ყოფილმა პრეზიდენტმა, საპრეზიდენტო არჩევნების შედეგების უკანონოდ შეცვლის მცდელობის ბრალდებით დაახლოებით 20 წუთი გაატარა ჯორჯიის შტატის ქალაქ ატლანტის

ფულტონის ოლქის საპატიმროში, ტრამპს ციხეში ანაბეჭდები აუღეს, შეუვსეს პატიმრის ანკეტა და მიანიჭეს პატიმრის ნომერი P01135809, რის შემდეგაც, შეთანხმების საფუძველზე, ტრამპი 200 000 აშშ დოლარის ოდენობის გირაოს სანაცვლოდ გაათავისუფლეს.

პრეზიდენტ ტრამპის ანგარიშების დაბლოკვის შესახებ, სოციალური ქსელების გადაწყვეტილებამ, ახალი ძალა შთაბერა დისკურსებს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების რეგულაციებთან დაკავშირებით. დონალდ ტრამპ ჯუნიორმა, პრეზიდენტ ტრამპის შვილმა, 9 იანვარს გამოაქვეყნა ტვიტი: „აიათოლას (აიათოლა ხომეინი – ირანის პოლიტიკური და სულიერი ლიდერი) და ბევრ სხვა დიქტატურულ რეჟიმს შეუძლია ჰქონდეს ტვიტერი, მიუხედავად იმისა, რომ ემუქრებიან გენოციდით ქვეყნებს და კლავენ ჰომოსექსუალებს და ა.შ... ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტის ანგარიში უნდა იყოს შეჩერებული. მაო იამაყებდა თქვენით“ (ბურდული, 2021).

თანამედროვე ეტაპზე, 2024 წელს, როდესაც დონალდ ტრამპი კვლავ იყრის კენჭს, აშშ-ის 27-ე პრეზიდენტის პოსტისათვის. **ტრამპს** 2-წლიანი შეჩერების შემდეგ, Twitter-ის ანგარიში კვლავ აღდგენილი აქვს. სოციალური ქსელის ახალი მფლობელის, ილონ მასკის მიერ ჩატარებულ გამოკითხვაში, სადაც 15 მილიონი ადამიანი მონაწილეობდა, 52%-მა ყოფილი პრეზიდენტის ანგარიშის აღდგენას დაუჭირა მხარი (<https://on.ge/story/111972>); თუმცა პრეზიდენტობის კანდიდატი უკვე ნაკლებად გეგმავს გაუქმებულ სოციალური ქსელში დაბრუნებას. ამ ეტაპზე, მას ურჩევნია დარჩეს თავის სოციალურ ქსელ Truth Social-ზე, რომელიც შეიქმნა 2021 წლის 6 იანვრის მოვლენებისას ტრამპის ანგარიშის დაბლოკვის საპასუხოდ. ამასთანავე ექსპრეზიდენტმა განაცხადა, რომ მიესალმება მასკის მიერ კომპანიის 44 მილიარდ დოლარად შეძენას. ფეისბუქსა და ტვიტერთან ასეთი დამოკიდებულების შედეგიც სახეუა – ანგარიშის დაბლოკვამდე ტრამპის ანგარიშს 88 მილიონზე მეტი გამომწერი ჰყავდა, აღდგენის შემდეგ კი ეს რიცხვი ჯერჯერობით 100000-ს უტოლდება. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი მომხმარებელი ტექნიკური ხარვეზის გამო ვეღარ იწერს აღდგენილ ანგარიშს.

აღნიშნული ფაქტი მიანიშნებს, რომ სოციალურმა ქსელებმა და განსაკუთრებით Facebook-მა და Twitter-მა. უდიდესი მნიშვნელობა შეიძინა საინფორმაციო სამყაროში, არა მხოლოდ როგორც ინფორმაციის გავრცელების ყველაზე სწრაფმა და იოლმა საშუალებამ (<https://www.youtube.com/watch?v=HOLCFyLM1zQ>), არამედ როგორ ელექტორატზე მანიპულირებისა და ამომრჩეველთა განწყობების შექმნის ტექნოლოგიურმა მექანიზმებმა. ამიტომაც ჰელფორდ მაკინდერის ცნობილი ფორმულის პერიფრაზას თუ მოვახდენთ, ვინც ფლობს სოციალურ ქსელებს, ფლობს და მართავს ადამიანების ყურადღებას, ხოლო ის, ვინც ფლობს და მართავს ადამიანების ყურადღებას, ფლობს და მართავს მსოფლიოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.alia.ge/thu-trampma-gaimarjva-totalitarizms-daamqharebs-amerikashi-da-evropas-moutsevs-sam-totalitarul-sakhelmtsiphosthan-pirispir-darchena-soso-tsintsadzis-politikuri-prognozebi/>, უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
2. Social media – Statistics & Facts, https://www.statista.com/topics/1164/social_ უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
3. ბიძინაშვილი, ნ. (21.03.2018). როგორ გამოიყენეს ფეისბუქის მილიონობით მომხმარებლის მონაცემი ტრამპის კამპანიისთვის, <https://netgazeti.ge/news/261700/>, უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
4. ჩხიკვაძე, ა. (2018). ფეისბუქი, კემბრიჯ ანალიტიკა და მონაცემთა მანიპულაცია, 20.03. 18. <https://www.amerikishma.com/a/cambridge-analytica-and-facebook-data-bridge-/4307524.html>, უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
5. ბურდული, ა. (01.09.21). დაბლოკილი პრეზიდენტი და მისი პასუხი – სიტყვის თავისუფლება თუ ქაოსი?, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/31039906.html>, უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
6. <https://on.ge/story/111972>-დონალდ-ტრამპის-twitter-ის-ანგარიში-აღდგა-თუმცა-ის-პლატფორმაზე-დაბრუნებას-არ-აპირებს), უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.
7. <https://www.youtube.com/watch?v=HOLCFyLM1zQ>, მარკ ცუკერბერგის საჯარო მოსმენა ამერიკის კონგრესზე, უკანასკნელად ნანახია 25.04.24.

Keti Djijeishvili,
politician Ph.D.,
Professor at New Uni

Sofio Gorgiladze,
PhD student of GTU

DONALD TRUMP AND ELECTION MANIPULATIONS

Key words: Social networks, Facebook, Twitter, Instagram, Application, Election process, Social Media, Political manipulation.

It is scarcely difficult to find out any similar, sharply different opinions and positions full of contradictions, such as toward Donald Trump. Donald Trump is the first president, who had not taken any political or administrative positions before he became the president. His political affairs began directly from the White House. Donald Trump is the first president among the USA presidents to whom the criminal law was started.

The USA had never been so split into two camps as it was during Donald Trump Presidential Election. The protest and noise is significantly vivid during the pre-election period of 2024. As if there is no logic in the fact that the Republic Party presented the person as a candidate officially whose amount of accusations on criminal crime reaches 91, including sexual harassment of Jin Carol for which he was charged for 3 million dollars, as a fine -65 million, and for the fraud -454.2 million dollars. (<https://www.alia.ge/thu-trampma-gaimarjva-totalitarizms-daamqharebs-amerikashi-da-evropas-moutsevs-sam-totalitarul-sakhelmtsiphosthan-pirispir-darchena-soso-tsintsadzis-politikuri-prognozebi/>).

Despite being failed at Court Trails, he won the Primerise and kokuks of the USA successfully with 100 percent. He only lost the seats in Vermont state and in the county of Washington DC where traditionally 'Democrats' supporters live.

Such pre-election political processes are perceivable and understandable if we take the fact into consideration that Donald Trump has got extremely loyal supporters, who are called „Mega Voters“-of low and middle educational people, mostly from provinces. They do not give up their conservative traditions which have become Anachronism in every civilised countries:

They are regretting about America of Ronald Reagan, who was ruling the world with great power and was able to devastate the USSR and made Europe under his influence. It is paradox but it is fact that even immigrant Mexicans support Trump, who built the wall and strictened the immigration law. Mexicans are trying to naturalise themselves and have been attempting to gain the rights of participating in elections and living in the USA in a legislative way of court. Consequently, according to American experts their number will have reached to be 12 millions by the end of the year.

It is also meaningful to take the fact into account that Trump's voters, 'the Republicans' has always been more active in comparable with the 'Democrats'. To make it clear and creditable we can remember 1976 year Presidential election when the present president Jim Carter and 'Republican' Ronald Reagan were taking part in.

According to the last rating Carter was advancing Reagan and he had a great chance of victory but Carter's supporters -intellectual democrats did not go to the polling station on the polling day because of bad weather. However, Reagan's voters -Conservatives were totally mobilized even in the cities where there was bad weather. Reagan won the election with the votes from the very cities and he came into power of the United States. He was an outstanding and the best president not only for the USA but in the recent world history too.

For the voters who are fanatics Trump is the centre of Republic party and the rest is moving around his orbit. They divide Republic party into two parts: the loyal to the 45th president and "RINO – Republican In Name Only". RINO's label is not invented by Trump. This term in the 1990s was referred to the conservatives who had not got strong enough views on different political issues. If a Republican obeys Trump's will and is his loyal, he is a „pure Republican“, otherwise he follows RINO's routine.

Trump's popularity among voters is due to several factors. One of the most important of them is Trump's practice of activity using social networks. Social media manipulation includes a whole series of technical actions where social media algorithms are misused to manipulate public opinion.

To illustrate the influence of the social network, it is enough to say that the number of active users of social networks in the world is about 3.43 billion people. This is about 43% of the entire population of the earth. In modern global processes, social media has turned into an area not only of free communication and information exchange, but also of struggle for political influence. Former US President Donald Trump stands out for using information technologies, in particular social media platforms. During the stages of his election period, he actively applied social media manipulation technologies, which directly affected the results of the campaign.

Trump, most actively, used social networks during the first election campaign, in 2016-2020 in order to create the desired psychological mood among the voters, the British data consulting firm „Cambridge Analytica“, which worked for Trump during this period, illegally used the data of 50 million users of the main social network „Facebook“ for Trump's benefit.

This was not the first time this company manipulated an election campaign through Facebook. Shortly before, in 2014 Facebook allowed 32-year-old Aleksander Kogan, a researcher born in the Soviet Union and a professor of psychology at the University of Cambridge, to collect the personal data of hundreds of thousands of users of the social network and use the application created by the scientist – 'This is your digital life'.

The application offered the user the so-called a personality test, in return for which the app would collect data on users' location, friends and Facebook „like“. According to Kogan, he needed this test to study the online behaviour of Facebook users.

Professor Kogan shared the collected data with the consulting firm Cambridge Analytica, which, according to the New York Times and The Observer, was working for Donald Trump's election campaign at the time. By collecting user data, they were able to create a strategy of action that would somehow influence the election results. By doing this, the professor violated the company's regulations, as he was not allowed to transfer millions of personal information obtained through the application to a third party and use it outside of the application. Facebook discovered the breach and asked Cambridge Analytica to delete the data and completely cancel the accounts of Cambridge Analytica and Professor Kogan.

As The New York Times writes, Cambridge Analytica had access to this data during the 2016 US presidential election, however, Cambridge Analytica itself claims that it did not use user data in the 2016 presidential campaign.

In addition to data manipulation, „Cambridge Analytica“ used other methods in Trump's support process. The head of the company, Alexander Nix, admits in the recording of a secret meeting with the British Channel Four journalist that Cambridge Analytica helped Donald Trump's election team win. He can conduct the campaign of the election process without leaving any traces and names the means by which he can interfere in the PR campaign of the politician, specifically, the so-called creating fake news, and then distributing it to the segment that would have the highest sensitivity to the issue based on user-generated data.

„We have conducted all kinds of targeted research. We lead the digital and TV campaign, and consumer data informed that strategy,“ Nix notes in the video.

In addition, Nix also mentions the methods by which the company can catch a politician, specifically by offering bribes or using escort girls. Information about politicians „does not have to be true. It just needs to be convincing“ (Chikvadze, 2018).

In the recording, Nix admits that it is the result of such an approach that Donald Trump won the

election over Hillary Clinton. Trump, in his second term, had his Twitter, Facebook and Instagram accounts temporarily suspended early in the campaign. The company made this decision after Trump supporters broke into the Capitol building and disrupted the meeting. 5 people were killed in the clashes that took place that day.

In parallel with these events, after Trump's Twitter accounts were lifted from a 12-hour block due to the riots in the Capitol, Trump took to Twitter to passionately address the invaders in the Capitol, calling them 'great patriots' and noting: 'To the 75,000,000 American patriots who voted for me, without respect and they will not be treated unfairly in any way, in any way!!!' (Burduli, 2021).

This announcement by the president was taken by the Twitter administration as a sign that Trump did not plan to transfer power in an orderly and orderly manner, so on January 9, 2021, Donald Trump's Twitter account was permanently suspended, the former president of the United States himself, on charges of trying to illegally change the results of the presidential election for about 20 minutes held in the Fulton County jail in Atlanta, Georgia,

This announcement by the president was taken by the Twitter administration as a sign that Trump did not plan to transfer power in an orderly and orderly manner, so on January 9, 2021, Donald Trump's Twitter account was permanently suspended, the former president of the United States himself, on charges of trying to illegally change the results of the presidential election for about 20 minutes held in the Fulton County Jail in Atlanta, Georgia,

Trump was fingerprinted at the jail, filled out an inmate form and assigned an inmate number of P01135809, after which Trump was released on \$200,000 bail.

The decision of social networks to block President Trump's accounts has given new impetus to discourses regarding the regulation of freedom of speech and expression.

Donald Trump Jr., President Trump's son, also tweeted on January 9: «The Ayatollah (Ayatollah Khomeini – Iran's political and spiritual leader) and many other dictatorial regimes can have a twitter despite threatening countries with genocide and killing homosexuals, etc... America's The account of the President of the United States must be suspended. Mao would be proud of you» (Burduli, 2021).

Fast forward to 2024, when Donald Trump is again running for the 27th presidency of the United States. After a 2-year suspension, Trump's Twitter account has been reinstated. In a survey conducted by the new owner of the social network, Elon Musk, where 15 million people participated, 52% supported the restoration of the former president's account (<https://on.ge/story/111972>);

However, the presidential candidate has little plans to return to the canceled social network. At this point, he prefers to stick to his social network, Truth Social, which was created in response to the January 6, 2021, suspension of Trump's account. At the same time, the ex-president said that he welcomes Musk's purchase of the company for 44 billion dollars.

The result of such dependence on Facebook and Twitter is also visible – before the account was blocked, Trump's account had more than 88 million followers, and after the restoration, this number is still equal to 100,000. However, it should also be noted that many users are no longer able to write the restored account due to a technical error.

This fact indicates that social networks and especially Facebook and Twitter. It has gained great importance in the information world, not only as the fastest and easiest way to spread information (<https://www.youtube.com/watch?v=HOLCFyLM1zQ>), but also as technological mechanisms for manipulating the electorate and creating voter sentiments.

That's why, to paraphrase Halford Mackinder's famous formula, whoever owns social networks owns and controls people's attention, and whoever owns and controls people's attention owns and controls the world.

Used sources and literature:

1. <https://www.alia.ge/thu-trampma-gaimarjva-totalitarizms-daamqharebs-amerikashi-da-evropas-moutsevs-sam-totalitarul-sakhelmtsiphosthan-pirispir-darchena-soso-tsintsadzis-politikuri-prognosebi/>, recently seen 25.04.24.
2. Social media – Statistics & Facts, <https://www.statista.com/topics/1164/social>, recently seen 25.04.24.
3. Bidzinashvili,N (21.03.2018). How the Facebook users accounts were used for Trump’s election campaign <https://netgazeti.ge/news/261700/>, recently seen 25.04.24.
4. Chkhvkvadze ,A.(2018). Facebook,Cambridge Analitica and Data Manipulation 20.03. 18. <https://www.amerikiskhma.com/a/cambridge-analitica-and-facebook-data-bridge-/4307524.html>, recently seen 25.04.24.
5. Burduli ,A. (01.09.21). Blocked President and his response -The speech liberty or Chaos? <https://www.radiotavisupleba.ge/a/31039906.html>,recently seen 25.04.24.
6. [https://on.ge/story/111972-Donald Trump’s Twitter account has revived but he doesnot intend to get back to the platform -recently seen 25.04.24.](https://on.ge/story/111972-Donald-Trump's-Twitter-account-has-revived-but-he-doesnot-intend-to-get-back-to-the-platform-recently-seen-25.04.24)
7. <https://www.youtube.com/watch?v=HOLCFyLM1zQ>, Mark Zuckerberg’s public Listening at the USA Congress. Recently seen 25.04.24.

ნანა ციხისთავი

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
საფილირებული ასოცირებული პროფესორი

თამარ კოპალეიშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის ასისტენტი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

თორღვა პანკელი-კოხტასთავის შეთქმულების გმირი თუ ქართული სახელმწიფოს მოღალატე!?

ანოტაცია

საქართველოს ისტორიულ წარსულში არიან ისტორიული პირები, რომელთა შესახებაც გვაქვს დღემდე შემორჩენილი საინტერესო ფაქტები და მონაცემები, მაგრამ არ არის სიღრმისეულად შესწავლილი მათი წვლილი და, ასევე, როლი ქართული სახელმწიფოს მშენებლობაში. პირიქით, მივიწყებული და დაკნინებულია მათი სახელები და მოღვაწეობა. ასეთი ისტორიული პირები საკმაო რაოდენობითაა საქართველოს წარსულ ისტორიაში და მათ შორისაა მე-13 საუკუნის საინტერესო პერსონაჟი – თორღვა პანკელი, რომელიც პანკისის ციხის მფლობელადაა მოხსენიებული.

თორღვა პანკელი თავისი ბობოქარი, მაგრამ იღუმალებით მოცული თავგადასავლით იქცევს ჩვენს ყურადღებას. ჯერ იყო და მონღოლთა წინააღმდეგ კოხტაგორის შეთქმულებაში მიიღო მონაწილეობა. მერე ხელისუფლებას განუდგა და პანკისის საერისთავოს დაუმორჩილებლობა გამოაცხადა. ზოგიერთი ცნობით, მონღოლი დედოფლის, ჯიგდახათუნისა და მესტუმრე ჯიქურის ბრძანებით კლდიდან ისროლეს და მოკლეს.

ამგვარად, თორღვა პანკელი, პანკისის ერისთავი, კოხტასთავის შეთქმულების მონაწილე, პანკისის ციხის მფლობელი, დაახლოებული პირი იმდროინდელი არისტოკრატიული საზოგადოებისა, თვითონაც ლეგენდარული პირი, მოხსენიებული ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში, როგორც გმირი, ფაქტობრივად, იმ ეპოქის ერთ-ერთი რაინდი იღუპება, როგორც მეფის მოღალატე და მას დედოფალი ჯიგდახათუნი გამოუტანს სასიკვდილო ვერდიქტს – მსახურის-მესტუმრე ჯიქურის ხელით. ამის თაობაზე იმ პერიოდის მემატიანეები დუმან. არადა, ეს პიროვნება გმირადაა შერაცხული ხალხურ თქმულებებსა და ლეგენდებში და მისი ცხოვრების ასეთი ბოლო ძალიან გაუგებარია.

დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ მე-13 საუკუნის შუა ხანებში ძირეული გარდატეხა ხდება არა მხოლოდ სახელმწიფოს შიდა და საგარეო საქმეებში, არამედ ქართულ საზოგადოებაშიც. თუ რუსუდან დედოფლის გარდაცვალების შემდგომ, ქართულ საზოგადოებაში ძალიან დიდ როლს თამაშობდნენ კოხტასთავის შეთქმულების გმირები და მათ შორის თორღვა პანკელი, რომლის სახელიც სხვა გმირებთან ერთად ლეგენდებშიც მოიხსენიებოდა, ორმეფობის (დავით ულუსა და დავით ნარინის გამეფების დროს) პერიოდში, გამომდინარე მონღოლთა წესის დამკვიდრებიდან, ხელისუფლების მიერ აღზევდნენ დაბალი თანამდებობის პირები და ისინი წყვეტდნენ საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის საკითხებს. ამიტომ ამ სიტუაციაში არც მემატიანეების მიერ დატოვებული მრავალფეროვანი მასალები გვაქვს ამ დაფარული ისტორიის შესახებ და ზოგადად ამ ფაქტის გარშემო შემორჩენილ წყაროებში ძირითადად ცენტრალური ხელისუფლება გამართლებული.

საკვანძო სიტყვები: პანკისის ციხე, თორღვა პანკელი, დავით ულუ, ჯიგდახათუნი, მესტუმრე ჯიქური, კოხტასთავი.

თორღვა პანკელი-კონტასთავის შეთქმულების გმირი თუ ქართული სახელმწიფოს მოღალატე!?

საქართველოს ისტორიულ წარსულში არიან ისტორიული პირები, რომელთა შესახებაც გვაქვს დღემდე შემორჩენილი საინტერესო ფაქტები და მონაცემები, მაგრამ არ არის სიღრმისეულად შესწავლილი მათი წვლილი და, ასევე, როლი ქართული სახელმწიფოს მშენებლობაში. პირიქით, მივიწყებული და დაკნინებულია მათი სახელები და მოღვაწეობა. ასეთი ისტორიული პირები საკმაო რაოდენობითაა საქართველოს წარსულ ისტორიაში და მათ შორისაა მე-13 საუკუნის საინტერესო პერსონაჟი – თორღვა პანკელი, რომელიც პანკისის ციხის მფლობელადაა მოხსენიებული.

პანკისის ციხე – თორღვა პანკელის (გვიანდელი შუა საუკუნეებში პანკისის ციხეს მადრაანის ციხე ერქვა) ციხე მდებარეობს ხალაწნისა და მადრაანის (მაჭარეულის) ხევების წყალგამყოფ თხემზე, ტყიან ზოლში. პანკისის ერისთავი წყაროებში პირველად XI საუკუნის შუა წლებში მოიხსენიება, თუმცა თვით ციხესიმაგრე უფრო ადრე უნდა იყოს აგებული. პანკისის ციხე განვითარებულ შუა საუკუნეებში, პანკისის საერისთავოს ცენტრი იყო, რომელიც კახეთის მეფე კვირიკე III დიდმა (1010–1037 წწ.) დააარსა. XII-XIII საუკუნეებში – კახეთის საერისთავოს ცენტრია. XIII საუკუნის 40-იან წლებში პანკისის ციხეში დიდი სამშენებლო სამუშაოები ჩაატარა პანკისის ერისთავმა თორღვა (თორღვა) პანკელმა. ის კონტასთავის ანტი-მონღოლური შეთქმულების მონაწილე იყო. მეფე დავით VII ულუს ურდოში ყოფნის დროს, თორღვამ სეპარატისტული პოზიციები გაიმყარა, თავი კახეთის სრულუფლებიან გამგებლად გამოაცხადა და პანკისის ციხეში გამაგრდა. მეფის დაბრუნების პირობებშიც განაგრძო ურჩობა, არ ეახლა მას და ციხე უფრო გაამაგრა. ამიტომ ის ციხიდან გამოიძევეს და სიცოცხლეს გამოასალმეს.

როგორც ჩანს, თორღვა დიდი გავლენით სარგებლობდა აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში და ის ძაგანისძეთა საგვარეულოს წარმოადგენდა. სახელი თორღვა (თორღვა ძაგანი) ლეგენდებსა თუ ხალხურ გადმოცემებშია შემორჩენილი. მონღოლთა პერიოდში ძაგანისძეები აღზევდნენ და პანკელი ერისთავების რანგში მოეწოდნენ ქვეყანას. თუმცა წყაროების სიმცირის გამო, თორღვა პანკელის პიროვნების და მისი მემკვიდრეობის გარშემო მსჯელობა გართულებულია. ფაქტი ერთია, მის პერიოდში პანკისის ციხე გაძლიერდა და დიდი მნიშვნელობა შეინარჩუნა. კონკრეტულად ამ ციხის გარდა, თორღვას სახელი სხვა ბასტიონებსა და ტოპონიმებსაც უკავშირდება რეგიონში.¹

იმისთვის, რომ გამოვიკვლიოთ თორღვა პანკელის პერსონის შესახებ დაფარული ისტორია, ცოტა შორიდან დავიწყოთ, ანუ ჩავუღრმავდეთ საქართველოს ისტორიის მნიშვნელოვან ფურცელს – „ოქროს ხანას“ მთელი მისი გამოვლინებებით.

“ოქროს ხანა” საქართველოში XI საუკუნის ბოლოდან დაიწყო, როდესაც დავით აღმაშენებელმა წარმატებით მოიგერია თურქ-სელჩუკების შემოსევები და დაასრულა საქართველოს გაერთიანების პროცესი. დავითი აქტიურად იღვწოდა საქართველოს საზღვრების გაფართოებისა და საერთაშორისო არენაზე გავლენის გასაზრდელად. არსებობს ცნობები, რომ მან ამ მიზნით ტრაპიზონის მხარეშიც ილაშქრა, თუმცა, უშედეგოდ. დავით აღმაშენებლის შემდეგ მის მიერ შექმნილმა ძლიერმა სახელმწიფო მანქანამ მთელი ძალით განაგრძო მუშაობა.

შამქორისა (1195) და ბასიანის (1203) ბრძოლებში გამარჯვების შემდეგ, საქართველოს ხელ-ფეხი გაეხსნა სამეზობლოში მიმდინარე პროცესებში აქტიურად ჩასართავად. საქართველოს გაუჩნდა რეგიონში პირველობის საფუძვლიანი ამბიცია და საქართველოს სამეფო კარმა მალევე მიიღო გადაწყვეტილება, რომ შავიზღვისპირეთის მიმართულებით სამხედრო-პოლიტიკური ოპერაცია დაეწყო. დიდია იმის ალბათობა, რომ XIII საუკუნის დასაწყისში ქართველთა მიერ შავიზღვისპირეთში წარმოებულ გაბედულ სამხედრო-პოლიტიკურ ქმედებებს თავისი “პროგრამა მინიმუმი” და “პროგრამა მაქსიმუმი” ჰქონდა.

საქართველოში მე-13 საუკუნის 30-იან 40-იანი წლებიდან იცვლება პოლიტიკური ამინდი და დღის წესრიგში დგება მონღოლების დაპყრობები. საქართველოს ისტორიაში არ არის წყარო, სა-

დაც ამ პერიოდის სოციალურ სტრუქტურაში გამოჩნდება გარკვეული გაერთიანება რაიმე რაინდული კავშირის არსებობის შესახებ, თუმცა ქართველები დავით აღმაშენებლის დროიდან ურთიერთობენ ევროპელ ჯვაროსანთა გაერთიანებებთან. სამაგიეროდ ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში შემორჩენილია გარკვეული მაგალითები რაინდებზე და მათ მოღვაწეობაზე, სახელდობრ თორღვა პანკელზე.

ქართული რაინდობის ჩამოყალიბება და გავრცელება ხდება IX-XII საუკუნეთა საქართველოში, როგორც შედეგი ფეოდალური ურთიერთობის განვითარების მაღალი დონისა. ნაჩვენებია, რომ ქართული რაინდობა აღნიშნულ ეპოქაში საუკეთესო სამხედრო თვისებების მქონე პროფესიონალ მეომართა მრავალრიცხოვან ფენას წარმოადგენდა. ამ პერიოდში დიდი ადგილი ეკავა რაინდულ იდეალებს, ზნე-ჩვეულებებს, ფიზიკურ აღზრდას, სამხედრო აღჭურვილობას, სპორტულ შეჯიბრებებს და ქართული რაინდული საზოგადოების საერთოდ მაღალგანვითარებულ სულიერ კულტურას.

კოხტასთავის შეთქმულება — ქართველ დიდებულთა შეთქმულება მონღოლთა ბატონობის წინააღმდეგ, დაახლოებით 1245 წელს ჯავახეთში განვითარდა. მონაწილეობდნენ ეგარსლან ბაკურციხელი, ცოტნე დადიანი, ვარამ გაგელი, ყვარყვარე ჯაყელი, შოთა კუპრი, თორღვა პანკელი, გამრეკელ თორელი, სარგის თმოგველი და სხვები. მათი მიზანი დიდი ანტიმონღოლური აჯანყების მომზადება იყო. მონღოლებმა შეთქმულების შესახებ შეიტყვეს და მისი მონაწილეები დააპატიმრეს. გადარჩნენ მხოლოდ ცოტნე დადიანი და რაჭის ერისთავი კახაბერისძე, რომლებმაც ადრე დატოვეს ქვეყანა. დაპატიმრებულები ანისში წაიყვანეს, ხელ-ფეხი შეუკრეს, გააშიშვლეს, ტანზე თაფლი წაუსვეს და მზეზე დაყარეს. ცოტნე დადიანმა გაიგო ქართველი დიდებულების შეპყრობის ამბავი. მან ორი მსახური იახლა და ანისში წავიდა. ჟამთააღმწერელი გვაუწყებს, რომ „ცოტნე დადიანი მოვიდა ორითა კაცითა და განიძარცვა სამოსელი თავისი და შეკრული დაჯდა ქართველთა თანა“ — მოახსენეს მონღოლებმა ნოინს. ცოტნემ მონღოლებს მოახსენა, რომ თუ ისინი უდანაშაულოებს ასე სასტიკად სჯიდნენ, მაშინ თავადაც მეგობრების გვერდით მოკვდებოდა. მონღოლებმა ცოტნე დადიანის სიტყვები ირწმუნეს და ქართველი დიდებულები გაათავისუფლეს.²

გადავინაცვლოთ ისევ თორღვა პანკელთან. პანკისელთა ზეპირსიტყვიერებაში მეტად პოპულარულია ანდერძი თორღვას ციხის განძისა და მისი მცველი დემონის შესახებ. თორღვას ციხის თქმულება მსოფლიო ეპოსისათვის კარგად ცნობილ განძისა და მისი მცველი დემონის საინტერესო სიუჟეტს იმეორებს. გარდა ამისა, მას საგულისხმო ანალოგიები მოეძებნება ქართველთა პირველი მეფის--ფარნავაზის მითოსურ თავგადასავალთან.

თორღვას ციხე შუა საუკუნეებში პანკისის ერისთავთა რეზიდენციას წარმოადგენდა. იგი პანკისის ხეობის აღმოსავლეთით სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე ადგილზე აუგიათ. ამ ციხეს ენიჭებოდა ალაზნის ხეობიდან ჩრდილოეთ კავკასიაში გადასასვლელი გზებისა და მისი თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცების ფუნქცია.

ციხე-სიმაგრის სახელწოდება მე-13 საუკუნის პანკისის ცნობილ ერისთავს, საქართველოში მონღოლთა ბატონობის პერიოდის მოღვაწეს -- თორღვას უკავშირდება. ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში მას საგმირო ლექსების მთელი ციკლი ეძღვნება. .

ზოგიერთი მკვლევარი პანკისის ერისთავ თორღვასა და ხალხური ლექსების გმირ თორღვას შორის საგულისხმო კავშირს ხედავს. თორღვა პანკელი თავისი ბობოქარი, მაგრამ იღუმალეებით მოცული თავგადასავლით იქცევს ჩვენს ყურადღებას. ჯერ იყო და მონღოლთა წინააღმდეგ კოხტაგორის შეთქმულებაში მიიღო მონაწილეობა. მერე ხელისუფლებას განუდგა და პანკისის საერისთავოს დაუმორჩილებლობა გამოაცხადა. ზოგიერთი ცნობით, მონღოლი დედოფლის, ჯიგდახათუნისა და მესტუმრე ჯიქურის ბრძანებით კლდიდან ისროლეს და მოკლეს.

პანკისის ერისთავის ცხოვრების მიმართ საიდუმლოებივ დამოკიდებულებას ისიც აძლიერებს, რომ თორღვა პანკელის მკვლელობის ყველა მონაწილესა თუ ორგანიზატორს ლეგენდის მიხედვით ღვთის საშინელი რისხვა დაატყდება თავს. **3** რას მოვითხრობს მითი განძის შესახებ?

ერთი მონადირე მთელი დღე პანკისის ტყეებში დაეხეტებოდა. ხელმოცარული შინ დაბრუნებას აპირებდა, როცა საოცრად ლამაზმა ირემმა წინ გადაურბინა. მონადირემ სტყორცნა ისარი და დაჭრა, მაგრამ დაჭრილი ცხოველი გაიქცა და მონადირეც მის კვალს გაჰყვა. ირემი თორღვას ციხე-გალავანში შევიდა და უეცრად კვალიც დაიკარგა. მონადირე ძველი გვირაბით ქვემოთ ჩასულა და იქ, სარდაფის მსგავს ბნელ ოთახში მოხვედრილა. დაჭრილი ნადირი ვერ იპოვა თურმე. სიბნელეში რაღაც საგანს შეეჯახა, დააკვირდა და განძი აღმოაჩინა – სულ ოქროს ნივთები. დასტაცა ხელი და რამდენიმე ბღუჯა გუდაში ჩაიყარა, მაგრამ უცებ გველი თუ საშინელი გარეგნობის გოლიათი გამოსრიალდა და თავზე წამოადგა. მონადირეს შეეშინდა და გასასვლელისკენ გაიქცა. იქ კი უფრო დიდი განსაცდელი ელოდა – რაღაც არწივის მაგვარი გველი თუ ფრინველი მისკენ სისინით გამოექანა. კაცმა გუდა დააგდო, პირჯვარი გადაიწერა და ღმერთის ხსენების შემდეგ გასასვლელიც გამოჩნდა. როგორც კი ზემოთ ამოაღწია მონადირემ, ჩასასვლელიც გაქრა. ამის გამო არის გამოთქმა – „თუ განძი თვითონ არ გეძლევის, არც შენ შეგერგება, არც შენ გვარსო“.

თქმულებაში მოხსენიებული განძი შესაძლოა თორღვას ციხესთან დაკავშირებულ რომელიმე ისტორიულ მოვლენას ასახავდეს. თორღვას ციხის განძისა და მისი მცველი ღმერთის ანდერძი რომელიღაც ისტორიული მოვლენის გამითოსებულ ვერსიას უნდა წარმოადგენდეს.

თორღვას ციხის განძის მპოვნელი დაჯილდოებულია იღუმალეების სამყაროში შეღწევის ისეთივე უნარით, როგორც ის პანკისელი მონადირე, რომელმაც, თქმულების მიხედვით, საყორნის მთაზე, გამოქვაბულში ნახა მიჯაჭვული ამირანი. თუმცა მონადირე ყოველთვის როდი აღწევს მიზანს --სურვილისა და მცდელობის მიუხედავად, პანკისელი მონადირე ვერ ათავისუფლებს ამირანს, ვერც თორღვას ციხის ქვეშ ჩამარხულ ოქროს ეუფლება იგი, რადგან არც ერთს ჰქონდა მიჯაჭვული ამირანის ხსნისა და არც მეორეს – ნაპოვნი განძის დაუფლების კურთხევა. 4 გამომდინარე ამ თქმულებიდან, თორღვას ციხე და მისი განძი, ანუ თორღვას ციხის სტრატეგიული მდებარეობის დაუფლება ძალიან დიდი გამოწვევა ყოფილა ისტორიული პირებისათვის და თორღვას ციხეც ადვილად ხელში ჩასვლები არ იყო. შესაბამისად, თორღვას უეცარი და იღუმალი სიკვდილიც იწვევს გარკვეულ აზრთა სხვაობას.

თორღვა - განთქმული გმირია ასევე ხევსურულ ზეპირსიტყვიერებაში. მტრისგან დაუმარცხებელი ყოფილა თორღვა. მის მიუდგომელ ციხეს დღესაც უჩვენებენ ხევსურეთში, სოფელ მუცოში. თორღვას ისეთი ჯაჭვის პერანგი სცმია, რომ ტყვიას არ იკარებდა. თავის შეხების დროს პერანგის მთელი ჯაჭვი თურმე ერთ ადგილზე შეიხვეტებოდა და გამოსროლილ ტყვიას უკან აბრუნებდა. ეს პერანგი ძმობილის ნაჩუქარი ყოფილა და თორღვა მას არც დღისით, არც ღამით არ იშორებდა. ვინ იყო ეს ძმობილი და როგორ აჩუქა მან თორღვას ეს სასწაულებრივი პერანგი?

ეს ასე მომხდარა: ერთხელ თორღვა სანადიროდ ყოფილა კლდეებში. უცებ მის თავზე თეთრ ყორანს გადაუფრენია და კლდის ნაპრალში გაუჩინარებულა. ამ უცხო სახილველით გაოცებული თორღვა მიჰყოლია მის კვალს და ერთ ადგილზე ყინულში ჩავარდნილა. აქ გველეშაპი წოლილა და მას დასცემია თავზე. გველეშაპს შესცოდებია უმწეო გმირი და სიცივითა და შიმშილით რომ არ მომკვდარიყო, ამოიღებდა თვალს და ალოკინებდა, აძლობდა და ათბობდა კიდეც. ბოლოს, დაძმობილდნენ თორღვა და გველეშაპი, და საჩუქრად თავის ძმობილს, როგორც ძმობილობის წესი მოითხოვს, ის განთქმული ჯაჭვის პერანგი მისცა.

ვიდრე თორღვას ეს ჯაჭვის პერანგი თან ჰქონდა, მისი მძლეველი არავინ იყო. მაგრამ საკმარისი იყო, პერანგი დაეკარგა, უსუსურ ადამიანსაც შეეძლო მისი მორევა.

ეს ასე მოხდა: ერთხელ თორღვა მდინარეში ჩავიდა საბანაოდ, ჯაჭვის პერანგი კი ნაპირზე დატოვა. უპატრონოდ დატოვებულმა ჯაჭვმა იცურა, იცურა და მდინარეში შევიდა. წაიღო ჯაჭვი წყალმა და მას შემდეგ თორღვას იგი არ უნახავს.

იხელთა დრო მისმა მტერმა, როგორც ამბობენ, შვიდი წლის ნაავადარმა ჩონთამ, და ჭვარტლიანი ისრით განგმირა უპერანგო თორღვა.⁵

საინტერესოა ის გარემოება, რომ აღნიშნულ ლეგენდაში თორღვას სიძლიერე ჯაჭვის სასწაულებრივ პერანგთან არის დაკავშირებული. აქ რაინდებისათვის სახასიათო ნიუანსი არის წინა პლანზე წამოწეული: ვიდრე თორღვა პანკელი გაიგივებულია კოხტასთავის შეთქმულებასთან,

მას ხელს ვერავინ ახლებს. ხოლო შემდგომ, როდესაც კონტასთავის შეთქმულება გაიცემა, სასწაულებრივი ჯაჭვის პერანგის ძალაც აღარ არსებობს და თორღვა მოწყვლადია.

გამომდინარე ზემოთქმულიდან, პანკისის, იგივე თორღვას ციხეს, ძალიან დიდი პოლიტიკური და ეკონომიკური მნიშვნელობა ჰქონია მეცამეტე საუკუნის საქართველოში. მისი დაუფლება და მისი სიმდიდრის დაპატრონების ამბები ლეგენდებშია აღწერილი და ეს შემთხვევითი არაა. როგორც ჩანს ცენტრალური ხელისუფლებისათვის ამ სტრატეგიული ციხე-სიმაგრის დაუფლებას ჰქონდა გარკვეული მნიშვნელობა და ამ ფონზე უკვე ნათელია თორღვა პანკელის მკვლელობა.

მეცამეტე საუკუნეში, 40-იან- 50-იან წლებში ლაშა-გიორგის ვაჟის-დავით ულუს კარზე ისტორიაში ცნობილი დაპირისპირება მოხდა, რასაც ისტორიკოსების შეფასებები მოჰყვა და იმავდროულად ლეგენდაშიც აისახა. ამ ლეგენდას ზოგადად ჯიგდახათუნის შურისძიებასაც უწოდებენ. განსხვავებულია ლეგენდისა და ოფიციალური ვერსიის შინაარსი, რომელზეც გვექნება საუბარი. ლეგენდის თანახმად და ზოგიერთი წყაროს ვერსიით, საქართველოს მონღოლმა დედოფალმა-ჯიგდახათუნმა (დავით ულუს მეუღლემ) მოაკვლევინა თავის მსახურ მესტუმრე ჯიქურს თორღვას ციხის ერისთავი – თორღვა პანკელი.⁶

პავლე ინგოროყვა ამტკიცებს, რომ შოთა რუსთაველი იყო კონტასთავის შეთქმულების მონაწილე. თუმცა, გარკვეულ ისტორიკოსთა შემდეგდროინდელი კვლევების მიხედვით, ეს ვერსია არ დასტურდება, მაგრამ დღესაც ბოლომდე არაა გარკვეული ეს ამბავი. ფაქტია, რომ შოთა კუპრი ნამდვილად იყო კონტასთავის შეთქმულების მონაწილეც და სულისჩამდგმელიც. კონტასთავს ერთმანეთს დაუკავშირდნენ ეგარსლან ბაკურციხელი, ცოტნე დადიანი, ვარამ გაგელი, ყვარყვარე ჯაყელი, შოთა კუპრი, თორღვა პანკელი, გამრეკელ თორელი, სარგის თმოგველი და სხვები.

ასეთ გარემოცვაში გახლავთ თორღვა პანკელი კონტასთავის შეთქმულების დროს და შემდგომ პერიოდში მას ღალატი ბრალდება.

დავით VII ულუმ ბათო-ყაენის ურდოში გამგზავრების წინ კახეთი თორღვა პანკელს ჩააბარა და დედოფალ ჯიგდა-ხათუნსა და მესტუმრე ჯიქურს დაუმორჩილა. რაკი დავითს შეაგვიანდა, თორღვა პანკელს ეგონა, რომ იგი აღარ დაბრუნდებოდა განუდგა მას და კახეთის დასაკუთრება მოინდომა.

დავით VII-ის დაბრუნების შემდეგ შეშინებულმა თორღვა პანკელმა ვერ გაბედა მეფესთან მისვლა. ის ფიცით მიიხდევს და უვნებლობა აღუთქვს, მაგრამ მერე ჯიქურის ბრძანებით კლდე-კარიდან გააგდეს.⁷ ეს ოფიციალური ვერსია გახლავთ.

დავით ულუს პირველ ცოლად ჰყავდა მონღოლთა ნოინის ასული – ჯიგდა-ხათუნი, რომელიც მას, ალბათ, დიდ ურდოში ყოფნისას მოაყვანინეს, როცა მეფედ დასამტკიცებლად იყო იქ წასული. დიდი საჩუქრებით გაემგზავრა დავით ლაშას ძე ჩრდილოეთისკენ. სასახლეში კი უფროსად დატოვა თავისი მეუღლე, დედოფალი ჯიგდა-ხათუნი და მესტუმრე – ჯიქური, ანუ ქვეყანა მათ ჩააბარა. დავით ნარინი – დავით ულუს მამიდაშვილი და თანამეფე, ამ დროს უკვე ქუთათისში იყო გადასული და დასავლეთ საქართველოს აკონტროლებდა.

მესტუმრე ჯიქური ძალიან ნიჭიერი და მეფის ერთგული პიროვნება ყოფილა. მას სამეფოში ისეთი წესრიგი დაუმყარებია, რომ თურმე აღარ არსებობდნენ მპარავები და ავაზაკები და, თუ სადმე გამოჩნდებოდნენ, ძელზე ჰკიდებდნენ.

მეფის კარზე მესტუმრის (მესტუმრეთუხუცესის) სახელო, ანუ თანამდებობა, არ იყო სავაზირო, ანუ ერთ-ერთი უმაღლესი სახელო. თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, მესტუმრე არ იყო მთავრობის წევრი, ის ვაზირ მანდატურთუხუცესის ერთ-ერთ თანამემწედ ითვლებოდა.

მესტუმრის მოვალეობაში შედიოდა სასახლეში უცხოელი ელჩების მიღება, გამგზავრება და სხვა. მემატთანე ჯიქურს „მესტუმრეს“ უწოდებს. ალბათ, ჯიქური მესტუმრეთუხუცესი, ანუ, სხვა მესტუმრეების ხელმძღვანელი იყო. როგორც ჩანს, ჯიქური არ ყოფილა დიდგვაროვანი, მაგრამ, მეფეს დაუახლოებია და, ფაქტობრივად, სახლთუხუცესის უფლებებიც ჩაუბარებია მისთვის და პირველი ვაზირისა, რადგან ის განაგებდა თურმე სასახლესაც და სამეფოსაც. არადა, წესით, მეფეს, ქვეყნიდან გამგზავრების შემთხვევაში, მწიგნობართუხუცესისთვის უნდა ჩაებარებინა სამეფო. მესტუმრე ჯიქური ძალიან ეხმარებოდა ქვეყნის გადატაკებულ მოსახლეობას და უბრალო ხალხში პოპულარულიც ყოფილა.

დედოფალი ჯიგდაც ძალიან ენერგიული ქალი ბრძანდებოდა და აქტიურად ერეოდა ქვეყნის მართვაში. საერთოდ, მონღოლები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ქალის რჩევებს და ხშირად დედოფლები მართავდნენ ხოლმე საყაენოს როგორც იმ ხანებში, დედოფლის ბრძანებით, ჯიქურს ისანში აუშენებია ახალი სასახლე. მასვე დაუმორჩილებია და დაუხარკავს ფხოველები – აქ იგულისხმება სახელმწიფოსთვის დაქვემდებარება: ქვეყნის ყველა კუთხის წარმომადგენლები ვალდებული იყვნენ, გადასახადები გადაეხადათ და ქვეყნის ცხოვრების ყველა სფეროში მიეღოთ მონაწილეობა, მით უმეტეს, რომ სამეფო იძულებული იყო, ხარკი გაეგზავნა მონღოლებისთვის და მათი არმიისთვის ქართული ჯარი მიეშველებინა.

ყაენთან წასვლამდე მეფემ სხვადასხვა კუთხე ჩააბარა ადგილობრივ დიდებულებს. კახეთი ჩაუბარებია ახალგაზრდა თორღვა პანკელისათვის და უბრძანებია, დედოფლის ბრძანებებს დაემორჩილო.

გაემგზავრა დავით ლაშას ძე ბათოსთან. ბათო ყაენმა დიდი პატივით მიიღო და, რაც სთხოვა ჩვენმა მეფემ, აუსრულა. დავით ულუ კარგა ხანს იმყოფებოდა ურდოში. ეგონა თურმე თორღვას, აღარ დაბრუნდება მეფეო და გამაგრებულა პანკისის ციხეში, რომელსაც მერე „თორღვას ციხე“ უწოდეს; დაიკავა კახეთი და აღარ მორჩილებდა დედოფალსა და მესტუმრე ჯიქურს. დაუმორჩილებლობის მიზეზი უცნობია, შესაძლოა, დაბალი წარმოშობის ჯიქურის მბრძანებლობას ვერ იტანდა. არის სხვა ვერსიაც: ლეგენდის მიხედვით, ახალგაზრდა თორღვა ჯიგდა-ხათუნს მოსწონებია, მაგრამ მეფის ღალატი და შეურაცხყოფა ვერ იკადრა პანკელმა და ამიტომ არ ემორჩილებოდა ჯიგდასა და ჯიქურსო. იმასაც ამბობდნენ, ჯიგდა ჰყვარობდა ჯიქურს და ამიტომ მოხდა მისი დაწინაურებაო. ეს ლეგენდებია, უფრო – ვარაუდები, მემატიანე კი მხოლოდ თორღვას დაუმორჩილებლობასა და სახელმწიფოს მართვაში ჯიქურის ნიჭზე, ასევე, მეფისადმი ჯიქურის ერთგულებასა და უბრალო ხალხის, დარიბ-დატაკებისა და ქვრივ-ობლების მიერ ჯიქურისადმი სიმპათიაზე მოგვითხრობს.

ჯიგდა-ხათუნის შურისძიებაზე ამახვილებს ყურადღებას თავის ნაშრომში მე-19 საუკუნის 20-იან წლებში მღვდელი დიმიტრი ჯანაშვილი: „ამის შემდეგ საქართველოს ბედიც და უბედობაც ქალების ხელშია. მეფეებს ისე ატრიალებენ, როგორც ენებებათ. მათ გაიტაცეს თავიანთ მაგალითით მონგოლთ ქალებიც. აი რაებას სჩადის ჯიგდახათუნი, სამეფოს ორად გაყოფის შემდეგ მეფე თავის ჯარებით ყაენთან წავიდა: რადგან დაებარებინა. სამეფოს გამგეობა მან ჩააბარა თავის ცოლს და პირველს ვეზირს ჯიქურს. ეს კაცი მეფის ძლიერ ერთგული იყო და ქვეყნის კარგად გამგეც. მის დროს ქურდი და ავაზაკი არ მოიპოვებოდა სამეფოშიო, ამბობს მათიანე. ამანვე აღუშენა მეფეს „ისანთა პალატი«, რადგან სამეფოს დიდი შემოსავალი ჰქონდა მისივე „ჯიქურისა მეცადინეობით.“ მაგრამ ვერც ეს კაცი გადურჩა დედაკაცის გავლენას. ჯიგდა-ხათუნის ბრძანებით იმან დაიჭირა კახეთის გაღმა მხრის მთავარი თორღვა, გატეხა ფიცი, წააყვანინა კლდეკარს და კლდეზე გადააჩენინა თვინიერ მეფის ცნობისა. დედოფალი ათამაშებს მეფეს, როგორც ენებება.⁸

საინტერესო ურთიერთმიმართებაა ლეგენდასა და ოფიციალურ ისტორიას შორის, უფრო მეტად საინტერესოა დაპირისპირების ძირითადი მიზეზი და ასევე ნამდვილი სურათი. აქ რამდენიმე ისტორიული ფიგურის ცხოვრება და მოღვაწეობაა გაშლილი: დავით ულუ, ჯიგდა-ხათუნი, მესტუმრე ჯიქური, თორღვა პანკელი. ყველა მათგანი ისტორიკოსების, მწერლებისა და სახალხო მთქმელების, ანუ ზეპირი მეისტორიეების ყურადღების ცენტრშია და სხვადასხვანაირად არიან შეფასებული.

ამგვარად, თორღვა პანკელი, პანკისის ერისთავი, კონტასთავის შეთქმულების მონაწილე, პანკისის ციხის მფლობელი, დაახლოებული პირი იმდროინდელი არისტოკრატიული საზოგადოებისა, თვითონაც ლეგენდარული პირი, მოხსენიებული ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში, როგორც გმირი, ფაქტობრივად იმ ეპოქის ერთ-ერთი რაინდი იღუპება, როგორც მეფის მოღალატე და მას დედოფალი ჯიგდახათუნი გამოუტანს სასიკვდილო ვერდიქტს მსახურის – მესტუმრე ჯიქურის ხელით.

იმ პერიოდში საქართველოს წეს-წყობილებაშია მომხდარი ღრმა ცვლილება. მედ-

როვნობა და მესტუმრე ჯიქურის აღზევება, მისი მოღვაწეობა სამეფო კარზე და ბელუკუდმართი დასასრული მონღოლთა უღელქვეშ ყოფნამ მარტო სამხედრო და ეკონომიკური ზიანი არ გამოიწვია საქართველოში. მისი გავლენა წეს-წყობილებისა და ყოფა-ცხოვრების სხვა სფეროებსაც ძლიერად დაეცო და აქაც დიდი კვალი დააჩნია. მონღოლთა ბატონობამ საქართველოს უფრო ღრმა კვალაც დააჩნია. იმ ხანაში სახელმწიფო ასპარეზზე დაწინაურებისათვის უკვე ყოველთვის წესიერი გზა აღარ იყო საჭირო: პირად დამოკიდებულებას მაშინ წინანდელზე უფრო მეტი მნიშვნელობა მიენიჭა. დაბალი თანამდებობის პირი, – თუ ქვეყნის მმართველი მის ჩალაპარაკებასა და ჩურჩულს ყურს უგდებდა და მის რჩევას ანგარიშს უწევდა, – შესაძლებელია ისე გაძლიერებულიყო, რომ ყველა თავის ზემდგომ მოხელეებზე უფრო მეტი გავლენა მოეპოვა და სახელმწიფოს ნამდვილ მესაჭად ქცეულიყო. ასეთ მედროვეთა გაჩენასა და დაწინაურებას მონღოლური წესი უწყობდა ხელს, რადგან ყმადნაფიცი სამფლობელოების სამხედრო ძალა უნდა თვით მეფის, ან და ქვეყნის სათანადო უზენაესი ხელისუფლის მეთაურობით გამოსულიყო. ისედაც მონღოლთა ყაენისაგან დამოკიდებულს ყმადნაფიცი ქვეყნების მმართველებს მის ურდოში ხშირად უხდებოდათ ყოფნა, რაკი ყაენთან და მის გავლენიან მრჩევლებთან შეუთანხმებლივ არც ერთი მნიშვნელოვანი სახელმწიფო საქმის მოგვარება არ შეიძლებოდა.

დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ მე-13 საუკუნის შუა ხანებში ძირეული გარდატეხა ხდება არა მხოლოდ სახელმწიფოს შიდა და საგარეო საქმეებში, არამედ ქართულ საზოგადოებაშიც. თუ რუსუდან დედოფლის გარდაცვალების შემდგომ, ქართულ საზოგადოებაში ძალიან დიდ როლს თამაშობდნენ კოხტასთავის შეთქმულების გმირები და მათ შორის თორღვა პანკელი, რომლის სახელიც სხვა გმირებთან ერთად ლეგენდებშიც მოიხსენიებოდა, ორმეფობის (დავით ულუსა და დავით ნარინის გამეფების დროს) პერიოდში, გამომდინარე მონღოლთა წესის დამკვიდრებიდან, ხელისუფლების მიერ აღზევდნენ დაბალი თანამდებობის პირები და ისინი წყვეტდნენ საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის საკითხებს. ამიტომ ამ სიტუაციაში არც მემატინების მიერ დატოვებული მრავალფეროვანი მასალები გვაქვს ამ დაფარული ისტორიის შესახებ და ზოგადად შემორჩენილ წყაროებში ძირითადად ცენტრალური ხელისუფლებაა გამართლებული.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. [https://shalvanakaidze.blogspot.com/;](https://shalvanakaidze.blogspot.com/)
2. https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%AE%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A1_%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%9B%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90; რაინდობა შუა საუკუნეების საქართველოში-გ.აკოფაშვილი, 1992;
3. <http://wikimapia.org/33077189/ka/%E1%83%97%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%A6>
4. https://www.facebook.com/941232199317810/photos/a.941237799317250/2134381310002887/?paipv=0&eav=AfbUAl3TcFtUuAZd_FGfIdiCuXe6FA3qNV7jHa-sTRfubagLZjIT_OjaGQWU3eXT1Cl&_rdr;
5. [http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/თორღვა;მითოლოგიური ენციკლოპედია ყმადნაფიციის \(ქართული მითოლოგია\);](http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/თორღვა;მითოლოგიური ენციკლოპედია ყმადნაფიციის (ქართული მითოლოგია);)
6. როლანდ თოფჩიშვილი, ქართველთა ეთნიკური ისტორია და საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეები, თბ. 2002 წ; პავლე ინგოროყვა – “რუსთაველიანა”, თბ.1926 წ. [https://modernnarrative.wordpress.com/;](https://modernnarrative.wordpress.com/)
7. <http://georgianencyclopedia.ge>;
8. ისტორიული სურათები ქართული ეკლესიის გამოყოფა საბერძნეთის ეკლესიიდან და ქართველი ქალი მღ. დიმ. ჯანაშვილისა გორი მსწრაფლ-მბეჭდავი სტამბა „ქართლი“. 1814 მღ; დიმიტრი ჯანაშვილი. <http://dspace.gela.org.ge/bitstream/123456789/5175/4/istoriuli%20suratebi.pdf>იხ. ქართ. ცხოვ. გვ. 393.

Nana Tsikhistavi

*New Higher Education Institute-NEWUNI
Affiliated Associate Professor*

Tamar Kopaleishvili

*New Higher Education Institute-NEWUNI Assistant,
Doctoral Student of Technical University of Georgia*

**THORGVA PANKELI – THE HERO OF THE KOKHTASTAVI
CONSPIRACY OR A TRAITOR TO THE GEORGIAN STATE!?
KEYWORDS AND TERMS: PANKISI CASTLE, TORGVA PANKELI,
DAVIT ULU, JIGDAKHATUN, MESTUMRE JIKURI, KOKHTASTAVI**

Abstract

There are historical figures in the historical past of Georgia, about whom we still have interesting facts and data, but their contribution and role in the construction of the Georgian state has not been studied in depth. On the contrary, their names and activities are forgotten and degraded. There are quite a number of such historical figures in the past history of Georgia, and among them is an interesting character from the 13th century – Torgva Pankeli, who is mentioned as the owner of Pankisi Castle.

Torgva Pankeli attracts our attention with his boisterous but mysterious adventure. He was there and took part in the Kokhtagori conspiracy against the Mongols. Then he stood up to the government and announced the disobedience of Pankisi Saeristavo(Kingdon). According to some reports, he was thrown from the cliff and killed by the orders of the Mongolian queen, Jigdakhatur and her servant Mestumre Jikuri.

In this way, Torgva Pankeli, the Feudal of Pankisi, a participant in the conspiracy of Kokhtastavi, the owner of Pankisi Castle, a close person of the aristocratic society of that time, himself a legendary person, mentioned in Georgian folklore as a hero, in fact one of the knights of that era dies as a traitor to the king and Queen Jigdakhatur gives him the death penalty. The verdict is handed down by the hand of the servant- Mestumre Jikuri. The chroniclers of that period are silent about this. However, this person is disgraced as a hero in folk tales and legends, and such an end of his life is very incomprehensible.

As a conclusion, we can write that in the middle of the 13th century, a radical change occurs not only in the internal and external affairs of the state, but also in the Georgian society. If after the death of Rusudan Queen, the heroes of the Kokhtastavi conspiracy played a very big role in the Georgian society, including Torgva Pankeli, whose name was mentioned in legends along with other heroes, during the period of the two reigns (during the reign of David Ulu and David Narin), due to the establishment of the Mongol rule, they were promoted to low positions by the government. Individuals and they decided the issues of protection of public order. Therefore, in this situation, we don't have a variety of materials left by chroniclers about this hidden history, and in general, the central government is justified in the surviving sources around this fact.

There are historical figures in the historical past of Georgia, about whom we still have interesting facts and data, but their contribution and role in the construction of the Georgian state has not been studied in depth. On the contrary, their names and activities are forgotten and degraded. There are quite a number of such historical figures in the past history of Georgia, and among them is an interesting character from the 13th century – Torgva Pankeli, who is mentioned as the owner of Pankisi Castle.

Pankisi Castle – Torgva Pankeli (Pankisi Castle was called Maghraani Castle in the late Middle Ages) is located on the watershed of Khalatsni and Maghraani (Machareuli) ravines, in a forested area. Feudal of Pankisi is first mentioned in the sources in the middle of the 11th century, although the fortress itself must have been built earlier. In the developed Middle Ages, the Pankisi Castle was the center of the Saeristavo(Kingdom) of Pankisi, which was founded by the King of Kakheti Kvirike III the Great (1010-1037). In the 12th-13th centuries, it was the center of Saeristavo(Kingdom) in Kakheti. In the 13th century (40-is of the 13th century) Torgva (Torgva) Pankel, a nobleman of Pankisi, carried out large-scale construction works in the Pankisi fortress. He was a participant in the anti-Mongolian conspiracy of Kokhtastavi. During the stay in the Ulu Horde of King Davit VII, Torgva strengthened his separatist positions, he declared himself the full governor of Kakheti and fortified himself in the Pankisi Castle. Even under the conditions of the king's return, he continued to disobey, did not approach him and strengthened the castle. Therefore, he was lured out of castle and killed.

It seems that Torgva enjoyed great influence in the mountains of Eastern Georgia and he represented the Dzaganisdze clan. The name Torgva (Torgva Dzagani) is preserved in legends and folk tales. During the Mongol period, the Dzaganisdzes rose and visited the country as Pankeli nobles. However, due to the scarcity of sources, it is difficult to discuss Torgva Pankeli's personality and his legacy. The fact is one thing, Pankisi fortress was strengthened during his period and maintained its great importance. In addition to this particular castle, the name of Torgva is also associated with other bastions and toponyms in the region.¹

In order to explore the hidden history of the person of Torgva Pankeli, let's start a little further, that is, let's delve into an important page of the history of Georgia – the «Golden Age» with all its manifestations.

The «Golden Age» began in Georgia at the end of the 11th century, when Davit Agmashenebeli(The Builder) successfully repelled the Turkish-Selchuk invasions and completed the unification process of Georgia. David actively promoted the expansion of Georgia's borders and increasing its influence on the international arena. There are reports that he also marched in the area of Trabzon for this purpose, but without success. After Davit Agmashenebeli(The Builder), the powerful state machine he created continued to work with full force.

After the victory in the battles of Shamkhor (1195) and Basiani (1203), Georgia opened its hand to actively participate in the ongoing processes in the neighborhood. Georgia had a well-founded ambition to be the first in the region, and the Royal Court of Georgia soon made a decision to start a military-political operation in the direction of the Black Sea. There is a high probability that the bold military-political actions carried out by the Georgians in the Black Sea Region at the beginning of the XIII century had their «minimum program» and «maximum program».

In Georgia, from the 30-is and 40-is of the 13th century, the political climate changes, and the conquests of the Mongols become the order of the day. There is no source in the history of Georgia, where in the social structure of this period there is a certain union about the existence of any chivalric union, although Georgians have been communicating with the European crusaders since the time of Davit Agmashenebeli(The Builder) with unions. On the other hand, clear examples of knights and their activities, namely Torgva Pankeli, have been preserved in Georgian oral tradition.

Georgian chivalry was formed and spread in Georgia in the 9th-12th centuries as a result of the high level of development of feudal relations. It is shown that the Georgian chivalry in the mentioned era represented a numerous layer of professional warriors with the best military qualities. During this period, chivalric ideals, morals, physical education, military equipment, sports competitions, and the highly developed spiritual culture of the Georgian chivalric society occupied a great place.

Kokhtastavi conspiracy – the conspiracy of Georgian nobles against Mongol rule developed in Javakheti

around 1245. Egarslan Bakurtsikheli, Tsozne Dadiani, Varam Gagel, Kvarkvare Jakheli, Shota Kupri, Thorgva Pankeli, Gamrekel Toreli, Sargis Tmogveli and others participated. Their goal was to prepare a great anti-Mongol uprising. The Mongols found out about the conspiracy and arrested its participants. Only Tsozne Dadiani and Eristavi Kakhaberisdze of Rachi, who left the country earlier, survived. They took the arrested to Anis, tied their hands and feet, stripped them, smeared honey on their bodies and laid them in the sun. Tsozne Dadiani heard the story of the capture of the Georgian nobles. He took two servants and went to Anis. The chronicler informs us that «Tsozne Dadiani came with two men and robbed his Samoseli of (clothes) and sat down bound with the Georgians» – the Mongols reported to Noin. Tsozne told the Mongols that if they punished the innocent so cruelly, then he himself would die next to his friends. The Mongols believed the words of Tsozne Dadiani and released the Georgian nobles.²

Let's go back to Torgva Pankel. In the oral tradition of the Panki people, will is very popular about the treasure of Torgva Castle and its guardian demon. The legend of Torgva Castle repeats the interesting story of the well-known treasure and its guardian demon for the world epic. In addition, significant analogies will be found with the mythical adventure of the first king of Georgians – Parnavazi.

In the Middle Ages, Torgva Castle was the residence of the nobility of Pankisi. It was built on a strategically important place in the east of Pankisi valley. This fortress was assigned the function of strengthening the roads leading from the Alazani valley to the North Caucasus and its defense capability.

The name of the fortress is related to the famous Feudal of Pankisi of the 13th century, the figure of the period of the Mongol rule in Georgia – Torgva. A whole cycle of heroic poems is dedicated to him in Georgian oral tradition.

Some researchers see a significant connection between Pankisi's Feudal Torgva and hero Torgva of folk poems. Torgva Pankeli draws our attention with his boisterous but mysterious adventure, then resigned to the government and announced the disobedience of Pankisi Saeristavo(kingdom). According to some reports, they were thrown from the rock and killed by the order of the Mongolian queen, Jigdakhaturun and her servant Mestumre Jikuri.

The mysterious attitude towards the life of the people of Pankisi is strengthened by the fact that, according to the legend, all the participants or organizers of the murder of Torgva Pankeli will be hit by the terrible wrath of God.³

What does the myth tell about the treasure? One hunter had been wandering in the forests of Pankisi for the whole day. He was going to return home empty-handed, when a surprisingly beautiful deer ran past him. The hunter shot an arrow and wounded, but the wounded animal ran away and the hunter followed its trail. The deer entered the fortress-wall of Torgva and suddenly lost track of it. The hunter went down the old tunnel and found himself in a dark room like a cellar. It turns out that he could not find the wounded deer. He bumped into something in the dark, observed it and found a treasure – all gold things. He clapped his hands and put a few pieces in his bag, but suddenly a snake or a terrible-looking Goliath slipped out and stood on top of him. The hunter got scared and ran towards the exit. A greater trial was waiting there – a snake or a bird like an eagle flew towards him with a cry. The man threw down the bag, copied the cross, and after mentioning God, a path appeared. As soon as the hunter reached the top, the entrance disappeared. That's why there is a saying – «If the treasure is not given to you, it will not fit you, nor your family.» The treasure mentioned in the story may reflect some historical event related to Torgva Castle. The treasure of Torgva Castle and its guardian demon Andredzi(will) must represent a fictionalized version of some historical event.

The finder of the treasure of Torgva Castle is gifted with the same ability to penetrate into the world of mysteries as the hunter from Panki who, according to legend, saw the chained Amiran in a cave on the Sakorne(Raven) mountain. However, the hunter does not always achieve his goal – despite his desire and efforts, the hunter from Pankisi cannot free Amiran(Georgian legendary knight, chained to a rock), nor can he take possession of the gold buried under the fortress of Torgva, because neither of them was attached to the salvation of Amiran, nor to the other – the blessing of possessing the found treasure.⁴

Based on these stories, the mastering of Torgva Castle and its treasure, that is, the strategic location of Torgva Castle, was a great challenge for historical figures, and Torgva Castle was not easy to capture. Accordingly, the sudden and mysterious death of Torgva also causes certain differences of opinion.

Torgva is a famous hero also in Khevsuri folklore. Torgva was invincible from the enemy. His nearby castle is still shown today in the village of Mutso in Khevsureti. Torgva wore a shirt with a chain so that he could not hit a bullet. When he touched his head, the whole chain of the shirt was wrapped in one place and returned the fired bullet. This shirt was a gift from his brother, and he never took it off day or night. Who was this brother, and how did he give Torgva this miraculous shirt?

This is how it happened. Once Torgva was hunting in the rocks. Suddenly, a white raven flew over him and disappeared into a crevice of the rock. Amazed by this strange sight, Torgva followed his trail and fell into the ice in one place. A dragon lay there and he was beaten on the head. The dragon felt sorry for the helpless hero, and if he hadn't died of cold and hunger, he would have taken out his eye and blinded him, fed him and even warmed him. Finally, Torgva and the dragon became brothers, and as a gift to his brother, as the rule of brotherhood requires, he gave the famous chain shirt.

As long as Torgva had this chain mail with him, no one could beat him. But it was enough for him to lose his shirt, even a weak person could spin like that.

This is how it happened. Once Torgva went into the river to swim and left his chain shirt on the bank. Left unattended, the chain swam, swam and entered the river. The chain was washed away by the water, and since then Torgva has not seen it.

At the time his enemy Chonta killed a shirtless thug with a sooty arrow.⁵

It is interesting that in this legend, the strength of Torgva is connected with the miraculous shirt of the chain. Here, the characteristic nuance for the knights is brought to the fore: as long as Torgva Pankeli is equated with the conspiracy of Kokhtastavi, no one can kill him. And later, when Kokhtastavi's plot is issued, the power of the miraculous chain shirt is no longer there, and Torgva is vulnerable.

Based on the above, the fortress of Pankisi, also known as Torgva, had a great political and economic importance in the thirteenth century Georgia. His conquest and possession of his wealth are described in legends, and this is not accidental. It seems that the acquisition of this strategic fortress was of some importance to the central government, and the murder of Torgva Pankeli is already clear in this background.

In the 13th century, in the 40s and 50s, a famous confrontation took place at the court of David Ulu, the son of Lasha-Giorgi, which was followed by the assessments of historians and at the same time reflected in the legend. This legend is generally called Jigdakhatur's revenge. The contents of the legend and the official version that we will discuss are different. According to the legend and the version of some sources, the Mongolian queen Jigdakhatur of Georgia (David Ulu's wife) examined her servant, the Mestumre Jikuri, the erist of Torgva Castle – Torgva Pankeli. He was a Georgian feudal lord, the governor of Kakheti in the 40s of the 13th century, a participant in the Kokhtastavi conspiracy.⁶

Pavle Ingoroqva a very famous Georgian scientist claims that Shota Rustaveli was a participant in the Kokhtastavi conspiracy. However, according to the later studies of certain historians, this version is not confirmed, but even today this story is not completely certain. It is a fact that Shota Kupri was indeed a participant and mastermind of the Kokhtastavi conspiracy. Egarslan Bakurtsikheli, Tsotne Dadiani, Varam Gagel, Kvarkvare Jakheli, Shota Kupri, Thorga Pankeli, Gamrekel Toreli, Sargis Tmogveli and others connected with Kokhtastavi.

Torgva Pankeli was in such an environment during the Treaty of Kokhtastavi and later he was accused of treason.

Before leaving for the Horde of Ulum Batho-Kaeni, David VII handed over Kakheti to Thorgva Pankeli and submitted to Queen Jigda-Khatun and Mestumre Jikuri. Since Davit was late, Thorgva Pankel thought that he would not return to him and wanted to take possession of Kakheti.

After the return of David VII, Pankeli, a frightened thief, did not dare to approach the king. They swore to him and promised him no harm, but then on the order of Jikuri, they threw him off the cliff. 7 This is the official version.

David Ulu's first wife was Jigda-Khatun, the daughter of Noin of the Mongols, who was probably brought to him while he was in the Great Horde, when he went there to prove himself as a king.

Davit Lasha's son left for the north with great gifts. In the palace, he left his wife, queen Jigda-Khatuni, and his guest, Jikuri, i.e. he entrusted the country to them. Davit Narin – Davit Ulus cousin and co-king, at that time had already moved to Kutatis and controlled western Georgia.

Mestumre Jikuri was a very talented and loyal person to the king. He established such order in the kingdom that there were no more thieves and thugs, and if they appeared anywhere, they were hanged.

The name of the visitor (Mestumretukhutses-the head of servants) at the king's court, that is, the position, was not a vizier, that is, one of the highest titles. In modern terms, the visitor was not a member of the government, he was considered one of the assistants of the Vizier Mandaturtukhutsesi.

The duty of the visitor included the reception of foreign ambassadors to the palace, their departure, etc. The chronicler calls the jester «guest». Probably, Jikuri was a visitor, that is, he was the handmaiden of other visitors. It seems that Jikuri was not a noble, but he approached the king and, in fact, handed over the rights of the head of the house to him and the first vizier, because he managed both the palace and the kingdom. However, as a rule, the king, in case of departure from the country, had to hand over the kingdom to the scribe. Mestumre Jikuri was very helpful to the impoverished population of the country and was also popular among the common people.

Queen Jigga was also a very energetic woman and was actively involved in the management of the country. In general, the Mongols attached great importance to the advice of women, and often the queens ruled the kingdom as

In those days, by the order of the queen, Jikur built a new palace in Isan. The people of Pkhoveli have obeyed him and will obey him – this means subordination to the state: representatives from all parts of the country

They were obliged to pay taxes and participate in all spheres of the country's life, especially since the kingdom was forced to send tribute to the Mongols and send Georgian troops to their army.

Before going to Caen, the king handed over various corners to the local nobles. He handed over Kakheti to the young warrior Pankeli and ordered him to obey the queen's orders. He went to Davit Lasha's son Bathos. Batho Kaen received him with great honor and fulfilled what our king asked. David Ulu was in the Horde for a long time. It turns out that Thorgva thought that the king would never come back and fortified himself in Pankisi Castle, which was later called «Torgva's Castle»; He occupied Kakheti and no longer obeyed the queen and the visiting jackass. The reason for the disobedience is unknown, perhaps he could not bear the command of a low-born jerk. There is another version: according to the legend, the young swordsman Jigda-Khatun liked, but Pankel could not understand the betrayal and insult of the king, and therefore he did not obey Jigda and Jikuri. They also said that Jigda loved Jikuri and that's why he was promoted. These are legends, rather assumptions, and the chronicler only tells us about Torgva's disobedience and Jikuri's talent in managing the state, as well as Jikuri's loyalty to the king and the sympathy of the common people, the poor and the widows and orphans for Jikuri.

Priest Dimitri Janashvili focuses on the revenge of Jigda-Khatuni in his work in the 20s of the 19th century: «After that, the fate and misfortune of Georgia is in the hands of women. They spin the kings as they please. They also abducted Mongolian women by their example. This is what Jigdakhatun is doing, after dividing the kingdom in two, the king went to Caen with his troops: because he was summoned. He handed over the administration of the kingdom to his wife and the first vizier to Jikuri. This man was very loyal to the king and ruled the country well. During his time, thieves and thugs were not to be found in the kingdom, says the Chronicle. This angered the king's «chamber of men», because the kingdom had a lot of

income from his own «Jikuri teaching». But even this man did not survive the influence of the woman. By the order of Jigda-Khatun, he caught the main torghu of the opposite shoulder of Kakheti, broke his oath, took him to a rock-carrier and pushed him over a cliff to the knowledge of the meek king. The queen plays the king as she pleases

There is an interesting correlation between the legend and the official history, the main reason for the conflict and also the real picture are more interesting. Here the life and activities of several historical figures are unfolded: Davit Ulu, Jigda-Khatuni, Mestumre Jikuri, Thorgva Pankeli. All of them are in the center of attention of historians, writers and public speakers, i.e. oral storytellers and are evaluated in different ways.

In this way, Torgva Pankeli, the erist of Pankisi, a participant in the conspiracy of Kokhtastavi, the owner of Pankisi Castle, a close person of the aristocratic society of that time, himself a legendary person, mentioned in Georgian folklore as a hero, in fact one of the knights of that era dies as a traitor to the king and Queen Jigdaxhatun gives him the death penalty. Verdict by the hand of the servant-visitor.

During that period, a deep change took place in the institutions of Georgia. The leadership and the rise of Mestumre Jikuri, his work at the royal court and the tragic end. Being under the yoke of the Mongols did not only cause military and economic damage to Georgia. Its influence was strongly felt in other spheres of institutions and household life and left a big mark here as well. The rule of the Mongols left a deeper mark on Georgia. At that time, a decent way was no longer necessary for promotion in the state arena: personal attitude was then given more importance than in the past. A low official – if the ruler of the country listened to his talks and whispers and took into account his advice – it was possible to strengthen himself in such a way that he gained more influence over all his superiors and became the real helmsman of the state. The emergence and promotion of such officers was facilitated by the Mongolian rule, because the military power of the serfdoms had to come under the command of the king himself, or the proper supreme authority of the country. The rulers of the states that were already dependent on the Khan of the Mongols often had to be in his horde, as none of the important state matters could be resolved without agreement with the Khan and his influential advisers.

As a conclusion, we can write that in the middle of the 13th century, a radical change occurs not only in the internal and external affairs of the state, but also in the Georgian society. If after the death of Rusudan Dedofli, the heroes of the Kokhtastavi conspiracy played a very big role in the Georgian society, including Thorgva Pankeli, whose name was mentioned in legends along with other heroes, during the period of the two reigns (during the reign of David Ulu and David Narin), due to the establishment of the Mongol rule, they were promoted to low positions by the government. Individuals and they decided the issues of protection of public order. Therefore, in this situation, we do not have a variety of materials left by chroniclers about this hidden history, and in general, the central government is justified in the surviving sources.

Used sources and literature:

1. <https://shalvanakaidze.blogspot.com/>;
2. https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%AE%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A1_%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%9B%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90; Chivalry in medieval Georgia – G. Akofashvili, 1992;
3. <http://wikimapia.org/33077189/ka/%E1%83%97%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%A6>
4. https://www.facebook.com/941232199317810/photos/a.941237799317250/2134381310002887/?paipv=0&eav=AfbUAI3TcFtUuAZd_FGfIdiCuXe6FA3qNV7jHa-sTRfubagLZjIT_0jaGQWU3eXT1CI&_rdr;
5. <http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/Torgva>; mythological encyclopedia for youngsters (Georgian mythology);
6. **Roland Topchishvili, Ethnic History of Georgians and Historical-Ethnographic Aspects of Georgia, Vol.Tb. 2002; Pavle Ingoroqva – «Rustaveliana»,Tb. 1926.**<https://modernnarrative.wordpress.com/>;
7. <http://georgianencyclopedia.ge>;
8. **Historical pictures of the separation of the Georgian Church from the Greek Church and the Georgian woman Mg. Dim. Janashvili Gori fast-printing printing house «Kartli». 1814 MG;** Dimitri Janashvili, <http://dspace.gela.org.ge/bitstream/123456789/5175/4/istoriuli%20suratebi.pdf>

ნანა ბახსოლიანი
ისტორიის დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი

სალომე ქავთარაძე
საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორანტი (სტუ)

ორი გერმანია – ორ ბანაკში წარმოებული პოლიტიკა (გფრ, გდრ)

ანოტაცია

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდგომ გერმანიის განვითარების ძირითადი ეტაპები მსოფლიოს საერთაშორისო პოლიტიკის ძალთა ბალანსიდან ორპოლუსიან სისტემაზე გადასვლით, მსოფლიოს სამ სამყაროდ ჩამოყალიბების, სტაბილური ჰეგემონობის დამყარების ცვლილებებით წარმართა.

პირველი ეტაპი, რომელიც გერმანიამ გაიარა, დაკავშირებულია მის ორად გახლეჩასთან. გერმანია ოთხ საოკუპაციო ზონად დაიყო: აღმოსავლეთი საოკუპაციო ზონა სსრკ-ს ეკუთვნოდა, დასავლეთ გერმანიის ტერიტორიაზე კი სამი – აშშ-ს, საფრანგეთისა და ინგლისის საოკუპაციო ზონები შეიქმნა. სინამდვილეში კი ეს იყო დიდი იდეოლოგიური განხეთქილება დასავლეთ და აღმოსავლეთ ბლოკებს შორის.

საკვანძო სიტყვები: ორი გერმანია, ძალთა ბალანსი, ჰეგემონური სტაბილურობა, ორი ბანაკი.

Nana Bakhsoiliani
Doctor of History, Associate Professor, Georgian Technical University

Salome Kavtaradze
Doctoral student, Georgian Technical University

TWO GERMANYS – THE POLICY MADE IN TWO CAMPS (GFR, GDR)

Abstract

After the end of World War II, Germany passed main stages of development through transition from the balance of international policy power to a bipolar system, with shaping of the world into three worlds and changes to establish a stable hegemony. The first stage that Germany went through was associated with its split into two parts. Germany was divided into four occupation zones: Eastern occupation zone belonged to the USSR, three occupation zones of the USA, France and Great Britain were created on the territory of West Germany. In fact, it was a big ideological split between Western and Eastern blocs.

Key words: two Germanys, balance of powers, hegemonic stability, two camps.

გერმანიის საგარეო პოლიტიკის თეორიულ-კონცეპტუალური მიდგომები

პოლიტიკური ანალიზის კონცეპტუალურ კონსტრუქციებად შემდეგი თეორიები გამოვიყენეთ: ძალთა ბალანსის, ჰეგემონური სტაბილურობის და ორი ბანაკის თეორიები.

ძალთა ბალანსის თეორიის მიხედვით, სახელმწიფოები არიან მოქმედი პირები, რომლებიც მინიმუმ საკუთარი თავის გადარჩენას ცდილობენ, მაქსიმუმ მსოფლიო ბატონობისკენ ისწრაფვიან. სახელმწიფოები იყენებენ 1. საშინაო ძალისხმევას (ეკონომიკური შესაძლებლობების გასავითარებლად, სამხედრო ძლიერების გასაზრდელად და გონივრული სტრატეგიის შესამუშავებლად) და საგარეო ძალისხმევას (საკუთარი ალიანსის გასაძლიერებლად ან მოწინააღმდეგე ალიანსის დასასუსტებლად¹).

ჰეგემონი აყალიბებს წესრიგს, რაც განაპირობებს სახელმწიფოებს შორის სტაბილურობას და ექვემდებარება პირობებს. ჰეგემონი დაწინაურდება მზარდი ეკონომიკური განვითარების შედეგად, რაც განპირობებულია ინდუსტრი-ალიანსით².

გასაზიარებელია ჩარლზ კინდლბერგერის მოსაზრება, რომ ჰეგემონის არსებობა იწვევს სავალალო შედეგებს – ჩაკეტილი ეკონომიკური სისტემების ჩამოყალიბება, ეკონომიკური არასტაბილურობა და მსოფლიოს დაყოფა მტრულად განწყობილ ბლოკებად³.

ჰეგემონური სახელმწიფოს ინტერესებში შედის გლობალური სისტემის შენარჩუნება, ამიტომ ეროვნული ინტერესების პარალელურად მთელი სისტემის ინტერესებსაც იცავს. ჰეგემონი ანაწილებს შრომას განვითარებულ, ინდუსტრიულ სახელმწიფოებს შორის, ასევე, ცენტრსა და პერიფერიას შორის, ჰეგემონმა უნდა დაიცვას კაპიტალისტური სისტემა⁴.

ამერიკის შეცვლილ საგარეო პოლიტიკას სტალინმა კომინფორმის დაარსებით უპასუხა. ეს იყო კომუნისტური საინფორმაციო სამსახური, რომელშიც ევროპის კომუნისტური პარტიები შედიოდნენ. ეს ორგანიზაცია თავის თავს თავისუფალი სოციალისტური ბანაკის ორგანიზაციას უწოდებდა, სინამდვილეში კი სტალინის საგარეო პოლიტიკას წარმართავდა⁵.

ჟდანოვის აზრით, აშშ-ს შემუშავებული გეგმა ემსახურებოდა იმპერიალისტურ გავლენას ევროპაზე. ამ მიზეზით, ჟდანოვი მსოფლიოს ორ ბანაკად დაყოფილს ხედავდა, იმპერიალისტური და არა დემოკრატიული ამერიკა და ანტიიმპერიალისტური და დემოკრატიული საბჭოთა კავშირი. მან თავისი გამოსვლით ჩაუყარა საფუძველი ორი ბანაკის თეორიას/Zwei-LagerTheorie. კომუნისტური პარტიების ამოცანა იმპერიალისტური ამერიკისგან თავის დაცვა იყო. ამერიკის ლიბერალური იდეები, იდეოლოგია იყო მხოლოდ ნიღაბი, რომლის უკან იმალებოდა კაპიტალისტური იმპერიალიზმი. ჟდანოვს მიაჩნდა, რომ სწორედ საბჭოთა კავშირი იყო ნამდვილი ომის შემჩერებელი და იბრძოდა მსოფლიო მშვიდობისთვის. მისი აზრით მარშალის გეგმა, იმპერიალიზმის დასაწყისი იყო ევროპაში.

ჩვენი მიზანია, გფრ-ს და გდრ-ს ორ ბანაკში წარმოებული პოლიტიკის თეორიულ-კონცეპტუალური ანალიზი.

ორად გახლეჩილი გერმანია

ნაცისტური გერმანიის დამარცხების შემდეგ, სტალინის მიზანი კომუნისტური იდეოლოგიის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და აღმოსავლეთ ევროპის საბჭოთა გავლენის ქვეშ მოქცევა იყო. ამიტომ მისი ჩანაფიქრი იყო, არა ომამდე ძალთა ბალანსის შენარჩუნება ევროპაში, არამედ ევროპის დამორჩილება და გერმანიის ოკუპაციის კომუნისტური რეჟიმით ჩანაცვლება.

¹ Waltz. Anarchic Orders and Balances of Power, Chrestomathy, 2004, pp.71-72

² Organski A. F. K., Kugler J. (1980). The War Ledger. Seattle, p. 61-63.

³ Kindleberger Ch., (1974). The World Depression: 1929-1939~, Seattle University of California press. London (1986). P.39-42. <http://books.google>. P.289-294.

⁴ Wallerstein I., (2005). World Systems Analysis: An Introduction. Seattle, p. 58-60.

⁵ Eklkofer Volker (11.05.2015) Verteidigungsbündnis des Ostens <https://www.br.de/-radio/bayern2/sendungen/radiowissen/geschichte/warschauer-pakt-buendnis-100.html> [12.06.2024].

ამგვარად, ომის დასრულების შემდეგ შეერთებული შტატების მიზანი გახდა გამოყენებინა სამხედრო და ეკონომიკური ძლიერება და შეეჩერებინა კომუნისტური დიქტატურის შემდგომი გავრცელება. ასევე ხელი შეეწყო კომუნისტური რეჟიმის და მისი ბურჟის – საბჭოთა კავშირის დაქვეითებისა და დაშლისათვის¹.

გერმანიის ორად გახლეჩის მიზეზი დასავლეთის ქვეყნების გადაწყვეტილება აღმოჩნდა – მათი იურისდიქციის ქვეშ არსებული ზონების ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ ქცევა. ამით სსრკ-ს გავლენა შემცირდებოდა. საამისოდ მოხდა ფულადი რეფორმა რაიხის მარკა დოიჩე მარკით შეიცვალა, ამერიკელთა ფინანსური დახმარება აშშ-ს საგარეო საქმეთა მინისტრ მარშალის მიერ შემუშავებული გეგმით განხორციელდა, 1948-51 წწ. მიიღო დასავლეთ გერმანიამ 1.3 მლრდ. დოლარი მიიღო. აღმოსავლეთ ზონასაც შესთავაზა დამხარება, თუმცა, სსრკ-მ უარი განაცხადა და აშშ ევროპის დამონების მცდელობაში დაადანაშაულა. ყოველივე ამან განსაზღვრა დასავლეთ და აღმოსავლეთ ზონების თავისებური განვითარებაც. კერძოდ, 1949 წლის 23 მაისს ოფიციალურად შეიქმნა გფრ, იმავე წლის 7 ოქტომბერს აღმოსავლეთ ზონაში გდრ.

1949 წ. შემოდგომაზე სსრკ-ს ატომურ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებამ ცხადი გახდა საბჭოთა კავშირის მხრიდან დასავლეთის ქვეყნებზე საფრთხის რეალობა. 1950 წ. ივნისში საბჭოეთის მხარდაჭერით ჩრდ. კორეა თავს დაესხა სამხრეთს და ამან აჩვენა, რომ შესაძლებელი იყო მსგავსი სცენარი გაყოფილ გერმანიაზეც მომხდარიყო.

ამიტომ გფრ-მ მიზნად დაისახა: დემოკრატიისა და თავისუფლების უზრუნველყოფა, ეკონომიკური აღმშენებლობა, სამი დასავლური საფრთხისაგან მოწყვეტილი ბერლინის დაცვა, სუვერენიტეტის აღსადგენად სამოქმედო სივრცის გაფართოება და სახელმწიფოს ერთიანობის აღდგენა. დასავლური ძალებით იყო შესაძლებელი სუვერენიტეტის შენარჩუნება².

ადენაუერის ამოცანას დასავლეთის დემოკრატიებთან შერიგება საფრანგეთთან დაახლოება იყო. მისი აზრით, სსრკ-თან დაპირისპირებული მოკავშირე ძალები დაინტერესებული იყვნენ გფრ გააქტიურებით. სსრკ-დან მომდინარე საფრთხე გერმანიის სწრაფი ინტეგრაციის ამოცანას აყენებდა: აშშ მხარს უჭერდა გერმანიის შეიარაღებას. საფრანგეთი ამ მიმართულებით თავს იკავებდა. ადენაუერმა საკითხი ევროპაში მშვიდობისა და უსაფრთხოების გამყარებაში დასავლეთ გერმანიისა და ბერლინის დასავლეთი სექტორის უსაფრთხოების გარანტიას დაუკავშირა, ალიანსის წევრებთან კი ოკუპაციის სტატუსი ხელშეკრულებით უნდა შეცვლილიყო. ეს გერმანიის გარე საფრთხისაგან დაცვის გარანტია იყო³.

ძალთა ბალანსიდან ორ ბანაკამდე

ძალთა ბალანსი არ გამოდგა კრიზისების და ომების აცილების საშუალება. მისი მიზანი იმდენად მშვიდობა არ ყოფილა, რამდენადაც სტაბილურობა და ზომიერება. ჰ. კისინჯერის აზრით, იმპერიებს არ აინტერესებდათ საერთაშორისო სისტემის ფარგლებში ოპერირება, ისინი ცდილობენ თავად იყვნენ სისტემა⁴.

ცივი ომის დროს აშშ ჩართული იყო სსრკ-თან იდეოლოგიურ, პოლიტიკურ და სტრატეგიულ ბრძოლაში, რომელშიც მსოფლიოს ორი წამყვანი სახელმწიფო ძალთა ბალანსისგან განსხვავებული პრინციპებით სარგებლობდა. დაპირისპირებამ ერთს გამარჯვება, მეორე ძალას კი დანაკარგი არგუნა. აშშ-ს ჰქონდა საშუალება პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო, რათა კომუნიზმისაგან თავისუფალი სამყაროს დაცვა ეთავა, მიუხედავად იმისა, რომ სსრკ სუპერსახელმწიფო იყო, ამავე დროს ეკონომიკურ ჯუჯას წარმოადგენდა.

ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანი ეტაპი იყო ბერლინის კრიზისის დაწყება, რაც შემდგომ ცივ ომში გადაიზარდა.

¹ Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik [https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/\[12.05.2024\]](https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/[12.05.2024]).

² სვენ ბერჰარდ გარაისი, გერმანიის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა, თბილისი, 2021, გვ.66-69.

³ Haftendorn Helga, 2001: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbenutzung, Stuttgart/München, 33f

⁴ კისინჯერი ჰ., დიპლომატია, თბილისი, 2021. გვ. 14.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აშშ ხანგრძლივი მშვიდობისათვის ემზადებოდა. ჯორჯ კენანის (აშშ-ს მეორე დიპლომატი სსრკ-ში) დეპეშამ ამცნო, რომ სსრკ საკუთარი გავლენის გლობალურად გავრცელებას იწყებდა და დასავლეთის დემოკრატიებს საფრთხეს უქმნიდა. კენანი წერდა, რომ კრემლს მსოფლიო პოლიტიკის ნევროზული ხელვა ჰქონდა, რაც გამოწვეული იყო მათი ტრადიციული ინსტიტუტით და დაუცველობის შეგრძნებით. სსრკ-ს ლიდერებმა იცოდნენ, რომ მათი ხელოვნური რეჟიმი ვერ გაუძლებდა დასავლურ პოლიტიკურ სისტემებთან შედარებას. კენანი სსრკ-ს მეთაურებს ეჭვიან, შეშინებულ და გარე სამყაროს შესახებ ხარისხიანი ინფორმაციის ნაკლებობით პარალიზებულ ლიდერებად ახასიათებდა¹. კენანის აზრით, სსრკ აშშ-ს და დასავლეთ ევროპის საზოგადოების ეროვნული თავდაჯერებულობის დასუსტების კამპანიას დაიწყებდა. მიზანი კი დასავლურ დემოკრატიებში სოციალური მღელვარებისა და სამრეწველო პროცესების მოშლის პროვოცირება იყო².

კენანის გრძელ დეპეშას მოჰყვა ჩერჩილის ცნობილი ტერმინი „რკინის ფარდა,“ რომელიც ჩამოეშვა კონტინენტზე ბალტიის ზღვაზე სტეტანიდან ადრიატიკის ტრიესტამდე. ეს კი მსოფლიოს ორ ბანაკად დაყოფის დასტური იყო.

აშშ-ს პრეზიდენტმა ჰარი ტრუმენმა საბჭოთა კავშირის ქმედებების საპასუხოდ ვაშინგტონში გამართულ კონგრესზე გამოაცხადა დოქტრინა. ტრუმენის დოქტრინა იქცა ცივი ომის ცენტრალურ იდეოლოგიად და პოლიტიკურ გზამკვლევადაც, ასევე განაპირობა სამყაროს დაყოფა ორ იდეოლოგიურად დაპირისპირებულ ბანაკად. დოქტრინა თავისუფალ ერებს, რომლებიც წინააღმდეგობას გაუწევდნენ საბჭოთა კავშირის გაფართოებას, მხარდაჭერას უცხადებდა.

ამრიგად, ტრუმენის პოლიტიკა იყო ამერიკის შეკავების პოლიტიკა, რომელიც ამერიკის საგარეო პოლიტიკის კურსი გახლდათ 1947 წლიდან. მიზანი საბჭოთა კავშირის გავლენის სფეროების შემცირება და ამერიკის გავლენის გაფართოება იყო³.

ცივ ომში ძლიერი პოზიციის გამოკვეთით, აშშ-ს ევროპის ეკონომიკის გაძლიერება სურდა. დასავლეთ ევროპის ქვეყნები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებზე ეკონომიკურად დამოკიდებულნი არ უნდა ყოფილიყვნენ. ამის გამოძახილი იყო ევროპის რეკონსტრუქციის, მარშალის გეგმა, რაც გულისხმობდა ომის შემდეგ დანგრეული კონტინენტის ეკონომიკურ და სოციალურ აღორძინებას. ძლიერი ევროპა შეძლებდა სავაჭრო საკითხებში აშშ-თვის. პარტნიორობა გაეწია. ეს იყო გრძელ ვადიანი ეკონომიკური განვითარების გეგმა, ევროპის გეო პოლიტიკურ ინტეგრაციასთან ერთად, ასე ჩამოყალიბდა ტრანსატლანტიკური პარტნიორობა.

მარშალის გეგმის ალტერნატივა იყო სსრკ-ს მიერ დაარსებული ურთიერთ-დახმარების საბჭო: RGW der Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe.

ამერიკის შეცვლილ საგარეო პოლიტიკას სტალინმა კომინფორმის დაარსებით უპასუხა. ეს იყო კომუნისტური საინფორმაციო სამსახური, რომელშიც ევროპის კომუნისტური პარტიები შედიოდნენ. ეს ორგანიზაცია თავის თავს თავისუფალი სოციალისტური ბანაკის ორგანიზაციას უწოდებდა, სინამდვილეში კი სტალინის საგარეო პოლიტიკას წარმართავდა⁴.

მარშალის გეგმაში ზოგიერთ აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს ჰქონდათ მონაწილეობის მიღების სურვილი, მაგრამ იძულებულნი იყვნენ დამორჩილებოდნენ საბჭოთა კავშირის ბრძანებას. მაგალითად, პოლონეთი, ჩეხოსლოვაკია, იუგოსლავია, თუმცა, იუგოსლავიამ მაინც შეძლო მარშალის გეგმის მხარდაჭერა, რომელიც ჩანაცვლდა ურთიერთდაცვის აქტით.

ადენაუერს სწამდა, რომ თუ გერმანია იზოლირებულ პოლიტიკას აწარმოებდა, გახდებოდა საბჭოთა კავშირის პაიკი, რადგან სედის რეჟიმი ვალტერ ულბრიხტის მეთაურობით, აღმოსავლეთ გერმანიის საბჭოთა კავშირთან ინტეგრაციას ცდილობდა⁵.

¹ George F Kenan, The Long Trlgram, february 22, 1946, 13 www.trumanlibrary.org/whistlestop/study

² ლარი დაიმონდი, ავი ფიქრები, ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2019, გვ.119-120

³ Fesser G., Gutjahr, Hans-Joachim., (20.04.2020).Basiswissen Schule. Geschichte: 7. Klasse S.410

⁴Rudiger W.,Müller H., Biedert Hans-Kart. (12.04.2018). STARK Abitur-Training – Geschichte Band 2.Deutschland seit 1945. Europäische Einigung. Welpolitic der Gegenwart. S.73.

⁵Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik [https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/\[12.05.2024\]](https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/[12.05.2024]).

ადმოსავლეთ გერმანიის საგარეო პოლიტიკა დასავლეთ გერმანიის საგარეო პოლიტიკისგან განსხვავებით შეზღუდული იყო, რადგან სოციალისტური ინტერნაციონალიზმის ფარგლებში, მას არ ჰქონდა ფართო მანევრირების შესაძლებლობა საკუთარი საგარეო პოლიტიკური ინიციატივებისათვის. ეს არ შედიოდა საბჭოური ძმური ძალის ინტერესებში (Bruder Macht).

ადენაუერისთვის კი მთავარი მიზანი იყო დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნა, რომელიც შორს იქნებოდა კომუნიზმის იდეოლოგიისგან, რომ ეკონომიურად გაძლიერებული, მრავალპარტიული დასავლეთი, თავისთავად დააჩქარებდა გერმანიის გაერთიანების პროცესს. მას სწამდა კურტ შუმახერის მაგნიტიზმის თეორიის, რომ ეკონომიკურად გაძლიერებული დასავლეთ გერმანია მაგნიტივით მიიზიდავდა აღმოსავლეთ გერმანიას. ეს ნათლად აჩვენა ბერლინიდან მოსახლეობის მიგრაციამაც¹. მართალია კონრად ადენაუერი ვერ მოესწრო ამ იდეის განხორციელებას, თუმცა, მან შეძლო მსოფლიოში შექმნილი სიტუაციის გერმანიის სასარგებლოდ გამოყენება, რაც გულისხმობდა საერთო არმიის შექმნას გერმანიის მონაწილეობით და სანაცვლოდ სუვერენიტეტის დაბრუნებას.

დასავლეთ გერმანიის სუვერენიტეტის აღდგენა მეტწილად მსოფლიოში შექმნილმა გარემოებებმაც განსაზღვრეს.

ევროპის ორ მოწინააღმდეგე ბანაკად დაყოფის შედეგად, მივიღეთ ასევე ორ პოლუსიანი მსოფლიო წყობა, რასაც მოჰყვა მთელი რიგი პრობლემები. მაგალითად, კორეის ომი, ჩინეთისა და სსრკ-ს ტანდემი.

ამგვარად, ამერიკას სჭირდებოდა ძლიერი მოკავშირე ევროპის სახით. ამიტომ ამერიკა დასავლეთ გერმანიას აღიქვამდა პარტნიორ ქვეყანად საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ბრძოლაში და მხარს უჭერდა გერმანიის შეიარაღებას, რასაც ეწინააღმდეგებოდა საფრანგეთი, რადგან გაძლიერებული გერმანია ისევ საფრთხეს შეუქმნიდა საფრანგეთის უსაფრთხოებას. ამერიკას ჰქონდა „ბ“ გეგმაც – გფრ გახდებოდა ნატოს წევრი ქვეყანა, აკრძალული ექნებოდა ბიოლოგიური, ქიმიური და ატომური იარაღის გამოყენება. ე. წ. აბეცე იარაღების, თუმცა, მას ექნებოდა არმიის ყოლის უფლება. სანაცვლოდ კი მიიღებდა სუვერენიტეტს. ომის დასრულებიდან 10 წლის შემდეგ გერმანიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ შეძლო სუვერენიტეტის დაბრუნება, შეუერთდა რა 1955 წელს დასავლეთ თავდაცვის ალიანსს, ნატოს, რის საპასუხოდაც აღმოსავლეთ ევროპის კომუნისტური სახელმწიფოები გაერთიანდნენ და ჩამოაყალიბეს ვარშავის შეთანხმება, იმავე 1955 წელს. ეს იყო ნატოს კონტრ ალიანსი, რომლის წამყვანი ძალა დაშლამდე იყო საბჭოთა კავშირი².

გდრ-ის საგარეო პოლიტიკის მთავარი მიზანი იყო სუვერენული სახელმწიფოს საერთაშორისო აღიარება.

დასავლეთ გერმანიამ შეძლო საგარეო პოლიტიკის დალაგება და რეპუტაციის აღდგენა დასავლეთ ფლანგზე ომის დასრულებიდან სულ რაღაც 10 წელიწადში, მაგრამ ეროვნული ერთიანობის მიღწევის გზებს სულ უფრო და უფრო შორდებოდა. ადენაუერისთვის მიუღებელი იყო ამის მიღწევა დასავლეთთან კავშირების ალტერნატივების გზით, როგორცაა გაერთიანებული, მაგრამ ნეიტრალური გერმანია, რაც სტალინის ნოტაში იყო წარმოდგენილი³.

დასავლეთში ფიქრობდნენ, რომ სტალინი თავის კონტროლს მთელ გერმანიაზე გაავრცელებდა. მათ მიაჩნდათ, რომ ეს წერილი იყო პროპაგანდისტული და ემსახურებოდა სტალინის რეპუტაციის გაუმჯობესებას. ნოტაში საუბარი იყო გაერთიანებული გერმანიის დემოკრატიულ მომავალზე, მაგრამ აქ არსად არ იყო ნახსენები თავისუფალი არჩევნები. ადენაუერი დარწმუნებული იყო, რომ გერმანიის სასიკეთო მომავალი მხოლოდ დასავლურ ძალებთან თანამშრომლობით მიიღწეოდა, ხოლო სტალინის ქმედება ბლუფი და გერმანიის დასავლური ინტეგრაციისთვის ხელის შეშლა იყო. ამ გადაწყვეტილებას ერთგვაროვანი შეფასებები მოჰყვა გდრ-ში. სოციალ-

¹ F. Taylor, The Berlin Wall: A World Divided, 1961-1989. Harper Collins, 2006. p.486.

² Sven Bernhard Gareis, Sven B. Gareis Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik Eine Einführung p.61 62; Schwarz, Hans-Peter 1981: Die Ära Adenauer 1949-57, Stuttgart Deutsche Vertagsanstalt. P.97.

³ Würz, Markus (29.02.2016). Stalin-Noten <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/deutsche-frage/stalin-noten.html> [28.06.2024].

დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლები ფიქრობდნენ, რომ აღენაურის გადაწყვეტილება ნაჩქარევი იყო. კურტ შუმანური ამბობდა, რომ მათ ხელიდან გაუშვეს გერმანიის გაერთიანების მანსი. ქრისტიან-დემოკრატიული პარტიის თავმჯდომარე იაკობ ქაიზერი ფიქრობდა, რომ გაერთიანებულ გერმანიას აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ხიდის ფუნქციას შეასრულებდა და ცივი ომი ამით დასრულდებოდა.

სტალინის ნოტის უარყოფამ მეტად დაამორა დასავლეთი და აღმოსავლეთი გერმანია, რასაც დაემატა გფრ ნატოს წევრობა 1955 წელს. ამის საპასუხოდ გფრ გახდა ვარშავის პაქტის წევრი. იგი ასევე იყო ურთიერთ დახმარების საბჭოს წევრიც რომელიც ვარშავის გეგმის საპასუხოდ დაარსდა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ გფრ მტკიცედ იყო ინტეგრირებული აღმოსავლეთ ბლოკში, რაც აფერხებდა გერმანიის გაერთიანებას.

ბერლინის კედელმა ნათელი გახადა, რომ საბჭოთა კავშირთან ურთიერთობის დალაგება ილუზია იყო, ხოლო კუბის კრიზისის ესკალაციამ კიდევ მეტად დაძაბა ვაშინგტონსა და მოსკოვს შორის ურთიერთობა, ბონში ნათელი გახდა ყველა პოლიტიკური აქტორისთვის, რომ მაგნიტის თეორია ჯერჯერობით ჩავარდა, აღმოსავლეთთან შერიგება მომავალ თაობას უნდა ეკისრა.

დასკვნა

გფრ-ის და გფრ -ის საგარეო პოლიტიკა საგრძნობლად განსხვავდებოდა მათი კონტრასტული იდეოლოგიური განლაგებითა და სტრატეგიული მიზნებით. გფრ-ის ფოკუსირებამ დასავლეთ ევროპასთან ინტეგრაციაზე და მისმა ერთგულებამ დემოკრატიული ღირებულებებისადმი განაპირობა საგარეო პოლიტიკა, რომელიც პრიორიტეტად აქცევდა ალიანსებს ნატოსთან და ევროპის ეკონომიკურ გაერთიანებასთან. ამის საპირისპიროდ, გფრ-ის საბჭოთა კავშირისა და სოციალისტური პრინციპებისადმი ერთგულებამ განაპირობა საგარეო პოლიტიკა, რომელიც ორიენტირებული იყო აღმოსავლეთ ბლოკში ალიანსების გარშემო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გარაისი, სვენ ბერჰარდ., (2021). გერმანიის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა, თბილისი, 2021, გვ.66-69.
2. დაიმონდი, ლ., ავი ფიქრები, ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2019, გვ.119-120
3. კისინჯერი ჰ., დიპლომატია, თბილისი, გვ. 14.
4. უოლცი ქ., (2004). ანარქიული წესრიგი და ძალთა ბალანსი საერთაშორისო უსაფრთხოების თეორია, ქრესტომათია, გვ. 71-72.
5. Eklkofer Volker Verteidigungsbündnis des Ostens (11.05.2015) <https://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/radiowissen/geschichte/warschauer-pakt-buendnis-100.html> [12.06.2024].
6. Fesser G., Gutjahr, Hans-Joachim., (20.04.2020).Basiswissen Schule. Geschichte: 7. Klasse S.410
7. Gareis, Sven B. Gareis Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik Eine Einführung p..61.
8. Haftendorn Helga, (2001). Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbenouptung, Stuttgart/München, 33f
9. Kenan G. F. The Long Telegram, February 22, 1946, 13 <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm> [26.06.2024].
10. Kindleberger Ch., (1974). The World Depression: 1929-1939~, Seattle University of California press. London (1986). p.39-42. <http://books.google.p.289-294>.
11. Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/>[12.05.2024].
12. Organski A. F. K., Kuglier J. (1980). Ther War Ledger. Seatrle, p. 61-63.
13. Rudiger W.,Müller H., Biedert Hans-Kart. (12.04.2018). STARK Abitur-Training – Geschichte Band 2.Deutschland seit 1945.Europäische Einigung. Welpolitik der Gegenwart.S.73.
14. Schwarz, Hans-Peter (1981). Die Ära Adenauer 1949-57, Stuttgart Deutsche Vertagsanstadt. P.97.
15. Taylor, F., (2006). The Berlin Wall: A World Divided, 1961-1989. Harper Collins, p.486.
16. Wallerstein I., (2005). World Systems Analysis: An Introduction. Seattle, p. 58-60.
17. Würrz, Markus (29.02.2016). Stalin-Noten <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/deutsche-frage/stalin-noten.html> [28.06.2024].

Nana Bakhsoliani

Doctor of History, Associate Professor, Georgian Technical University

Salome Kavtaradze

Doctoral student, Georgian Technical University

TWO GERMANYS – THE POLICY MADE IN TWO CAMPS (GFR, GDR)

Abstract

After the end of World War II, Germany passed main stages of development through transition from the balance of international policy power to a bipolar system, with shaping of the world into three worlds and changes to establish a stable hegemony. The first stage that Germany went through was associated with its split into two parts. Germany was divided into four occupation zones: Eastern occupation zone belonged to the USSR, three occupation zones of the USA, France and Great Britain were created on the territory of West Germany. In fact, it was a big ideological split between Western and Eastern blocs.

Key words: two Germanys, balance of powers, hegemonic stability, two camps.

Theoretical-conceptual approaches of German foreign policy

As conceptual constructions of political analysis we used the theories of balance of power, three worlds, hegemonic stability and two camps.

According to the balance of power theory, states are the actors, who at least try to save themselves, at most strive for world domination. States use: 1. Internal efforts (to develop economic potential, increase military power and elaborate sound strategy) and external efforts (to strengthen their own alliance or weaken the opposing alliance).¹¹

Hegemon establishes an order, which leads to stability among states and is subject to certain conditions. The hegemon will advance thanks to the increased economic development that comes from industrialization.²²

Quite correct is Charles Kindleberger's opinion that the presence of the hegemon leads to disastrous consequences – formation of closed economic systems, economic instability and division of the world into hostile blocs.³³

It is in the interests of a hegemonic state to maintain global system; therefore, it protects the interests of the entire system along with national interests. Hegemony distributes labor between developed, industrial states, and between the center and periphery, hegemon must protect capitalist system⁴⁴.

To the change in American foreign policy Stalin responded by creating the Cominform on 30 September 1947. It was a communist information service, which included the communist parties of Europe. This organization called itself the organization of free socialist camp, but in fact it controlled Stalin's foreign policy.⁵⁵

¹ Waltz. *Anarchic Orders and Balances of Power*, Chrestomathy, 2004, pp.71-72

² Organski A. F. K., Kugler J. (1980). *The War Ledger*. Seattle, p. 61-63.

³ Kindleberger Ch., (1974). *The World Depression: 1929-1939~*, Seattle University of California press. London (1986). P.39-42. <http://books.google>. P.289-294.

⁴ Wallerstein I., (2005). *World Systems Analysis: An Introduction*. Seattle, p. 58-60.

⁵ Eklkofer Volker (11.05.2015) *Verteidigungsbündnis des Ostens* <https://www.br.de/-radio/bayern2/sendungen/radiowissen/geschichte/warschauer-pakt-buendnis-100.html> [12.06.2024].

Speaking at the founding conference of Cominform, Zhdanov characterized America and the West as warmakers. In his opinion, the plan developed by the USA served to exert imperialist influence on Europe. For this reason, Zhdanov saw the world as divided into two camps: the imperialist and undemocratic America and the anti-imperialist and democratic Soviet Union. With his speech he laid foundation to the theory of two camps /*Zwei-Lager Theory*. According to the theory, the task of communist parties was to protect themselves from imperialist America. He believed that American liberal ideas and ideology was just a mask with capitalist imperialism hidden behind it. Zhdanov was certain that the Soviet Union was the only, who, could stop war and fought for the world peace. In his opinion, the Marshall Plan was the beginning of imperialism in Europe.

Our goal is a theoretical and conceptual analysis of the policies pursued in two camps – FRG and the GDR

Germany divided into two parts

After the defeat of Nazi Germany, Stalin's goal was to secure communism ideology and bring Eastern Europe under Soviet influence. Therefore, his plan was not to maintain the pre-war balance of power in Europe, but to subjugate Europe and replace German occupation with communist regime. Thus, after the end of the war, the goal of the United States became to use military and economic power and stop further spread of communist dictatorship, also to contribute to the decline and collapse of the communist regime and its stronghold, the Soviet Union.¹⁶

The reason for the division of Germany into two parts was the decision of Western countries – to make the zones under their jurisdiction a single economic space. This would reduce the influence of the USSR.

For this reason, monetary reform took place, the Reichsmark was replaced by the Deutsche Mark, American financial assistance was carried out according to the plan developed by US Secretary of State – Marshall. West Germany received 1.3 billion dollars in 1948-51. It also helped the Eastern zone, but the USSR rejected the offer and accused the United States of the attempt to enslave Europe. All this determined peculiar development of Western and Eastern zones. Namely, on 23 May 1949, FRG was officially created, and GDR was officially created in the Eastern zone on 7 October of the same year.

In the fall of 1949, formation of the USSR as a nuclear state showed that the threat posed by the Soviet Union to Western countries was clear. In June 1950 with the support of the Soviet Union, North Korea attacked South Korea and thus showing that similar scenario could happen in divided Germany.

This is why FRG set the goals: securing democracy and freedom, economic recovery, protection of Berlin from three Western threats, expanding the space for action to restore sovereignty and restoring the unity of the state. Western powers could ensure preservation of the sovereignty.²⁷

Adenauer's goal was to reconcile Western democracies and get closer to France. In his opinion, the allied forces opposing the USSR were interested in activating FRG. The threat from the USSR posed the task for rapid integration of Germany: the USA supported armament of Germany. France refrained in this regard. Adenauer linked the issue to strengthening peace and security in Europe with the guarantees for the security of West Germany and Western sector of Berlin, the occupation statute was to be amended by the treaty with the alliance members. This was the guarantee for Germany's protection from external threats.³⁸

From the balance of powers to two camps

¹Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik [https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/\[12.05.2024\]](https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/[12.05.2024]).

²Sven Bernhard Garries, Foreign and Security Policy of Germany, Tbilisi, 2021, pp. 66-69.

³Haftendorm Helga, 2001: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbenennung, Stuttgart/München, 33f

The balance of powers failed to be the way for avoiding crises and wars. Its goal was not so much peace as stability and moderation. According to H. Kissinger, empires were not interested in operating within the international system; they themselves try to be the system.¹⁹

During the Cold War, the United States was involved in an ideological, political and strategic struggle with the USSR, in which the two leading states of the world enjoyed the principles different from the balance of power. The confrontation led to the victory of one force and defeat of the other. The US had political, economic and military means to defend free world from communism. Even though the USSR was a superpower, it was an economic dwarf.

An important stage in this context was the onset of the Berlin crisis, which later turned into the Cold War.

After the WWII the USA was preparing for a long peace. The telegram from George Kennan (the second American diplomat to the USSR) signaled that the USSR was beginning to spread its influence throughout the world and threaten Western democracies. Kennan wrote that the Kremlin had neurotic view of world politics that stemmed from their traditional instincts and sense of insecurity. The USSR leaders knew that their artificial regime could not stand comparison with Western political systems. Kennan characterized the leaders of the USSR as envious, fearful, and paralyzed by the lack of quality information about the outside world.²¹⁰ According to Kennan, the USSR would begin a campaign to weaken national

self-confidence of the United States and Western European society. The goal was to provoke social unrest and industrial disruption in Western democracies.³¹¹

Kennan's long telegram was followed by what Churchill termed the "Iron Curtain", which descended across the continent from Stettin on the Baltic Sea to Trieste on the Adriatic. This was proof of the world division into two camps.

The US President Harry Truman announced the doctrine at the Congress in Washington held in response to the actions of the Soviet Union. The Truman Doctrine became central ideology and political guide of the Cold War and led to the world division into two ideologically opposed camps. The doctrine supported free nations who resisted the expansion of the Soviet Union.

Thus, Truman's policy was the policy of America's containment, which had been the course of American foreign policy since 1947. The goal was to reduce the spheres of Soviet influence and expand the influence of the USA.⁴¹²

Having taken a strong position in the Cold War, the United States wanted to strengthen European economy. Western European countries should not be economically dependent on Eastern European countries. The echo of this was the Marshall Plan for the reconstruction of Europe, which implied economic and social revival of the continent destroyed after the war.

Strong Europe could be a partner for the US in trade issues. It was a long-term economic development plan; this is how the Transatlantic Partnership was shaped along with geo-political integration of Europe.

An alternative to the Marshall Plan was the Mutual Assistance Council created by the USSR: *RGW der Rat für gegünstigie Wirtschaftshilfe*.

Stalin responded to the change in American foreign policy by creating the Cominform. It was a communist information service, which included the communist parties of Europe. This organization called itself the organization of free socialist camp, but in fact it directed Stalin's foreign policy.⁵¹³

Some Eastern European countries were willing to participate in the Marshall Plan but were forced to obey Soviet orders. For example, Poland, Czechoslovakia, Yugoslavia, however Yugoslavia managed to

¹ Kissinger H., Diplomacy, Tbilisi, 2021. p. 14.

² George F Kennan, The Long Telegram, february 22, 1946, 13 www.trumanlibrary.org/whistlestop/study

³ Larry Diamond. Evil thoughts, Economic Policy Research Center, 2019, p. 119-120

⁴ Fesser G., Gutjahr, Hans-Joachim., (20.04.2020).Basiswissen Schule. Geschichte: 7. Klasse S.410

⁵ Rudiger W.,Müller H., Biedert Hans-Kart. (12.04.2018). STARK Abitur-Training – Geschichte Band 2.Deutschland seit 1945. Europäische Einigung. Welpolitic der Gegenwart. S.73.

support the Marshall Plan, which was replaced by the Mutual Defense Act.

Adenauer believed that if Germany pursued an isolationist policy, it would become a pawn of the Soviet Union, as the SED regime under Walter Ulbricht sought to integrate East Germany into the Soviet Union.¹¹⁴

The foreign policy of East Germany, unlike the foreign policy of West Germany, was limited, because within the framework of socialist internationalism, it did not have wide maneuvering opportunities for its own foreign policy initiatives. This was not in the interests of the Soviet brotherly power.

And for Adenauer, main goal was to create a democratic state, which would be far from the ideology of communism, and that an economically stronger, multi-party West would accelerate the process of German reunification. He believed in Kurt Schumacher's theory of magnetism, that economically strengthened West Germany would attract East Germany like a magnet. This was clearly demonstrated by the migration of the population from Berlin.²¹⁵ Although Konrad Adenauer did not live to see the implementation of this idea, nevertheless, he succeeded to use the world situation in favor of Germany, which meant creation of common army with the participation of Germany and restoration of sovereignty in return.

Restoration of the sovereignty of West Germany was largely determined by the circumstances in the world.

Division of Europe into two antagonist camps, resulted in a bipolar world order, which entailed several problems. For example, the Korean War, the tandem of China and the USSR.

Therefore, America needed a strong ally like Europe. Thus, America perceived West Germany as a partner country in the fight against the Soviet Union and supported the armament of Germany, which was opposed by France, as strengthened Germany would again pose a threat to the security of France. America also had plan „B“ – FRG would become a NATO member, and would be prohibited to use biological, chemical and atomic weapons, the so-called ABC weapons; however, it would have army. In return, it would receive sovereignty. 10 years after the end of the war, Federal Republic of Germany regained its sovereignty and joined the Western Defense Alliance, NATO, in 1955; in response, the communist states of Eastern Europe united and formed the Warsaw Pact in the same year 1955. It was a NATO counter-alliance, the leading power of which was the Soviet Union until its collapse.³¹⁶

Main goal of the foreign policy of GDR was its international recognition as a sovereign state.

West Germany succeeded to sort out its foreign policy and restore its reputation on the West Flank within just 10 years from the end of the war, but it fell farther and farther away from the path to national unity. Adenauer found it unacceptable to achieve this through alternative ties with the West, such as united but neutral Germany, as was presented in the Stalin Note.⁴¹⁷

The West believed that Stalin would extend his control over entire Germany. In their opinion, this letter was propagandist and served to improve Stalin's reputation. The Note spoke of a democratic future for united Germany but made no mention of free elections. Adenauer was certain, that good future for Germany could only be achieved through cooperation with Western powers, and Stalin's actions were a bluff and an obstacle to Germany's integration with the West. This decision was met with mixed reviews in the GDR. Representatives of Social Democratic Party thought that Adenauer's decision was hasty. Kurt Schumacher said they missed the chance to unite Germany. Jacob Kaiser, chairman of Christian Democratic Party, thought that united Germany would act as a bridge between East and West and end the Cold War.

Rejection of the Stalin Note drove West and East Germany further apart, which was compounded by

¹ Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik [https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/\[12.05.2024\]](https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/[12.05.2024]).

² F. Taylor, The Berlin Wall: A World Divided, 1961-1989. Harper Collins, 2006. p.486.

³ Sven Bernhard Garries, Sven B. Garries Deutschland's Außen- und Sicherheitspolitik Eine Einführung p.61 62; Schwarz, Hans-Peter 1981: Die Ära Adenauer 1949-57, Stuttgart Deutsche Vertagsanstadt. P.97.

⁴ Würrz, Markus (29.02.2016). Stalin-Noten <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/deutsche-frage/stalin-noten.html> [28.06.2024].

Germany's accession to NATO in 1955. In response, GDR became a member of the Warsaw Pact. It was also a member of the Mutual Aid Council created in response to the Warsaw Plan. This meant that GDR was firmly integrated into the Eastern Bloc, thus preventing reunification of Germany.

The Berlin Wall made it clear that the settlement of disunity with the Soviet Union was an illusion; escalation of the Cuban Missile Crisis further strained relations between Washington and Moscow, all politicians in Bonn clearly saw that the Magnet theory had failed so far and reconciliation with East should be left to the next generation.

Conclusion

Foreign policies of Federal Republic of Germany and German Democratic Republic differed significantly in their contrasting ideological orientations and strategic goals. The focus of FRG on the integration with Western Europe and its commitment to democratic values led to the foreign policy giving priority to the alliances with NATO and the European Economic Union. In contrast, commitment of GDR to the Soviet Union and socialist principles led to the foreign policy centred on the alliances in the Eastern Bloc.

References:

1. Diamond L., Evil thoughts, Economic Policy Research Center, 2019, p. 119-120
2. Eklkofer Volker., (11.05.2015) Verteidigungsbündnis des Ostens <https://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/radiowissen/geschichte/warschauer-pakt-buendnis-100.html> [12.06.2024].
3. Fesser G., Gutjahr, Hans-Joachim., (20.04.2020).Basiswissen Schule. Geschichte: 7. Klasse S.410
4. Gareis, Sven B. (19 April, 2021). Gareis Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik Eine Einführung p..61.
5. Garreis S. Bernhard, Foreign and Security Policy of Germany, Tbilisi, 2021, pp. 66-69.
6. Haftendorn Helga, (2001). Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung, Stuttgart/München, 33f
7. Kennan G. F. The Long Telegram, February 22, 1946, 13 <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm> [26.06.2024].
8. Kindleberger Ch., (1974). The World Depression: 1929-1939~, Seattle University of California press. London (1986). p.39-42. <http://books.google>. p.289-294.
9. Kissinger H., Diplomacy, Tbilisi, 2021. p. 14.
10. Kronenberg V., (07.12.2009). Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990 | Deutsche Außenpolitik <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/deutsche-aussenpolitik-304/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990/> [12.05.2024].
11. Organski A. F. K., Kuglier J. (1980). The War Ledger. Seattle, p. 61-63.
12. Rudiger W., Müller H., Biedert Hans-Kart. (12.04.2018). STARK Abitur-Training – Geschichte Band 2. Deutschland seit 1945. Europäische Einigung. Weltpolitik der Gegenwart. S.73.
13. Schwarz, Hans-Peter (1981). Die Ära Adenauer 1949-57, Stuttgart Deutsche Verlagsanstalt. P.97.
14. Taylor, F., (2006). The Berlin Wall: A World Divided, 1961-1989. Harper Collins, p.486.
15. Wallerstein I., (2005). World Systems Analysis: An Introduction. Seattle, p. 58-60.
16. Waltz. Anarchic Orders and Balances of Power, Chrestomathy, 2004, pp.71-72.
17. Würz, Markus (29.02.2016). Stalin-Noten <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschlandgruenderjahre/deutsche-frage/stalin-noten.html> [28.06.2024].

თამთა ჭიჭილაძე
ისტორიის დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასისტენტ-პროფესორი

საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური ვექტორები და ჩინეთთან ეკონომიკური დაახლოების პოლიტიკური ეფექტი

ანოტაცია

ნებისმიერი სუვერენული სახელმწიფოს არსებობისათვის, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს სწორი საგარეო-პოლიტიკური მიმართულების შემუშავება და პრაქტიკაში განხორციელება. საქართველოსთვის, როგორც პატარა და ასევე, რთული გეოპოლიტიკური მდებარეობის მქონე ქვეყნისათვის, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ეფექტური და მიზანმიმართული საგარეო-პოლიტიკური ვექტორების განსაზღვრა. ქვეყანას, რომელიც დგას, როგორც საშინაო, აგრეთვე, რეგიონული მასშტაბის გამოწვევების წინაშე, მწყობრი საგარეო კურსის გატარება სასიცოცხლოდ სჭირდება. საქართველოს, საკონსტიტუციო ვალდებულებად აქვს ქცეული, კონსტიტუციური ორგანოების მიერ, მიღებულ იქნას ყველა ზომა, ქვეყნის, ევროპის კავშირსა და ევროატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციაში სრული ინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად. ამავდროულად, საგრძნობლად შეიცვალა და განსაკუთრებით, მჭიდრო ეკონომიკური ხასიათის დაახლოების ტენდენციით ხასიათდება, საქართველო-ჩინეთის ურთიერთობები, რაც გასულ წელს, ორმხრივი სტრატეგიული პარტნიორობის ხელშეკრულებაზე ხელმოწერით დაგვირგვინდა. ერთი მხრივ, სწრაფვა ევროატლანტიკურ სტრუქტურებისკენ და მეორე მხრივ, აშშ-ს ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში დასახელებულ, გლობალური პრიორიტეტებისა და საფრთხეების ერთ-ერთ მთავარ აქტორთან – ჩინეთთან სტრატეგიული პარტნიორობა, ქმნის მრავალწახნაგოვან სურათს, ქართული სახელმწიფოს საგარეო-პოლიტიკური ვექტორების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ჩინეთი, აშშ, ევროკავშირი, ეკონომიკური პარტნიორობა, პოლიტიკური ეფექტი

საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური ვექტორები და ჩინეთთან ეკონომიკური დაახლოების პოლიტიკური ეფექტი

ქვეყნის საგარეო პოლიტიკა, წარმოადგენს სახელმწიფოს ზოგად მიზნებს, რომლებიც წარმართავენ ერთი სახელმწიფოს საქმიანობასა და ურთიერთობებს სხვა სახელმწიფოებთან მიმართებაში. საგარეო პოლიტიკის განვითარებაზე გავლენას ახდენს ამავე ქვეყნის საშინაო პოლიტიკური ურთიერთობანი, ეროვნული ინტერესებისა და ეროვნული უსაფრთხოების საკვანძო საკითხები. ასევე, სხვა სახელმწიფოების პოლიტიკური ქცევა ან კონკრეტული გეოპოლიტიკური გეგმები.

საქართველოს, როგორც პატარა ქვეყნის, საგარეო პოლიტიკა, ისტორიულად, მუდმივად მიმართული იყო პოლიტიკური ლავირების გზით, თავი გადაერჩინა. “პატარა, სუსტ ქვეყნებს, ძლიერი ქვეყნებისგან განსხვავებით, საერთაშორისო სინამდვილე ყოველთვის მეტ ხიფათს უქმნიდა; სუსტებს, ძლიერებთან შედარებით, არჩევანის შესაძლებლობები თითქმის ყოველთვის ნაკლები ჰქონდათ. სამხედრო-პოლიტიკური თვალსაზრისით, სუსტი ქვეყნები, ჩვეულებრივ, საკუთარი გეოპოლიტიკური მდებარეობის “მონა-მორჩილნი” არიან – ზოგს შეიძლება ბედმა გაუღიძოს, ზოგი

კი ძლიერ ქვეყანას მუშობლობს და მის მდებარეობას გეოპოლიტიკური თუ სტრატეგიული მნიშვნელობა ენიჭება”¹

დღეს, საქართველო ისტორიული შესაძლებლობების გზაგასაყარზე დგას. ის მასშტაბური, გეოპოლიტიკური კრიზისები, რომლებიც, გარს აკრავს ქართულ სახელმწიფოს. დიდ გამოწვევას წარმოადგენს ქვეყნისათვის: სომხეთ-აზერბაიჯანის დაპირისპირება, კონფლიქტი რუსეთსა და დასავლეთს შორის, რომელიც რუსულ-უკრაინული ომის სახით ტრანსფორმირდა, რუსეთის მიერ გატარებული საგარეო პოლიტიკა, რომლითაც იგი ცდილობს რეგიონში ექსკლუზიური გავლენის მოპოვებას, თურქეთის აქტიური მუშაობა რეგიონული როლის ზრდისთვის, ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე კონფლიქტი და ირანის საშინაო პრობლემები, საერთო ჯამში, საქართველოსთვის ახალ გეოპოლიტიკურ რეალობას ქმნის და თუ მხედველობაში, ასევე მივიღებთ დასავლეთის მზარდ ინტერესს შავი ზღვის რეგიონის მიმართ და ჩინეთის გააქტიურებულ ყურადღებას ამავე რეგიონთან მიმართებაში, ჩნდება განცდა, რომ ქართული სახელმწიფოს წინაშე ახალი გეოსტრატეგიული კონტურები იკვეთება.

ცვალებადი უსაფრთხოების გარემოში, საქართველოს წინაშე მდგარი გამოწვევებიდან, ყველაზე მწვავედ, დგას რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაცია და რუსეთის ფედერაციის მხრიდან ახალი სამხედრო აგრესიის რისკი,² რაც თავის მხრივ, შეიცავს უდიდეს შემაფრნებელ ფაქტორს, წარმატებული მრავალმხრივი დიპლომატიის წარმოებისათვის, მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის სხვადასხვა აქტორთან, რადგან აღნიშნული საფრთხე, საქართველოს თავზე დამოკლეს მახვილივით ჰკიდია.

საქართველოს უდავო წარმატებას წარმოადგენს ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმება, რომელიც მიზნად ისახავს ევროგაერთიანებასთან პოლიტიკურ ასოცირებასა და ეტაპობრივ ეკონომიკურ ინტეგრაციას. თუმცა, საგულისხმოა, ის პოლიტიკური ნარატივიც, რომ რუსეთი, როგორც მისი ხელისუფლების მიერ ოფიციალურად გაცხადებული პოზიციებიდან ჩანს, არ დაუშვებს (ყოველ შემთხვევაში, მაქსიმალურად შეეცდება) თავისი ინტერესის სფეროში არსებულ რეგიონში, არათუ ჩრდილო-ატლანტიკური ორგანიზაციის გაფართოების ტენდენციას, არამედ, როგორც რუსულ-უკრაინული კონფლიქტი ცხადყოფს, არც ევროკავშირის მიმართ გამოირჩევა კეთილგანწყობით.

ამ ამოცანის ფონზე, საქართველოს საგარეო პოლიტიკა „ბალანსირების“ გზით ცდილობს, თავიდან აირიდოს ახალი საფრთხეები, რაც რუსეთის „არ გაღიზიანების“ პოლიტიკას გულისხმობს და ამავდროულად, აწარმოოს ეფექტური დიპლომატია როგორც დასავლეთთან, ასევე, უკვე აღმოსავლეთთანაც. მითუმეტეს, რომ ქვეყანას, საგარეო პოლიტიკის სტრატეგიულ გეგმაში, ოფიციალურ მიზნებად დეკლარირებული აქვს ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაცია, ევროკავშირისა და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციაში (ნატო) გაწევრიანება.³

ბოლო პერიოდში, დადებითი დინამიკით, საგრძნობლად შეიცვალა, საქართველო-ჩინეთის ურთიერთობა და გასულ წელს, საქართველოსა და ჩინეთის მხარეების მიერ, ორმხრივი, სტრატეგიული პარტნიორობის შესახებ, ერთობლივი განცხადება გამოქვეყნდა. რასაც, მიმდინარე წელს, მოჰყვა თავისუფალი ვაჭრობისა და უვიზო მიმოსვლის შესახებ შეთანხმებები, რაც თავის მხრივ, ახალ ეკონომიკურ და შესაძლოა, პოლიტიკურ ფანჯარასაც უხსნიდეს ქართულ სახელმწიფოს.

დიპლომატიური ურთიერთობები ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკასა და საქართველოს შორის, ჯერ კიდევ, 1992 წლის 9 ივნისს დამყარდა და მას შემდეგ, ორმხრივი კავშირი თანდათან წინ მიიწევა, რაც ძირითადად ეკონომიკურ თანამშრომლობაზე იყო ორიენტირებული. 2017 წლისთვის, ჩინეთი გახდა საქართველოს მეოთხე უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორი და 2024 წლის

¹ რონდელი, საერთაშორისო ურთიერთობები, თბ., 2006, გვ. 128

² იხ. ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია, <https://mfa.gov.ge/national-security-concept>

³ იხ. 2019-2022 წლების საქართველოს საგარეო პოლიტიკის სტრატეგია, <https://mfa.gov.ge/Foreign-Policy-Strategy>

იანვარ-მაისის მონაცემებითაც, დასახელებულ ადგილს ინარჩუნებს.¹ გასულ წელს, ჩინეთმა საქართველო მიიჩნია, როგორც გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონე ქვეყანა, შუა ღერეფისთვის. 2023 წლის დასაწყისში ჩინეთის ელჩმა თბილისში საჯაროდ დაუჭირა მხარი სატრანზიტო გზის მშენებლობას და განაცხადა, რომ ჩინური კომპანიები მზად არიან პროექტის განხორციელებაში მონაწილეობის მისაღებად. იმავე წლის ბოლოს, ჩინეთმა და საქართველომ გამოაქვეყნეს ერთობლივი განცხადება, სადაც აღნიშნეს „შუა ღერეფის განვითარებისა და გაძლიერების შესახებ“, როგორც ძირითადი საერთო მიზანი. ამას მოჰყვა ჩინეთის სურვილი, მონაწილეობა მიიღოს, საქართველოს ხანგრძლივ მცდელობებში, ანაკლიაში შავი ზღვის სანაპიროზე კომერციული პორტის დაარსების საქმეში.²

ჩინეთ-საქართველოს შორის გააქტიურებულმა ურთიერთობამ, ორაზროვანი დამოკიდებულება გააჩინა ადგილობრივ ოპოზიციურ ძალებსა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებში. ისინი აქტიურად მსჯელობენ ჩინეთ-საქართველოს მჭიდრო ურთიერთობის უარყოფით მხარეებზე,³ რაც უმეტეს შემთხვევაში, დაკავშირებულია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღიარების პრობლემათა და ქვეყნის ევროატლანტიკურ პერსპექტივასთან. თუმცა, ისიც ფაქტია, რომ საქართველოს ინტერესი ჩინეთთან კავშირების დამყარების შესახებ, ამ ეტაპზე, არ არის ყურადღების ეპიცენტრში ევროკავშირის ლიდერების მხრიდან. როგორც ზემოთ ითქვა, საქართველომ ევროკავშირის კანდიდატის სტატუსი, 2023 წლის ბოლოს მოიპოვა და ევროკავშირის ანგარიში, რომელშიც გარკვეულწილად, საქართველო-რუსეთის ურთიერთობებიც იყო მიმოხილული, არ აკრიტიკებდა საქართველოს ურთიერთობას ჩინეთთან.

ჩინეთ-საქართველოს ურთიერთობის საკითხის მნიშვნელობა, საინტერესოა გლობალურ ჭრილშიც, რადგან დღევანდელ საერთაშორისო ვითარებაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება აშშ-სა და ჩინეთის, როგორც ჰეგემონის და აღმასვლის გზაზე მდგომი მთავარი სახელმწიფოს ურთიერთობებს. იდეოლოგიური თუ გეოპოლიტიკური უთანხმოების ფონზე განვითარებულ ურთიერთობებს, საყურადღებო გავლენის მოხდენა შეუძლია მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებზე. სახელმწიფოთა კომპლექსურ ურთიერთობებში ისტორიის მანძილზე ვლინდებოდა რიგი დაპირისპირებების და თანამშრომლობის ასპექტები. თუმცა, ყოველთვის მათი ურთიერთობების გარემო კონკურენტულობით ხასიათდებოდა. ამერიკისთვის საფრთხედ აღიქმება ჩინეთის პრეტენზია გახდეს ყველაზე ძლიერი სახელმწიფო. საფრთხის შემცველია ჩინეთის სამხედრო პოტენციალის ზრდა, აღმოსავლეთში პოზიციების გამყარება და მსოფლიოში პირველი მზარდი ეკონომიკა. არსებობს მოლოდინები რომ ჩინეთსა და შეერთებულ შტატებს შორის მასშტაბური ფორმით ძალთა დაბალანსება ან კონკურენცია მოხდება ეკონომიკურ ასპარეზზე და ნაკლებ სავარაუდოა, დიდი სამხედრო დაპირისპირება. მსოფლიოს ახალი შესაძლებლობა დაუბრუნდეს ბიპოლარობას, პოლიტიკური რეალიზმის თეორიტიკოსთა რწმენით, რომელიც „ცივი ომის“ მიერ მოტანილ ისტორიულ გამოცდილებასაც ეყრდნობა, უფრო მშვიდობიანი იქნება, ვიდრე მრავალპოლარული საერთაშორისო წესრიგის შემთხვევაში.⁴

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, საქართველო – დიდი ხნის განმავლობაში მტკიცე დასავლური ორიენტაციის ქვეყანა, სწრაფად ავითარებს, მულტივექტორულ საგარეო პოლიტიკას, რომელიც აღინიშნება არა მხოლოდ ჩინეთთან თანამშრომლობით, ან რუსეთთან «ბალანსირების» პოლიტიკით, არამედ უფრო მცირე მოვლენებითაც, როგორცაა თურქეთთან უსაფრთხოების თანამშრომლობის გაზრდა.

¹ იხ. საქსტატი, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, <https://www.geostat.ge/ka/single-news/3188/sakartvelos-sagareo-vachroba>

² იხ. კასტელო, 2024: <https://www.caspianpolicy.org/research/south-caucasus/georgia-is-improving-relations-with-china-can-it-still-balance-with-europe>

³ იხ. ხიდაშელი, 2023: <https://www.freiheit.org/south-caucasus/devil-details>

ავდალიანი, 2023: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/whats-behind-chinas-strategic-partnership-with-georgia?lang=en>

⁴ Tcheishvili T., Prospects for the return of the bipolar system, on the example of US-China relations, Current challenges of modern science, №7 (73), 2022, p. 39-41

ფაქტია, რომ ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მოვლენა, პოლიტიკური მოცემულობა და მოლოდინები, აჩენს დიდ გამოწვევას წარმოადგენს საქართველოსთვის. ერთი მხრივ, ჩრდილოელი მეზობლის ვერ უგულვებელსაყოფი ფაქტორი და მეორე მხრივ, ახალი შესაძლებლობები, საინტერესო და ამავდროულად, რთულ პოლიტიკურ კონფიგურაციას ქმნის საქართველოს წინაშე. თუმცა, ერთი რამ ცხადია, რომ ქართული სახელმწიფოს, მრავალწლიანი პოლიტიკური პერიფერიულობის ეპოქა, შესაძლოა რეგიონული მასშტაბის ცენტრალურობითაც შეიცვალოს, რაზეც მეტყველებს, ევროპისა და აზიის მცდელობა, რუსეთის ტერიტორიის გვერდის ავლით ახალი სავაჭრო გზების აგებისა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რონდელი ალექსანდრე, საერთაშორისო ურთიერთობები, თბ., 2006
2. Tcheishvili Tamta, Prospects for the return of the bipolar system, on the example of US-China relations, current challenges of modern science, №7 (73), 2022, 39-41
3. ავდალიანი, 2023: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/whats-behind-chinas-strategic-partnership-with-georgia?lang=en>
4. კასტელი, 2024: <https://www.caspianpolicy.org/research/south-caucasus/georgia-is-improving-relations-with-china-can-it-still-balance-with-europe>
5. ხიდაშელი, 2023: <https://www.freiheit.org/south-caucasus/devil-details>
6. ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია, <https://mfa.gov.ge/national-security-concept>
7. 2019-2022 წლების საქართველოს საგარეო პოლიტიკის სტრატეგია, <https://mfa.gov.ge/Foreign-Policy-Strategy>
8. საქსტატი, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, <https://www.geostat.ge/ka/single-news/3188/sakartvelos-sagareo-vachroba>

Tamta Tcheishvili

*Doctor of History, Assistant Professor
Akaki Tsereteli State University*

GEORGIA'S FOREIGN-POLITICAL VECTORS AND THE POLITICAL EFFECT OF ECONOMIC RAPPROCHEMENT WITH CHINA

Annotation

One of the important prerequisites for the existence of any sovereign state is the development and implementation of the relevant foreign policy direction. For Georgia, as a small and also a country with a burdensome geopolitical location, it is vital to define effective and targeted foreign policy vectors. The country, which is facing domestic as well as regional challenges, has an indispensable need to administer a well organized foreign policy. It has become a constitutional obligation of Georgia, by the constitutional bodies, to take all measures to ensure full integration of the country into the European Union and the Euro-Atlantic Treaty Organization. At the same time, Georgia-China relations have significantly changed and are characterized by a trend of close economic rapprochement, which was crowned by the signing of a bilateral strategic partnership agreement last year. On the one hand, the drive towards Euro-Atlantic structures and on the other hand, the strategic partnership with China, one of the main actors of global priorities and threats, named in the US national security strategy, create a multifaceted picture of the foreign-political vectors of the Georgian state.

Keyword: Georgia, China, USA, European Union, Economic Partnership, Political Effect

The foreign policy of the country represents the general goals of the state, which guide the activities and relations of one state in relation to other states. The development of foreign policy is influenced by domestic political relations of the same country, key issues of national interests and national security. Also, the political behaviour of other states or specific geopolitical plans.

As a small country, the foreign policy of Georgia, historically, has always been directed through political manoeuvring to save itself. *“For small, weak countries, in contrast to strong countries, the international reality has always created more dangers; The weak almost always had fewer choices than the strong. From a military-political point of view, weak countries are usually «slaves» to their geopolitical location – some may be lucky, while others are neighbors of a strong country, and its location is of geopolitical or strategic importance”.*¹

Today, Georgia stands at the crossroads of historical opportunities. The large-scale geopolitical crises that surround the Georgian state. The major challenges for the country are: the Armenia-Azerbaijan conflict, the conflict between Russia and the West, which has transformed into a Russian-Ukrainian war, Russia's foreign policy, through which it tries to gain exclusive influence in the region, Turkey's active work to increase its regional role, the ongoing conflict in the Middle East and Iran's domestic problems, in general, create a new geopolitical reality for Georgia, and if we also take into account the growing interest of the West in the Black Sea region and China's intensified attention in relation to the same region, there is a feeling that new geostrategic contours are emerging for the Georgian state.

In the changing security environment, among the challenges facing Georgia, the most acute is the occupation of Georgian territories by the Russian Federation and the risk of new military aggression from

¹ Rondeli, *International Relations.*, 2006, p. 128

the Russian Federation¹, which, in turn, contains the biggest obstacle to successful multilateral diplomacy with various actors of the world political system, because the mentioned threat hangs over Georgia like a sword of Damocles.

Georgia's undoubted success is the agreement on association with the European Union, which aims at political association with the European Union and gradual economic integration. However, the political narrative that Russia, as can be seen from the positions officially announced by its government, will not allow (at least it will try as much as possible) in the region of its interest, if not the tendency to expand the North Atlantic Organization, is significant, but, as the Russian-Ukrainian conflict shows, it is not friendly towards the European Union either.

Against the background of this task, Georgia's foreign policy, through «balancing», tries to avoid new threats, which implies Russia's «non-irritating» policy, and at the same time, conduct effective diplomacy both with the West and, already, with the East. Moreover, in the strategic plan of foreign policy, the country has declared European and Euro-Atlantic integration, joining the European Union and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) as official goals.²

Recently, with positive dynamics, the relationship between Georgia and China has significantly changed, and last year, the sides of Georgia and China published a joint statement on bilateral strategic partnership, that was followed this year by the agreements on free trade and visa-free travel, which in turn opens a new economic and possibly political window for the Georgian state.

Diplomatic relations between the People's Republic of China and Georgia were established as early as June 9, 1992, and since then, the bilateral relationship has been gradually advancing, mainly focused on economic cooperation. By 2017, China became the fourth largest trade partner of Georgia, and according to the data of January-May 2024, it retains the named place.³ Last year, China considered Georgia as a crucial country for the Middle Corridor. At the beginning of 2023, the Chinese ambassador in Tbilisi publicly supported the construction of the transit road and said that Chinese companies are ready to participate in the implementation of the project. At the end of the same year, China and Georgia issued a joint statement mentioning the «development and strengthening of the Middle Corridor» as a major common goal. This was followed by China's willingness to participate in Georgia's long-standing efforts to establish a commercial port at Anaklia on the Black Sea coast.⁴

The intensified relations between China and Georgia have created an ambiguous attitude among the local opposition forces and civil society representatives. They actively discuss the negative sides of China-Georgia close relations,⁵ which in most cases is related to the problem of recognizing the territorial integrity of Georgia and the country's Euro-Atlantic perspective. However, it is also a fact that, at this stage, Georgia's interest in establishing ties with China is not in the epicenter of attention from the EU leaders. As mentioned above, Georgia won the EU candidate status at the end of 2023, and the EU report, which to some extent reviewed Georgia-Russia relations, did not criticize Georgia's relations with China.

The importance of the issue of China-Georgia relations is also interesting from a global point of view, because in today's international situation, the relations between the USA and China, as the hegemon and the main state on the way to the rise, are of great importance. Relations developed against the background of ideological or geopolitical disagreements can have a significant impact on current processes in the world. In the complex relations of states throughout history, a number of confrontations and aspects of cooperation were manifested. However, the environment of their relations was always competitive.

¹ See: National Security Concept, <https://mfa.gov.ge/national-security-concept>

² See: Foreign Policy Strategy of Georgia for 2019-2022, <https://mfa.gov.ge/Foreign-Policy-Strategy>

³ See: Geostat, Foreign Trade of Georgia, <https://www.geostat.ge/ka/single-news/3188/sakartvelos-sagareo-vachroba>

⁴ See: Castello, 2024: <https://www.caspianpolicy.org/research/south-caucasus/georgia-is-improving-relations-with-china-can-it-still-balance-with-europe>

⁵ See: Khidasheli, 2023: <https://www.freiheit.org/south-caucasus/devil-details>

Avdaliani, 2023: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/whats-behind-chinas-strategic-partnership-with-georgia?lang=en>

China's claim to become the most powerful state is perceived as a threat to America. China's growing military potential, strengthening its position in the East and the world's first growing economy are at stake. There are expectations that there will be a large-scale balancing or competition of power between China and the United States in the economic arena, and a major military confrontation is unlikely. A new possibility for the world to return to bipolarity, according to the theorists of political realism, which is also based on the historical experience brought by the «Cold War», will be more peaceful than in the case of a multipolar international order.¹

In conclusion, we can say that Georgia – a country with a strong Western orientation for a long time – is rapidly developing a multi-vector foreign policy, marked not only by cooperation with China, or «balancing» policy with Russia, but also by smaller developments, such as increased security cooperation with Turkey.

It is a fact that all the above-mentioned events, political conditions and expectations pose a great challenge for Georgia. On the one hand, the inability of the northern neighbor and on the other hand, new opportunities create an interesting and at the same time difficult political configuration for Georgia. However, one thing is clear, that the era of long-term political peripherality of the Georgian state may be replaced by the centrality of the regional scale, as evidenced by the attempt of Europe and Asia to build new trade routes bypassing the territory of Russia.

References

1. Rondeli Alexandre, *International Relations*, Tbilisi, 2006
2. Tcheishvili Tamta, *Prospects for the Return of the Bipolar System, on the Example of US-China Relations, Current Challenges of Modern Science*, №7 (73), 2022, 39-41
3. Avdaliani, 2023: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/whats-behind-chinas-strategic-partnership-with-georgia?lang=en>
4. Castello, 2024: <https://www.caspianpolicy.org/research/south-caucasus/georgia-is-improving-relations-with-china-can-it-still-balance-with-europe>
5. Khidasheli, 2023: <https://www.freiheit.org/south-caucasus/devil-details>
6. National Security Concept, <https://mfa.gov.ge/national-security-concept>
7. Foreign Policy Strategy of Georgia for 2019-2022, <https://mfa.gov.ge/Foreign-Policy-Strategy>
8. Geostat, Foreign Trade of Georgia, <https://www.geostat.ge/ka/single-news/3188/sakartvelos-sagareo-vachroba>

¹Tcheishvili T., *Prospects for the return of the bipolar system, on the example of US-China relations, Current challenges of modern science*, №7 (73), 2022, p. 39-41

ნანა ცინისთავი

ისტორიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
აფილირებული ასოცირებული პროფესორი

თამარ კოპალეიშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის ასისტენტი,
ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

იეზუიტების ორდენი და ეკონომიკა

ანოტაცია

ქრისტიანობის გავრცელების ისტორიაში ერთ-ერთ ყველაზე უცნაურ ექსპერიმენტად კოლონიალიზმის პერიოდში იეზუიტების ორდენის მიერ ინდიელების „დასაცავად“ შექმნილი დასახლებები, ე.წ. რედუქციები შეიძლება დასახელდეს. ხშირად მას იეზუიტების სახელმწიფოდაც მოიხსენიებენ, რომელიც 30 მსხვილ დასახლებას აერთიანებდა დღევანდელი პარაგვაის, ურუგვაისა და არგენტინის ტერიტორიებზე. რეგიონის განვითარების პერიოდში აქ დაახლოებით 140 000 ადამიანი ცხოვრობდა. მოგვიანებით, დასახლებები ჩნდება პერუში და ბოლივიის ტერიტორიაზე. 1767 წელს 70 ასეთი დასახლება იყო და მათში 200 000 ადამიანი ცხოვრობდა, ამავე წელს განდევნეს იეზუიტები და რედუქციამ თავისი არსებობა შეწყვიტა.

საკვანძო სიტყვები: კათოლიკები, იეზუიტები, ორდენი, რედუქცია, ლათინური ამერიკა, პარაგვაი, ინდიელები.

იეზუიტების ორდენი და ეკონომიკა

დღეისათვის იეზუიტების ორდენის ეს ექსპერიმენტი კვლავაც დისკუსიისა და კამათის საგანია. ზოგიერთ ფრანგ ფილოსოფოსში ის აღტაცებას იწვევდა, რადგან იეზუიტების ამ იდეაში ესპანელი კოლონიზატორების პოლიტიკასთან შედარებით ჰუმანურობის გამარჯვებას ხედავდნენ. მონტესკიე წერდა, რომ ეს კონტინენტზე რელიგიისა და ადამიანურობის კავშირის განვითარების პირველი მცდელობა იყო. ვოლტერი იეზუიტების სახელმწიფოს დაპყრობილ მიწებზე დატრიალებული საშინელებების გამოსყიდვის მცდელობად აფასებდა. თუმცა სოციოლოგი პაულ ლეფევრე ამ მოვლენას ისტორიაში უარყოფითად ახასიათებდა. ლეფევრე საუბრობდა იეზუიტების სახელმწიფოს წყობაზე, სადაც ნიჭიერად და მოგებაზე ორიენტირებულმა მორჩილებამ მონობა ჩაანაცვლა. ინგლისელი იეზუიტი ფილიპ კარამანი, თავის ნაშრომში, „დაკარგული სამოთხე“, ასკვნიდა, რომ სოციალური და პოლიტიკური თვისებებით ეს მოვლენა შეიძლებოდა დემოკრატიის ერთგვარი წინასახე ყოფილიყო. ადგილობრივ მკვიდრთა უკეთესი ყოფისათვის იგი წარმატებულად რომ დასრულებულიყო, სამხრეთ ამერიკა ასე წლით წინ იქნებოდა მსოფლიოს ისტორიულ ფერხულში.

დასახლებების მთავარი იდეა მისიონერების ხელმძღვანელობით ადგილობრივ მცხოვრებთა გეგმიურად გაქრისტიანებასა და მათში ცივილიზაციის შეტანაში მდგომარეობდა. ინდიელები, რომლებიც მომთაბარედ ან ნახევრად მომთაბარედ ცხოვრობდნენ, უნდა შემოეკრიბათ (*reduci* – თავმოყრა, აქედან სახელი რედუქცია) და ეკლესიის დოგმებით და „მოქალაქეობრივი“ ნორმების მიხედვით აღეზარდათ. ეს იმავდროულად ინდიელებისათვის წარსული წესებისა და ცხოვრების ფორმებზე უარსაც გულისხმობდა. კონტინენტზე გვიან ჩამოსვლის გამო, იეზუიტები

ყველაზე ნაკლებად იყვნენ შესისხლხორცებულნი კოლონიალურ სისტემასა და კოლონიალურ ეკლესიასთან, რაც რელიუციებს სამეფო ოჯახის გავლენისაგან ამორებდა და მეტ პოლიტიკურ და ადმინისტრაციულ თავისუფლებას სძენდა. დღევანდელ პარაგვაიში (ადრე გუარანის რეგიონი) დღემდე შემონახულია, თუ როგორი იყო იეზუიტების მიერ შექმნილი დასახლებები. ეს არის კარგად დაგეგმარებული ქალაქი, რომლის ცენტრს უმნიშვნელოვანესი ნაგებობებით დამშვენებული მოედანი ქმნიდა: ეკლესია, სასულიერო პირის სახლი, სახელოსნოები, მაღაზია, სასაფლაო, საავადმყოფო და ქვრივების სახლი. მის გარშემო კი სიმეტრიულად იყო განლაგებული ინდიელების საცხოვრებლები. რაც შეეხება წესრიგს, მმართველობას სრულად ინაწილებდა ევროპელი მისიონერების მცირე ჯგუფი, როგორც სასულიერო, ისე საერო პირები. ეკონომიკური საქმიანობა მოიცავდა ადგილობრივ მკვიდრთა ტრადიციას და ერთობლივი მუშაობის მოთხოვნას, საერთო ქონებას და გულუხვ მასპინძლობას. მიღებული შემოსავალი ხელმძღვანელების მიერ სოციალური ზრუნვისათვის ნაწილდებოდა. რელიუციებში იწარმოებოდა ხორცი, ბამბა, ქსოვილები და ა.შ. ამისათვის გამოყოფილი იყო კვირაში ორი სამუშაო დღე, ხოლო პირადი ფინანსების გამომუშავებისა და ოჯახის შესანახად – ოთხი დღე. მისიონერების დახმარებით ადგილობრივმა მოსახლეობამ მინდვრის პრიმიტიული დამუშავება ტექნოლოგიურად გააუმჯობესა, ასევე შეისწავლა ხელოსნობა და მშენებლობის ტექნიკა.

რაც შეეხება რელიუციებში რელიგიურ ცხოვრებას, ღვთისმსახურებას თან ახლდა მუსიკალური ორკესტრი და მგალობელთა გუნდი, ასევე რელიგიური ცეკვა, რომელიც შეიცავდა რელიგიურ პროცესიას, ხოლო ეკლესია ადგილობრივი კულტურისათვის დამახასიათებელი ფორმებით იყო მოკაზმული. ადგილობრივ ენას უფრთხილდებოდნენ, განავითარეს გუარანიტული ანბანი, ასევე შექმნეს ლექსიკონი და გრამატიკა, რომლის წიგნებიც ნაწილობრივ რელიუციებში იბეჭდებოდა. კრიტიკის მიუხედავად, ეს იყო ეკლესიისა და ადგილობრივ მკვიდრთა ერთგვარი შეხამება, გუარანიტულ-ქრისტიანული სინთეზის მცდელობა და კოლონიალური სამყაროსაგან გამოყოფა.

იესოს საზოგადოება ანუ იეზუიტების ორდენი დიდი ხანია იპყრობს კაცობრიობის ყურადღებას თავისი საქმიანობითა და მოღვაწეობით საერთაშორისო ასპარეზზე. ძალიან ბევრი საიდუმლო და დაფარული ამბავი და ფაქტი უკავშირდება ამ ორგანიზაციის სახელს. ერთი რამ კი ცხადია, დღესაც არ წყდება ინტერესი იეზუიტებთან მიმართებაში და ბევრი საინტერესო ისტორია არის დღემდე გაუხსნელი პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ რელიგიურ ჭრილში. ამიტომ მიზნად დავისახეთ, მოგვეძიებინა ინფორმაცია ამ ორდენისა და ეკონომიკას შორის კავშირზე. ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება ამ თვალსაზრისით გარკვეული ინფორმაციისა და ფაქტების შეგროვება.

ახალი დროება ანუ „მოდერნის ხანა“ კაცობრიობის ისტორიაში არის კაპიტალიზმის ეპოქის დასაწყისი. მის საწყის წერტილად ისტორიკოსების უმრავლესობა მიიჩნევს ამერიკის აღმოჩენას და ფასების რევილუციას ევროპაში. ახალი დროება იყო დიდი ცვლილებების ეტაპი ცხოვრების ყველა სფეროში. ისტორიაში ამ ხანას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ბევრი ისტორიკოსი მას «დიადი გარღვევის ჟამს» უწოდებს. სწორედ ამ ეტაპზე ჩაეყარა საფუძველი წარმოების კაპიტალიზმურ წესს. იმ პერიოდში მნიშვნელოვნად გაიზარდა საწარმოო ძალების განვითარების დონე, შეიცვალა წარმოების ორგანიზების ფორმები; ტექნიკური ინოვაციების დანერგვის წყალობით გაიზარდა შრომის პროდუქტიულობა და ეკონომიკური განვითარების ტემპი დაჩქარდა. დიდმა გეოგრაფიულმა აღმოჩენებმა გააფართოვა ევროპელების ჰორიზონტი. სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებამ გააღრმავა ეროვნული, პან-ევროპული და მსოფლიო ბაზრების ფორმირების პროცესი. XVI-XVII სს. ევროპა გახდა პირველი ადრეული რევოლუციების სამშობლო. ესაა მოკლე აღწერა ახალი პერიოდის პოლიტიკური და ეკონომიკური მიმოხილვისა.

ახალი ეპოქის დროს მნიშვნელოვანი ხარისხობრივი ცვლილებები მოხდა პლანეტის აღმოსავლეთ ნახევარსფეროს, შემდეგ კი მთელი მსოფლიოს ხალხების ცხოვრებაში. ეს განპირობებული იყო ტრადიციული მეურნეობიდან ინდუსტრიულზე გადასვლით, რასაც მოდერნიზაციას უწოდებენ. ახალმა დროებამ მრავალ ქვეყანაში გამოიწვია პოლიტიკური სისტემის ცვლილება. ვაჭრობის სწრაფმა განვითარებამ, საბანკო საქმიანობის გაჩენამ, მანუფაქტურული წარმოების დაწყებამ ჩამოაყალიბა ახალი კლასი- ბურჟუაზია, რომელიც იწყებს მნიშვნელოვანი როლის თამაშს. ყოველივე ამან ბევრგან გამოიწვია დემოკრატიული რევოლუციები (ინგლისის, საფრანგე-

თის), რამაც თავის მხრივ განაპირობა ევროპული საზოგადოების პოლიტიკურ ორგანიზაციაში ბურჟუაზიის, როგორც მმართველი კლასის, ჩამოყალიბება.

პირველი კოლონიური იმპერიების შექმნა სწორედ ახალ დროებაში დაიწყო. პირველად ესპანეთის ძლევამოსილი კოლონიური იმპერია შეიქმნა. ესპანეთმა ყველა ის მიწა, რომელიც აღმოაჩინა ახალ სამყაროში, გამოაცხადა მის ნავიგატორებად, მის საკუთრებად. პირველად ესპანური კოლონია დაარსდა ესპანიოლაში (თანამედროვე ჰაიტი); შემდეგ კუბა, იამაიკა და „დასავლეთ ინდოეთის“ სხვა კუნძულები შემოიერთა. XVI საუკუნის დასაწყისში ესპანელებმა დაიწყეს ახალ კონტინენტზე შესვლა. მრავალი საუკუნის განმავლობაში იქ არსებობდა მალაღანვიტარებული ცივილიზაციები: ინკა (პერუში), მაია და აცტეკები (ახლანდელ მექსიკაში). დაპყრობილი სახელმწიფოების ნანგრევებზე შეიქმნა ახალი ესპანეთისა და პერუს კოლონიები.

პორტუგალიელები თავიანთი იმპერიის ასაშენებლად გარკვეულწილად განსხვავებულ მეთოდებს იყენებდნენ. პირველად დაიმკვიდრეს თავი „დასავლეთ ინდოეთის“ სანაპიროზე აშენებულ სიმაგრეებში, სწრაფად დაიწყეს თავიანთი დომინირების გავრცელება სამხრეთ აზიაში. პორტუგალიელები მიჰყვებოდნენ დადგენილ სავაჭრო გზებს მსოფლიოს ამ ნაწილში, ცდილობდნენ დაემყარებინათ კონტროლი მათ საკვანძო პუნქტებზე. დასაწყისისთვის, მათ დაიპყრეს ინდოეთის დასავლეთით მდებარე პორტები, რომლებითაც ხდებოდა არაბულ სახელმწიფოებთან და სპარსეთთან ვაჭრობა, ხოლო 1511 წელს მათ დაიკავეს მალაკა, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის უდიდესი პორტი, რომელიც მდებარეობს ყველაზე მნიშვნელოვანი გზების გზაჯვარედინზე. სავაჭრო გზები აზიის სანაპიროებთან-„სანელებლების კუნძულები“ ყველაზე ძვირფას მენაქნად იქცა. 1517 წელს პორტუგალიელებმა დაამყარეს სავაჭრო ურთიერთობა ჩინეთთან, 1542 წელს იაპონიასთან. 1557 წელს მათ დააარსეს მაკაო, პირველი ევროპული კოლონია ჩინეთში. შორეული აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან ევროპაში მიიტანეს ისეთი ძვირფასი საქონელი, როგორცაა ჩაი, აბრეშუმი, ფაიფური.

პორტუგალიელები ქმნიდნენ კოლონიალურ იმპერიას, რომელიც განსხვავდებოდა ესპანურისგან. ესპანეთი ცდილობდა უშუალოდ დაეპყრო უზარმაზარი განუვითარებელი ტერიტორიები, სადაც მოაწყო ძვირფასი ლითონების მოპოვება და შექმნა პლანტაციები – დიდი სასოფლო-სამეურნეო მეურნეობები, რომლებშიც მოჰყავდათ ჩაი, შაქრის ლერწამი, ბამბა და სხვა კულტურები. დიდი კოლონიების ნაცვლად, პორტუგალიელებმა შექმნეს ციხესიმაგრეების ქსელი, ცდილობდნენ თავიანთი კონტროლის ქვეშ მოექციათ აღმოსავლეთ ინდოეთის უმდიდრესი ვაჭრობა. ესპანეთის ტერიტორიული იმპერიისგან განსხვავებით, პორტუგალიამ შექმნა მსოფლიოში პირველი გლობალური, ანუ მსოფლიო მასშტაბის სავაჭრო იმპერია. 1580 წელს, როდესაც პორტუგალია ესპანეთმა დაიპყრო, ჩამოყალიბდა გიგანტური კოლონიური იმპერია, რომელიც გაგრძელდა 1640 წლამდე.¹

ამ ყველაფერს დაემატა კათოლიკური ეკლესიის სქიზმა, რეფორმაცია და კონტრრეფორმაცია. სწორედ ამ უკანასკნელს უკავშირდება იეზუიტების, ანუ იესოს საზოგადოების გამოჩენა რელიგიურ და პოლიტიკურ ავანსცენაზე, რამაც დიდი ძვრები და ცვლილებები მოუტანა პროტესტანტობას და მაშინდელი მსოფლიოს ბევრ სახელმწიფოს. იეზუიტების ორდენი (ოფიციალურად იესოს საზოგადოება) დააარსა 1536 წელს პარიზში ესპანელმა ფანატიკოსმა იგნაციუს ლოიოლამ, რომელმაც, განმანათლებელ დენი დიდროს თქმით, ახალგაზრდობა სამხედრო ხელობასა და სასიყვარულო სიამოვნებებს მიუძღვნა. 1540 წელს ორდენი დააკანონა პაპმა პავლე III-მ. ორდენი შეიქმნა სამხედრო მოდელზე. მისი წევრები თავს ჯარისკაცებად თვლიდნენ, ქრისტეს ლაშქრად, ხოლო მათ ორგანიზაციას – ლაშქარს უწოდებდნენ. რკინის დისციპლინა და ზემდგომების აბსოლუტური მორჩილება იეზუიტების უმაღლეს ღირსებად ითვლებოდა. სხვა სამონასტრო ორდენებისგან განსხვავებით, იეზუიტი არ იყო შებოჭილი მკაცრი სამონასტრო წესებით.

ესპანურ ამერიკაში იეზუიტების ყველაზე დიდი საკუთრება იყო პარაგვაის შემცირება-რედუქცია. იეზუიტები მოვიდნენ პარაგვაიში XVII საუკუნის დასაწყისში. ამ მხარეში არ იყო ძვირფასი ქვები, არ არსებობდა ინდიელთა განვითარებული საზოგადოებები. აქ ესპანელებს დახვდათ ხელსაყრელი კლიმატი, ნაყოფიერი მიწა, რომელიც საშუალებას აძლევდა წელიწადში ორი მოსავლის მიღებას ინდიელთა მოსახლეობის დიდი მასების- მშვიდობისმოყვარე გუარანის ტომე-

ბის მუშაობის ხარჯზე. მათი წყალობით ეს ტერიტორია ძალიან პერსპექტიული გახდა სოფლის მეურნეობის, განსაკუთრებით, მესაქონლეობის განვითარებისთვის. იეზუიტებს იზიდავდა ის ფაქტიც, რომ აქ ესპანელი ჩამოსახლებული ცოტა იყო და ტერიტორია დიდი კოლონიური ცენტრებისგან იყო მოშორებული. პარაგვაის გარდა, იეზუიტებს ასევე ჰქონდათ მექსიკის და პერუს პროვინციები კოლონიალურ ამერიკაში, ცენტრით ასუნსიონში, რომლის გავლენა ვრცელდებოდა დღევანდელ არგენტინაზე, პარაგვაიზე, ურუგვაიზე და მალაქაშიანი პერუს (ბოლივია) და სამხრეთ ბრაზილიის მიმდებარე სასაზღვრო ზონებზე.

იეზუიტებმა შექმნეს პირველი შემცირების-რედუქციის დასახლებები ქალაქ გუაირას მიდამოში. მე-18 საუკუნეში, იეზუიტების პარაგვაის მისიებს ჰქონდათ 30 შემცირება-რედუქცია მდინარეების- პარანასა და პარაგვაის ზემო და შუა დინებაში, 25-ე და 32-ე სამხრეთ მერიდიანებს შორის. პარაგვაის, ბრაზილიისა და არგენტინის ამჟამინდელი რესპუბლიკების შეერთებაზე 8 შემცირება-რედუქცია დაფიქსირდა (დღევანდელ პარაგვაიში), 15 – არგენტინაში, 7 – ბრაზილიაში (რიო გრანდე-დუ სულის ამჟამინდელი შტატის ტერიტორიაზე). ყველაზე დიდი შემცირება – იაპუში – დაახლოებით 8 ათასი მოსახლე იყო, ყველაზე პატარაში – 250 და, საშუალოდ, დაახლოებით 3 ათასი ადამიანი ცხოვრობდა შემცირებაში. ამჟამად ამ ტერიტორიებს პარაგვაიში უწოდებენ მისიონესის ოლქს, არგენტინაში – მისიონესის ეროვნულ ტერიტორიას, ბრაზილიაში – მისიის ოლქს.

1611 წლის ოქტომბერში იეზუიტებმა ესპანეთის გვირგვინისაგან მიიღეს პარაგვაიში მისიების დაარსების მონოპოლიური უფლება და მათ მიერ ქრისტიანობაზე მოქცეული ინდიელები 10 წლით გათავისუფლდნენ ესპანეთის გვირგვინისთვის გადასახადების გადახდისგან. ესპანეთის ხელისუფლებამ ეს ნაბიჯი გადადგა სხვადასხვა მიზეზის გამო: პირველ რიგში, ტერიტორია იყო ძნელად მისადგომი და ღარიბი მინერალებით; მეორეც, დასახლებული იყო თავისუფლებისმოყვარე ტომებით, რომელთა დაპყრობას დიდი სახსრები და ძალისხმევა დასჭირდებოდა კოლონიური ხელისუფლების მხრიდან; მესამე-ტერიტორია, რომელზეც იეზუიტები დასახლდნენ, ესაზღვრებოდა ბრაზილიას, რომელიც იმ დროს იყო (1580 წელს პორტუგალიის ესპანეთთან შეერთების წყალობით) ესპანეთის გავლენის ორბიტაზე. ამიტომ პორტუგალიელებმა წინააღმდეგობა არ გაუწიეს იეზუიტების წინსვლას.

იეზუიტები პარაგვაიში ქმნიან უნიკალურ თეოკრატიულ-პატრიარქალურ სამეფოს (იეზუიტების შემცირება-რედუქცია – იეზუიტების ინდიელთა რეზერვაციები). მის საფუძველს წარმოადგენდა ადგილობრივი ინდიელების პრიმიტიული კომუნალური ტომობრივი გაერთიანება, ინკას იმპერიის ინსტიტუტები (ტაუანტინსიუი) და ქრისტიანული იდეები. ფაქტობრივად, იეზუიტებმა და ინდიელებმა შექმნეს პირველი სოციალისტური სახელმწიფო (ლოკალური სპეციფიკით). ეს იყო პირველი ფართომასშტაბიანი მცდელობა აეშენებინათ სამართლიანი საზოგადოება, რომელიც ეფუძნებოდა პირადი საკუთრების უარყოფას, საზოგადოებრივი სიკეთის პრიორიტეტს, კოლექტიური პრიორიტეტს ინდივიდთან მიმართებაში. იეზუიტმა მამებმა ძალიან კარგად შეისწავლეს ინკების იმპერიაში მმართველობის გამოცდილება და შემოქმედებითად განავითარეს.²

იეზუიტებს უზარმაზარი ძალა ჰქონდათ, ეს პროვინცია რესპუბლიკას ჰგავდა და ამან გამოიწვია კოლონისტების უკმაყოფილება. ისინი ამბობენ, რომ ამ ქვეყნის სტრუქტურა და ცხოვრების წესი ჰგავდა კომუნიზმს, ანუ კამპანელას და ტომას მორის უტოპიას. მათი აზრით, იეზუიტები აშენებდნენ ღვთის სამეფოს დედამიწაზე.

სოციალისტური ტიპის ეკონომიკა მუშაობდა, ეს იყო ძლიერი ექსპერიმენტი, რომელიც გაგრძელდა 100 წელზე მეტ ხანს. გაჩნდა მათი საკუთარი კულტურა და ეკონომიკა. ინდიელებს მოჰყავდათ სიმინდი, ბრინჯი, კაკაოს მარცვლები, ნადირობდნენ და თევზაობდნენ. ბერებმა მათ პირუტყვის მოშენება ასწავლეს. შრომის ყველა პროდუქტს საერთო ბელელებში აგროვებდნენ და შემდეგ საჭიროებების მიხედვით ანაწილებდნენ. ნამეტი საქონელი იყიდებოდა ან იცვლებოდა. საერთო სარგებლობის მიწის გარდა იყო კერძო სარგებლობის მიწაც, რომელიც ეკუთვნოდა არა თემს, არამედ კონკრეტულ ინდიელს. იეზუიტები არ იყვნენ დესპოტები, ამიტომ მათი მმართველობა პოპულარული იყო მოსახლეობაში.

პარაგვაის შემცირება-რედუქცია მოიცავდა თანამედროვე პარაგვაის, არგენტინისა და ბრაზილიის ტერიტორიებს. იეზუიტებმა შეძლეს ქრისტიანობის მიღება და ინდიელებში ქრისტიანული კულტურის განვითარება. ადგილობრივებმა ისწავლეს მიწის დამუშავება, დასახლდნენ და დაეუფლნენ ხელობას. ბერებმა მათ ასწავლეს იარაღების შექმნა, ააშენეს სახელოსნოები და ბაროკოს სამ რეზერვაციაში ინდიელები ქრისტიანულად მონათლეს და ცდილობდნენ გადაექციათ ისინი ბინადარი ცხოვრების წესის მქონე ადამიანებად, რომლებიც ეწეოდნენ პროდუქტიულ მიწათმოქმედებას – სოფლის მეურნეობასა და მესაქონლეობას, ასევე ხელოსნობასა და წარმოებას. 170 ათასზე მეტი ინდიელი იყო საკათედრო ტაძრებში გაწევრიანებული. ცივილიზებულმა ბერებმა მათ საკმაოდ მაღალი დონის სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგია განუვითარეს, ასწავლეს ხელობა, გადასცეს სულიერი კულტურის გარკვეული ელემენტები, შექმნეს გუნდები და ორკესტრები, დაამზადეს მუსიკალური ინსტრუმენტები. თითოეულ დასახლებაში, ინდიელ ლიდერებთან ერთად, ჰყავდა იეზუიტი მღვდელი და ვიკარი, რომლებიც ასრულებდნენ არა მხოლოდ სულიერ მოვალეობებს, არამედ ადგილობრივი ადმინისტრაციის ხელმძღვანელებიც იყვნენ. ინდიელები ერთად მუშაობდნენ, აგროვებდნენ თავიანთი შრომის მთელ ნაყოფს სპეციალურ მაღაზიებში, საიდანაც საკვებს ურიგებდნენ ყველას, ვისაც ეს სჭირდებოდა. ბერები არ იყვნენ ტირანები, მათ ძალით არ დააწესეს ესპანური ენა და ევროპული წეს-ჩვეულებები, ამიტომ ინდიელები მათ კარგად ეპყრობოდნენ. დასახლებები აყვავდა და „ქრისტიანული სოციალიზმი“ იყო ორგანიზაციის საკმაოდ ეფექტური ფორმა, რომელმაც ეკონომიკური წარმატება მოიტანა. იეზუიტებს ჰქონდათ მაღალი ავტონომია და პრაქტიკულად არ ექვემდებარებოდნენ კოლონიის სამოქალაქო ხელისუფლებას. საჭიროების შემთხვევაში. ინდიელთა დასახლებებმა შექმნეს მილიცია, რათა ებრძოლათ მონებით მოვაჭრეების და მათი ინდიელი დაქირავებულების თავდასხმების წინააღმდეგ. გარდა ამისა, იეზუიტების შემცირებას-რედუქციას უპირისპირდებოდნენ მეზობელი პორტუგალიის კოლონიები.

შემცირებას აკონტროლებდნენ კორეგიდორი და მისი მოადგილე (ესენი იყვნენ ინდიელები). გარდა ამისა, იყვნენ ცალკეული სამხედრო ლიდერები – კასიკები. ადმინისტრაციაში შედიოდნენ ალკალდები (მოსამართლეები) – მრჩევლები და აგუაცილები (პოლიცია). მდივნის (კლერკის) და სამეფო მედიის თანამდებობებსაც დიდ პატივს სცემდნენ. თითოეულ ქალაქს ჰყავდა კურატორი და მეუფე. ისინი იყვნენ ნამდვილი „აზრებისა და სულების მმართველები“.

იეზუიტებმა შექმნეს საკმაოდ სტაბილური სისტემა. 1639 წელს, როდესაც რედუციელი მოსახლეობის იძულებით დამონების პრაქტიკა ფართოდ გავრცელდა, ორმა იეზუიტმა ბერმა და კაციკმა იგნასიომ (უფროსი) შეიარაღეს ინდიელები და დაამარცხეს პორტუგალიელი მონათვაჭრების დიდი ჯგუფი სან პაულოდან. რეიდები შეწყდა, მაგრამ ესპანეთისა და პორტუგალიის საერო ხელისუფლება შეშფოთებული იყო ავტონომიური ტერიტორიების გაძლიერებით. სიტუაცია ესპანეთში პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა კრიზისმა გაართულა. 1750 წელს ესპანელებმა პორტუგალიას გადასცეს 7 კოლონია, იეზუიტები არ დამორჩილდნენ, რის შემდეგაც დაიწყო გუარანის ომი, რომელიც 4 წელი გაგრძელდა. გაიმარჯვა ესპანეთისა და პორტუგალიის «გუნდმა». იეზუიტები განდევნეს სამხრეთ ამერიკიდან, შემცირება დაეცა და ინდიელები დაუბრუნდნენ ტყის ცხოვრებას. ზოგიერთი დასახლება ჩვეულებრივ ქალაქად იქცა. ასე დასრულდა იეზუიტების ისტორია სამხრეთ ამერიკაში. მათ ჩაუნერგეს ცივილიზაცია 200 ათასზე მეტ ადამიანს, ასწავლეს წიგნიერება, სოფლის მეურნეობა და მედიცინა. რა თქმა უნდა, ისტორიამ და ძლიერმა ძალებმა გაანადგურეს მათი შრომა, მაგრამ სოციალური ექსპერიმენტების თვალსაზრისით, ეს იყო ძალიან საინტერესო და მოვლენებით სავსე ეპოქა. ორდენმა შეძლო დიდი სოციალური პროექტის განხორციელება. მე-18 საუკუნეში იეზუიტები კეთილგანწყობილნი დარჩნენ. საერო ხელისუფლება შეშფოთებული იყო ორდენის გაძლიერებით. იეზუიტები აკონტროლებდნენ 700 უნივერსიტეტს, 200 სემინარიას და ჰქონდათ 500-ზე მეტი წარმომადგენლობითი ოფისი. 1773 წელს რომის პაპმა გააუქმა ორდენი, მაგრამ მისი წარმომადგენლობა განაგრძობდა არსებობას იქ, სადაც ვატიკანის ხელი არ აღწევდა. აკრძალვის შემდეგ ევროპელებს კიდევ ერთი პრობლემა შეექმნათ – ვინ ასწავლიდა? დაახლოებით 250 ათასმა სტუდენტმა და სემინარიელმა ვერ გააგრძელა სწავლა იმის

გამო, რომ იეზუიტები იქ ადარ იყვნენ. წესრიგის აღდგენა მოუწიათ, რამაც გამოიწვია იეზუიტური საგანმანათლებლო დაწესებულებების ახალი ზრდა.

სამხრეთ ამერიკაში, სადაც ესპანელები და პორტუგალიელები არა მხოლოდ ვაჭრობდნენ, არამედ მართავდნენ, იეზუიტი მისიონერები განსხვავებულად მოქმედებდნენ. ორდენმა შექმნა იეზუიტური რედუქციები – მინი-სახელმწიფოები(შემცირებები), რომლებშიც მისიონერები იყვნენ მმართველები და ინდიელები – ქვეშევრდომები. ერთის მხრივ, ადგილობრივები იყენებდნენ როგორც იაფ მუშახელს პლანტაციებზე, მეორეს მხრივ, ისინი იღებდნენ კარგ საკვებს, უსაფრთხო ცხოვრებას მუდმივი ტომთაშორისი ომებისა და რაიმე სახის სამედიცინო დახმარების გარეშე. იეზუიტებს განსაკუთრებული უკმაყოფილება არ გამოუწვევიათ ინდიელებში, რადგან შემცირების პირობებში საცხოვრებელი პირობები შედარებით კარგი იყო და გარდა ამისა, მისიონერების ძალაუფლება, როგორც წესი, ეყრდნობოდა ადგილობრივი ლიდერების ძალას. ყველაზე ცნობილი იეზუიტური რედუქცია წარმოიშვა პარაგვაიში 1608 წელს. ორდენმა ჩაატარა რეალური სოციალისტური ექსპერიმენტი: დაგეგმილი ეკონომიკა, სამუშაო ადგილები ყველასთვის, საქონლის გადაწოდება ღარიბთა სასარგებლოდ. მაშინაც გამოვლინდა სოციალიზმის დადებითი და უარყოფითი მხარეები: სტაბილურობა, უმუშევრობა, შიმშილით არავინ კვდება, მაგრამ ამავე დროს ადგილობრივები მუშაობენ პირადი ინტერესის გარეშე, ყოველგვარი ინიციატივის გამოვლენის გარეშე.³

ბევრმა იცის, რომ ქრისტიანობა და სოციალიზმი ძალიან ახლოს არის სულიერი და იდეოლოგიური თვალსაზრისით. თუმცა, ცოტამ თუ იცის, რომ სწორედ იეზუიტმა ბერებმა შექმნეს თანამედროვე პარაგვაის (ლათინური ამერიკა) ტერიტორიაზე მსოფლიოში პირველი სახელმწიფო ფორმირება სოციალიზმის ნიშნებით და მარქსის მოძღვრების მოსვლამდე დიდი ხნით ადრე. მკვლევლობა სოციალისტური პარაგვაისა ერთ-ერთი ყველაზე ბნელი და სისხლიანი გვერდია ლათინური ამერიკის ისტორიაში.

ამკარაა, რომ ბერების დამოუკიდებლობამ გააღიზიანა პორტუგალიისა და ესპანეთის ხელისუფლება. მათ ჰქონდათ საკუთარი გეგმები ინდიელებთან და იეზუიტების მიერ დაკავებული ტერიტორიების მფლობელობასთან დაკავშირებით. 1750 წელს ესპანეთმა და პორტუგალიამ ხელი მოაწერეს მადრიდის ხელშეკრულებას. ამ შეთანხმებამ მოაგვარა ორი სახელმწიფოს საკუთრების საზღვრები სამხრეთ ამერიკაში, კერძოდ, დღევანდელი ბრაზილიის ტერიტორიაზე. ოთხწლიანი ომის შედეგად (1754-1758 წწ.) ესპანურ-პორტუგალიის გაერთიანებულმა ჯარებმა დაამარცხეს თეოკრატები. იეზუიტები განდევნეს ესპანეთის ყველა სამფლობელოდან სამხრეთ ამერიკაში და ინდიელებმა დაიწყეს თავიანთი ცხოვრების წინა წესის დაბრუნება.

1760-იან წლებში იეზუიტები განდევნეს მთელი მათი საკუთრებიდან. მათი მრავალრიცხოვანი და აყვავებული დასახლებები განადგურდა. ბევრი ინდიელი დაუბრუნდა თავის წინა ცხოვრების წესს, დამორდა ევროპელებს და ტყეებს შეაფარა თავი.

თუმცა, იეზუიტების სოციალისტური იდეები არ დავიწყებიათ. ორმოცდაათი წლის შემდეგ ესპანეთის კოლონიური იმპერია დაინგრა. 1811 წელს პარაგვაიმ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ქვეყანას ხელმძღვანელობდა ადვოკატი ხოსე ფრანსია, რომელიც მართავდა 1840 წლამდე. ქვეყანამ გამოაცხადა აუტარკიის პოლიტიკა (ფოკუსირება საკუთარ რესურსებზე, რათა მინიმალური ყოფილიყო დამოკიდებულება გარე ეკონომიკურ ფაქტორებზე), განხორციელდა სამონასტრო მიწებისა და ქონების კონფისკაცია საჯარო საკუთრებაში და დანაშაული თითქმის მთლიანად აღმოიფხვრა. ფრანსიამ ნაწილობრივ გააცოცხლა იეზუიტების იდეები, მაგრამ ამკარა რელიგიური ელფერების გარეშე. ეკონომიკა ეფუძნებოდა სოციალურ შრომას და მცირე ბიზნესს. შემოღებულ იქნა საჯარო შეღავათები, რომლებიც სრულიად წარმოუდგენელი იყო მე-19 საუკუნის დასაწყისში: უფასო განათლება, უფასო მედიცინა, დაბალი გადასახადები და სოციალური კვების ფონდები. შედეგი იყო ძლიერი სახელმწიფო მრეწველობის შექმნა. პარაგვაი გახდა სამხრეთ ამერიკის ყველაზე დინამიურად განვითარებადი და მდიდარი სახელმწიფო. სიღარიბე აღმოიფხვრა და საკმაოდ დიდი რაოდენობით მდიდარი ადამიანები ინტეგრირდნენ საზოგადოებაში კონფლიქტის გარეშე. 1840 წელს ფრანსიას გარდაცვალების შემდეგ ხელისუფლებაში მოვიდა მისი ძმის-

მვილი კარლოს ლოპესი. მან გაატარა არაერთი ლიბერალური რეფორმა, გაუხსნა უცხოელებს ხელმისაწვდომობა, გააძლიერა ქვეყნის თავდაცვა, შექმნა მდინარის ფლოტი და მოახდინა არმიის რეორგანიზაცია. ლოპესი 1862 წელს გარდაიცვალა და ქვეყანა თავის ვაჟს, ფრანსისკო ლოპესს დაუტოვა. მის დროს პარაგვაიმ კეთილდღეობის მწვერვალს მიაღწია. მოსახლეობა 1,3 მილიონ ადამიანამდე გაიზარდა და პირველი რკინიგზა აშენდა. ქვეყანაში დაიწყო ფოლადის, ტექსტილისა და ქაღალდის მრეწველობის განვითარება, აშენდა სტამბები, მოეწყო დენთის წარმოება და გემთმშენებლობა. აშენდა დენთის და საარტილერიო ქარხნები. მეზობელმა ურუგვაიმ, რომელსაც ჰქონდა ზღვაზე წვდომა, დაიწყო პარაგვაის გამოცდილების უფრო ახლოს გაცნობა. გაჩნდა ორი სახელმწიფოს გაერთიანების რეალური შესაძლებლობა და შემდეგ ამ პროცესში შეიძლებოდა ჩაერთულიყო სამხრეთ ამერიკის სხვა ქვეყნები.

მარქსის კლასობრივი ბრძოლის თეორიის შესაბამისად, რომელიც ცოტა მოგვიანებით გაჩნდა, ბურჟუაზია გაერთიანდა სოციალისტური იდეების მატერიალური განსახიერების გასანადგურებლად. ბრაზილიამ დაიკავა ურუგვაის პორტი მონტევიდეო და ურუგვაის სათავეში თავისი მარიონეტი დაამონტაჟა. ცოტა მოგვიანებით, არგენტინას, ურუგვაის და ბრაზილიას შორის სამმაგი ალიანსი დაიდო და ომი დაიწყო. საწყის ეტაპზე პარაგვაის მობილურმა და პატრიოტულმა არმიამ მოიპოვა არაერთი გამარჯვება, აიღო, კერძოდ, ბრაზილიის რამდენიმე ქალაქი და ციხე. თუმცა, მეომარი მხარეების რესურსის პოტენციალი შეუდარებელი იყო და სამმაგმა ალიანსმა მიიღო უპროცენტო სესხები ლონდონის საბანკო სახლებიდან N“Rothschild და Barings“. სისხლიანი ბრძოლების სერიის შემდეგ, რომელშიც პარაგვაელმა ჯარისკაცებმა გამოიჩინეს უშიშრობა და გმირობა, არმია დამარცხდა. ბავშვებიც კი იღებდნენ მონაწილეობას ბრძოლებში მათი გმირობის ხსოვნისადმი, თანამედროვე პარაგვაი 16 აგვისტოს აღნიშნავს ბავშვთა დღეს. ბრძოლებში, შეტაკებებში და გენოციდის აქტებში დაიღუპა პარაგვაის მამრობითი სქესის მოსახლეობის 90 პროცენტი. 1871 წლისთვის 1,3 მილიონზე მეტი მოსახლეობიდან დაახლოებით 220 ათასი დარჩა. პარაგვაი მთლიანად დანგრეული იყო. ასე დასრულდა იეზუიტების იდეებზე დაფუძნებული პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს ისტორია მსოფლიო ისტორიაში.

იეზუიტები იყვნენ ერთადერთი ევროპელები ამ მხარეში. მათ ესპანეთის მთავრობისგან მიიღეს კანონი, რომლის მიხედვითაც ვერც ერთი ევროპელი ვერ შევიდოდა შემცირების ტერიტორიაზე მათი ნებართვის გარეშე და ყოველ შემთხვევაში იქ სამ დღეზე მეტი ვერ დარჩებოდა. იეზუიტები არ ასწავლიდნენ ინდიელებს ესპანურს, მაგრამ განავითარეს გუარანი დამწერლობა და ასწავლეს მათ წერა-კითხვა. იეზუიტთა რეგიონს ჰყავდა საკუთარი ჯარი და აწარმოებდა დამოუკიდებელ საგარეო ვაჭრობას. იეზუიტების სახელმწიფოს მოსახლეობა მისი აყვავების დროს შეადგენდა 150,200 ათას ადამიანს. მათი ძირითადი ნაწილი ინდიელები იყვნენ, გარდა ამისა, დაახლოებით 12 ათასი ზანგი მონა და 150-300 იეზუიტი. ამ სახელმწიფოს ისტორია შეწყდა 1767-1768 წლებში, როდესაც ესპანეთის კაბინეტის მიერ ანტიიეზუიტური პოლიტიკის მიღების გამო იეზუიტები განდევნეს პარაგვაიდან.

იეზუიტებმა პარაგვაიში, ისევე როგორც მსოფლიოს სხვაგან, თავიანთი წარმატებებით გაინადგურეს თავი – ისინი ძალიან სახიფათო გახდნენ. კერძოდ, შემცირებაში შექმნეს კარგად შეიარაღებული არმია, 12 ათასამდე ადამიანი, რომელიც, როგორც ჩანს, გადამწყვეტი სამხედრო ძალა იყო ამ მხარეში. ისინი ჩაერივნენ შიდა ომებში, არაერთხელ შეიჭრნენ დედაქალაქ ასუნსიონში, დაამარცხეს პორტუგალიის ჯარები და გაათავისუფლეს ბუენოს აირესი ბრიტანელების ალყისგან. არეულობის დროს მათ დაამარცხეს პარაგვაის გუბერნატორი ღონ ხოსე ანტეკერა. ბრძოლებში ცეცხლსასროლი იარაღით შეიარაღებული რამდენიმე ათასი გუარანი მონაწილეობდა. ამ არმიამ უფრო და უფრო მეტი შიშის შთაგონება დაიწყო ესპანეთის მთავრობაში.

იეზუიტების დაცემას დიდად შეუწყო ხელი მათ მიერ დაგროვილი კოლოსალური სიმდიდრის შესახებ გავრცელებულმა ჭორებმა. იეზუიტების განდევნის შემდეგ, ხელისუფლების წარმომადგენლები მივარდნენ თავიანთი დამალული საგანძურის მოსაძებნად და აღმოაჩინეს, რომ ის იქ არ იყო. ინდიელთა უმეტესობა გაიქცა შემცირებიდან და დაუბრუნდა თავის ყოფილ რელიგიას და მოხეტიალე ცხოვრებას.

საინტერესოა შეფასება, რომელიც პარაგვაის იეზუიტების საქმიანობამ მიიღო განმანათლებლობის ფილოსოფოსებისგან. მათთვის იეზუიტები იყვნენ ნომერ პირველი მტერი, მაგრამ ზოგიერთმა მათგანმა ვერ იპოვა საკმარისად მაღალი ეპითეტები პარაგვაის სახელმწიფოს დასახსიათებლად: „ქრისტიანობის გავრცელება პარაგვაიში მხოლოდ იეზუიტების ძალებით არის გარკვეული გაგებით კაცობრიობის ტრიუმფი“.⁴

დასკვნები:

ყოველივე აქედან გამომდინარე, მთავარი მიზანია იმის დამტკიცების მცდელობა, რომ მე-17-18 საუკუნეებში იეზუიტების ორდენის საქმიანობის ბოლო წერტილი ლათინურ ამერიკაში დაფუძნდა. ეს მოხდა მათი მხრიდან არა გამდიდრების სურვილით, არამედ საკუთარი სახელმწიფოს შექმნის გამო – ქრისტიანულ ღირებულებებზე დაფუძნებული იმპერიის აღმოცენებისათვის მთელს ლათინურ ამერიკაში, როგორც ერთიანი კათოლიკური სამყაროს გლობალური პროექტის განხორციელების ნაწილი. მიგვაჩნია, რომ იეზუიტებმა ნაწილობრივ მიაღწიეს თავიანთი პროექტის განხორციელებას ამერიკის კონტინენტზე და რომ მისი განხორციელება შესაძლებელი გახდა ინკების ეკონომიკური ორგანიზაციის გამოცდილების გამოყენების წყალობით, რომელიც, პირველ რიგში, შედგებოდა შრომის დანაწილების ორგანიზებაში; არა კონკურენციის, არამედ ურთიერთდაკავშირებისა და ურთიერთდახმარების პრინციპების დანერგვის გზით, როგორც ცალკეული მეურნეობების, ისე მთელი რეგიონების განვითარების მხრივ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://ik-ptz.ru/ka/dictations-on-the-russian-language--grade-4/ranee-novoe-vremya-opredelenie-kultura-novogo-vremeni-harakternye.html>
2. <https://my-kross.ru/ka/cats/glavnoi-celyu-ordena-iezuitov-stala-borba-s-tehnologii-myagkoi-sily/>
3. *topwar.ru / Иезуиты-«социалисты» и уничтожение первого в мире социалистического государства*
4. <https://goaravetisyan.ru/ka/simvol-iezuitov-rasshifrovka-iezuity/>

აღნიშნულ თემაზე ასევე გამოვიყენეთ:

1. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=16&t=3031>
2. <https://www.tsu.ge/ge/scripta-manent/single/1068>
3. <https://doi.org/10.61671/hos.6.2023.6779>
4. <https://history1111.wordpress.com/2015/07/30/%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%98%E1%83%92%E1%83%9C%E1%83%90/>
5. „რელიგიები საქართველოში“, თბილისი: სახალხო დამცველის აპარატი, 2008. — გვ. 223-227, ISBN 978-9941-0-0902-0.
6. ენციკლოპედია „თბილისი“, თბ., 2002. — გვ. 511, ISBN 99928-20-32-2.
7. თამარაშვილი მ., „საქართველოს ეკლესიის ისტორია“, რომი, 1910.
8. თამარაშვილი მ., „ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის“, ტფილისი, 1902.
9. „იესოს საზოგადოების (იეზუიტების) და საქართველოს ურთიერთობის საკითხისათვის“ გამოქვეყნდა ჟურნალში „საბა: საქართველოს კათოლიკეთა ყოველთვიური მაცნე“ #7, 2007.
10. <https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/ქრისტიანობა.pdf>
11. Prien Hans-Jürgen: Die Geschichte des Christentums in Lateinamerika, 213. 38 იბ. Hartmann Claus: Des Jesuitenstaat in Südamerika 1609-1768, 18. 39 იბ. Gründer Horst: Welt Eroberung und Christentum, ein Handbuch zur Geschichte der Neuzeit, 126-127.
12. Hartmann Claus: Des Jesuitenstaat in Südamerika 1609-1768, 15-35. 41 იბ. იგივე, 47-48.

Nana Tsikhistavi,

*Associate Professor of the New Higher Education
Institute-NEWUNI*

Tamar Kopaleishvili,

*assistant of the New Higher Education Institute-NEWUNI,
PhD student of the Technical University*

THE JESUIT ORDER AND THE ECONOMY

Key words: Catholics, Jesuits, order, reduction, Latin America, Paraguay, indians

Summary

As one of the strangest experiments in the history of the spread of Christianity, the settlements created by the Jesuit order to «protect» the Indians during colonialism, the so-called Reductions can be named. It is often referred to as the state of the Jesuits, which united 30 large settlements in present-day Paraguay, Uruguay and Argentina territories. During the development of the region, about 140,000 people lived here. Later settlements appeared in Peru and Bolivia. In 1767, there were 70 such settlements and 200,000 people lived in them, the same year the Jesuits were expelled and the reduction ceased to exist.

To this day, this experiment of the Jesuit order is still a matter of discussion and controversy. It was admired by some French philosophers because they saw in this idea of the Jesuits, a victory of humanity compared to the politics of the Spanish colonizers. Montesquieu wrote that this was the first attempt on the continent to develop a connection between religion and humanity. Voltaire appreciated the Jesuit state as an attempt to atone for the horrors of the conquered lands. However, sociologist Paul Lefebvre characterized this event negatively in history. Lefebvre spoke of a Jesuit state structure where talent-driven and profit-oriented obedience replaced slavery. The English Jesuit Philip Caraman, in his work «Paradise Lost», concluded that the social and political features of this event could be a kind of foreshadowing of democracy. If it had been completed for the betterment of the local inhabitants South America would have been one hundred years earlier in the history of the world.

The main idea of the settlements was the planned Christianization of the local inhabitants under the guidance of the missionaries and the introduction of civilization into them. The Indians, who lived as nomads or semi-nomads, had to be gathered (reduce-gathering, hence the name reduction) and brought up according to church dogmas and «civil» norms. At the same time, it also meant giving up the past rules and forms of life for the Indians. Due to their late arrival on the continent, the Jesuits were the least assimilated to the colonial system and the colonial church, which removed the reductions from the influence of the royal family and gained more political and administrative freedom. In today's Paraguay (formerly the Guarani region), the settlements created by the Jesuits have been preserved to this day. It is a well-planned city, the centre of which was a square decorated with the most important buildings: a church, a priest's house, workshops, a shop, a cemetery, a hospital and a widow's home. And around it, the dwellings of the Indians were symmetrically arranged. As for the order, the governance was fully shared by a small group of European missionaries, both clergy and laity. Economic activities included local indigenous traditions and the requirement of cooperative work, common property, and generous hospitality. The received income was distributed by the leaders for social care. Meat, cotton, textiles, etc., were produced in reductions. Two working days per week were allocated for this purpose, and four days were allocated for earning personal finances and supporting the family. With the help of the missionaries, the local population technologically improved the primitive cultivation of the fields and also studied handicrafts and construction techniques.

As for the religious life in the reductions, the service was accompanied by a musical orchestra and a choir of singers, as well as a religious dance, which included a religious procession, and the church was dressed in forms characteristic of the local culture. They took care of the local language, developed the Guarani alphabet, and also created a dictionary and grammar, the books of which were partially printed in reductions. Despite the criticism, it was a kind of combination of the church and the local inhabitants, an attempt at a Guarani-Christian synthesis and separation from the colonial world.

The Society of Jesus, or the Order of the Jesuits, has long been attracting the attention of mankind with its activities and activities in the international arena. Many secrets hidden stories and facts are connected with the name of this organization. One thing is clear, the interest in the Jesuits continues to this day, and many interesting stories are still unsolved in political, economic or religious terms. Therefore, we aimed to find information on the relationship between this order and the economy. We think it would be interesting to gather some information and facts in this regard.

The new era or «modern age» in human history is the beginning of the era of capitalism. The majority of historians consider the discovery of America and the price revolution in Europe as its starting point. The New Age was a period of great changes in all spheres of life. This era is of great importance in history. Many historians call it a «time of great breakthrough». It was at this stage that the foundation of the capitalist mode of production was laid. During that period, the level of development of production forces increased significantly, and the forms of production organization changed; Thanks to the introduction of technical innovations, labor productivity increased and the pace of economic development accelerated. Great geographical discoveries broadened the horizons of Europeans. The development of trade relations deepened the process of formation of national, pan-European and world markets. XVI-XVII centuries. Europe became the birthplace of the first early revolutions. This is a brief description of the political and economic overview of the new period.

During the new era, significant qualitative changes took place in the lives of the people of the eastern hemisphere of the planet, and then of the whole world. This was due to the transition from traditional to industrial farming, which is called modernization. The new times in many countries led to a change in the political system. The rapid development of trade, the emergence of banking activities, and the beginning of manufacturing production formed a new class – the bourgeoisie, which began to play an important role. All this led to democratic revolutions in many places (England, France), which in turn led to the establishment of the bourgeoisie as the ruling class in the political organization of European society.

The creation of the first colonial empires began in the new era. For the first time, the mighty Spanish colonial empire was created. Spain claimed all the lands it discovered in the New World as its property. The first Spanish colony was established in Hispaniola (modern Haiti); Then Cuba, Jamaica and other islands of the «West Indies» joined. At the beginning of the 16th century, the Spaniards began to enter the new continent. For many centuries, highly developed civilizations existed there: Inca (in Peru), Maya and Aztecs (in present-day Mexico). The colonies of New Spain and Peru were created on the ruins of the conquered states.

The Portuguese used somewhat different methods to build their empire. First establishing themselves in the forts built on the coast of the «West Indies», they quickly began to spread their dominance in South Asia. The Portuguese followed the established trade routes in this part of the world, trying to establish control over their key points. To begin with, they captured the western ports of India, through which trade was carried out with the Arab states and Persia, and in 1511 they captured Malacca, the largest port in Southeast Asia, located at the crossroads of the most important roads. Trade routes off the coast of Asia – the «Spice Islands» became the most valuable acquisition. In 1517, the Portuguese established trade relations with China, and in 1542 with Japan. In 1557, they founded Macao, the first European colony in China. Such valuable goods as tea, silk, and porcelain were brought to Europe from the countries of the Far East.

The Portuguese were creating a colonial empire that was different from the Spanish. Spain sought

to directly conquer vast undeveloped territories, where it organized the mining of precious metals and created plantations – large agricultural farms that grew tea, sugar cane, cotton and other crops. Instead of large colonies, the Portuguese created a network of forts, trying to bring under their control the richest trade of the East Indies. Unlike Spain's territorial empire, Portugal created the world's first global trade empire. In 1580, when Portugal was conquered by Spain, a gigantic colonial empire was formed that lasted until 1640.¹

All this was added to the schism of the Catholic Church, the Reformation and the Counter-Reformation. The appearance of the Jesuits, i.e. the Society of Jesus, on the religious and political front is connected with the latter, which brought great changes and changes to Protestantism and many states of the world at that time. The Jesuit order (officially the Society of Jesus) was founded in Paris in 1536 by the Spanish fanatic Ignatius Loyola, who, according to the educator Denis Diderot, devoted his youth to military craft and the pleasures of love. In 1540, the order was legalized by Pope Paul III. The order was created on a military model. Its members considered themselves soldiers, the army of Christ, and their organization was called the army. Iron discipline and absolute obedience to superiors were considered the highest virtues of the Jesuits. Unlike other monastic orders, the Jesuits were not bound by strict monastic rules.

The largest Jesuit possession in Spanish America was the Reduction-Reduction of Paraguay. Jesuits came to Paraguay at the beginning of the 17th century. There were no precious stones in this area, there were no developed communities of Indians. Here the Spaniards found a favourable climate, and fertile land that allowed two harvests a year at the expense of the work of the large masses of the Indian population – the peace-loving Guarani tribes. Thanks to them, this area became very promising for the development of agriculture, especially cattle breeding. The Jesuits were also attracted by the fact that there were few Spanish settlers and the area was far from large colonial centers. In addition to Paraguay, the Jesuits also had provinces of Mexico and Peru in colonial America, centred in Asuncion, whose influence extended over present-day Argentina, Paraguay, Uruguay, and the adjacent border areas of highland Peru (Bolivia) and southern Brazil.

The Jesuits created the first reduction-reduction settlements in the area of the city of Guaira. In the 18th century, the Jesuit Paraguayan missions had 30 reductions in the upper and middle reaches of the Parana and Paraguay rivers, between the 25th and 32nd South meridians. At the junction of the current republics of Paraguay, Brazil and Argentina, 8 reductions were recorded (in present-day Paraguay), 15 – in Argentina, and 7 – in Brazil (on the territory of the current state of Rio Grande do Sul). The largest settlement – Yapeu – had about 8,000 inhabitants, the smallest – 250, and, on average, about 3,000 people lived in the settlement. Currently, these areas are called Misiones District in Paraguay, Misiones National Territory in Argentina, and Mission District in Brazil.

In October 1611, the Jesuits received from the Spanish crown the monopoly right to establish missions in Paraguay, and the Indians they converted to Christianity were exempted from paying taxes to the Spanish crown for 10 years. The Spanish authorities took this step for various reasons: first, the area was difficult to access and poor in minerals; secondly, it was inhabited by freedom-loving tribes, whose conquest would require great funds and efforts on the part of the colonial authorities; Third, the area where the Jesuits settled bordered Brazil, which at that time (thanks to the union of Portugal with Spain in 1580) was in the orbit of Spanish influence. Therefore, the Portuguese did not resist the advance of the Jesuits.

The Jesuits in Paraguay form a unique theocratic-patriarchal kingdom (Jesuits reduction-reduction – Jesuit Indian reservations). Its basis was the primitive communal tribal association of local Indians, the institutions of the Inca Empire (Tauantinsui) and Christian ideas. The Jesuits and the Indians created the first socialist state (with local specifics). It was the first large-scale attempt to build a just society based on the rejection of private property, the priority of the public good, and the priority of the collective over the individual. The Jesuit fathers studied very well the experience of governance in the Inca Empire and developed it creatively.²

The Jesuits had enormous power, this province was like a republic, and this caused the discontent of the colonists. They say that the structure and way of life of this country resembled communism, i.e. the utopia of Campanella and Thomas More. According to them, the Jesuits were building the kingdom of God on earth. A socialist type of economy worked, it was a powerful experiment that lasted for more than 100 years. Their own culture and economy emerged. Indians grew corn, rice, cocoa beans, hunted and fished. The monks taught them how to raise cattle. All products of labour were collected in common barns and then distributed according to needs. Surplus goods were sold or exchanged. In addition to common-use land, there was also private-use land, which belonged not to the community, but to a particular Indian. The Jesuits were not despots, so their rule was popular among the population.

The reduction of Paraguay included the territories of modern Paraguay, Argentina and Brazil. The Jesuits were able to convert to Christianity and develop Christian culture among the Indians. The natives learned to cultivate the land, settled and mastered crafts. The monks taught them to make tools, built workshops, and on the three Baroque reservations, they baptized the Indians as Christians and tried to transform them into sedentary people who engaged in productive farming – agriculture and cattle breeding, as well as crafts and manufacturing. More than 170,000 Indians were members of the cathedrals. Civilized monks developed a fairly high level of agricultural technology, taught crafts, transmitted certain elements of spiritual culture, created choirs and orchestras, and made musical instruments. Each settlement, along with the Indian leaders, had a Jesuit priest and vicar who performed not only spiritual duties but were also the heads of the local administration. The Indians worked together, collecting all the fruits of their labour in special stores, from which food was distributed to everyone who needed it. The monks were not tyrants; they did not impose the Spanish language and European customs by force, so the Indians treated them well. Settlements flourished and «Christian Socialism» was a fairly effective form of organization that brought economic success. The Jesuits had a high degree of autonomy and were practically not subject to the civil authorities of the colony. If necessary, Indian settlements formed militias to fight against attacks by slave traders and their Indian mercenaries. In addition, the reduction of the Jesuits was opposed by the neighbouring Portuguese colonies.

The reduction was controlled by the Corregidor and his deputy (they were Indians). In addition, there were individual military leaders – caciques. The administration included alcaldes (judges) – councillors and agencies (police). The positions of secretary (clerk) and royal media were also highly respected. Each town had a curate and a priest. They were true «rulers of thoughts and souls.» The Jesuits created a fairly stable system. In 1639, when the practice of forced enslavement of the Reducian population became widespread, two Jesuit monks and the cacique Ignacio (Senior) armed the Indians and defeated a large group of Portuguese slave traders from São Paulo. The raids stopped, but the secular authorities of Spain and Portugal were concerned about the strengthening of the autonomous territories. The situation in Spain was complicated by the political and economic crisis. In 1750, the Spanish handed over 7 colonies to Portugal, the Jesuits did not submit, after which the Guarani War began, which lasted for 4 years. The «team» of Spain and Portugal won. The Jesuits were expelled from South America, the decline fell, and the Indians returned to forest life. Some settlements became ordinary cities. Thus ended the history of the Jesuits in South America. They introduced civilization to more than 200 thousand people and taught literacy, agriculture and medicine. Of course, history and powerful forces destroyed their work, but in terms of social experimentation, it was a very interesting and eventful era. The Order was able to implement a large social project. In the 18th century, the Jesuits remained benign. Secular authorities were concerned about the strengthening of the order. The Jesuits controlled 700 universities and 200 seminaries and had more than 500 representative offices. In 1773 the Pope abolished the Order, but its representation continued to exist where the Vatican could not reach. After the ban, the Europeans faced another problem – who taught? About 250,000 students and seminarians could not continue their studies because the Jesuits were no longer there. Order had to be restored, which led to a new growth of Jesuit educational institutions.

In South America, where the Spanish and Portuguese not only traded but ruled, the Jesuit missionaries acted differently. The Order created Jesuit reductions – mini-states (reductions), in which the missionaries were the rulers and the Indians were the subjects. On the one hand, the natives were used as cheap labour on the plantations; on the other hand, they got good food, a safe life without constant intertribal wars and any kind of medical care. The Jesuits did not cause special resentment among the Indians, because the living conditions were relatively good in the conditions of reduction, and besides, the power of the missionaries was usually based on the power of the local leaders. The most famous Jesuit reduction originated in Paraguay in 1608. The Order conducted a real socialist experiment: a planned economy, jobs for all, and redistribution of goods in favour of the poor. Even then, the positive and negative sides of socialism were revealed: stability, unemployment, and no one dying of hunger, but at the same time local people work without personal interest, and without showing any initiative.³

Many people know that Christianity and socialism are very close from a spiritual and ideological point of view. However, few people know that it was the Jesuit monks who created the world's first state formation in the territory of modern Paraguay (Latin America) with signs of socialism long before the arrival of Marx's teachings. The assassination of the socialist Paraguay is one of the darkest and bloodiest pages in Latin American history. It is clear that the independence of the monks irritated the Portuguese and Spanish authorities. They had their own plans regarding the Indians and the possession of the territories occupied by the Jesuits. In 1750, Spain and Portugal signed the Treaty of Madrid. This agreement settled the boundaries of the two states' possessions in South America, namely in the territory of present-day Brazil. As a result of the four-year war (1754-1758), the united Spanish-Portuguese troops defeated the theocrats. The Jesuits were expelled from all Spanish possessions in South America, and the Indians began to return to their former way of life.

In the 1760s, the Jesuits were expelled from all their properties. Their numerous and prosperous settlements were destroyed. Many Indians returned to their old way of life, separated from the Europeans and took refuge in the forests. However, the socialist ideas of the Jesuits were not forgotten. Fifty years later, the Spanish colonial empire collapsed. In 1811, Paraguay declared its independence. The country was led by the lawyer José Francia, who ruled until 1840. The country announced a policy of autarky (focusing on its own resources to minimize dependence on external economic factors), confiscation of monastic lands and public property, and crime was almost completely eradicated. France partly revived the ideas of the Jesuits but without overt religious overtones. The economy was based on social labour and small business. Public benefits were introduced that were completely unimaginable in the early 19th century: free education, free medicine, low taxes and social welfare funds. The result was the creation of a powerful state-owned industry. Paraguay has become the most dynamically developing and richest country in South America. Poverty was eradicated and a considerable number of wealthy people were integrated into society without conflict. After Francia's death in 1840, his nephew Carlos Lopez came to power. He carried out a number of liberal reforms, opened access to foreigners, strengthened the country's defences, created a river fleet and reorganized the army. López died in 1862 and left the country to his son, Francisco López. During his time, Paraguay reached the peak of prosperity. The population grew to 1.3 million people and the first railroad was built. Steel, textile and paper industries began to develop in the country, printing houses were built, and gunpowder production and shipbuilding were organized. Gunpowder and artillery factories were built. Neighboring Uruguay, which had access to the sea, began to learn more about Paraguay's experience. There was a real possibility of the union of the two states, and then other South American countries could be involved in this process.

According to Marx's theory of class struggle, which emerged a little later, the bourgeoisie united to destroy the material embodiment of socialist ideas. Brazil occupied the Uruguayan port of Montevideo and installed its proxy at the head of Uruguay. A little later, a triple alliance was made between Argentina, Uruguay and Brazil and the war began. At the initial stage, the mobile and patriotic army of Paraguay won a number of victories, taking, in particular, several cities and fortresses in Brazil. However, the resource

potential of the warring parties was unmatched, and the Triple Alliance received interest-free loans from the London banking houses N «Rothschild and Barings». After a series of bloody battles in which the Paraguayan soldiers displayed fearlessness and heroism, the army was defeated. Even children took part in the battles to commemorate their heroism, modern day Paraguay celebrates Children's Day on August 16. In battles, skirmishes and acts of genocide, 90 per cent of Paraguay's male population died. By 1871, about 220,000 of the population of more than 1.3 million remained. Paraguay was completely destroyed. Thus ended the history of the first socialist state in world history based on the ideas of the Jesuits.

The Jesuits were the only Europeans in the area. They obtained a law from the Spanish government, according to which no European could enter the reduction territory without their permission, and in any case could not stay there more than three days. The Jesuits did not teach the Indians Spanish, but they developed the Guarani script and taught them to read and write. The Jesuit region had its army and conducted independent foreign trade. The population of the Jesuit state during its heyday was 150,200 thousand people. The main part of them were Indians, besides about 12 thousand black slaves and 150-300 Jesuits. The history of this state was interrupted in 1767-1768 when the Jesuits were expelled from Paraguay due to the adoption of an anti-Jesuit policy by the Spanish cabinet.

The Jesuits in Paraguay, as elsewhere in the world, destroyed themselves with their success – they became very dangerous. In particular, a well-armed army of up to 12,000 people was created in the reduction, which, it seems, was a decisive military force in the area. They intervened in internal wars, repeatedly stormed the capital of Asuncion, defeated the Portuguese troops and freed Buenos Aires from the British siege. During the riots, they defeated the governor of Paraguay, Don José Antequera. Several thousand Guarani armed with firearms participated in the battles. This army began to inspire more and more fear in the Spanish government. The downfall of the Jesuits was greatly facilitated by rumours of the colossal wealth they had amassed. After the Jesuits were expelled, the authorities rushed to find their hidden treasure and found it was not there. Most of the Indians escaped the reduction and returned to their former religion and nomadic life. It is interesting to note that the work of the Jesuits in Paraguay was received from the philosophers of the Enlightenment. For them, the Jesuits were the number one enemy, but some of them could not find high enough epithets to characterize the Paraguayan state: «The spread of Christianity in Paraguay only by the Jesuits' forces is in a sense a triumph of humanity.»⁴

Conclusions

Therefore, the main goal is to try to prove that in the 17th and 18th centuries, the last point of activity of the Jesuit order was established in Latin America. This happened not from their desire to get rich, but because of the creation of their state – for the emergence of an empire based on Christian values throughout Latin America, as part of the implementation of the global project of a united Catholic world. We believe that the Jesuits partially achieved the realization of their project on the American continent and that its realization was possible thanks to the use of the experience of the economic organization of the Incas, which consisted, first of all, of the organization of the division of labour; not through competition, but through the introduction of the principles of mutual connection and mutual assistance, both in terms of the development of individual farms and entire regions.

Used literature:

1. <https://ik-ptz.ru/ka/dictations-on-the-russian-language--grade-4/ranee-novoe-vremya-opredelenie-kultura-novogo-vremeni-harakternye.html>
2. <https://my-kross.ru/ka/cats/glavnoi-celyu-ordena-iezuitov-stala-borba-s-tehnologii-myagkoi-sily/>
3. [topwar.ru / Иезуиты-«социалисты» и уничтожение первого в мире социалистического государства](http://topwar.ru/)
4. <https://goaravetisyan.ru/ka/simvol-iezuitov-rasshifrovka-iezuity/>

We also used the following:

1. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=16&t=3031>
2. <https://www.tsu.ge/ge/scripta-manent/single/1068>
3. <https://doi.org/10.61671/hos.6.2023.6779>
4. <https://history1111.wordpress.com/2015/07/30/%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%98-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%98%E1%83%92%E1%83%9C%E1%83%90/>
5. «Religions in Georgia», Tbilisi: Office of the Public Defender, 2008. — p. 223-227, ISBN 978-9941-0-0902-0.
6. Encyclopedia «Tbilisi», volume, 2002. — p. 511, ISBN 99928-20-32-2.
7. Tamarashvili M., «History of the Church of Georgia», Rome, 1910.
8. Tamarashvili M., «History of Catholicism among Georgians», Tbilisi, 1902.
9. «For the issue of the relationship between the Society of Jesus (Jesuits) and Georgia» was published in the magazine «Saba: Catholic Monthly Bulletin of Georgia» #7, 2007.
10. https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Christianity and Colonialism/_1689575568.pdf
11. Prien Hans-Jürgen: Die Geschichte des Christentums in Lateinamerika, 213. 38 ობ. Hartmann Claus: Des Jesuitenstaat in Südamerika 1609-1768, 18. 39 ობ. Gründer Horst: Welt Eroberung und Christentum, ein Handbuch zur Geschichte der Neuzeit, 126-127.
12. Hartmann Claus: Des Jesuitenstaat in Südamerika 1609-1768, 15-35. 41 the same, 47-48.

ეკონომიკისა და ბიზნესის აღმინისტრირების შიდა რეგულაცია

მანანა ნანიტაშვილი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნის პროფესორი

სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გამოკვლევა

ანოტაცია

მარკეტინგის სისტემაში მოხმარების ადგილის საერთო შინაარსის განსაზღვრით ვიხილავთ კვლევის იმ სფეროებს, სადაც მომხმარებლის აქტიური როლი ვლინდება. მომხმარებლის ქცევა, როგორც მარკეტინგის შესწავლის ერთ-ერთი მიმართულება, პასუხობს მოხმარების აქტიური როლის გამოკვლევას საბაზრო ეკონომიკაში. მარკინალიზმის წარმომადგენლებმა მოხმარების პრობლემას ჩაუყარეს თეორიული საფუძველი, რომლის ბაზაზე ვითარდება შეხედულებები სამომხმარებლო ქცევის მიზნებსა და ამოცანებზე თანამედროვე მარკეტინგში. ეს შემკვიდრება, მოკლედ რომ ვთქვათ, რაციონალური ქცევის თეორიამდე დაიყვანება, როგორც არჩევის ოპტიმიზაციის საფუძველი რესურსების უკმარისობის პირობებში.

მომხმარებელთა ქცევები მარკეტინგული კვლევის შემადგენელი ნაწილია და არა თვითმიზანი. მარკეტინგულ ასპექტში სამომხმარებლო ქცევა, ეს, პირველ რიგში, მომხმარებლის მზადყოფნის შეფასებაა ყიდვის პროცესში, როგორც მთლიანად, ასევე ყიდვის შესახებ რიგი ობიექტურ-სუბიექტური ფაქტორების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების გავლენის თვალსაზრისით.

სამომხმარებლო ქცევის სიღრმისეული კვლევის გზაზე გარკვეული ნაბიჯები აქვთ გადადგმული ა. დაიანს, ჟ. ჟ. ლამბენს, ჯ. ხიკსის, ვ. პარეტოს, ფ. კოტლერს და სხვა მეცნიერებს, რომელთა ნაშრომებში დამუშავებულია უდიდესი საკვლევი მასალა, სამომხმარებლო ქცევის შესახებ თავმოყრილია ეკონომისტების, სოციოლოგებისა და ფსიქოლოგების ბოლო წლების მეცნიერული აზრი. ამასთან, სწორედ ესენი დომინირებენ, როგორც ყიდვის აქტის განმანორციელებელი გადაწყვეტის პროცესის იდეის მოდელირების შემქმნელები.

სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გამოკვლევა კვლევა რჩება აქტუალურ პრობლემად. პირველ რიგში, მთლიანად მოხმარების ეკონომიკის სუსტი დამუშავების გამო. დამუშავების დონე სამომხმარებლო ქცევის დარგში ჯერ კიდევ არ იძლევა დასრულებული ამოცანის მთლიანად გადაჭრის საშუალებას.

ლიტერატურაში ჯერ კიდევ არ არის რაციონალური და არარაციონალური მოტივების გამოკვეთილი შეფასება. ყოველივე ეს იმყოფება საპროგნოზო (რაციონალური) ქცევის მოდელის საზღვრებს მიღმა გამოცხადებული ფსიქოლოგიური გამოკვლევების ობიექტად. არ არსებობს ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმის აღწერა იმ თანმიმდევრობით, რომლითაც ყალიბდება სამომხმარებლო შეკვეთა, ე. ი. მოხმარების ფიქსირებული რაოდენობრივი მდგომარეობა. არ არსებობს მოდელები, რომლებიც იკვლევენ მარკეტინგული ზემოქმედების ეფექტიანობას საქონლის მოძრაობის მსვლელობაზე კონკურენტულ გარემოში, ანუ, საქონლის კონკურენტუნარიანობის მართვის მოდელი, სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გათვალისწინებით.

საკვანძო სიტყვები: სამომხმარებლო ქცევა, კანონზომიერება, კვლევა, მარკეტინგის სისტემა.

სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გამოკვლევა

მარკეტინგის სისტემაში მოხმარების ადგილის და, ასევე, პრობლემის საერთო შინაარსის განსაზღვრით ვიხილავთ კვლევის იმ სფეროებს, სადაც მომხმარებლის აქტიური როლი ვლინდება.

მომხმარებლის ქცევა, როგორც მარკეტინგის შესწავლის ერთ-ერთი მიმართულება, პასუხობს მოხმარების აქტიური როლის გამოკვლევას საბაზრო ეკონომიკაში. მოცემულმა თემამ თავისი ადგილი ჰპოვა გამოკვლევებში, ძირითადად, დასავლეთის თანამედროვე უცხოელ ისეთ ავტორებთან, როგორცაა ფ. კოტლერი, ბ. ბერმანი, ჯ. ევანსი, დ. შანდუზონი, ა. ლანკასტერი, ჟ. ი. ლამბენი და სხვ.

მარჟინალიზმის წარმომადგენლებმა მოხმარების პრობლემას ჩაუყარეს თეორიული საფუძველი, რომლის ბაზაზე ვითარდება შეხედულებები სამომხმარებლო ქცევის მიზნებსა და ამოცანებზე თანამედროვე მარკეტინგში. ეს მემკვიდრეობა, მოკლედ რომ ვთქვათ, რაციონალური ქცევის თეორიამდე დაიყვანება, როგორც არჩევის ოპტიმიზაციის საფუძველი რესურსების უკმარისობის პირობებში. მარჟინალიზმმა გზა გაუხსნა სარგებლიანობის რაოდენობრივ შეფასებებს, ამით მოხმარება გადააქცია კონკრეტული ეკონომიკური მეცნიერებების, და მათ შორის, მათემატიკის შესწავლის ობიექტად ლოდინის ანალიზის გამოკვლევის გარეშე, რომელიც შეტანილია მომხმარებლების ქცევის იმავე მარჟინალისტების მიერ ეკონომიკური აზრის განვითარებაში.

ვ. პარეტო და ჯ. ხიკსი – სარგებლიანობის ორდინალისტური ფუნქციის ავტორები, ამ იდეების განვითარებით მივიდნენ განურჩევლობის მრუდის კონცეფციამდე. არსებითად, გვიანდელი მარჟინალისტები დაეხმარნენ მომხმარებელს ცალკეული საგნების სარგებლიანობის უნარის გამოვლენაში, მაგრამ ასეთ უნარს ამტკიცებდნენ სამომხმარებლო ნაკრების მიმართ.

ა. ლივშიცი მკვეთრად აკრიტიკებს ვ. პარეტოს და ჯ. ხიკსს. „სარგებლიანობის ფუნქციის მათ ინტერპრეტაციაში უკვე წარმოდგება უპირატესობის მინიჭების ფუნქცია, მრავალ სამომხმარებლო ნაკრებში, – წერს ის, – მიიღება ზოგიერთი თანმიმდევრობა, რომელიც იშლება მათი სურვილის ხარისხის შესაბამისად, და თითქმის, არაფერს ამბობს იმის შესახებ, თუ ნაკრებთა ერთი კომბინაცია რამდენად სარგებლიანია მეორეზე“ [2].

ა. ლივშიცს მიაჩნია, რომ ჯ. ხიკსის ნაშრომები ნიშნავს ეკონომიკური მეცნიერებიდან თვით „ზღვრული სარგებლიანობის“ ცნების პროგრესულ გამოდევნას. მის ნაცვლად გაჩნდა ერთი სიკეთის მიერ მეორის შეცვლის ზღვრული ნორმის კატეგორია. მაგრამ, მთავარია ის, რომ განურჩევლობის მრუდის ანალიზმა აღმოაჩინა მომხმარებლის ქცევათა გამოკვლევის შესაძლებლობები საქონელზე ფასების მოძრაობისას.

მომხმარებელთა ქცევები მარკეტინგული კვლევის შემადგენელი ნაწილია და არა თვითმიზანი. მარკეტინგისათვის მომხმარებლის ქცევა ხსნის საქონლის მომხმარებლისაკენ მოძრაობის უფრო მოკლე და სწრაფ გზას. ამიტომ მარკეტინგულ ასპექტში სამომხმარებლო ქცევა, ეს პირველ რიგში, მომხმარებლის მზადყოფნის შეფასებაა ყიდვის პროცესში, როგორც მთლიანად, ასევე, ყიდვის შესახებ რიგი ობიექტურ-სუბიექტური ფაქტორების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების გავლენის თვალსაზრისით.

„მარკეტინგის სისტემაში მომხმარებლის გამოკვლევა მიზნად ისახავს გამომწვევი ფაქტორების მთელი კომპლექსის განსაზღვრას, რომლითაც ხელმძღვანელობს მომხმარებელი საქონლის არჩევისას“, – ასკვნიან „მარკეტინგის“ სახელმძღვანელოს ავტორები [3]. ამასთან, ბოლო მომხმარებლის მოდელირების პროცესი უნდა განხორციელდეს ფ. კოტლერის მიხედვით (სახელმძღვანელოს ავტორები თითქმის აჯამებენ სამომხმარებლო ქცევის დამუშავების ვარიანტების ძიების შედეგებს და ჩერდებიან ამ ავტორიტეტული მეცნიერის – ფ. კოტლერის თვალსაზრისზე). ეს ეტაპებია:

- ❖ მოთხოვნილების შეცნობა;
- ❖ ინფორმაციის ძიება და შეფასება;
- ❖ გადაწყვეტილების მიღება ყიდვის შესახებ;

- ❖ არჩევის სისწორის შეფასება;
- ❖ მომხმარებლის გამოკვლევა.

საკითხი ეხება პროცესების აღწერას, რომლებიც წინ უსწრებენ ყიდვას და არჩევის სისწორის შეფასებას მომხმარებლის შედეგების მიხედვით. რა თქმა უნდა, პრობლემის დამუშავებისადმი მიდგომის ლოგიკა უნაკლოა, რადგან მთლიანობაში მოიცავს ყველა მოვლენას, რომელიც თან სდევს სამომხმარებლო ქცევას ყიდვის გადაწყვეტილების მიღების გზაზე და მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გადაფასების შესაძლებლობისას. მართლაც, პროდუქტზე მოთხოვნის გარეშე ყიდვისაკენ მიმართული მოძრაობა შეუძლებელია. ადამიანი წამიერად ვერ გადაწყვეტს ყიდვის საუკეთესო ვარიანტს არჩევის პროცესში ჩაურთველად და ა. შ.

ამავე დროს თვალშისაცემია, რომ საკითხის ასეთი დაყენებისას, სამომხმარებლო ქცევა გადადის მარკეტინგის მრავალი პრობლემიდან ერთზე, რომლის გვერდითაც პარალელურად არსებობს სხვა მრავალი: პრინციპები, ფუნქციები, სემგენტაცია, სასაქონლო პოლიტიკა და ა. შ.

მიგვაჩნია, რომ ასეთი პოლიტიკა სავსებით არ პასუხობს პრაქტიკის რეალობას, როცა დღის წესრიგში დგას მარკეტინგის სტრატეგიის საკითხების დამუშავება სწორედ მომხმარებლის პოზიციიდან.

ა. დაიანის ნაშრომში [1] სამომხმარებლო ქცევა ახსნილია მოდელის დახმარებით, სადაც ყიდვის პროცესი რიგი ფაქტორების გავლენას განიცდის. ასეთი ფაქტორებია: მარკეტინგის ცვლადები (პროდუქტი, შეფუთვა, ფასი, რეკლამა და სხვა); საგარეო და სიტუაციური ფაქტორები. ისინი შეხამებული არიან ინდივიდუალურ ფაქტორებთან (შეძენილი გამოცდილება, მოტივები, აღქმა) და მოაქვთ, ა. დაიანისა და სხვა ავტორების აზრის მიხედვით, ყიდვის აქტამდე. პოზიციის თავისებურებიდან აღსანიშნავია, რომ ქცევის წამყვანი ელემენტი აქ პიროვნული ფაქტორია, ხოლო საგარეო ფაქტორების როლი განსაკუთრებულადაა გამოყოფილი. სამომხმარებლო ქცევის სიღრმისეული კვლევის გზაზე გარკვეული ნაბიჯია ფრანგი ავტორის ჟან-ჟაკ ლამბელის ნაშრომი „სტრატეგიული მარკეტინგი“. ჯერ ერთი, დასახელებული ნაშრომის შინაარსი და სტრუქტურა ცალსახად ამტკიცებს აზრს, რომლის თანახმადაც მომხმარებლის ქცევა უნდა განვიხილოთ როგორც მთლიანად მარკეტინგის საბაზო ძირითადი ელემენტი და, რა თქმა უნდა, კერძოდ, მარკეტინგის სტრატეგია. მეორეც (რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია) – ლამბელის მიხედვით, ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი განიხილება არა როგორც აღწერილობითი მოდელი, არამედ, როგორც ურთიერთდაკავშირებული ფრაგმენტები, რომელთაც გააჩნიათ რაოდენობრივი მახასიათებლები. ავტორს ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების ანალიზში შემოაქვს მომხმარებლის უნარი – განახორციელოს სარგებლიანობის შეფასება და ეს უნარი დემონსტრირებულია და განაალიზებული ავტორის მიერ. მესამე, ჟ. ჟ. ლამბელი აყენებს საკითხს სამომხმარებლო რეაქციის არაცალსახა მნიშვნელობის შესახებ. არსებითად, მან პირველმა, დასავლეთის სპეციალისტებიდან, წამოაყენა საკითხი უკანასკნელის დანაწილების აუცილებლობაზე შედარებით პასიურ და აქტიურ მდგომარეობად. „მოტივაციის თეორიის ცენტრალურ ამოცანას ის ხედავს საკითხის გამოკვლევაში, თუ რატომ გადადის ორგანიზმი აქტიურ მდგომარეობაში“. ამრიგად, საქმე ეხება იმას, რომ მოტივაციის თეორია სწორედ ამ მიმართულებით უნდა განხორციელდეს.

სამომხმარებლო ქცევის დარგში ვაჯამებთ აღნიშნულ ავტორთა ნაშრომებს და შეიძლება ითქვას შემდეგი: დამუშავებულია უდიდესი საკვლევი მასალა. სამომხმარებლო ქცევის შესახებ თავმოყრილია ეკონომისტების, სოციოლოგებისა და ფსიქოლოგების ბოლო წლების მეცნიერული აზრი. ამასთან, სწორედ ესენი დომინირებენ, როგორც ყიდვის აქტის განმანორციელებელი გადაწყვეტის პროცესის იდეის მოდელირების შემქმნელნი. როგორც ჩანს, ყალიბდება ასეთი ქმედების აღწერილობის თავისებური ხედავა. თუ ვიმსჯელებთ ეკონომისტთა უკანასკნელი ნაშრომის მიხედვით, აღწერილობითი მოდელები განმტკიცებულია ყიდვის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების პროცესის რაოდენობრივი ანალიზის მეთოდებით. უკანასკნელის შესწავლა ხდება, მათ შორის – „სტიმული-რეაქცია-ცნობიერება-შედეგი“ ტიპის მოდელის დახმარებით.

ყველა ავტორი ერთი აზრისაა იმის თაობაზე, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ქცევის მო-

დელში უნდა დაეთმოს პიროვნების უნარს – თავის თავში გაატაროს საგარეო ურთიერთობის მთელი ერთობლიობა.

არც ერთი ავტორი, დაწყებული პირველი მარქინალისტებიდან, ეჭვქვეშ არ აყენებს თეზისს იმის თაობაზე, რომ ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების საფუძველია აღქმის უნარი იმასთან შედარებით, რასაც სთავაზობს გამყიდველი მოხმარების სასურველი სახით.

რატომ რჩება აქტუალურ პრობლემად სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გამოკვლევა? პირველ რიგში, მთლიანად მოხმარების ეკონომიკის სუსტი დამუშავების გამო. ცნადია, რომ სიტუაცია ეროვნულ ეკონომიკაში მოწმობს რეფორმატორების უნარს, ჩამოაყალიბონ თავიანთი სტრატეგია იმგვარად, რომ აიძულონ ის დაეყრდნოს მზარდ მოთხოვნას საქონლით ბაზრის გაჯერების პირობებში. სავსებით ნათელია, როგორი ადგილი უკავია ამ პრობლემის გადაწყვეტაში სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებებს.

დამუშავების დონე სამომხმარებლო ქცევის დარგში ჯერ კიდევ არ იძლევა დასრულებული ამოცანის მთლიანად გადაჭრის საშუალებას. ჯერ კიდევ გადაუჭრელი პრობლემების ძირითად რიცხვს მიეკუთვნება სრულ გაურკვევლობას საკითხში, რაღაც კომპლექსური (სინთეზური) მაჩვენებლების გამოყენების შესახებ, რომელთა დახმარებით შესაძლებელია ვიმსჯელოთ ყიდვის მზადყოფნაზე, თუნდაც ქცევის რაციონალური მოტივების ფარგლებში.

ლიტერატურაში ჯერ კიდევ არ არის რაციონალური და არარაციონალური მოტივების გამოკვეთილი შეფასება. ყოველივე ეს იმყოფება საპროგნოზო (რაციონალური) ქცევის მოდელების საზღვრებს მიღმა გამოცხადებული ფსიქოლოგიური გამოკვლევების ობიექტად.

არ არსებობს ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმის აღწერა იმ თანმიმდევრობით, რომლითაც ყალიბდება სამომხმარებლო შეკვეთა, ე. ი. მომხმარების ფიქსირებული რაოდენობრივი მდგომარეობა. არ არსებობს მოდელები, რომლებიც იკვლევენ მარკეტინგულ ზემოქმედების ეფექტიანობას საქონლის მოძრაობის მსვლელობაზე კონკურენტულ გარემოში, ანუ, რაც იგივეა, საქონლის კონკურენტუნარიანობის მართვის მოდელი, სამომხმარებლო ქცევის კანონზომიერებათა გათვალისწინებით.

ზემოაღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტა, ავტორის აზრით, შეიძლება შემდეგი მიმართულებით განხორციელდეს:

- ❖ გამოკვეთილი წარმოდგენის შემუშავება სამომხმარებლო შეკვეთის გენეზისის ხასიათის, როგორც ყიდვის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების შემუშავების ამოსავალი წერტილის შესახებ;

- ❖ მომხმარებლის აქტიური ქცევის და სამომხმარებლო შეკვეთის ჩამოყალიბების პროცესში და ყიდვის შესახებ ყველა ეტაპზე მისი როლის ანალიზი. სწორედ მომხმარებლის აქტიური პოზიცია, ავტორის შეხედულებით, თავის თავში მოიცავს სამომხმარებლო ქცევის უმთავრეს საიდუმლოებებს;

- ❖ საქონლის კონკურენტუნარიანობის მართვის მოდელების სრულყოფა მასში სამომხმარებლო ქცევის ელემენტების გამოყენების ხარჯზე.

ლიტერატურა:

1. **დაიანი ა.** მარკეტინგი. ბაზრის აკადემია. მ., 1993, გვ. 20 (რუს. ენაზე).
2. **ლივშიცი ა.** შესავალი საბაზრო ეკონომიკაში. მ., 1992. გვ. 92 (რუს. ენაზე).
3. **მარკეტინგი.** სახელმძღვანელო. **ა. მ. რომანოვის** რედ. მ., 1992. გვ. 92 (რუს. ენაზე).
4. **ნანიტაშვილი მ.** მომხმარებლის ქცევის, როგორც მარკეტინგული კვლევის ზოგიერთი მხარე. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის „მოამბე“. ინგ. ენაზე. ტ. 7. #3. 2013.
5. **ნანიტაშვილი მ.** მოხმარება, როგორც კვლევის ობიექტი ეკონომიკურ ლიტერატურაში. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის „მოამბე“. ინგ. ენაზე. ტ. 170. #3. 2004.
6. **ნანიტაშვილი მ.** მომხმარებლის ეკონომიკური ინტერესები. „European Journal of Economics and Management“. 8(2022). პრაღა, ჩეხეთი.
7. **ნანიტაშვილი მ.** მოხმარების სტილი და მომხმარებლის ქცევის სტრატეგიები. ჟურნალი „დიპლომატია და სამართალი“. #1-2(10). #6. 2023. გვ. 30.
8. **ნანიტაშვილი მ.** Consumer Awareness as an Object of Marketing Reserch. Evropsky Casopis Ekonomiky a Managementu. 9(2023). Czechia, Prague.
9. **J.Hicks, R. Allen(1993),** in:The Theory of Consumer Behavior. S-P(in Russian).

Manana Nanitashvili

*Doctor of Economic Sciences, Professor
New Higher Education Institute*

RESEARCH OF CONSUMER BEHAVIOR PATTERNS

By defining the place of consumption in the marketing system, as well as the general content of the problem, we consider the areas of research where the active role of the consumer is manifested.

Consumer behavior as one of the directions of marketing research corresponds to the study of the active role of consumption in the market economy. This topic has found its place in the research, mainly in modern foreign authors of the West, such as P. Kotler, B. Berman, J. Evans, D. Shandezon, A. Lancaster, J. Lamben, etc.

Representatives of marginalism laid the theoretical foundation of the issue of consumption, on the basis of which the views on the goals and objectives of consumer behavior in modern marketing are developing. Briefly speaking, this heritage is reduced to the theory of rational behavior as the basis for optimizing choice under conditions of resource scarcity. Marginalism opened the way to quantitative assessments of utility, thus turning consumption into an object of study of specific economic sciences, including mathematics, without considering the analysis of expectations of consumer behavior, included in the development of economic thought by the same Marginalists. B. Pareto and J. Hicks, authors of the ordinalist utility function, developed these ideas and came to the concept of the indifference curve. In essence, later marginalists helped the consumer discover the utility of individual objects, but asserted such ability with respect to the consumer set.

A. Livshits sharply criticizes V. Pareto and J. Hicks. "In their interpretation of the utility function there is already a preference function, in many consumer sets," he writes, "a certain order is obtained, which breaks down by the degree of their desire and says almost nothing about how useful this or that combination is compared to another" [2].

A. Livshits believes that J. Hicks's works mean the gradual expulsion of the very concept of "marginal utility" from economic science. In its place arose the category of the marginal rate of substitution of one good for another. But what is important is that the analysis of the indifference curve found opportunities to study the behavior of consumers when changing commodity prices.

Consumer behavior is a component of marketing research, not an end in itself. For marketing, consumer behavior opens up a shorter and faster way to deliver goods to consumers. Therefore, consumer behavior in the marketing aspect is primarily an assessment of the consumer's readiness for the buying process as a whole, as well as in terms of the influence of a number of objective and subjective factors on the purchase.

"Consumer research in the marketing system is aimed at determining the entire set of factors that guide the consumer when choosing a product", – conclude the authors of the manual "Marketing" [3]. In addition, the process of modeling the end user should be carried out by P. Kotler (the authors of the manual practically summarize the search for options for processing consumer behavior and stop at the point of view of this authoritative scientist – P. Kotler). These stages are as follows:

- ❖ Knowing the need;
- ❖ Searching for and evaluating information;
- ❖ Making a purchase decision;
- ❖ Evaluating the correctness of the choice;
- ❖ Consumer research.

The question concerns the description of the processes preceding the purchase and the evaluation of the correctness of the choice based on the results of consumption. Of course, the logic of the approach to problem solving is flawless, as it includes all the events accompanying consumer behavior on the way to

making a purchase decision and the possibility of reevaluating their decisions. After all, without demand for goods, a move to purchase is impossible. A person cannot decide for a second on the best purchase option without participating in the selection process, etc.

At the same time, it is striking that with this formulation of the question, consumer behavior shifts on one of many marketing problems, along with which there are many others: principles, functions, segmentation, economic policy, etc.

We believe that such a policy does not fully meet the realities of practice when the agenda is to handle marketing strategy issues from the customer's point of view.

A. Diane [1] explains consumer behavior using a model in which a number of factors influence the purchase process. These factors include: marketing variables (product, packaging, price, advertising, etc.), and external and situational factors. They combine with individual factors (acquired experience, motivations, perceptions) and according to A. Diane and other authors, lead to the act of purchase. The peculiarity of the position to be noted is that the leading element of behavior here is a personal factor, while the role of external factors is specifically emphasized.

The work "Strategic Marketing" by French author Jean-Jacques Lambin is a definite step on the way to an in-depth study of consumer behavior. Firstly, the content and structure of this work clearly prove that consumer behavior should be considered as a basic element of marketing in general and, of course, of marketing strategy in particular. Secondly (which is especially important) – according to Lambin, the process of making a purchase decision is considered not as a descriptive model, but as interrelated fragments with quantitative characteristics. Firstly, the content and structure of this work clearly prove that consumer behavior should be considered as a basic element of marketing in general and, of course, of marketing strategy in particular. Secondly (which is especially important) – according to Lambin, the process of making a purchase decision is considered not as a descriptive model, but as interrelated fragments having quantitative characteristics. Into the analysis of purchase decisions the author introduces the consumer's ability to make utility judgments and demonstrates and analyzes this ability. Thirdly, J. J. Lambin raises the issue of the unambiguous importance of consumer reactions. In fact, he was the first among Western specialists to raise the question of the need to divide the latter into relatively passive and active states. "He sees the central objective of the theory of motivation as the investigation of the question of why an organism moves into an active state". Thus, the point is that the theory of motivation should be realized in this direction.

In the field of consumer behavior, summarizing the works of the mentioned authors, we can say the following: the largest research material has been processed. The scientific opinion of economists, sociologists and psychologists of recent years has been collected about consumer behavior. At the same time it is them who dominate as creators of the idea of modeling the decision-making process of purchase. It seems that a peculiar vision of describing such an action is being formed. Judging by the recent works of economists, descriptive models are validated by methods of quantitative analysis of the purchase decision making process. The latter is studied, among other things, with the help of a "stimulus-response-consciousness-result" model.

All authors agree that the decisive value in the model of behavior should be given to the ability of a person to carry the totality of external relations across himself.

No author, starting with the first marginalists, questions the thesis that the basis of the purchase decision is the ability to perceive compared to what the seller offers in the form of desired consumption.

Why does the study of patterns of consumer behavior remain a pressing problem? First of all, because of the weak construal of consumer economics in general. It is clear that the current state of the national economy testifies to the ability of reformers to formulate their strategy in such a way as to make it rely on the growing demand for goods in conditions of market saturation. It is quite clear what place the patterns of consumer behavior have in solving this problem.

The level of handling in the field of consumer behavior does not yet allow for a complete solution to

the task at hand. The major still unsolved problems are the complete uncertainty in the question of using some complex (synthetic) indicators, with the help of which it is possible to judge the willingness to buy even within the framework of rational motives of behavior.

There is still no clear assessment of rational and irrational motives in the literature. All this is the object of psychological research beyond predictive (rational) behaviors.

There is no description of the mechanism of purchase decision making in the order in which the consumer order, i.e., a fixed quantitative condition of consumption is formed. There are no models that investigate the effectiveness of marketing influence on the course of goods movement in a competitive environment, that is, the models for managing the competitiveness of goods taking into account the patterns of consumer behavior. The solution of the above problems, in the author's opinion, can be realized in the following direction:

- ❖ Develop a clear understanding of the nature of consumer order formation as a starting point for developing purchase decisions;
- ❖ Analyze active consumer behavior and its role in the process of consumer order formation and at all stages of purchase. It is in the active position of the consumer, in the author's opinion, that the main secrets of consumer behavior lie;
- ❖ Improvement of models for managing the competitiveness of goods by using elements of consumer behavior in them.

Abstract

By defining the place of consumption in the marketing system, as well as the general content of the problem, we consider the areas of research where the active role of the consumer is manifested. Consumer behavior as one of the directions of marketing research corresponds to the study of the active role of consumption in the market economy. Representatives of marginalism laid the theoretical foundation of the issue of consumption, on the basis of which the views on the goals and objectives of consumer behavior in modern marketing are developing. Briefly speaking, this heritage is reduced to the theory of rational behavior as the basis for optimizing choice under conditions of resource scarcity.

Consumer behavior is a component of marketing research, not an end in itself. Consumer behavior in the marketing aspect is primarily an assessment of the consumer's readiness for the buying process as a whole, as well as in terms of the influence of a number of objective and subjective factors on the purchase.

Some steps towards in-depth study of consumer behavior were made by A. Diane, J. Lambin, J. Hicks, V. Pareto, P. Kotler and other scientists, whose works contain great research material. The scientific opinion of economists, sociologists and psychologists of recent years has been collected about consumer behavior. At the same time it is them who dominate as creators of the idea of modeling the decision-making process of purchase.

Study of patterns of consumer behavior remains a pressing problem. First of all, because of the weak construal of consumer economics in general. The level of handling in the field of consumer behavior does not yet allow for a complete solution to the task at hand.

There is still no clear assessment of rational and irrational motives in the literature. All this is the object of psychological research beyond predictive (rational) behaviors. There is no description of the mechanism of purchase decision making in the order in which the consumer order, i.e., a fixed quantitative condition of consumption is formed. There are no models that investigate the effectiveness of marketing influence on the course of goods movement in a competitive environment, that is, the models for managing the competitiveness of goods taking into account the patterns of consumer behavior.

Reference

1. **Diane A.** Marketing. Market Academy. M., 1993, p. 20 (in Russian).
2. **Livshits A.** Introduction to market economy. M., 1992. p. 92 (in Russian).
3. **Marketing.** Manual. A. M. Romanov ed. M., 1992. p. 92 (in Russian).
4. **Nanitashvili M.** Consumption as an object of research in economic literature. "The Bulletin" of the Georgian National Academy of Sciences. In English. vol. 170. #3. 2004.
5. **Nanitashvili M.** Economic interests of the consumer. „European Journal of Economics and Management“ 8(2022). Czechia, Prague.
6. **Nanitashvili M.** Consumption style and strategies of consumer behavior. Journal "Diplomacy and Law". #1-2(10). #6. 2023. p. 30.
7. **Nanitashvili M.** Consumer Awareness as an Object of Marketing Reserch. Evropsky Casopis Ekonomiky a Managementu. 9(2023). Czechia, Prague.
8. **Hicks J., Allen R.** (1993), in: The Theory of Consumer Behavior. S-P(in Russian).

მანანა ალადაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის პროფესორი

ნათელა თუმბიძი

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

მდგრადი ტურიზმი, როგორც ურთიერთობის ახალი ტიპი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში

ანოტაცია

ნაშრომში წარმოდგენილია მდგრადი ტურიზმის როლი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში. მდგრადი ტურიზმი გვევლინება თანამედროვე გლობალიზაციის მოვლენად, რომელიც მსოფლიოში სწრაფი ტემპით იზრდება, რაც იწვევს სხვადასხვა ქვეყნის მთავრობების დიდ ინტერესს. თუ გადავხედავთ განვითარებული ქვეყნების სტრატეგიულ გეგმებს, მდგრადი ტურიზმი, როგორც მწვანე ტურიზმის ფორმა, ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებებს შორისაა და მისი ინტეგრაცია ბიზნესში სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს, რაშიც მთავრობის ხელშეწყობა მაქსიმალურია. საკმაოდ დიდია მდგრადი ტურიზმით დაინტერესება პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და ასოციაციების დონეზეც.

ნაშრომში წარმოდგენილია მწვანე ტურიზმის როლი მდგრადი ტურიზმის განვითარებაში. აღნიშნულია, რომ მწვანე ტურიზმის შემდგომი წარმატებული განვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას, რესურსების მოხმარებისა და ნარჩენების გადამუშავების მიზნით. ასევე აუცილებელია ენერგოდამზოგავი ტექნოლოგიების გამოყენება, რომელიც ხელს შეუწყობს მწვანე ტურიზმის განვითარებას, რაც მომავალში მწვანე ეკონომიკის განვითარების საფუძველია.

ნაშრომში შესწავლილი და გაანალიზებულია საქართველოში მდგრადი ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები და გამოვლენილია მისი როლი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში. მოცემულია სათანადო დასკვნები და რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: მდგრადი განვითარება, მდგრადი ტურიზმი, მწვანე ტურიზმი, მწვანე ეკონომიკა, ენერგოეფექტურობა, ეროვნული პარკი, მწვანე ტურები, ეკოტურიზმი.

მდგრადი ტურიზმი, როგორც ურთიერთობის ახალი ტიპი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში

შესავალი

ტურიზმი თავისი განვითარების მაღალ ტემპებითა და მსოფლიო ეკონომიკაში გაზრდილი შემოსავლების ხვედრითი წილით ჩამოყალიბდა მსოფლიო ეკონომიკის მთავარ დარგად, რის გამოც სპეციალისტების მიერ აღიარებულია თანამედროვე ეკონომიკურ ფენომენად.

მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების ლიდერები აღიარებენ, რომ მდგრად განვითარებაში ტურიზმმა დაიმკვიდრა ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური ლიდერის სტატუსი. 21-ე საუკუნეში მსოფლიოს ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა ეკონომიკის მდგრადი განვითარება, რაც განვითარებული ქვეყნებისათვის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა.

თემის აქტუალობა: ტურიზმის მდგრადობის დონე (მათ შორის მწვანე ტურიზმისა), მისი ეკონომიკური მნიშვნელობის მუდმივი ზრდა მსოფლიო ლიდერებმა მიიჩნიეს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების უმნიშვნელოვანეს საშუალებად

მდგრადი ტურიზმის როლის წარმოჩენა „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში, რომელსაც მრავალი განვითარებული ქვეყნისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს და საზოგადოების განვითარების აქტუალური საკითხების ბევრ ასპექტს მოიცავს.

მომწოდებლებისთვის, მომხმარებლებისთვის და სხვა დაინტერესებული მხარეებისათვის საინტერესოა ისეთ პრაქტიკა, როგორცაა ენერგოეფექტური მოწყობილობების გამოყენება, ეკოლოგიურად ჯანსაღი პროდუქტების შექმნა, ნარჩენების შემცირება და ბუნებაზე დაფუძნებული ტურების კეთილგონივრული დაგეგმვა, რასაც შეუძლია არა მხოლოდ მოხმარებული რესურსების შემცირება, არამედ სარგებელის გაზრდა. ასევე მნიშვნელოვანია განახლებადი ენერჯის წყაროების ჩართვა ტურიზმის ინდუსტრიაში განთავსების ობიექტების არჩევისას. საერთაშორისო სასტუმროების ქსელები დაინტერესებულნი არიან ინვესტიციების განხორციელებაზე მწვანე ტექნოლოგიებში, რომლებიც ამცირებს ბუნებრივი რესურსების მოხმარებას და საოპერაციო ხარჯებს.

კვლევის მიზანი: საქართველოში მდგრადი ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობების შესწავლა, მისი როლის გამოვლენა „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებაში.

კვლევის მთოდები: კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძვლად მივიჩნიეთ სოციოლოგიური, სტატისტიკური და რაოდენობრივი კვლევის მეთოდოლოგია, რომელიც შეეხებოდა მწვანე ტურიზმს – მწვანე ეკონომიკის განვითარების ხელშემწყობ ფაქტორს.

ნაშრომში გაანალიზებულია თემის ირგვლივ სხვადასხვა მაღალრეიტინგულ ჟურნალში გამოქვეყნებული აკადემიური და სამეცნიერო კვლევები, სხვადასხვა პუბლიკაციები, როგორცაა წიგნის თავები და კონფერენციის მასალები, რომლის მიზანია გაანალიზებულიყო ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაშრომები, სტატიების უმეტესობა გამოქვეყნდა 2010 წლის შემდეგ, რაც გვიჩვენებს თემის სიახლეს.

მიღებული მონაცემები და პრობლემისადმი სისტემურ და სიტუაციური საკითხების ჩატარებული კვლევის გარდა, ნაშრომის თეორიულ მეთოდოლოგიას წარმოადგენს, საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის წლიური ანგარიში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები.

ლიტერატურის მიმოხილვა:

ტურიზმის დარგში გატარებულმა ცვლილებებმა შეიძლება გამოიწვიოს ან ნეგატიური ზეგავლენის შემცირება და პირიქით, მოიტანოს მოგება. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მოხსენების – „მწვანე ეკონომიკისაკენ: მდგრადი განვითარების და სიღარიბის აღმოფხვრის გზების“ – მიხედვით (ქენევა 2011 წელი), *ტურიზმი - ეს არის მსოფლიო ეკონომიკის მდგრადობის ზრდის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი მამოძრავებელი ძალა. შესაბამისი ინვესტიციებით იგი მუდმივად მზარდი დარგი იქნება მომავალი ათწლეულის განმავლობაში* და ხელს შეუწყობს დასაქმებისა და ეკონომიკური ზრდის განვითარებას. ეს საზოგადოებას უზიძგებს გამოიჩინოს ყურადღება ბუნებრივ, ისტორიულ, კულტურულ ფასეულობათა შესანარჩუნებლად. რა თქმა უნდა ეს პრობლემა მთელ მსოფლიოს ეხება.

აღნიშნულ თემას მრავალი ლიტერატურა მიეძღვნა, მათ შორის არის მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული კვლევითი ნაშრომები, აგრეთვე დებულებები, რომლებიც ჩამოყალიბებულია დოკუმენტში – „დღის წესრიგი XXI საუკუნეში“. სწორედ მისი დახმარებით, აქტიურად ხორციელდება ტურისტული მარშრუტი „აბრეშუმის გზა“, რომელშიც ბევრი ქვეყანა, მათ შორის საქართველოც, მონაწილეობს. (UNWTO.org., 2023)

2015 წელს გაიმართა გაეროს გენერალური ასამბლეის 70-ე საიუბილეო სესია (ნიუ-იორკში), სადაც მონაწილეობდა 193 სახელმწიფო. აღნიშნულ სესიაზე მიიღეს შეთანხმება, მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტი – „გარდაქმნათ მსოფლიო 2030 წლისათვის“, რომელიც

მოიცავს 17 მიზანს. აღნიშნული დოკუმენტი მიმართული იქნა ხალხის კეთილდღეობაზე, რაც გულისხმობს სიღარიბის აღმოფხვრას, ხალხის კეთილდღეობასა და ჯანსაღი გარემოს შექმნას. აღნიშნული ამოცანა უნდა გადაწყდეს 15 წლის განმავლობაში.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ 2015 წლის 18 ივნისში ჩინეთში ჩატარდა აბრეშუმის გზის მეშვიდე საერთაშორისო კონფერენცია, სადაც 20-ზე მეტ ქვეყნას შორის საქართველოც მონაწილეობდა. კონფერენცია აბრეშუმის გზის ტურისტული პოტენციალის განხილვას მიეძღვნა. აბრეშუმის გზის მარშრუტი, განხილული იქნა, როგორც სავაჭრო ურთიერთობების განვითარების, ასევე ტურისტული პოტენციალის თვალსაზრისით, ასევე აღნიშნული მარშრუტი შევიდა ევროპული მარშრუტების სიაში, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მდგრადი ტურიზმის განვითარებას. (UNWTO.org., 2023)

2017 წლის სექტემბერში საქართველოში ტურიზმის სამეცნიერო და პრაქტიკოსი ექსპერტების ყველაზე გავლენიანი საერთაშორისო ასოციაციის AIEST-ის (1951 წელს დაარსდა) რიგით 67-ე კონფერენცია გაიმართა, რომლის მიზანს წარმოადგენდა მსოფლიოში მდგრადი ტურიზმის ინდუსტრიის გაუმჯობესება ტურიზმის უახლესი ტენდენციებისა და განვითარების ანალიზის საფუძველზე, ამ სფეროში მოსალოდნელი პრობლემების წინასწარ განჭვრეტისა და მათი გადაჭრის გზების მოძიებით. კონფერენციის მუშაობისას განხილული იყო საქართველოში ტურიზმის ბიზნესის მდგრადობა და მასთან დაკავშირებული გამოწვევები და ტურიზმის მდგრადი განვითარების ბიზნესმოდელები. უცხოელი ექსპერტების მიერ საქართველოსთვის განხილული და შეთავაზებული იქნა მდგრადი განვითარების ორი ბიზნესმოდელი: პირველი – რომელიც ფოკუსირებულია მცირე და საშუალო ზომის ბიზნესზე (მაგალითად, მცირე და საშუალო ზომის სასტუმროების, რესტორნების და სხვ., განვითარება) და მეორე – კოოპერაციაზე დაფუძნებული ბიზნესმოდელი, რომელიც ფოკუსირებულია კურორტების განვითარებაზე, მაგალითად: სათხილამურო კურორტები და დასასვენებელი კომპლექსები. ექსპერტები თვლიან, რომ საქართველოში მდგრადი ტურიზმის განვითარებისთვის აუცილებელია ამ ორივე ბიზნესმოდელის ბალანსირება. ევროპულმა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ კერძო და საჯარო სფეროს შორის თანამშრომლობა მნიშვნელოვანია, რადგანაც იგი ხელს შეუწყობს მდგრადი ტურისტული პროდუქტის ჩამოყალიბებას.

გ. ნადირაშვილისა და დ. ჯანგულაშვილის წიგნში „მდგრადი ტურიზმი“, განხილულია, რომ ყველა ქვეყანაში და, მათ შორის, საქართველოში საჭიროა ჩატარდეს კვლევა ტურიზმის განვითარების ზემოქმედება ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე, მომზადდეს შემამსუბუქებელი ღონისძიებები, რათა თავიდან იქნეს აცილებული უარყოფითი ზემოქმედება გარემოსა და მოსახლეობაზე. შესწავლილი უნდა იქნეს ტერიტორიების „გამტარუნარიანობა“, შემუშავდეს ახალი, ინოვაციური მიდგომები მდგრადი ტურიზმის განვითარებაში და მოძიებული იქნეს ეფექტური გზები პრობლემების გადასაჭრელად. (ნადირაშვილი გ., 2016)

ნ. კაციტაძე თავის ნაშრომში “The Role of State Regulation and Policy in Tourism Development: The Case of Georgia... ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ მცირე ეკონომიკის მქონე ქვეყნების წარმატებისათვის მნიშვნელოვანი ხდება არა იმდენად ტურისტული რესურსების არსებობა, რამდენადაც მისი ოპტიმალური გამოყენება ინოვაციური მართვის მეთოდებით, რომელიც უნდა ეფუძნებოდეს ქვეყნების, როგორც ბუნებრივ რესურსებს, ასევე წარმოების თავისებურებებს, დემოგრაფიულ პირობებს და ეკონომიკური მახასიათებლებს. ამ მიმართულებით სვლა კი შესაძლებელია მოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ქვეყანას გააჩნია ტურიზმის მდგრადი განვითარების პოლიტიკა (Katsitadze, N., & Natsvlishvili, I., (2020)). “The Role of State Regulation and Policy in Tourism Development: The Case of Georgia”. In *Eurasian Economic Perspectives* (pp. 419-434). Springer, Cham.

ჩარლზ გელდენერისა და ბრენტ რითის წიგნში „ტურიზმის საფუძვლები: თეორია და პრაქტიკა“ განიხილავს გარემოს, სადაც ხდება ტურიზმის ფორმირება და ამ ფორმირების ყველა მნიშვნელოვან ელემენტს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, გარემოს ეკოლოგია და ეკოტურიზმის მნიშვნელობა მდგრადი განვითარების კონტექსტში. (გელდენერი ჩ., 2016)

დერეკ ჰოლის რედაქციით გამოსულ წიგნში „ახალი მიმართულებები სოფლად ტურიზმში“ აღწერილია ტურიზმის მდგრადი განვითარების არსი და მისი როლი ეკონომიკის განვითარება-

ში. ნაშრომი აგრეთვე მოიცავს ტურიზმში ახალი მიმართულებების გამოჩენას. ამ მიმართულებების შესწავლა განსაკუთრებით საინტერესოა სოფლად ტურიზმის ბიზნესის ფორმირებისას, რომელსაც შეუძლია სერიოზულად ჩამოაყალიბოს აღნიშნული ტურიზმის მიმართულება მდგრად ტურიზმად. წიგნში აგრეთვე მოცემულია სოფლად ტურიზმის ბიზნესში არსებული ზოგიერთი მნიშვნელოვანი კვლევა. (Hall.Mitchel. 2017)

სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის ჩართულობა და მათი როლი სოფლად ტურიზმის ბიზნესის მდგრადი განვითარებისათვის განიხილება ჰოლ კირკპატრიკის და მიტჩელის სტატიაში. ავტორები განიხილავენ ადამიანური რესურსების როლს სოფლად მწვანე ტურიზმის ბიზნესის წარმატებით განვითარებისათვის, როგორც არა მხოლოდ სოფლის, არამედ მთელი რეგიონის ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის. ადამიანური რესურსების როლი მწვანე ტურიზმის განვითარებაში უპირობოდ ასრულებს მთავარ როლს, როგორც კულტურული ღირებულების თვალსაზრისით, აგრეთვე მომსახურების სწორად გაწევისა და მდგრადი ტურიზმის განვითარებისათვის. (Hall D. Kirkpatrick I. Mitchell M. 2005)

გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის გენერალური დირექტორის კუ დონჟუს და მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის გენერალური მდივნის ზურაბ პოლოლიკაშვილის მიერ ერთობლივ წიგნში „სამთო ტურიზმის გაგება და რაოდენობრივი შეფასება“, აღნიშნულია სამთო ტურიზმის როლის შესახებ მწვანე ტურიზმის განვითარებაში, მთელ მსოფლიოში, სამთო ტურიზმი განპირობებულია ადამიანის სურვილით, განიცადოს ბუნება უნიკალურ გარემოში. თავის მხრივ, ტურიზმი მთიან რეგიონებში მრავალი თემისთვის სამაშველო საშუალებაა და მას შეუძლია წამყვანი როლი ითამაშოს სისტემების შენარჩუნებაში, რომლებიც ხელს უწყობენ ამ მყიფე ეკოსისტემების დაცვას გადაჭარბებული ექსპლუატაციისგან და მხარს უჭერენ მათ ადაპტაციას კლიმატის ცვლილებასთან. ჩატარებულია მრავალი კვლევა, რომელიც ერთობლივად არის შემუშავებული გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) და მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის (UNWTO) სამთო პარტნიორობის სამდივნოს მიერ, ესება შესაბამისი მონაცემების ამჟამინდელ ნაკლებობას და აუმჯობესებს მთის ტურიზმის შესახებ ცნობიერების ამაღლებას. კვლევა იძლევა რეკომენდაციების ერთობლიობას მთის ტურიზმის ოფიციალური სტატისტიკის გაღრმავებისათვის. გაერომ 2022 წელი მდგრადი მთის განვითარების საერთაშორისო წლად გამოაცხადა, რათა გაზარდოს ცნობიერება მისი მნიშვნელობის შესახებ და ხელი შეუწყოს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) მიღწევას. UNWTO და მთის პარტნიორობა დიდი ხანია თანამშრომლობენ ტურიზმის სექტორის მიერ 2030 წლის დღის წესრიგისა და 17 SDG-ის მიღწევაში წვლილის გასაძლიერებლად. (Food and Agriculture Organization of the United Nations and World Tourism Organization. (2023).

მდგრადი ტურიზმი – მწვანე ეკონომიკის განვითარების ხელშემწყობი ფაქტორი

საქართველო, ისევე, როგორც მთლიანად მთელი მსოფლიო, განვითარებისა და ტექნოლოგიური პროცესების აღმავლობის ფონზე ეკოლოგიური და გარემოსდაცვითი პრობლემისა და გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. მსოფლიოს გლობალური ეკოლოგიური კატასტროფები, რაც გამოსატულია კლიმატის ცვლილებით, გამოიწვია ჰაბიტატების დეგრადაცია, წყლისა და ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება, რაც მნიშვნელოვნად მოქმედებს ადამიანის სამეურნეო და სამრეწველო საქმიანობაზე. საქართველოს გააჩნია სწრაფი ეკონომიკური ზრდის გამოკვეთილი ინტერესი, თუმცა ბოლოდროინდელმა მიმდინარე პროცესებმა, რომელშიც გამოიკვეთა ტურიზმის ბიზნესის როლი, მნიშვნელოვანია მდგრადი ტურიზმის განვითარების მიზნების მიღწევა.

მწვანე ტურიზმი, დასვენების შედარებით ახალგაზრდა სფეროა. მას ხშირად ეკოლოგიურ ტურიზმთანაც აიგივებენ, რადგანაც თანამედროვე ადამიანებს არამხოლოდ რეკრეაციის, არამედ შემეცნებითი ძალების აღდგენის შესაძლებლობას აძლევს და მდგრადი ტურიზმის განვითარების საფუძველია

მწვანე ტურიზმის ტურისტული პროდუქტი ბუნება და მასთან მაქსიმალური სიახლოვეა, პარალელურად შეისწავლის ქვეყნის ან ტერიტორიის მახასიათებლებს, რომლის გასწვრივ არის დაგეგმილი ტურისტული მარშრუტი.

ბუნებაში მოგზაურობის ტრადიცია წარმოიშვა უძველეს დროს, როდესაც ადამიანებმა დაიწყეს შრომა და გახდა მოთხოვნა დასვენებაზე, რომლის ყველაზე კარგი საშუალება ბუნება იყო. ძველ რომში, როდესაც ჯერ კიდევ მომლოცველები და პილიგრიმები გადაადგილდებოდნენ რელიგიური სიწმინდეების და რიტუალების შესრულების მიზნით, უკვე მათი შთაგონების წყარო იყო ჯანსაღი ბუნებრივი გარემო, რაზედაც ისინი განსაკუთრებით ორიენტირებული იყვნენ, ახლა ეს მიმართულება ფართოდაა გავრცელებული ევროპის მთელ ტერიტორიაზე. მწვანე ტურიზმი არა მხოლოდ საშუალებას იძლევა მნიშვნელოვნად დაიზოგოს ბიუჯეტი, არამედ მიანიჭოს ბუნების დიდი სილამაზე (Alaverdov, E. 2021).

მწვანე ტურიზმი განვითარებულია მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში, რომლებსაც ლამაზი ბუნება, პეიზაჟები და ლანდშაფტები გააჩნია. ამ ქვეყნებში შედის ესპანეთი, იტალია, საფრანგეთი და ინგლისი. თითოეულ ქვეყანას გააჩნია მწვანე ტურიზმის საკუთარი უნიკალური ნიში, რომელიც ამ ქვეყნის ბრენდს წარმოადგენს. მაგალითად, საფრანგეთის ტური საშუალებას მოგცემთ დააფასოთ ღვინო და გასტრონომიული სიამოვნება ბუნების წიაღში. შუა საუკუნეების ქვის ღვინის მარნები და დახვეწილი ვენახები არ დატოვებს მნახველს გულგრილს, ასევე მნიშვნელოვანია სოფლების – ალტა როკა და ნიცის ღირსშესანიშნაობები. მწვანე ტურიზმი იტალიისა და ესპანეთში საშუალებას მოგცემთ დააფასოთ ადგილობრივი ბუნების უნიკალური სილამაზე, გაეცნოთ უძველეს არქიტექტურას და მოინახულოთ ადგილობრივი კურორტები. რაც შეეხება ადგილობრივი მოსახლეობის სტუმართმოყვარეობას საშუალებას მოგცემთ გაეცნოთ ამ ქვეყნების სტუმართმოყვარეობის უნიკალურ შესაძლებლობებს.

მწვანე ტურიზმის შეფასების ინდიკატორები

ამჟამად, გადაუდებელი ამოცანაა შეიქმნას ინდიკატორების მთელი რიგი, რომელიც შეაფასებს ტურიზმის განვითარებას ფედერალურ, რეგიონულ, ადგილობრივ დონეზე. ვიწრო გაგებით მწვანე ტურიზმის შესაფასებლად ინდიკატორების ფორმირების ფარგლებში, იგი ხშირად გულისხმობს ეკოლოგიურ ტურიზმს, როგორც მდგრადი ტურიზმის ფორმას, რომელიც ფოკუსირებულია, შედარებით ხელუხლებელ ბუნებრივ ტერიტორიებზე ვიზიტებისას ანთროპოგენული ზემოქმედების გარეშე.

აქ მთავარი მაჩვენებელი ტურისტთა რაოდენობაა, რომლებიც სპეციალურად დაცულ ბუნებრივ ადგილებში (SPNA) სტუმრობენ. სტატისტიკის თანახმად, 2017 წელს მსოფლიო ტურისტების 65% – მა მოინახულა დაცული ტერიტორიები.

საერთაშორისო საიტების მასალების მიხედვით შედგენილია მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ეროვნულ პარკებში ვიზიტების სტრუქტურა. ავსტრალიაში შედის 26%, აშშ – 18%, კანადა, ნორვეგია – 11%, რუსეთის ფედერაცია – 1%. შეერთებულმა შტატებმა ყველაზე მეტი შემოსავალი მიიღო წელიწადში ეკო-ტურიზმიდან – 14,000 მილიონი აშშ დოლარი, ავსტრალია – 3500 მილიონი აშშ დოლარი, რუსეთში კი 12 მილიონი აშშ დოლარი.

მწვანე ტურიზმის, როგორც ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი სექტორის, განხილვისას, რომელიც მოქმედებს მდგრადი ტურიზმის, რაციონალური გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის, სოციალური სამართლიანობისა და ეკონომიკური ეფექტურობის მიღწევის პრინციპებზე, ინდიკატორების კომპლექტი უფრო ფართოვდება. სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაცია გთავაზობთ მრავალფეროვან ინდიკატორებს, რომლებიც ასახავს, როგორც პირდაპირ, ასევე არაპირდაპირი გზით მწვანე ტურიზმის განვითარებას.

ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ მდგრადი ტურიზმის განვითარების ინდიკატორების შეფასების ყველაზე განვითარებული მეთოდია, სადაც ინდიკატორები გამოვლენილია სფეროების ხუთი ჯგუფისთვის: ტურიზმი და მენეჯმენტი; ეკონომიკური შესრულება, ინვესტიცია და

კონკურენცია; დასაქმება, ღირსეული სამუშაო და ადამიანური კაპიტალი; სიღარიბის შემცირება და სოციალური ჩართულობა; ბუნებრივი და კულტურული გარემოს მდგრადობა.

ტურიზმის ასეთ გაგებას ამყარებს „ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსის“ (at General Assembly of the World Tourism Organization, Santiago, Chile, 1 October 1999) განმარტება, რომლის მიხედვითაც ტურიზმი არის ინდივიდუალური და კოლექტიური სრულყოფის ფაქტორი; მდგრადი განვითარების ფაქტორი; სფერო, რომელიც იყენებს კაცობრიობის კულტურულ მემკვიდრეობას და შეაქვს თავისი წვლილი მის გამდიდრებაში; საქმიანობა, რომელიც ერთნაირად სასარგებლო და მომგებიანია მასში მონაწილე ქვეყნებისა და ხალხებისათვის. აღნიშნული განმარტება ხაზს უსვამს ტურიზმის გლობალური მნიშვნელობას და მდგრად განვითარებას, რომელიც წარმოუდგენელია ეროვნულ დონეზე სახელმწიფოს, ხოლო გლობალურად, ტურიზმით დაინტერესებულ სახელმწიფოთა ერთიანი ძალისხმევის გარეშე.

პასუხისმგებელი ტურიზმის მსოფლიო საბჭომ (GSTC) შეიმუშავა მიმართულებების მდგრადი ტურიზმის გლობალური კრიტერიუმები, რომელიც მოიცავს ოთხ მთავარ მიზანს/ინდიკატორს: მდგრადი მართვის დემონსტრირება; ადგილობრივი თემებისთვის სოციალური და ეკონომიკური სარგებლის მაქსიმალური გაზრდა და უარყოფითი გავლენის შემცირება; მინიმალური გავლენის მქონე ადგილობრივი თემებისთვის, ვიზიტორებისთვის და კულტურული ადგილებზე სარგებლის მაქსიმალური გამოყენებით; გარემოსდაცვითი სარგებლის მაქსიმალური გამოყენება და უარყოფითი გავლენის შემცირება [5].

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ მოცემულია მდგრადი ტურიზმის შეფასების ინდიკატორები, რომელიც ძირითადად ოთხი ბლოკისაგან არის შედგენილი: მდგრადი ტურიზმის მენეჯმენტი, სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური ზეგავლენა. ეს მიდგომა გთავაზობთ ორმოცდასამი ინდიკატორის შეფასებას.

სოციოლოგიური კვლევის შედეგები

21-ე საუკუნეში ტურისტების მხრიდან დიდი ინტერესი გამოიწვია საქართველოს ბუნებრივ-ობიექტებმა, რადგანაც ქვეყანას ამ მხრივ გააჩნია უნიკალური შესაძლებლობა. ამასთან დაკავშირებით, ჩავატარეთ ქვეყნის მოსახლეობის სოციოლოგიური გამოკითხვა, რომლის მთავარი მიზანი იყო მომსახურების ხარისხისა და ფასების გამოვლენა. ასევე გამოკვლეული იქნა, თუ ტურიზმის რომელ მიმართულებას ანიჭებდნენ უპირატესობას.

პირობითად ასაკობრივი ჯგუფები დაიყო ოთხ კატეგორიად: 20-25 წლამდე (42%); 26–34 (15%); 35–50 (26%) და 50 წელზე უფროსი ასაკის (17%). სერვისების სპექტრი ასაკობრივი კატეგორიებით განსხვავდება შემდეგი ფორმით: ახალგაზრდებმა (20-25 წლის) მოისურვეს სათავგადასავალო და სპორტული მიმართულება (ფოტოგრაფია, საღამოს სპორტული საქმიანობის ორგანიზება, სპეციალური ტრენინგი ტურიზმში, ველოსიპედის დაქირავება და ა.შ.), ასაკობრივმა კატეგორიამ (50 წლის და უფროსი ასაკის) მოისურვა შემეცნებითი ტურები ბუნებასა და კულტურულ ობიექტებზე. მათთვის სასურველია ჩაეტიოს 80-120 ლარი / პერსონა / დღე-ში. ამასთან, გამოკითხულთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა გამოავლინა მათი ხარჯები შემდეგნაირად: 50 ლარი-მდე / პერსონაზე. (22%), 50 ლარი / ადამიანი (37%) და 2-5 80-120 / ადამიანი (30%).

გამოკითხულთა 67% -ს სურვილი აქვთ დაისვენონ შაბათ-კვირას და გადაიხადონ 100-200 ლარი / ადამიანი / დღეში, მოითხოვენ მაღალი დონის მომსახურებას და ჯანსაღ ბუნებრივ გარემოს, რათა მიიღონ ესთეტიკური სიამოვნება. მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა ჯერ კიდევ არ არის მზად, რომ გადაიხადონ უფრო ძვირი „მწვანე ტურიზმისათვის“, რაც გულისხმობს განახლებადი ენერჯის დაზოგვის ტექნოლოგიების დანერგვას, ნარჩენების მართვას; კომფორტულ პირობებს მოსახლეობის ყველა სეგმენტისთვის.

სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არ არის მოსახლეობაში ცნობიერება მდგრადი, ეკოლოგიური, ბუნებრივი თუ მწვანე ტურიზმის მიმართულებებს შორის, რაც ყოველგვარ კავშირშია „ბუნებაში“ დასვენებასთან.

საჭიროა მოხდეს მოსახლეობაში მწვანე ტურიზმის სპეციფიკაში გარკვევა, გარემოსდაცვითი განათლების გაზრდა, მომავალი თაობებისთვის შეღავათების, ღირებულების, დაუცველობის, უნიკალურობისა და ბუნების სპეციფიკურობის საკითხებში მოსახლეობის ყველა სემინტისათვის.

რეკრეაციული სერვისების ეკონომიკური შეფასება

იმისათვის, რომ ქვეყანამ მოახდინოს მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა, საჭიროა ეკოსისტემების სერვისების როლის ამაღლება, ამავდროულად საჭიროა საკონსერვაციო და ბუნებისდაცვითი სტატუსის ამაღლება. ეს გულისხმობს სწორ მენეჯმენტს მენეჯმენტს დაგეგმვასა და მართვაში, მრავალფუნქციური განვითარების გათვალისწინებით.

ამ კონცეფციის მთავარი იდეაა ბუნებრივი კაპიტალის – რესურსის, მარეგულირებელი და კულტურული ფუნქციების გათვალისწინება. სარეკრეაციო პოტენციალის (დასვენება და ტურიზმი) შესაფასებლად გამოიყენება სამოგზაურო ხარჯების მეთოდი, რომელიც მოიცავს რეკრეაციორთა ყველა ხარჯს: განთავსების, კვების და ტრანსპორტირების ხარჯებს, ასევე დამატებით ხარჯებს, რომელიც წარმოიშობა მოგზაურობის პროცესში. ამ კვლევების მთავარი მიზანია, ინფორმაციის მოპოვება, შესასვლელი ბილეთები ხარჯის დასაანგარიშებლად, მაგალითად, რეკრეაციული ტერიტორიის შენარჩუნებისა და მასზე ზრუნვის ხარჯების დასაფარად. ქვეყნებში, რომლებსაც უკვე გააჩნიათ დაცული ტერიტორიები, ტურიზმისათვის (მაგალითად, აფრიკის საჰარას რეგიონში), ან დღევანდელ დღეს უწევენ ორგანიზაციას, სატრანსპორტო-საგზაო ხარჯების მეთოდი შეიძლება სასარგებლო იყოს რესურსების ამოღების ინტენსივობის მისაღები დონის ან უცხოელი ვიზიტორებისთვის შემოსატანი საფასურის დასადგენად (Elizbarashvili, N. 2018).

საქართველოში ბუნებაზე ორიენტირებული ტურიზმის მოსანახულებელი ობიექტები დაცული ტერიტორიებია, რომლებიც აერთიანებს ეროვნულ პარკებს, ბუნების ძეგლებს, დაცულ ლანდშაფტებს და ნაკრძალებს. ბოლო წლების მონაცემებზე დაყრდნობით, ყოველწლიურად ტურისტების რიცხვის ზრდა 1,2%-ია.

რაც შეეხება მწვანე ტურებს, ეროვნულ პარკებში, ნაკრძალებში და დასასვენებელი ტერიტორიების ობიექტებზე იმართება რამდენიმე დღით. ტურისტებისთვის კვების პროდუქტის ღირებულება შეადგენს 20-35 ლარს / პირი / დღეში.

რათქმუნდა აღნიშნულ ტურებზე ტრანსპორტირების ხარჯები (და პირიქით) განსხვავდება საჰაერო, სარკინიგზო და საგზაო ტრანსპორტისა და აეროპორტის მდებარეობის მიხედვით.

სასტუმროში განთავსება უცხოელ მოქალაქეებსა და ქალაქების მცხოვრებთათვის განისაზღვრება საშუალო ფასებით.

აქედან გამომდინარე, მწვანე ტურიზმი მდგრადი ტურიზმის ძირითადი საფუძველია, რომელსაც 5 მახასიათებელი გაჩნია:

1. ეკონომიკური სარგებელი;
2. უზრუნველყოფს ტურიზმის მეშვეობით გარემოს დაცვას;
3. ბუნებრივი გარემოს სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნება;
4. ხდება ადგილობრივი კულტურის ნაწილი;
5. ხელს უწყობს რეგიონში ინვესტიციების მოზიდვას.

21-ე საუკუნეში მთელი მსოფლიოს ყურადღება მიპყრობილია ეკონომიკის ეკოლოგიზაციისაკენ, რომელიც მდგრადი განვითარების საფუძველია. მწვანე ეკონომიკის ღირებულებებში აღნიშნულია, რომ „ეკონომიკურად მომგებიანია ის, რაც ეკოლოგიურად უსაფრთხოა“, ასევე ირწმუნება, რომ გადასვლა მწვანე გლობალურ ეკონომიკაზე მსოფლიოს საზოგადოებამ დაიწყო 2012 წელს და პიკური მაჩვენებელს მიაღწევს 2050 წლებში. საჭიროა ინვესტიციების 2% განხორციელდეს ეკონომიკის 10 ძირითად საკვანძო მიმართულებებზე: ტურიზმი, თევზჭერა, სატყეო მეურნეობა, ტრანსპორტი, წყლის რესურსების მართვა, წყლის გამოყენება, უტილიზაცია და ნარჩენების გადამუშავება, ენერგეტიკა, აგრობიზნესი. თანამედროვე, ახალი ეკონომიკის განვითარების პირო-

ბებში მწვანე კომპონენტებმა უნდა შეასრულოს მნიშვნელოვანი როლი.

გაერომ მდგრადი განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორად აღიარა მწვანე ზრდა, რომელიც ასახა „მდგრადი განვითარების მიზნებში“. 2015 წელს საქართველოს მთავრობამ პრიორიტეტი მიანიჭა მწვანე ეკონომიკას, რომლის მთავარი ქვაკუთხედია მწვანე ტურიზმი. საქართველოს მთავრობის მიერ აღიარებულია სუფთა წარმოების, ეკოსისტემების სერვისების, გარემოსდაცვითი განათლებისა და მწვანე სამუშაო ადგილების [unwto.org]

მწვანე ეკონომიკა ახალ შესაძლებლობებს აძლევს ბიზნესს, განსაკუთრებით გლობალური კრიზისების პერიოდში. მწვანე ეკონომიკა იდენტიფიცირებულია, როგორც პრობლემების გადაჭრაში „დაუმარცხებელი“ გზა ეკონომიკური განვითარების, ასევე გარემოს დეგრადაციის პრობლემების და სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობის საკითხების მოგვარების ხელშეწყობი. ბევრი ბიზნესი ცდილობს მწვანე ეკონომიკის შესაძლებლობების გამოყენებას – ახალი საქონლისა და სერვისების განვითარება, არსებული ბიზნეს ეკოლოგიზაციის პრაქტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს ბრენდის გაუმჯობესებულ იმიჯს. ასეთი შესაძლებლობები ჩნდება ტურიზმის სექტორშიც (Mason, 2016)

მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში ტურიზმი მნიშვნელოვან ეკონომიკურ სექტორადაა აღიარებული, რადგანაც ის მაღალი ხარისხის ბუნებრივ რესურსებს და კლიმატურ სტაბილურობას ემყარება. გარემოსდაცვითი კუთხით ადექვატურად დაგეგმვისა და მართვის შემთხვევაში ტურიზმი უზრუნველყოფს ეკონომიკურ მდგრადობას მომავალი თაობებისათვის. განათლება და ცნობიერების ამაღლება უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს გარემოსდაცვითი ეთიკის გამოყენების კუთხით. ადამიანების დარწმუნება შეცვალონ მათი დამოკიდებულება ბუნებრივი გარემოს მიმართ მოითხოვს, რომ მათ აღიქვან საკუთარი თავი, როგორც ბუნების ნაწილი და არა როგორც ეკოსისტემისგან განცალკევებით მდგომი სუბიექტი. პარადიგმის ასეთი ცვლილება აუცილებელია ტურიზმის სექტორის მიერ გარემოზე მიყენებული უარყოფითი გავლენის შესამცირებლად, მაგალითად, „თავისუფალი ფრენების“ გავლენის მინიმუმამდე დასაყვანად (Holden, 2015).

სოფლის ტურიზმი ხშირად გამოიყენება სხვადასხვა რეგიონების განვითარების მწვანე ეკონომიკა ეკონომიკური განვითარების განსაკუთრებული მოდელია – „რესურსებზე ინტენსიური ეკონომიკის მოდელი“, რომელიც იწვევს მაღალ ხარჯებს და პროდუქტიულობის შემცირებას. კრიზისი კვლავ მიმდინარეობს ამ მოდელის ინდიკატორად და, საბოლოოდ, ქმნის „მწვანე ეკონომიკის“ ახალი მოდელის შექმნის იდეას, უზრუნველყოფილია გარემოსდაცვითი რისკებით და მატერიალური დოვლათი არ იქმნება გარემოს დეფიციტის და ეკოლოგიური უთანასწორობის გაზრდის გამო.

გაეროს მდგრადი განვითარების კონფერენცია რიო + 20 კონფერენციის ფარგლებში, სახელმწიფოები შეთანხმდნენ, რომ შექმნან მწვანე ეკონომიკის კონცეფცია, როგორც მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი მდგრადი განვითარებისათვის.

მწვანე ეკონომიკის კონცეფცია არის მოდელი, რომელიც იწვევს ადამიანების ჯანმრთელობისა და სოციალური სამართლიანობის გაუმჯობესებას, ასევე სამიში ნივთიერებების გარემოზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან შემცირებას და გარემოს დეფიციტის გაუმჯობესებას. ამრიგად, მწვანე ეკონომიკა, მისი უმარტივესი ფორმით, შეიძლება ჩაითვალოს ეკონომიკაში დაბალი ნახშირბადის გამო, რესურსების დაზოგვის და სოციალურ-ინკლუზიურ მოდელად.

მწვანე ეკონომიკის კონცეფცია არ ცვლის მდგრადი განვითარების კონცეფციას, მაგრამ ფართოდ არის აღიარებული, რომ მდგრადობის მიღწევა თითქმის მთლიანად ემყარება ეკონომიკური კანონის მიღებას.

გაეროს (გარემოსდაცვითი პროგრამა UNEP, აზიის და წყნარი ოკეანის ეკონომიკური და სოციალური კომისია, ESCAP და ა.შ.), საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორიცაა გლობალური ზრდის ინსტიტუტი (GGGI) და მრავალი სხვა, აქტიურ როლს თამაშობს მწვანე ზრდის სტრატეგიის შემუშავებაში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მთელი საერთაშორისო საზოგადოება ობიექტურად იძულებულია მოძებნოს «მწვანე ეკონომიკაზე» გადასვლის გზები – ეკონომიკა, რომელიც ეყრდნობა რესურსების დაზოგვასა და ეკოლოგიურ ინდუსტრიებს, ზრდის ხალხის კეთილდღე-

ობას და ამცირებს გარემოს რისკებს. «მწვანე ეკონომიკა» ხვალინდელი ეკონომიკაა და ის 21-ე საუკუნის ეკონომიკური განვითარების მამოძრავებელი ძალაა.

გაეროს მიერ შემუშავებული გარემოსდაცვითი პროგრამა (UNEP), განსაზღვრავს მწვანე ეკონომიკას, რომელიც ამცირებს გარემოს დეგრადაციას და აძლიერებს ადამიანის კეთილდღეობას, რათა მომავალმა თაობებმა ისარგებლონ ჯანსაღი, ეკოლოგიურად უსაფრთხო გარემოთი.

გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UNEP)-ის მწვანე ეკონომიკის ძირითადი საფუძველია:

- მდგრადი განვითარების პრინციპებთან შესაბამისობა;
- პროფილაქტიკური მიდგომა სოციალურ და გარემოზე ზემოქმედების მიმართ;
- ბუნებრივი და სოციალური კაპიტალის შეფასება, მაგალითად, საგარეო ხარჯების ინ-

ტერნაციონალიზაცია, მენეჯმენტის გაუმჯობესება; რესურსების მდგრადი და ეფექტური გამოყენება, მოხმარება და წარმოება; აუცილებელი მაკროეკონომიკური მიზნების მისაღწევად, მწვანე სამუშაოების შექმნით, სიღარიბის აღმოფხვრა, კონკურენტუნარიანობის გაზრდა და ეკონომიკის ძირითადი სექტორების ზრდა.

მწვანე ეკონომიკაში, პრაქტიკული თვალაზრისით მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის გამოყენება, რაც ასახულია მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების ეროვნული პოლიტიკის განვითარების სტრატეგიებში. [4]

„მწვანე ეკონომიკა“ არის მნიშვნელოვანი პირობა მდგრადი განვითარების მისაღწევად, სიღარიბის აღმოსაფხვრელად და ქვეყნებში მაღალი ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური ეფექტების მისაღწევად.

გაეროს განვითარების პროგრამის ექსპერტების მიერ გამოვლენილი იქნა პრიორიტეტული სექტორები, რომლებიც ხელს უწყობს მდგრად განვითარებაზე გადასვლას. ესენია:

- ენერჯის ალტერნატიული წყაროები;
- წყლის მოხმარების შემცირება;
- ნარჩენების პრობლემების აღმოფხვრა;
- სოფლის მეურნეობის და მეტყვეობის ხელშეწყობა;
- ტრანსპორტის საწვავის არატრადიციული, ალტერნატიული წყაროებით შეცვლა.

მდგრადი განვითარების გრძელვადიანი განვითარებისათვის საჭიროა ეკონომიკის ყველა სფეროს კოორდინირებული მოქმედებების განხორციელება, რომელიც მოითხოვს ორგანიზაციული და ეკონომიკური მექანიზმის მოდელს, რომელიც უზრუნველყოფს მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლას, რაც გაზრდის ადამიანის კეთილდღეობას, რათა მომავალმა თაობებმა ისარგებლონ ჯანსაღი გარემოთი.

იმისათვის, რომ გატარდეს ეფექტური გარემოსდაცვითი პოლიტიკა „მწვანე ზრდის“ ეფექტურობის შესაფასებლად, საჭიროა დამუშავდეს სრულყოფილი ინფორმაცია შესაძლო პროგნოზირებული რისკებისა და უარყოფითი შედეგების პროგნოზირებისათვის.

მწვანე ეკონომიკის განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ქვეყნის ბუნებრივი რესურსების და ეკოსისტემების გამოყენებაზე, განსაკუთრებით იმ რეგიონებისათვის, სადაც არ არის წარმოება განვითარებული და მხოლოდ ტურიზმის სექტორია რეგიონის ეკონომიკაში ჩართული, ამიტომ საქართველოს მთავრობა დიდ როლს ანიჭებს მწვანე ეკონომიკის განვითარებას.

საქართველოს, ევროკავშირის, შვედეთის და ავსტრიის წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას პროექტის – „მწვანე ეკონომიკა: მდგრადი მთის ტურიზმი და ორგანული სოფლის მეურნეობა“ დასაწყებად. პროექტი ითვალისწინებს საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობას, მათი პროფესიონალიზმის ამაღლების და მასშტაბების გაზრდის მიზნით. პროექტი ასევე მიზნად ისახავს ბიზნესგარემოს გაუმჯობესების ხელშეწყობას და დამატებითი შემოსავლის შექმნის შესაძლებლობის გაზრდას საქართველოს ეკონომიკისთვის ორ ისეთ მნიშვნელოვან სექტორში, როგორცაა მწვანე ტურიზმი და სოფლის მეურნეობა. პროექტის შემუშავება მოხდა გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტროს და საქართველოს ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციასთან მჭიდრო თანამშრომლობის ფარგლებში. 4 წლიანი პროექტი 2019 წელს დაიწყო და დაფი-

ნანსებულია ევროკომისიის (3 მილიონი ევრო) შვედეთის (2.8 მილიონი ევრო) და ავსტრიის განვითარების თანამშრომლობით (1 მილიონი ევრო). პროექტს ავსტრიის განვითარების სააგენტო განახორციელებს 9 კაციანი გუნდის საშუალებით, რომელიც მუდმივად იქნება განთავსებული მესტიასა და თბილისში.

დასკვნა

მდგრადი ტურიზმი, როგორც ურთიერთობის ახალი ფორმა, დღესდღეობით მსოფლიოს მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს.

ტურიზმის ღირებულების ჯაჭვში მდგრადობის ინტეგრირება აუცილებელია, რადგან ამან შეიძლება გამოიწვიოს მრავალი სარგებელი ტუროპერატორებისთვის, მომწოდებლებისთვის, მომხმარებლებისთვის და სხვა დაინტერესებული მხარეებისათვის. ისეთი პრაქტიკა, როგორიცაა ენერგოეფექტური მოწყობილობების გამოყენება, ეკოლოგიურად ჯანსაღი პროდუქტების შექმნა, ნარჩენების შემცირება და ბუნებაზე დაფუძნებული ტურების კეთილგონივრულმა დაგეგმვამ, შეუძლია არა მხოლოდ მოხმარებული რესურსების შემცირება, არამედ სარგებელის გაზრდა. ასევე მნიშვნელოვანია განახლებადი ენერჯის წყაროების ჩართვა ტურიზმში ობიექტების განთავსებისას ან მომწოდებლების არჩევისას, ხოლო საერთაშორისო სასტუმროების ქსელები ძირითადად დაინტერესებულნი არიან ინვესტიციების განხორციელებაზე მწვანე ტექნოლოგიებში, რომლებიც ამცირებს ბუნებრივი რესურსების მოხმარებას და საოპერაციო ხარჯებს.

მწვანე ტურიზმი წარმოადგენს მდგრადი ტურიზმის ერთ-ერთ ფორმას, რომელიც შესაძლებელია უნივერსალური იყოს ქვეყნის, რეგიონის და ადგილობრივ დონეზე. მწვანე ტურიზმის შემდგომი წარმატებული განვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას, რესურსების მოხმარებისა და ნარჩენების გადამუშავების მიზნით. ასევე აუცილებელია ენერგოდამზოგავი ტექნოლოგიების გამოყენება, რომელიც ხელს შეუწყობს მწვანე ტურიზმის განვითარებას, რაც მომავალში მწვანე ეკონომიკის განვითარების საფუძველია.

იმისათვის, რომ ქვეყანა გადავიდეს მწვანე ეკონომიკაზე, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს მდგრადი ტურიზმის განვითარებაზე, სადაც დიდ მნიშვნელობას იქნის ეკოლოგიური მდგრადობა, როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ დონეზე. ამისათვის საჭიროა ქვეყნებში დაინერგოს საერთაშორისო პროგრამები და სერტიფიცირების სისტემები, რაც ხელს შეუწყობს აღნიშნულ საკითხში საერთაშორისო გამოცდილების გავრცელებას, სტიმულს მისცემს ტურიზმის ინდუსტრიის საწარმოებს დანერგონ ახალი ტექნოლოგიები, რომლებიც იქნება ეკოლოგიურად ჯანსაღი და უსაფრთხო, აღნიშნული კი ხელს შეუწყობს მწვანე ეკონომიკის განვითარებას.

სხვადასხვა ქვეყნის მრავალი მაგალითი არსებობს. ქვეყნებსა და რეგიონებს, რომლებსაც გააჩნიათ კარგად ჩამოყალიბებული ეკოლოგიური პოლიტიკა, ეყრდნობიან სამეცნიერო კვლევებს, სამეცნიერო ბაზების მონაცემებს, დაინტერესებული მხარეების გამოკითხვებს სწრაფად გადადიან უსაფრთხო მწვანე მოდელზე და შესაბამისად, ავითარებენ მწვანე ეკონომიკას.

იმისათვის, რომ მოხდეს მდგრადი ტურიზმის ინდუსტრიის გადასვლა ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიებზე, საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან მოხდეს მხარდაჭერა დარგის მართვასა და განვითარებაში. ასევე მწვანე საქმიანობის სტიმულირება, როგორც მომხმარებლების, ასევე მწარმოებლების მხრიდან გადასახადების, ფასების, მწვანე კრედიტების და ინვესტიციების სახით.

რეკომენდაციები

ჩვენ მიერ მოხდა საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარება, ტურიზმის მდგრადი განვითარების მიზნების განსაზღვრა და მისაღება საქართველოსთან. ასევე მდგრადი ტურიზმის როლის განსაზღვრა მწვანე ეკონომიკაში. მოვახდინეთ ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების გამოყენების პერსპექტივების შესწავლა.

ჩამოგვიყალიბდა შემდეგი სახის რეკომენდაციები:

სახელმწიფოს მხრიდან, მდგრადი და ინტენსიური ტურისტული ბიზნესის განვითარების მოდელის შექმნა, რომლისთვისაც აუცილებელია:

- მდგრადი ტურიზმის ძირითადი პრინციპებისა და მოდელების უცხოური გამოცდილების შესწავლა;
- მდგრადი ტურიზმის მოდელის შემუშავება სამეცნიერო სამუშაოებზე დაყრდნობით;
- სამეცნიერო კვლევებში სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების ჩართულობის უზრუნველყოფა;
- უნივერსიტეტებისა და სხვადასხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებების ჩართულობის უზრუნველყოფა მდგრადი ტურიზმის პოპულარიზების საკითხში;
- ეფექტური გარემოსდაცვითი პოლიტიკის გასატარებლად და «მწვანე» ზრდის ეფექტურობის ყოვლისმომცველი შეფასებისთვის, შემუშავდეს «მწვანე ეკონომიკაში» გადასვლის უზრუნველსაყოფი მექანიზმის მოდელი, რომელიც საშუალებას მოგვცემს გავიგოთ მიღებული ზომების დონე, მათი გავლენის მასშტაბები და საზღვრები, დამუშავდეს ყველაზე სრულყოფილი ინფორმაცია შესაძლო პროგნოზირებული რისკებისა და შესაძლო უარყოფითი შედეგების (დაბინძურება, ეკოსისტემის დეგრადაცია) შესახებ.

იმისათვის, რომ ქვეყანა გადავიდეს მწვანე ეკონომიკაზე, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს მდგრადი ტურიზმის განვითარებაზე, სადაც დიდ მნიშვნელობას იძენს ეკოლოგიური მდგრადობა, როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ დონეზე. ამისათვის საჭიროა ქვეყნებში დაინერგოს საერთაშორისო პროგრამები და სერტიფიცირების სისტემები, რაც ხელს შეუწყობს აღნიშნულ საკითხში საერთაშორისო გამოცდილების გავრცელებას, სტიმულს მისცემს ტურიზმის ინდუსტრიის საწარმოებს დანერგონ ახალი ტექნოლოგიები, რომლებიც იქნება ეკოლოგიურად ჯანსაღი და უსაფრთხო, აღნიშნული კი ხელს შეუწყობს მწვანე ეკონომიკის განვითარებას.

REFERENCES

- Alaverdov, E. (2021). The Development of Islamic Knowledge and Tourism in the Modern Life of North Caucasus. In E. A. Bari, *Global Development of Religious Tourism* (pp. 11-24). Hershey: IGI Global.
- ალადაშვილი მ., (2013) სადისერტაციო ნაშრომი „ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების გამოყენების პერსპექტივები საქართველოში“ (გვ.90-120)
- დერეკ ჰოლი, მიჩელი (2017) „ახალი მიმართულებები სოფლად ტურიზმში“. Vol.10. No.4, pp. 410-428.
- Elizbarashvili, N., Meesen, H., Khoetsiani, A., Meladze, G., Koler, T. (2018). *Sustainable Development of Mountainous Regions and Resource Management*. Tbilisi: Dani.
- Mazilu M.E., Green tourism in the age of green economy // International journal of economics and statistics. 2013. Vol. 1. Iss. 3. Pp. 140-147.
- Hall D. Kirkpatrick I. Mitchell M. 2005. *Rural Tourism and sustainable business*. Bristol: Channel View Publication.
- (Katsitadze, N., & Natsvlshvili, I., (2020)). "The Role of State Regulation and Policy in Tourism Development: The Case of Georgia". In *Eurasian Economic Perspectives* (pp. 419-434). Springer, Cham.
- ნადირაშვილი გ., ჯანგულაშვილი დ., (2016) მდგრადი ტურიზმის საფუძვლები თბ., გამომცემლობა უნივერსალი
- გელდენერი ჩ.რ. რითიჩი ჯ.რ. 2017. *ტურიზმი. საფუძვლები. პრაქტიკა. თეორია*. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მეთორმეტე გამოცემა (გვ.429-443)
- საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია. <https://gnta.ge/ge/> (19.04.2024)
- https://gnta.ge/wp-content/uploads/2015/06/wlis_angarishi_2016.pdf
- Food and Agriculture Organization of the United Nations and World Tourism Organization. (2023). *Understanding and Quantifying Mountain Tourism*. Retrieved from <https://www.fao.org/documents/card/en?details=CC5210EN>
- <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-ae5a5372b96/content>
- Georgian National Tourism Administration & German Society for International Cooperation (GIZ). (2018). *Green Tourism in Georgia*. Tbilisi: Georgian National Tourism Administration.
- Holden, A., 2015. Environmental Ethics and Challenges to Tourism's Place in the Green Economy. In: M. V. Reddy , K. Wilkes. eds. 2015. *Tourism in the Green Economy*. London and New York. Routledge: pp. 46-56.
- Mason, P., 2016. *Tourism Impacts, Planning and Management*. 3rd ed. New York: Routledge.

ტურიზმის გლობალური ეთიკის კოდექსი (1999) განახლებულია მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის მიერ 2022 წელს

<https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-11/georgia2015.pdf>

საქართველო. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია (2015) საქართველოს-ტურიზმის-სტრატეგია 2025.

საქართველო.საქართველოს პარლამენტი (1996) საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ. სარეგისტრაციო კოდი: 360.000.000.05.001.000.184.

დევაძე, ა. გ. ნ., 2012. ტურიზმი საქართველოში არსებული მდგომარეობა, პრობლემები, პერსპექტივები. თბილისი

საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების შესახებ (1996) საქართველოს პარლამენტის მაცნე WWW.UNWTO.org

<http://recp.ge/wp-content/uploads/2018/01/Green-economy-newsletter-GE-1.pdf>

http://www.mrdi.gov.ge/sites/default/files/1_sakartvelos_socialur-ekonomikuri_ganvitarebis_strategiis_-_sakartvelo_2020.pdf

<http://moe.gov.ge/res/images/file-manager/strategiuli-dokumentebi/strategiebi-gegmebi/2017-2021-.pdf>

<http://european.ge/mwvane-ekonomikuri-doqtrinstvis-tezisebi/>

Manana Aladashvili
*Academic Doctor of Business
Administration, Professor*

Natela Tushishvili
*Doctoral student at the Georgian University
named after David Agmashenebeli*

SUSTAINABLE TOURISM AS A NEW TYPE OF RELATIONSHIP IN THE DEVELOPMENT OF A “GREEN ECONOMY”

annotation

The article presents a sustainable tourism as economic field and a new form of communication that many for the country decisive meaning it has and society development. In fact, problems a lot of aspect includes. tourism sustainability level (between ecological tourism), its economic importance constant height world leaders thoughtful economy stable development the most important as a means. different countries various strategies and approaches they have tourism stable development to. in the world tourism stable development big experience exists and last for years different level happens stable tourism levels integration business, government, political organizations and associations level. Therefore, sustainable tourism as a new form of communication. present time peace basic trial is the article also discusses that green tourism is a form of sustainable tourism that can be universal at the country, regional and local levels. For the further successful development of green tourism, the introduction of new technologies for the purpose of consuming resources and recycling waste is of great importance. It is also necessary to use energy-saving technologies that will contribute to the development of green tourism, which is the basis for the development of a green economy in the future.

key words: sustainable development, sustainable tourism, green tourism, green economy, energy efficiency, national park, green tours, ecotourism

Introduction

Tourism, with its high rate of development and its share of increasing income in the world economy, which is constantly expanding, has become the main sector of the world economy, and therefore is recognized by experts as a modern economic phenomenon.

The 70th UN General Assembly declared 2017 the Year of Sustainable Tourism, which poses even more challenges for the development of the sector.

Leaders of the developed world recognize that tourism has acquired the status of an economic, social and environmental leader in sustainable development. One of the main challenges of the world in the 21st century is the sustainable development of the economy, which is one of the main tasks of developed countries.

tourist sector in economics influence positive straight and indirect he has sides like small and microenterprises trade growth, entrepreneurship height and a. sh., tourism development causes new

public infrastructure create , protect And finance naturally And cultural Inheritance . practically world leading projects does Positive changes demonstrate what an achievement Maybe tourism stable with the methods that tourism « Green economics « indicative» to sectors it will turn out to be scientific and technical And socio – economic progress caused tourism fast development . this because of tourists massive visits places Appeared serious Problems ecology , culture And Social development in field . tourism uncontrollable growth that caused benefit fast receiving willingly , often negative to results reasons – environment Damage – local pollution natural Resources Depletion , for example , of water. stocks Fatigue evident Threats to biodiversity Loss of land Degradation , pollution And another . Global warm-up general in the indicator tourism share They estimate 5 % . which ABOUT economic on the side , here tourism wrong Control Maybe call Prices Growth , Economic instability And another .

by 2050 tourism height Certainly will cause energy use growth (154%), greenhouse gases release (131%), water resource consumption (152%), heavy waste use (251%).

The relevance of the topic is to highlight the role of sustainable tourism in the development of a “green economy”, which is of critical importance for many countries and covers many aspects of current issues in the development of society. The level of sustainability of tourism (including green tourism) and the constant growth of its economic importance were considered by world leaders as the most important means of sustainable economic development.

Purpose of the study: to study the possibilities of developing sustainable tourism in Georgia, to identify its role in the development of a “green economy”.

Research methods: As the methodological basis of the study, we considered the methodology of sociological, statistical and quantitative research that was related to green tourism – a factor contributing to the development of the green economy.

This is analyzed in the article Published in various top rated magazines. academic And Scientific Research tourism about the role green in economics . articles except another Publications such as books chapters And conference Materials from which Goal A has been analyzed majority important Articles , articles Most of them Published 2010 After this show Topics News. In addition to the data obtained, as well as systematic and situational issues of the problem, the annual report of the Georgian National Tourism Administration and the data of the National Statistical Service of Georgia represent the theoretical methodology of the work.

Literature review:

tourism exercise And in politics spent changes Maybe call this negative influence decline And On the contrary , bring Benefit . United nation organization report – “ Green Towards an Economy : Sustainable development And poverty will eliminate According to the magazine “ Roads” (Geneva , 2011) , *tourism is one of the most powerful drivers of sustainable growth of the world economy . With the right investment, this will be a continuously growing area over the next decade.* And hand I’ll help employment And economic increases development . this society pushes show off attention natural , historical , cultural values support . Of course it should problem through peace This is about .A lot of literature, including world literature, is devoted to this topic. tourist Scientific articles published by the organization, as well as regulations, which formed In the document – « of the day». Order in the 21st century . « right his with the help , actively carried out a tourist route Silk The path which a lot of Country, they between Georgia is also participating . (UNWTO.org., 2023).

2015 United Nations General 70th anniversary of the Assembly Anniversary At the session (in New York) 193 states It was decided that by 2030 become sustainable development day order Document – “ Let’s transform.” World by 2030 ”, which includes 17 goals and 15 years. during must give the most important tasks solution peace All countries And of people For well-being , which means reducing poverty and creating a healthy environment.

June 18, 2015 in China carried out world tourism organization silk roads Seventh International at the conference on the 20th Met a country between Georgia too participated that silk roads tourist potential discussion dedicated of silk roads route as Purchase relations development as well as tourist potential From an important point of view, this is a direction that, in turn, contributes to the development of sustainable tourism. (UNWTO.org., 2023).

2017 in September Georgia Also was tourism Scientific And Practicing experts majority influential International Association Aiest (established in 1951) in order 67 conference master country whose goal presented peace stable tourism industry improvement tourism Last trends And development analysis Based on this in the field expected Problems in advance foreseen And Their will decide roads by searching conference while working discussed was in Georgia tourism business sustainability And with him connected challenges And tourism stable development Business models . foreigner experts In my opinion , for Georgia stable development means two Business model balance . one On the other hand , about society based A business model that focuses small And average size in business And second On the other hand , about cooperation based A business model that focuses resorts for development , for example : skiing Resorts And leisure Complexes . experts They believe that in Georgia stable tourism for development necessary this Both Business model Balancing. Right here This is remarkable Also this is for today private And public sphere between cooperation cooperation in Georgia State structures hold in the hands of that former less smokes check tourism in field Associations, non-governmental organizations To presented interesting Innovative concepts. this hand European example exercise showed it private And public sphere between Cooperation It is important that effort general signs already in Georgia too It is noticed that the hand I'll help such society Form which more than it is important stable tourist product authenticity And for reliability.

stable tourism as economic Areas and new forms of communication, many for the country decisive meaning It has And How economic phenomenon society development In fact Problems a lot of aspect includes . to him Job growing capabilities And local for business big monetary income bring Maybe. tourism sustainability level (between ecological tourism), its economic importance constant height world leaders thoughtful All in all economy stable development the most important as a means. different countries different strategies And approaches they have tourism stable development to the world tourism stable development big experience exists And last for years different level happens stable tourism levels integration business, location, politics organizations And associations level.

tourist location And industry between Union institution present time peace basic trial is

The book by G. Nadirashvili and D. Dzhangulashvili "Sustainable Tourism" states that globalization process All a country and to them Among them is Georgia showed it's necessary conduct research tourist potential And local Population expectations o carefully must May be studied tourism development influence naturally And Social on the environment And must Get ready pitcher first steps May be avoided negative influence Wednesday And per population. tourism in field International scale activity hand I'll help in the country stable tourism Innovative approaches development And In fact Problems will decide Effective roads find (Nadirashvili G., 2016).

N. Katsitadze in his work "The Role of State Regulation and Policy in the Development of Tourism: the Example of Georgia ..." draws attention to the fact that small economy having countries for success important happens No so much tourist Having resources, how much his optimal use Innovative control methods that should be based on the country's natural resources, as well as production characteristics, demographic conditions and economic characteristics. Movement in this direction is only possible if the country has a policy for sustainable tourism development (Katsitadze N., Natsvlshvili I. , (2020)) . "The role of government regulation and policy in tourism development: the example of Georgia." In *Eurasian Economic Perspectives* (pp. 419-434). Springer, Cham.

Charles Geldner and Brent Rich in the book «Tourism, S. Basics: Theory and Practice» explores the environment in which tourism is formed and all the important elements of this formation. Environmental

ecology and the importance of ecotourism in the context of sustainable development deserve special attention. (Geldner Ch., 2016).

The book *New Directions for Rural Tourism*, edited by Derek Hall, describes the essence of sustainable tourism development and its role in economic development. The work also covers the emergence of new directions in this tourism. The study of these directions is especially interesting in the formation of tourism business in rural areas, which can seriously shape the specified tourist direction into sustainable tourism. The book also includes some important research in the field of rural tourism business (Hall.Mitchel. 2017).

The participation of rural people and their role in the sustainable development of rural tourism businesses is discussed in the article by Hall Kirkpatrick and Mitchell. The authors discuss the role of human resources for the successful development of green tourism business in rural areas, both for improving the economic and social condition of the village, but also the entire region. The role of human resources in the development of green tourism is certainly central, both in terms of cultural value and for proper service delivery and sustainable tourism development (Hall D. Kirkpatrick I. Mitchell M. 2005).

United Nations food And village Agriculture The national book “Understanding and Quantifying Mountain Tourism” by the organization’s Director General Koo Dongju and the World Tourism Organization Secretary General Zurab Pololikashvili mentions the role of mining tourism in the development of green tourism around the world. Around the world, mining tourism is driven by the human desire to experience nature in a unique environment. In turn, tourism is a lifeline for many communities in mountain regions and can play a leading role in maintaining systems that help protect these fragile ecosystems from overexploitation and support their adaptation to climate change. A series of studies jointly developed by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and the Secretariat of the World Tourism Organization (UNWTO) for the Mining Partnership aims to address the current lack of relevant data and increase awareness of mountain tourism. The study presents a number of recommendations for improving official mountain tourism statistics. The United Nations has declared 2022 the International Year of Sustainable Mountain Development to raise awareness of its importance and contribute to achieving the Sustainable Development Goals (SDGs). UNWTO and the Mountain Partnership have a long-standing collaboration to strengthen the tourism sector’s contribution to achieving the 2030 Agenda and the 17 SDGs. (Food and Agriculture Organization of the United Nations and World Tourism Organization. (2023).

Sustainable tourism is a factor contributing to the development of a green economy

Georgia, like the whole world, is developing And technological processes Sunrise In the background is ecological and ecological Problems And challenges before It revealed. Global environmental disasters in the world, expressed in climate change, have caused the emergence of habitats Water degradation And atmospheric air Pollution that significantly This affects human economic and industrial activities. Georgia has fast economic increases highlighted Interest, however recent Current The processes in which the role of the tourism business was emphasized are important. Sustainable tourism development goals achievement.

Green tourism is a relatively young area of recreation and is the basis for the development of sustainable tourism, but it has taken a big role in the lives of modern people, where you can not only relax, recuperate, but also find peace and balance.

The tourist product of green tourism is nature and maximum proximity to it while simultaneously studying the characteristics of the country or territory through which the tourist route is planned.

The tradition of traveling into the depths of nature originated in ancient Rome, when pilgrims and pilgrims went to perform religious shrines and rituals, their source of inspiration was the healthy natural environment, which they especially focused on, now this direction is widespread throughout the territory. Europe. Green tourism not only allows you to significantly save your budget, but also gives you incredible natural beauty. (Alaverdov E. 2021)

Green tourism is developed in countries known for their beautiful nature, landscapes and landscapes. These countries include Spain, Italy, France and England. Each country has its own unique green tourism niche. For example, a tour of France will allow you to appreciate wine and gastronomic delights in the lap of nature. Medieval stone wine cellars and exquisite vineyards will not leave the visitor indifferent; no less important are the sights of the villages of Alta Rocca and Nice. Green tourism in the deserts of Italy and Spain will allow you to appreciate the unique beauty of the local nature, get acquainted with ancient architecture, and also visit local resorts. As for the hospitality and emotionality of the local population, a visit to these two sunny countries will allow you to get acquainted with the celebration of life in a previously unknown culture.

Green tourism assessment indicators

Currently, an urgent task is to create a set of indicators that will allow assessing the development of tourism at the federal, regional and local levels. As part of the formation of indicators for assessing green tourism in the narrow sense, ecotourism is often referred to as a form of sustainable tourism, focused on visiting relatively untouched natural areas without anthropogenic impact.

The main indicator here is the number of tourists visiting specially protected natural areas (SPNA). According to statistics, in 2017, 65% of world tourists visited protected areas.

Based on materials from international websites, a structure for visiting national parks in the leading countries of the world has been compiled. Australia includes 26%, USA – 18%, Canada, Norway – 11%, Russian Federation – 1%. The largest annual income from ecotourism was received by the USA – 14 billion US dollars, Australia – 3500 million US dollars and Russia – 12 million US dollars.

When considering green tourism as the most important sector of the economy, operating on the principles of sustainable tourism, environmental management, social justice and economic efficiency, the set of indicators expands. Various international organizations offer a variety of indicators that reflect both directly and indirectly the development of green tourism.

The most developed methodology by the World Tourism Organization for assessing indicators of sustainable tourism development, where indicators are defined in five groups of areas: tourism and management; economic performance, investment and competition; employment, decent work and human capital; poverty reduction and social inclusion; Sustainability of the natural and cultural environment.

This understanding of tourism is supported by the Global Code of Ethics for Tourism (at General Assembly of the World Tourism Organization, Santiago, Chile, October 1, 1999) definition according to which tourism is a factor of individual and collective improvement; factor of sustainable development; a sphere that uses the cultural heritage of humanity and contributes to its enrichment; An activity that is equally useful and beneficial for the countries and peoples participating in it. This definition emphasizes the global significance of tourism and sustainable development, which is unimaginable without the combined efforts of the state at the national level, and at the global level – states interested in tourism.

The Global Responsible Tourism Council (GSTC) has developed global criteria for sustainable tourism for destinations, which include four main goals/indicators: demonstrating sustainable management; Maximize social and economic benefits for local communities and minimize negative impacts; maximizing benefits for local communities, visitors and cultural sites with minimal impact; Maximizing environmental benefits and reducing negative impacts [5].

Based on the UNWTO assessment of sustainable tourism development indicators, the European Commission established a set of indicators for assessing tourism development for European destinations, the “European Tourism Indicators Framework” [32]. It defines four blocks of evaluation indicators from a green tourism perspective: sustainable tourism management; economic; Socio-cultural development and environmental impact. This approach offers assessment of 43 indicators. In conditions of weak statistics, it is impossible to assess the effectiveness of green tourism using such a large number of indicators, especially over several years.

Results of sociological research

Natural objects of Georgia, mountain, forest and water ecosystems aroused great interest among tourists. The country has unique natural areas, which include forests, 19 protected areas and 12 thousand cultural heritage monuments, archaeological monuments (Paleolithic monuments, mammoth cemeteries, caves and sanctuaries of ancient peoples). In addition to these objects, tourists and vacationers in protected areas are attracted by various regions and their numerous natural monuments, as well as famous vacation spots: Svaneti, mountain and sea resorts of Tusheti Adjara, etc. The development of ecotourism is very important for the region. In this regard, we conducted a sociological survey of the country's population, the main purpose of which was to determine benefits by type of service, prices for tourist holidays and weekend services. According to a sociological survey, the number of residents of the district was 604 people (which is representative), where the share of the city's population was 83%. The questionnaires were processed using the SPSS Statistiks program; The sampling error was 3.7%.

Conventionally, age groups were divided into four categories: 20-25 years (42%); 26–34 (15%); 35–50 (26%) and over 50 years (17%). When choosing their advantages over types of recreation, it is proposed to consider several options that are closest to the lifestyle. As additional types of services, respondents suggested organizing children's recreation, expanding recreation areas, providing family recreation services, orienteering; Types of winter recreation – snowboarding, snow slopes, winter entertainment. The range of additional services differs by age category as follows: if the younger group (20-25 years old) wants a sports direction (photography, organization of evening sports activities, special tourism training, bicycle rental, etc.), then the next older age group (26 -50 years old) – animation and organization of children's recreation, orienteering, extreme recreation. The oldest age category of the population (50 years and older) does not provide additional services. It should be noted here that some of the respondents are ready for an independent holiday, unaccompanied, do not need services, have experience in excursions, equipment and knowledge of the region. The expenses of respondents for organizing recreation should be 80-120 GEL/person/day. In addition, a significant part of the respondents disclosed their expenses as follows: up to 50 GEL/person. (22%), 50 GEL/person (37%) and 2-5 80-120/person (30%).

A high percentage of respondents (67%) who are willing to pay 100-200 GEL/person/day for a weekend vacation require services with a relatively high level of quality and access to a wide range of services. Ecotourism is now seen as a holiday for the physically fit, often younger age group. Moreover, rural residents perceive "nature" recreation as a family/economic benefit rather than an aesthetic pleasure. The local population is not yet ready to pay much more for green tourism, which involves the introduction of renewable energy-saving technologies and waste management; comfortable conditions for all segments of the population. The public still does not understand the difference between a sustainable, ecological, nature or green tourism destination that has anything to do with outdoor recreation. Comfortable recreational conditions mean guaranteed safety, accessibility of transport to vacation spots, and objectivity of information. Currently, there is a definite need for environmental education in the specific field of green tourism, the benefits for future generations, the value, vulnerability, uniqueness and specificity of nature for all segments of the population.

Economic assessment of recreational services

Recognizing the role of ecosystem services in a green economy will transform key ecotourism sites into social, cultural and economic spaces with important conservation status, while preserving the most important conservation status. This implies significant changes in the management and planning of their development, taking into account multifunctional development. The main idea of this concept is to take into account natural capital – resource, regulatory and cultural functions. To assess the recreational potential (recreation and tourism), the method of transport and travel costs is used, which includes all the costs of recreationists: transport costs (usually travel expenses), recreation (in the case of tourism – the cost of a trip or the cost of maintaining and feeding facilities) and expenses – you during your vacation (souvenirs, wild plants, honey, medicinal plants, CDs, manuals, books, etc.). This method compares favorably with

estimating the total unit costs incurred to conduct the tour. Complex costs are also taken into account and, through calculation, an assessment is made of the attractiveness of the area from the point of view of natural, aesthetic, and spiritual factors. Similar studies have been carried out in many countries around the world – the USA, Europe, Australia and developing countries interested in the development of tourism, biodiversity and wildlife conservation. The main purpose of these studies is to obtain information on entrance fees to calculate costs, for example, to cover the costs of maintaining and maintaining a recreational area. In countries that already have protected areas for tourism (such as sub-Saharan Africa) or are currently establishing them, the transport cost method can be useful in determining an acceptable level of resource extraction intensity or foreign visitor fees (Elizbarashvili, N . 2018) .

The main objects of natural tourism in Georgia are a national park, a reserve, a number of nature reserves and other recreational areas in the region. The average annual visitor flow in recent years is based on domestic tourism monitoring data.

Green tours are organized for several days in national parks, nature reserves and recreation areas. The cost of food for tourists is 20-35 GEL/person/day.

The cost of transportation to your destination (and vice versa) varies depending on air, rail and road transport, as well as airport location.

Hotel accommodation for foreign citizens and city residents is determined at average prices.

Green tourism is the main basis of sustainable tourism, which has 5 characteristics:

1. Benefits of economic development;
2. provides the benefits of tourism and environmental development;
3. viability and profitability;
4. It becomes part of the local culture
5. Attracting investment in the regions.

In the 21st century, the world's attention is focused on greening the economy, which is the basis of sustainable development. The Green Economy Directives state that "what is economically sound is environmentally sound" and states that the world's transition to a green global economy began in 2012 and will peak in 2050. 2% of investments should be directed to 10 key areas of the economy: tourism, fisheries, forestry, transport, water resources management, water use, waste management and recycling, energy, agribusiness. In the context of modern, new economic development, green components must play an important role.

The United Nations has recognized green growth as an important driver of sustainable development, as reflected in the Sustainable Development Goals. In 2015, the Georgian government gave priority to a green economy, the main cornerstone of which is green tourism. The Georgian government declared him clean. production , ecosystems services , environmental education And green Job places [unwto.org)

The green economy opens up new business opportunities, especially in times of global crises. The green economy has been identified as an «unmatched» way to address economic development challenges, as well as environmental degradation and socio-economic inequality. Many enterprises are trying to take advantage of the opportunities of the green economy – the development of new products and services, existing business greening practices that improve their brand image. Such opportunities are also emerging in the tourism sector (Mason, 2016).

In the transition to a green economy, tourism is recognized as an important economic sector , as it is based on high-quality natural resources and climate stability. When properly planned and managed from an environmental perspective, tourism ensures economic sustainability for future generations. Education and awareness play an important role in the application of environmental ethics. To convince people to change their attitude towards the environment, it is necessary that they perceive themselves as part of nature, and not as a separate object from the ecosystem. This paradigm shift is necessary to reduce the negative environmental impact of the tourism sector, for example to minimize the impact of "free flights" (Holden, 2015) .

Rural tourism is often used in the development of various regions.

The green economy is a special model of economic development – a “resource-intensive economy model”, which leads to high costs and reduced productivity. The crisis continues to be an indicator of this model and, finally, gives rise to the idea of creating a new model of a “green economy”, secured by environmental risks and material benefits not created due to environmental scarcity and growing environmental inequality.

As part of the UN Conference on Sustainable Development Rio+20, states agreed to create the concept of a green economy as an important tool for sustainable development.

The green economy concept is a model that leads to improvements in human health and social justice, as well as significantly reducing environmental exposure to hazardous substances and eliminating environmental deficiencies. Thus, the green economy in its simplest form can be considered a low-carbon, resource-efficient and socially inclusive economic model.

The concept of a green economy does not replace the concept of sustainable development, but it is widely accepted that achieving sustainability is based almost entirely on the adoption of economic law.

The United Nations (UNEP Environment Programme, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, ESCAP, etc.), international organizations such as the Global Growth Institute (GGGI) and many others play an active role in developing green growth strategies. In other words, the entire international community is objectively forced to look for ways to transition to a “green economy” – an economy based on resource conservation and environmentally friendly production, improving people’s well-being and reducing environmental risks. The Green Economy is the economy of tomorrow and the driving force of economic development in the 21st century.

The United Nations Environment Program (UNEP), a special aid fund created to protect the environment, defines the green economy as a tool that improves human well-being and social justice by significantly reducing environmental impacts and the risks of environmental degradation.

The core pillar of UNEP’s green economy is:

compliance with the principles of sustainable development;

proactive approach to social and environmental impacts;

Assessing natural and social capital, eg internationalizing external costs, improving governance; sustainable and efficient use of resources, consumption and production; Achieve required macroeconomic goals by creating green jobs, eradicating poverty, enhancing competitiveness and growth of key economic sectors.

In terms of practical application, various tools are used in the green economy. Moreover, even environmental management and environmental problems are interpreted differently in national policies and development strategies in different countries of the world [4].

However, issues of environmental management and environmental safety, the need for “green” growth, including at the highest level, are increasing. At the same time, the thesis is substantiated that the “green economy” is an important tool for achieving sustainable development and eliminating poverty. The transition to a “green economy” involves the complexity and interconnectedness of measures implemented in the regions of the country, which are presented in the form of an individual plan, including both potential and expected socio-economic effects.

Experts from the UN Development Program have identified priority sectors for implementing the concept of transition to a green economy. First of all, it is energy (electricity, heat, oil and gas). It is necessary to reduce harmful effects and move to the widespread use of alternative methods of energy production. Secondly, it’s water. The state is trying to reduce water consumption by 2020. Thirdly, there is the problem of waste. The government has set a target to increase the current level of waste management to 70% by 2020. Fourthly, these are issues of agriculture and forestry. The main challenge here is to increase production without compromising soil fertility and the environment as a whole. Fifthly, this is transport. Most of the transport is carried out on diesel/petrol, which requires the development of alternative

«green» approaches associated with the use of alternative fuels to increase trade potential; Transitioning tourism to green tourism, which will significantly reduce Adama's environmental impact. [Aladashvili M., 2013)

Based on the general ideology of the concept of sustainable development, the issues of determining the long-term social and environmental consequences of modern economic development are fundamental, and the success of implementing the ideas of economic modernization and energy efficiency modernization depends on the activity of the state. state and regional bodies. In other words, moving along the path of sustainable development requires careful coordinated action across all sectors of the economy. This requires a model of the organizational and economic mechanism that ensures the transition to a green economy, the reorientation of economic, environmental and social institutions to priority areas. There appears to be a need to move towards an economic model that improves human well-being so that future generations can enjoy a healthy environment.

To carry out an effective environmental policy and comprehensive assessment of the effectiveness of "green" growth, it is proposed to develop a model of the mechanism for ensuring the transition to a "green economy", which will allow us to understand the level of measures taken, the degree and limits of their influence, to process the most complete information about possible predicted risks and possible negative consequences (pollution, ecosystem degradation).

Georgia economy development significantly is natural depending on the country Resources And his ecosystems using . In those regions of Georgia where production is not developed and only the tourism sector is included in the regional economy, it is characterized by a high rate of resource use, which is 2.5 times higher than the rate of European countries, therefore the Georgian Government attaches a greater role to the development of the green economy.

Georgia in 2014 signed hand with the European Union association Contract . this is like statement And In the same time time operational The plan that defines Georgia in the European Union integration prospects . this conditions Georgian for the community together important must let it be What challenges If Problems Knowing that before costs Modern Europe . while when European in space actively in progress discussion Such on issues such as Financial market Reformation , systematic inequality Eliminate , green And stable economy development prospects .

Georgia Ethnographic In the Museum of the European Union , Sweden. And Austria representatives hand signed Contract Project – " Green". Economy : Sustainable mountain tourism And organic village « Farming « for starters . project takes into account in Georgia small And average business To promote your professionalism promotion And scale increase in order for the project Also aim target business environment improvement promotion And additional income will create opportunity increase Georgia for the economy Mon. Such important in a sector such as green tourism And village Agriculture . project development It happened Wednesday protection And village Agriculture Ministry of Economy And stable development Ministry And Georgia tourism at the national level with the administration tight cooperation within 4 years The project began in 2019 And financed European Commission (3 million euros) Sweden (2.8 million) euro) and Austria development in cooperation (1 million euro). project Austria development Agency It will be implemented by 9 people team through which constantly will posted Mestia And In Tbilisi .

Green tourism is based on mining tourism, tourism development promotion target project takes into account different events performance . their Among the locals for suppliers tourist services delivery National quality standards And control system form . developed standards Based hotels And Mining / Travel guides certification . project within Also will happen experience share at the national level And International Levels , mountains / travel guides And hotels owners possibilities Development , training for purposes indicator Production Hotel create

conclusion

Sustainable tourism, as a new form of communication, is a major issue in the world today.

tourism value in the chain sustainability integrate This is necessary because the Man Maybe call a lot of advantages For tour operators , suppliers , clients and other interested parties of the month. Such practice, for example energy efficient devices Using environmentally friendly products Buying , spending decline And Outdoors based Wise tour planning can No only consumed Resources reduction , but increase in benefits. It's also fragrant Renewable energy Inclusion of sources in tourism objects when placing or suppliers While choosing International hotels Networks , for example , are interested they are attachments on implementation green in technologies that reduce , natural Resources consumption And operational expenses .

The article also discusses that green tourism is a form of sustainable tourism that can be universal at the country, regional and local levels. For the further successful development of green tourism, the introduction of new technologies for the purpose of consuming resources and recycling waste is of great importance. It is also necessary to use energy-saving technologies that will contribute to the development of green tourism, which is the basis for the development of a green economy in the future.

month in which the country is moving green In economics, special attention should be focused on the development of sustainable tourism, where environmental sustainability becomes of great importance, both at the global and national level. To do this, it is necessary to introduce international programs and certification systems in countries, which will contribute to the dissemination of international experience in this matter and will give an incentive to tourism industry enterprises to introduce new technologies that will be environmentally friendly. healthy and safe, and this will contribute to the development of a green economy.

There are many examples from different countries. Countries and regions that have implemented clearly defined environmental policies, rely on scientific research, scientific databases, and stakeholder surveys, move quickly to a safe green model and develop a green economy accordingly.

In order to make the transition of the sustainable tourism industry to environmentally friendly technologies, it is necessary to ensure government support in the management and development of the industry. Also stimulating green activities of both consumers and producers in the form of taxes, prices, green loans and investments.

Recommendations

We shared international experience, identified goals for sustainable tourism development and adapted them to the conditions of Georgia. Also defining the role of sustainable tourism in the green economy. We have studied the prospects for using environmentally friendly technologies.

We recommend:

On the part of the state, to create a sustainable and intensive model for the development of tourism business, for which it is necessary:

- Studying foreign experience of basic principles and modeling of sustainable tourism
- Development of a sustainable tourism model based on scientific work
- Ensuring the involvement of specialists from various fields in scientific research.
- Ensure the participation of universities and other educational institutions in promoting sustainable tourism.

- In order to carry out an effective environmental policy and comprehensively assess the effectiveness of “green” growth, develop a model of the mechanism for ensuring the transition to a “green economy”, which will allow us to understand the level of measures taken, the degree and limits of their influence, and process the most complete information about possible foreseeable risks and possible negative consequences (pollution, ecosystem degradation)

month in which the country is moving green In economics, special attention should be focused on the development of sustainable tourism, where environmental sustainability becomes of great importance, both at the global and national level. To do this, it is necessary to introduce international programs and certification systems in countries, which will contribute to the dissemination of international experience in this matter and will provide incentives for tourism industry enterprises to introduce new technologies that will be environmentally healthy and safe. and this will contribute to the development of a green economy.

REFERENCES

1. Alaverdov, E. (2021). Development of Islamic knowledge and tourism in modern life of the North Caucasus. In E. A. Bari, *Global Development of Religious Tourism* (pp. 11-24). Hershey: IGI Global.
2. Aladashvili M., (2013) Dissertation work "Prospects for the use of environmentally friendly technologies in Georgia" (pp. 90-120)
3. Derek Hall, Michelle (2017) *New Directions for Rural Tourism* . Volume 10. No. 4, p. 410-428.
4. Elizbarashvili N., Meesen H., Khoetsiani A., Meladze G., Kohler T. (2018). *Sustainable development of mountain regions and resource management*. Tbilisi: Dani.
5. Mazilu M.E., *Green tourism in the era of green economy // International Journal of Economics and statistics*. 2013. Vol. 1. Issue. 3. Ave. 140-147.
6. Hall D. Kirkpatrick I. Mitchell M. 2005. *Rural tourism and sustainable business*. Bristol: Posting a channel view.
7. (Katsitadze N., Natsvlisvili I., (2020)) . "The role of government regulation and policy in tourism development: the example of Georgia." In *Eurasian Economic Perspectives* (pp. 419-434). Springer, Cham.
8. Nadirashvili G., Dzhangulashvili D., (2016) *Fundamentals of sustainable tourism*, Tb., Universal Publishing House.
9. Geldner K.R. Richie Jr. 2017. *Tourism. Fundamentals, practice, theory*. Batumi State University named after Shota Rustaveli, twelfth edition (pp. 429-443)
10. National Tourism Administration of Georgia. <https://gnta.ge/ge/> (04/19/2024)
11. https://gnta.ge/wp-content/uploads/2015/06/wlis_angarishi_2016.pdf
12. Food and Agriculture Organization of the United Nations and World Tourism Organization. (2023). *Understanding and quantifying mountain tourism*. Retrieved from <https://www.fao.org/documents/card/en?details=CC5210EN>.
13. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-ae5a5372b96/content>
14. National Tourism Administration of Georgia and the German Society for International Cooperation (GIZ). (2018). *Green tourism in Georgia*. Tbilisi: Georgian National Tourism Administration.
15. Holden A., 2015. Environmental ethics and the challenges of tourism's place in a green economy. In: M. V. Reddy, K. Wilkes. ed. 2015. *Tourism in a green economy* . London and New York. Routledge: pp. 46-56.
16. Mason, P., 2016. *Tourism impacts, planning and management*. 3rd ed. New York: Routledge.
17. The Global Code of Ethics for Tourism (1999) was updated by the World Tourism Organization in 2022.
18. <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-11/georgia2015.pdf>
19. Georgia. Georgia tourism National Administration (2015) *Georgia-Tourism-Strategy 2025*.
20. Georgia Parliament of Georgia (1996) *Law of Georgia on Environmental Protection*. Registration code: 360.000.000.05.001.000.184 .
21. Devadze, A. V. N., 2012. *Tourism in Georgia, current situation, problems, prospects*. Tbilisi
22. Law of Georgia "On Protected Areas" (1996) Bulletin of the Parliament of Georgia
23. WWW.UNWTO.org
24. <http://recp.ge/wp-content/uploads/2018/01/Green-economy-newsletter-GE-1.pdf>
25. http://www.mrdi.gov.ge/sites/default/files/1_sakartvelo_socialur-ekonomikuri_ganvitarebis_strategiis_-_sakartvelo_2020.pdf
26. <http://moe.gov.ge/res/images/file-manager/strategiuli-dokumentebi/strategiebi-gegmebi/2017-2021-.pdf>
27. <http://european.ge/mwvane-ekonomikuri-doqtrinistvis-tezisebi/>

მარინა ლუარსაბიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუენის აფილირებული
ასოცირებული პროფესორი

ვენჩერული კაპიტალის ბაზარი – კაპიტალის თანამედროვე ალტერნატიული ბაზრის ელემენტი

ანოტაცია

თანამედროვე სამყაროში, გახსნილ და გლობალური ხასიათის საინფორმაციო სივრცეში, სადაც აზრებისა და იდეების მუდმივი და მრავალფეროვანი გაცვლა მიმდინარეობს, იქ, სადაც არ არსებობს შეზღუდვები და კრიტიკული კონტენტი საკმაოდ ხშირია, ერთ-ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორს, რომელიც აფერხებს ინოვაციურ საქმიანობას, და, შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდას, წარმოადგენს ფინანსური ფაქტორი – ინოვაციური პროექტების დაფინანსებისთვის საჭირო სახსრების უკმარისობა და ხელმიუწვდომელობა.

ნაშრომში შემოთავაზებულია კაპიტალის თანამედროვე ალტერნატიული ბაზრის ერთ-ერთი ელემენტი ვენჩერული კაპიტალის ბაზარი, რომელიც წარმოადგენს სპეციალიზებული ინვესტორის ფინანსური სახსრებისა და ეკონომიკური შესაძლებლობების ერთობლიობას, რომელიც მიმართულია იმ კომპანიის განვითარებაზე, რომელსაც არ გააჩნია საკუთარი ფულადი სახსრები და ბიზნესის წარმართვის გამოცდილება.

საკვანძო სიტყვები: კაპიტალი, ალტერნატიული, ინოვაციური, კომპანია.

Marina Luarsabishvili
*Academic Doctor of Economy; Affiliated Professor of
New Higher Education Institute*

VENTURE CAPITAL MARKET – MODERN CAPITAL ALTERNATIVE MARKET ELEMENT

Abstarct

In the modern world, in an open and global information space, where there is a constant and diverse exchange of thoughts and ideas, where there are no restrictions and critical content is quite widespread, one of the most important factors inhibiting innovation is Therefore, the economic growth of the country is a financial factor – the lack and the availability of funds necessary to finance innovative projects.

The article proposes one of the elements of the modern alternative capital market – the venture capital market, which is a combination of financial resources and economic capabilities of a specialized investor, aimed at developing a company that does not have its own funds. and business management experience.

ვენჩერული კაპიტალის ბაზარი – კაპიტალის თანამედროვე ალტერნატიული ბაზრის ელემენტი

თანამედროვე საქართველოსთვის ერთ-ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორს, რომელიც აფერხებს ინოვაციურ საქმიანობას, და, შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდას, წარმოადგენს ფინანსური ფაქტორი – ინოვაციური პროექტების დაფინანსებისთვის საჭირო სახსრების უკმარისობა და ხელმიუწვდომელობა. ინოვაციების დაფინანსების ძირითადი წყაროების სახით გამოიყოფა: საკუთარი და ნასესხები ფინანსური სახსრები, აქტივების სხვა სახეობები; ასიგნებები ცენტრალური, რეგიონული და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან; დაბრუნებადობის საფუძველზე გაცემული კრედიტები, მათ შორის სახელმწიფო, კომერციული ბანკებისა და უცხოელი ინვესტორების.

საწარმოების მიერ დიდი იმედების დამყარება საკუთარ სახსრებზე ხდება არა იმიტომ, რომ ისინი საკმარისად აქვთ, არამედ სხვა წყაროების სიმწირის ან ხელმიუწვდომელობის გამო. ასე, საკრედიტო სისტემა იშვიათად გამოიყენება ინოვაციების დაფინანსების მიზნით. [1]

თემის აქტუალობიდან გამომდინარე, უაღრესად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია წარმოვადგინოთ ფორმულა „ინოვაციური კომპანიის განმაზოგადებელი შეფასება მოკლევადიან პერსპექტიულ პერიოდში ფინანსური კრიზისის ნეიტრალიზაციის უნარიანობის შესახებ“, რომელიც ასე განგარიშება: [2]

$$\text{ინოვაციური კომპანიის პერსპექტიულ პერიოდში მოკლევადიანი ფინანსური კრიზისის ნეიტრალიზაციის კოეფიციენტი (K) = } \frac{\text{წმინდა ფულადი ნაკადის მოსალოდნელი ჯამი}}{\text{ფინანსური ვალდებულებების საშუალო ჯამი}}$$

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში N1 განხილულია ინოვაციური კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბები და მისგან გამოსვლის შესაძლებელი მიმართულებები.

ცხრილი N1

ინოვაციური კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბები და მისგან გამოსვლის შესაძლებელი მიმართულებები

საწარმოს კრიზისული მდგომარეობის მასშტაბები	რეაგირების წესები
მსუბუქი ფინანსური კრიზისი	მიმდინარე ფინანსური საქმიანობის ნორმალური ზაცია
ღრმა ფინანსური კრიზისი	ფინანსური სტაბილურობის შიდა მექანიზმების სრული გამოყენება
კატასტროფული ფინანსური კრიზისი	სანაციის ეფექტური ფორმების ძიება (წარუმატებლობის შემთხვევაში ლიკვიდაცია)

კაპიტალის ალტერნატიული ბაზრის განვითარება ინოვაციური ინვესტირების ფონდების ბაზაზე მოგვეცემს ინვესტორების და მოწინავე ტექნოლოგიების შემქმნელების, რომელთაც დღეს არ გააჩნიათ საკმარისი სახსრები მათ განსახორციელებლად, ინტერესების შეთანხმების საშუალებას.

კაპიტალის თანამედროვე ალტერნატიული ბაზრის ერთ-ერთი ელემენტის როლში გამოდის ვენჩურული კაპიტალის ბაზარი, რომელიც წარმოადგენს სპეციალიზებული ინვესტორის ფინანსური სახსრებისა და ეკონომიკური შესაძლებლობების ერთობლიობას, მაღალი მოგების მიღების და დაბანდებული სახსრების ზრდის მიზნით მიმართულს შექმნის, ჩამოყალიბების ან ლიკვიდურობის ეტაპზე მყოფი პერსპექტიული მაღალტექნოლოგიური კომპანიის განვითარებაზე, რომელსაც არ გააჩნია საკუთარი ფულადი სახსრები და ბიზნესის წარმართვის გამოცდილება.

ვენჩურული კაპიტალის ცნების ამოსავალი წერტილი ახალგაზრდა, ინოვაციური, „მომავლის“ პროექტებია, რომელთაც შეუძლიათ არა მხოლოდ მომგებიან ბიზნესებად ჩამოყალიბდნენ, არამედ განავითარონ და თავდაყირა დააყენონ დარგი, რომელშიც საქმიანობენ.

„ვენჩურული კაპიტალის“ ცნების პირველადი შინაარსი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სიტყვა „ვენჩურ“ის (ინგლ. «venture») მნიშვნელობასთან, რომელიც, ერთი მხრივ, ნიშნავს საწარმოს, და მეორე მხრივ – რისკს. „ვენჩურული კაპიტალის“ ცნების ამერიკულ ინტერპრეტირებას შეგვიძლია ვიწრო ვუწოდოთ. ასე, აშშ-ში ვენჩურულ კაპიტალში იგულისმება მხოლოდ ის, რაც მოქმედებს მაღალტექნოლოგიური კომპანიის დამკვიდრების აღრულ ეტაპებზე. აშშ-ს ვენჩურული კაპიტალის ეროვნულმა ასოციაციამ (NVCA) შემდეგნაირად განმარტა „ვენჩურული კაპიტალის“ ცნება: „კაპიტალი, უზრუნველყოფილი ამ სფეროს პროფესიონალებით, რომლებიც მენეჯმენტის განხრით ეხმარებიან კონკურენტუნარიან და მნიშვნელოვანი პოტენციალის მქონე ახალგაზრდა, სწრაფად განვითარებად კომპანიებს“.

ვენჩურული კაპიტალის სპეციფიკის განმსაზღვრელი ნიშან-თვისებების რიცხვს მიეკუთვნება შემდეგი: მაღალი მომგებიანობა მაღალი რისკის პირობებში; მისი ინვესტირებისას ინოვაციური ეფექტის წარმოქმნა; ინვესტირების სპეციფიკური სუბიექტები და ობიექტები. ამდენად, ვენჩურული კაპიტალი წარმოადგენს საინვესტიციო რესურსს ინოვაციური საქმიანობის უზრუნველყოფისთვის.

ვენჩურული კაპიტალის ტიპების ინვესტიციური აქტიურობა დიდადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ განვითარების რომელ სტადიაზე იმყოფება პატარა მაღალტექნოლოგიური კომპანია და ასევე ვენჩურული ინვესტიციების განხორციელების პირობებზე ამა თუ იმ სახელმწიფოში.

ვენჩურული კაპიტალის განვითარება პირდაპირპროპორციულია ქვეყანაში შემდეგი მიმართულებების განვითარებასთან:

- უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;
- საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ზრდა;
- მაღალტექნოლოგიური პროექტების განვითარება და დარგების აღმოჩენა;
- კომპანიების/ბიზნესის ადგილობრივი და საერთაშორისო შემოსავლების ზრდა;
- სამუშაო ადგილების შექმნა და ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა;
- კადრებზე მოთხოვნის ზრდა;
- პროგრესის ხელშეწყობა;
- მწარმოებლურობის ზრდა;
- ხელფასების მაჩვენებლების ზრდა.

ვენჩურული დაფინანსების ყველაზე დიდ უპირატესობას მეწარმეებისთვის წარმოადგენს ის, რომ ფინანსურ მხარდაჭერასთან ერთად ისინი იღებენ საორგანიზაციო, მმართველობით და სხვა მხარდაჭერასაც. ვენჩურული საწარმოების მენეჯერების 80%-ის აზრით, მათი ბიზნესი ვერ იარსებებდა, ან ყოველ შემთხვევაში, ვერ განვითარდებოდა ამდენად ეფექტურად ვენჩურული ინვესტორების დახმარების გარეშე. [3]

ვენჩურული ინვესტირების ევროპული ასოციაციის მონაცემების თანახმად, ინვესტიციების მიმღები კომპანიის ტიპური პორტრეტი უნდა გამოიყურებოდეს შემდეგნაირად: ტექნოლოგიებზე ორიენტირებული კომპანია, რომლის არსებობის პერიოდი 5 წელზე ნაკლებია, თანამშრომლების რიცხვი ვარირებს 100-დან 500 ადამიანამდე და ვარაუდობს ინვესტირებიდან „გასვლას— 3-4 წელიწადში. მეწარმის მიერ ამა თუ იმ სახის დაფინანსების არჩევა დამოკიდებულია რამდენიმე ფაქტორზე, ესენია: დაფინანსების წყაროს ხელმისაწვდომობა, გადასახადი (პროცენტი) დაფი-

ნანსებისთვის, მეწარმის პროფესიონალიზმი და ამბიციურობა, დაფინანსების შემადგენლობა (მხოლოდ ფინანსური სახსრები თუ თანმხლები მომსახურებებიც), და ა.შ.

ვენჩურული დაფინანსებას გააჩნია დიდი უპირატესობა დაფინანსების დანარჩენ წყაროებთან შედარებით კომპანიის განვითარების დაწყებით ეტაპებზე, რადგან ფულად სახსრებთან, საორგანიზაციო, მმართველობით და სხვა ტიპის მხარდაჭერასთან ერთად, მეწარმეს შეიძლება შესთავაზონ ინვესტორის პირადი კავშირები, ინფორმაცია ბაზრებისა და ანალოგიური საქონლის შესახებ. კომპანიის განვითარებასთან ერთად ვენჩურული ინვესტორის მიერ შეთავაზებული ადამიანური კაპიტალის როლი მცირდება და უკვე ვენჩურული დაფინანსების ნაცვლად ხდება სტრატეგიული დაფინანსება.[4]

ამდენად, თანამედროვე საზოგადოების ფორმირების ძირითად მსოფლიო ტენდენციას წარმოადგენს ნედლეულისა და სამრეწველო ეკონომიკიდან ინოვაციურზე გადასვლა, რომელიც ეფუძნება ინტელექტუალურ რესურსებს, სამეცნიერო და ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს. ერთ-ერთი ინსტრუმენტის როლში, რომელიც მოგვცემს საშუალებას, უზრუნველვყოთ ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მდგრადი ტემპები და შევამციროთ სხვაობა ეკონომიკური განვითარების დონებს შორის მსოფლიოს სხვა წამყვან ქვეყნებთან შედარებით, შეიძლება წარმოგვიდგეს ვენჩურული დაფინანსება.

ლიტერატურა:

1. ქემელაშვილი გ., „ანტიკრიზისული მენეჯმენტი“, თბ., 2019;
2. Shamugia A., Luarsabishvili M., Gelashvili M – „CRITERIA OF EFFECTIVENESS OF ANTI-CRISIS STRATEGIC MANAGEMENT OF INNOVATIVE COMPANIES OF GEORGIA AND EU COUNTRIES“ – Danish scientific journal №84 27-29 pp, 2024;
3. <https://geoeconomics.ge> – „საქართველოს ეკონომიკა“ – ფინანსური კრიზისის გამომწვევი მიზეზები და მათი შედეგები;
4. <https://www.entrepreneur.com/ka/zrdis-strategiebi/venchuruli-kapitali/342906> – ვენჩურული კაპიტალი – საქართველოს უნიკალური მანსი.

Marina Luarsabishvili
Academic Doctor of Economy; Affiliated Professor of
New Higher Education Institute

VENTURE CAPITAL MARKET – MODERN CAPITAL ALTERNATIVE MARKET ELEMENT

Abstract

In the modern world, in an open and global information space, where there is a constant and diverse exchange of thoughts and ideas, where there are no restrictions and critical content is quite widespread, one of the most important factors inhibiting innovation is Therefore, the economic growth of the country is a financial factor – the lack and the availability of funds necessary to finance innovative projects.

The article proposes one of the elements of the modern alternative capital market – the venture capital market, which is a combination of financial resources and economic capabilities of a specialized investor, aimed at developing a company that does not have its own funds. and business management experience.

Key words: capital, alternative, innovative, company.

One of the most important factors for modern Georgia, which constrains innovation activity, and therefore the economic growth of the country, is the financial factor – the lack and availability of funds necessary to finance innovative projects. The main sources of financing innovation are: own and borrowed financial resources, other types of assets; allocations from central, regional and local budgets; Loans are issued on a repayable basis, including from state and commercial banks and foreign investors.

Businesses rely heavily on their own funds, not because they are sufficient, but because other sources are limited or unavailable. Thus, the credit system is rarely used to finance innovation. [1]

In view of the relevance of the topic, we consider it very appropriate to present the formula “generalized assessment of the ability of an innovative company to neutralize the financial crisis in the short term,” which is calculated as follows: [2]

An innovative view of the company period
Net cash flow of a short-term financial crisis

$$\text{Neutralization coefficient (K)} = \frac{\text{Net cash flow expected outcome}}{\text{Financial obligations average total}}$$

Table N1

The degree of crisis financial situation of the innovative company and
Possible directions for exiting it

Scales of the crisis situation of the enterprise	Response rules
A mild financial crisis	Normalization of current financial activities
A deep financial crisis	Full use of internal mechanisms of financial stability
A catastrophic financial crisis	Search for effective forms of rehabilitation (in case of failure, liquidation)

The development of an alternative capital market based on innovative investment funds will make it possible to harmonize the interests of investors and developers of advanced technologies, who today lack the funds to implement them.

The role of one of the elements of the modern alternative capital market is played by the venture capital market, which is a set of financial resources and economic opportunities of a specialized investor aimed at developing a promising high-tech company at the creation stage. , formation or liquidity that does not have its own cash flow and business experience.

The starting point of the concept of venture capital is young, innovative, “future” projects that can not only become profitable businesses, but also develop and turn upside down the area in which they do business.

The initial content of the concept of “venture capital” was closely related to the meaning of the word “venture”, which, on the one hand, means entrepreneurship, and on the other, risk. The American interpretation of the concept of “venture capital” can be called narrow. Thus, venture capital in the United States refers only to that which operates in the early stages of creating a high-tech company. The US National Venture Capital Association (NVCA) defines venture capital as: “Capital provided by venture capital professionals who provide management support to young, rapidly growing companies that have competitive and significant potential.”

The specific characteristics of venture capital include the following: high returns in high-risk environments; Creating an innovative effect when investing; Specific subjects and objects of investment. Thus, venture capital is an investment resource for ensuring innovative activities.

The investment activity of venture capitalists largely depends on the stage of development of a small high-tech company, as well as on the conditions for making venture investments in a particular state.

The development of venture capital is directly proportional to the development in the country of the following areas:

- Attracting foreign investment;
- Increasing international competitiveness;
- Development of high-tech projects and opening of production facilities;
- Increase in local and international revenues of companies/enterprises;
- Creating jobs and ensuring economic growth;
- Increased demand for personnel;
- Promoting progress;
- Increase in productivity;
- Increase in salary indicators.

The biggest benefit of venture capital funding for entrepreneurs is that along with financial support, they also receive organizational, management and other support. According to 80% of venture managers, their business could not exist, or at least could not develop as effectively, without the help of venture investors. [3]

According to the European Venture Capital Association, a typical portrait of an investee company should look like this: a technology company, the life of which is less than 5 years, the number of employees varies from 100 to 500 people and expects to “exit” the investment in 3-4 years. An entrepreneur’s choice of one type of financing or another depends on several factors, such as: the availability of a source of financing, fees (interest) for financing, the professionalism and ambition of the entrepreneur, the composition of financing (only financial resources or related services), etc.

Venture financing has a great advantage over other sources of financing at the initial stages of a company’s development, since, along with monetary, organizational, managerial and other types of support, the entrepreneur can offer the investor personal connections, information about markets and similar goods. As a company grows, the role of human capital offered by a venture capitalist decreases and it becomes strategic funding instead of venture capital funding.[4]

Thus, the main global trend in the formation of modern society is the transition from a raw materials and industrial economy to an innovative one, based on intellectual resources, scientific and information technologies. We can present venture financing as one of the tools that will ensure sustainable rates of economic growth for the country and reduce the difference between the levels of economic development compared to other leading countries in the world.

References:

1. Keshelashvili G., «Anti-crisis management», Tb., 2019;
2. Shamugia A., Luarsabishvili M., Gelashvili M – „CRITERIA OF EFFECTIVENESS OF ANTI-CRISIS STRATEGIC MANAGEMENT OF INNOVATIVE COMPANIES OF GEORGIA AND EU COUNTRIES” – Danish scientific journal №84 27-29 pp, 2024;
3. <https://geoeconomics.ge> – «Economics of Georgia» – causes of the financial crisis and their consequences;
4. <https://www.entrepreneur.com/ka/zdis-strategiebi/venchuruli-kapitali/342906> – Venture capital – Georgia’s unique opportunity.

ასმათ შამუგია

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
ავილირებული ასოცირებული პროფესორი

HR შესაბამისობის მნიშვნელობა დამსაქმებლისთვის და დასაქმებულისთვის

ანოტაცია

მოცემული თემა, ვფიქრობთ, ფრიად აქტუალურია, რადგან ამ მიმართულებით არსებული პრობლემები საკმაოდ ბევრია. ამიტომ, უადრესად მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მათი სიდრმისეული შესწავლა, რეკომენდაციების შემუშავება და მსგავსი ფაქტების მინიმუმამდე დაყვანა.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია ქართულ ინოვაციურ კომპანიებში დაფიქსირებული დისკრიმინაციული ფაქტები, მათი წარმომშობი მიზეზები. ასევე ავტორის მიერ შეთავაზებულია მოგვარების რეკომენდაციები.

პერსონალის შერჩევას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ადამიანური რესურსების მართვაში. ამა თუ იმ პოზიციისათვის მუშაკთა სწორად შერჩევა ორგანიზაციის წარმატებისა და განვითარების საწინდარია. ადამიანური რესურსების მართვაში დაგროვილმა მრავალწლიანმა გამოკვლევებმა მეცნიერები მიიყვანეს დასკვნამდე, რომლის თანახმადაც, პიროვნების უნარები, ცოდნა და სხვა მახასიათებლები საჭიროა შეესაბამებოდეს სამუშაო პოზიციას. პერსონალის შერჩევის ძირითადი აზრიც სწორედ ამაში მდგომარეობს. სამუშაოს კარგად, ეფექტიანად შესრულება დამოკიდებულია ამ პოზიციისათვის სწორად შერჩეულ კადრზე.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს HR შესაბამისობის შესახებ ავტორის მიერ შესწავლილი ინოვაციური კომპეტენციების გაანალიზება.

საკვანძო სიტყვები: HR შესაბამისობა, დამსაქმებელი, დასაქმებული, კანონი.

HR შესაბამისობის მნიშვნელობა დამსაქმებლისთვის და დასაქმებულისთვის

თანამედროვე ციფრულ სამყაროში ინოვაციური კომპანიებისთვის ადამიანი სტრატეგიული მნიშვნელობის რესურსს წარმოადგენს. სწორედ მისი ძალისხმევით ხდება შესაძლებელი ორგანიზაციული მიზნების მიღწევა. შესაბამისად, კადრების ეფექტიანი მართვა ღირს HR მენეჯერებისთვის უმთავრესი გამოწვევაა.

რასაკვირველია, მიუღებელია, თუმცა თანამედროვე ინოვაციურ კომპანიებში ღირს მაინც გვხვდება დისკრიმინაციული ფაქტები, მათ შორის: ბულინგი, ადამიანთა უფლებების შელახვა, ზეგანაკვეთური სამუშაო საათებით არაკეთილსინდისიერი დატვირთვა, სამუშაო აღწერილობების გადაფარვა, გენდერული, ეთნიკური და რელიგიური დისკრიმინაცია, შრომის ანაზღაურების უსამართლო პრინციპები, თანამშრომლებთან არათანაბარი მოპყრობის ფაქტები, კარიერული წინსვლის ხელმისაწვდომობაზე გარკვეული ჯგუფისთვის შეზღუდვები, შრომითი ურთიერთობის უსამართლოდ შეწყვეტის საკითხი და სხვ. [3].

HR შესაბამისობა ითვალისწინებს თანამედროვე კომპანიებში ადამიანური რესურსების მართვის პროცესების და პროცედურების შრომითი კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად განხორციელებას. აღნიშნული უზრუნველყოფს ღირსეულ დამსაქმებლის ბრენდს, მისაღებ სამუშაო გარემოს და ეფექტიან თანამშრომელს.

HR შესაბამისობის მისაღწევად მნიშვნელოვანია ინოვაციურ კომპანიებში არსებული სიტუ-

აცის დიაგნოსტიკა, ხარვეზების გამოვლენა და მათ მოსაგვარებლად ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა [15].

ორგანიზაციის მართვასა და, შესაბამისად, პერსონალის შერჩევის პროცესშიც ძალიან ბევრი სოციალური, ასევე ინდივიდუალური ფაქტორია ჩართული. პერსონალის შერჩევას ახორციელებენ პიროვნებები. კადრების სელექციის პროცესი მიმდინარეობს გარკვეული მისიის, კულტურის მატარებელ ორგანიზაციაში, რომელიც იმართება იმ ძირითადი მიზნებითა და სტრატეგიებით, რაც პრიორიტეტულად მიაჩნიათ ლიდერებს. უადრესად დიდია სოციალური კონტექსტის როლიც სამუშაოს შესრულებასა და პერსონალის შერჩევის მთელ პროცესში. ერთ-ერთი ძლიერი სოციალური კონსტრუქტი არის კულტურა, რომელიც ზემოქმედებს მისი წევრების ღირებულებებზე, ნორმებსა და ჩვევებზე, ასევე ახდენს მათი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას კულტურულ რაკურსში.

შემდეგი ფაქტორი იურიდიულია, თუმცა ძირითადი აქცენტი მიმართულია პერსონალის შერჩევის პრაქტიკაზე, ისეთი კონსტრუქტების გავლენის წარმოჩენაზე, როგორებიცაა: სტრატეგია, ადამიანური რესურსების მართვის სისტემა, ლიდერობა და ორგანიზაციული კლიმატი.

რა თქმა უნდა, შევხებით იმ უპირატესობას, რაც ორმხრივი კომუნიკაციის პროცესისთვისაა დამახასიათებელი. თანამშრომლებთან ეფექტური უკუკავშირის მექანიზმი ზრდის პოზიტიურ დამოკიდებულებას და ამცირებს პერსონალის წინააღმდეგობას ცვლილებების მიმართ, ასევე ხელს უწყობს კადრების ლოიალურობის ზრდას.

ჰუმანისტური მიდგომა მართვაში, თანამშრომლებზე, როგორც ორგანიზაციის კაპიტალზე ორიენტაცია, სამუშაოს მოქნილი გრაფიკი, სტაბილობის განცდა და მართვის სხვა მნიშვნელოვანი ბერკეტი მენეჯმენტის ერთ-ერთი ძლიერი მხარეა[17].

საჭიროა აღინიშნოს ისიც, რომ HR შესაბამისობა მნიშვნელოვანია შრომითი ურთიერთობის ორივე მონაწილისთვის:

დამსაქმებლისთვის:

- ❖ ქმნის დადებით დამსაქმებლის ბრენდს, იმიჯსა და რეპუტაციას;
- ❖ მცირდება სასამართლო დავები, მასთან დაკავშირებული ფინანსური ხარჯები და რეპუტაციული რისკები;
- ❖ მცირდება ტალანტების დენადობა, იზრდება თანამშრომელთა მოტივაცია, კმაყოფილება და ეფექტიანობა. ასევე იზრდება ორგანიზაციაში დასაქმების მსურველთა რაოდენობა;
- ❖ იზრდება ორგანიზაციის წარმატება.

დასაქმებულისათვის HR შესაბამისობა უზრუნველყოფს:

- ✓ კანონით მინიჭებული უფლებების დაცვას (შვებულება, მივლინება, დეკრეტული შვებულება, ბიულეტენი და ა.შ.);
- ✓ შრომითი ხელშეკრულების გამართულობას;
- ✓ მოწესრიგებულ სამუშაო გრაფიკს;
- ✓ უსაფრთხო სამუშაო პირობებს;
- ✓ შრომის ანაზღაურებას;
- ✓ ზეგანაკვეთურ ანაზღაურებას, სწავლებას და განვითარებას, დაწინაურებას და სხვ.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია განვიხილოთ HR პროცესები, რომლებზეც ვრცელდება შრომითი კანონმდებლობის მოთხოვნები. ესენია:

- ადამიანური რესურსის შერჩევის პროცესი (კონკურსის (შიდა, გარე) გამოცხადება, სელექციის პროცესი);
- თანამშრომლის აყვანის პროცესი (ხელშეკრულების გაფორმება);
- სტაჟიორის აყვანის პროცესი (ხელშეკრულების გაფორმება);
- კანდიდატების შემდგომი ინფორმირების პროცესი;
- პერსონალის კარიერის მართვა;

- თანამშრომლის ადაპტაცია / onboarding;
- კადრების განვითარება.

ადამიანური რესურსების ადმინისტრაციული პროცესებია:

- შვებულების;
- დეკრეტული შვებულების;
- შრომისუნარობის მართვის;
- მივლინებისა და სამივლინებო ხარჯების ანაზღაურების მართვის;
- ზეგანაკვეთური შრომის მართვისა და ანაზღაურების გაცემის;
- დისციპლინური წარმოების;
- სამუშაო დროის მართვის (სამუშაო საათები, შესვენება/დასვენება, აღრიცხვა) ;
- მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიანი სამუშაო და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებების

მართვის;

- სპეციფიკური სამუშაო რეჟიმის და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებების მართვის ;
- პერსონალური მონაცემების დამუშავების და სხვ.

ქვემოთ დეტალურად განვიხილავთ, თუ როგორ ხდება HR შესაბამისობის დიაგნოსტიკა და HR შესაბამისობის მიღწევა:

დიაგნოსტიკა თავის მხრივ ითვალისწინებს:

❖ HR შესაბამისობის კუთხით რისკების გამოვლენას და მათ მოსაგვარებლად ეფექტიანი აქტივობების განხორციელებას;

❖ იგი უნდა იყოს ყველა ზომის ინოვაციურ კომპანიას მოერგონ მუდმივად ცვალებად შრომითი კანონმდებლობის მოთხოვნებს: შიდა პოლიტიკის დოკუმენტების, ადამიანური რესურსების მართვის სახელმძღვანელოების, HR ადმინისტრირების, მათ შორის შვებულების, ანაზღაურების, ზეგანაკვეთური სამუშაოს, შრომითი ხელშეკრულების შედგენის და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებში;

❖ HR შესაბამისობის კუთხით ორგანიზაციის დიაგნოსტიკა კანონმდებლობასთან, არსებულ პრაქტიკებთან, მარეგულირებლის მიერ დამკვიდრებულ მიდგომებთან, მეთოდურ მითითებებთან და სტანდარტებთან მიმართებაში;

❖ შრომის უფლებების და შრომის სამართლებრივი ურთიერთობების კუთხით, ორგანიზაციაში არსებული პრობლემების, რისკების ან შესაბამისობის იდენტიფიცირება;

❖ დიაგნოსტიკის შედეგების საფუძველზე მომზადებული შესაბამისობის ანგარიშის და შესაბამისობის მიმართულებით ორგანიზაციის მენეჯმენტისათვის რეკომენდაციების წარდგენა და განხილვა;

❖ HR შესაბამისობებით გამოწვეული პრობლემების აღმოსაფხვრელად, ბიზნესის შეუფერხებელი მუშაობისთვის აუცილებელი სამოქმედო გეგმის მომზადება;

❖ HR შესაბამისობის პოლიტიკის და სტრატეგიის შექმნა და პერიოდული განახლება კანონმდებლობასთან, დადგენილ პრაქტიკებთან, სტანდარტებთან და გავრცელებულ პრაქტიკებთან მიმართებაში;

❖ HR შესაბამისობის კუთხით, სარისკო პროცესების განსაზღვრა და შესაბამისი კონტროლის სისტემის შემუშავება და/ან დანერგვა;

❖ შესაბამისობის მიმართულებით არსებული კონტროლის სისტემის ეფექტიანობის შეფასება. ასევე კონტროლის სისტემის დახვეწის მიმართულებით რეკომენდაციების შემუშავება;

❖ შესაბამისობის უზრუნველყოფის მიზნით, არსებული HR პოლიტიკებისა და პროცედურების დახვეწა, ახალი დოკუმენტების შემუშავება და/ან დანერგვა;

❖ ორგანიზაციაში სავალდებულო ტრენინგების ნუსხის (პაკეტის), სასწავლო პროგრამების შინაარსის, მასალების მომზადება და/ან არსებული პროგრამებისა და მასალების ანალიზი, ამასთანავე, მათი დახვეწის კუთხით რეკომენდაციების მომზადება.

დღეს თითქმის ყველა თანამედროვე ბიზნესლიდერის მოსაზრებით 2024 წლის უმთავრესი

გამოწვევა ახალი ტალანტების მოზიდვაა, თუმცა დამსაქმებლების უმრავლესობა ცდილობს გამკლავდეს არსებული ტალანტების შენარჩუნების პრობლემას.

Guild-ის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, დამსაქმებელთა 81% დელავს, რომ გაუჭირდება საუკეთესო ტალანტების შენარჩუნება, რომლებიც არ არიან ჩართულნი სამუშაო პროცესებში.

კვლევის თანახმად, ყოველივე ამას ორი მთავარი მიზეზი განაპირობებს: პირველი, როდესაც ინოვაციური კომპანია ხარჯებს ამცირებს, დასაქმებული, რომელიც ბევრს მუშაობს და საკმარისად დაფასებული არ არის, უფრო მეტად შორდება კომპანიის მისიას, თვლის, რომ მისი ადგილი აღარ არის კომპანიაში, სადაც ვერ შეძლებს კარიერულად განვითარებას. სამსახურის მისიასთან კავშირის, შიდა დაწინაურების იმედის გარეშე კი, სრულიად მოსალოდნელია, რომ დასაქმებული კომპანიიდან წავა.

მეორე მიზეზი, რომელსაც კვლევა გამოყოფს, დასაქმებულთა გადატვირთვაა. დამსაქმებლები ცდილობენ შეამცირონ კადრები და ნაკლებ ადამიანთან იმუშაონ. ამის შედეგად, ტოპ ტალანტებს ემატებათ ყოველდღიური პასუხისმგებლობები და საქმე. ეს შეიძლება დადებითად აისახოს მათ კარიერულ განვითარებაზე, თუმცა, ამასთანავე, მოსალოდნელია გადატვირთვაც გამოიწვიოს.

ბიზნესის ლიდერები ამ პრობლემების გადასაჭრელად ხშირად HR-ს მიმართავენ. კვლევის თანახმად, მონაწილეთა 93% მხარს დაუჭერს HR-ის ინოვაციურ მიდგომებს, რაც მიზნად დასაქმებულების შენარჩუნებას ისახავს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ამ პროცესში მხოლოდ HR-ის ჩართულობა, დამსაქმებლის ბიზნეს სტრუქტურის ცვლილების გარეშე, რეალურ შედეგებს ვერ გამოიწვევს.

Guild თანამშრომელთა შენარჩუნებისთვის ორ გზას გვთავაზობს: პირველი, HR-მა უნდა შესთავაზოს დასაქმებულებს სწავლის და განვითარების შესაძლებლობები. მეორე, ბიზნესლიდერები საჭიროა უფრო ხშირად და გახსნილად ესაუბრობდნენ დასაქმებულებს, იმისთვის, რომ შეიტყონ მათი საჭიროებების შესახებ. ერთის მხრივ, შეიძლება დაიგეგმოს დასაქმებულების ინოვაციური კომპანიის შიდა განვითარების პროგრამები, მეორე მხრივ კი, ლიდერებმა პირისპირ შეხვედრების გზით გააუმჯობესონ კომუნიკაცია გუნდის წევრებთან.

ლიდერებს ხანდახან ავიწყდებათ, რომ ინოვაციური კომპანიის ყველაზე მნიშვნელოვანი ღირებულება თავისი კადრებია. სწორედ თანამშრომლები უზრუნველყოფენ ინოვაციური კომპანიის სტრატეგიული მიზნების მიღწევას.

სამართლიანობისათვის საჭიროა ითქვას: 2023 წლის კვლევის თანახმად, სამსახურის მაძიებელთა 70% ძებნისას უთითებდა, რომ დამსაქმებლისგან ელოდება მაღალ ანაზღაურებას და უფრო მოქნილ განრიგს. ამ ცვლილებებში განსაკუთრებული როლი უჭირავთ Gen-Z თაობას. მათ უფროს თაობაზე უკეთესად ესმით პირადი ცხოვრებისა და სამსახურის ბალანსის მნიშვნელობა. მოქნილი განრიგი არ ნიშნავს ნაკლებ მუშაობას, პირიქით, ის გულისხმობს დროის სასურველ გადანაწილებას სამსახურსა და პირად ცხოვრებას შორის, მაგალითად, დროის გამოყოფას თერაპიისთვის, საყვარელ ადამიანებთან დროის გასატარებლად და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ გლობალურმა პანდემიამ შეცვალა დამსაქმებელთა და დასაქმებულთა შეხედულებები, თუ როგორი შეიძლება იყოს სამუშაო პროცესი. შესაბამისად, 2020 წლის შემდეგ InHerSight-ის კვლევის თანახმად, შეიცვალა დასაქმებულთა პრიორიტეტები. მაგალითად, 2019 წელს მათი ტოპ 5 პრიორიტეტი ამგვარად გამოიყურებოდა: ანაზღაურებადი შვებულება, ხელფასი, თანამშრომლები, ქალებისთვის და მამაკაცებისთვის თანასწორობის უზრუნველყოფა და მოქნილი სამუშაო განრიგი ამ სიის ბოლოს პუნქტად იყო მოქცეული. თუმცა, 2020 წლის შემდეგ, ეს პრიორიტეტები მსგავსი კვლევის თანახმად ასეთია:

1. მოქნილი სამუშაო საათები – განრიგის ინდივიდუალურად განსაზღვრის შესაძლებლობა;
2. დისტანციურად მუშაობა;
3. ანაზღაურება;
4. ანაზღაურებადი შვებულება;
5. სწავლების შესაძლებლობა [16].

დასკვნა: მიგვაჩნია, რომ HR შესაბამისობის სპეციალისტი საქართველოს შრომის ბაზარზე სულ მალე ახალი მოთხოვნადი პროფესია გახდება, რისთვისაც 21-ე საუკუნის შესაბამის ცოდნასთან ერთად საჭირო იქნება შემდეგი უნარების ფლობა:

- HR ადმინისტრირების ან იურიდიული მიმართულებით გამოცდილება;
- შრომითი კანონმდებლობისა და რეგულაციების ცოდნა;
- სასამართლო პრაქტიკების, სახალხო დამცველის გადაწყვეტილებების, შრომის ინსპექციის პრაქტიკების გააანალიზებისა და პრაქტიკაში გამოყენების უნარი;
- ორგანიზაციული შიდა მარეგულირებელი დოკუმენტების, HR პროცესებისა და ოპერაციების ანალიზის და შეფასების უნარი;
- შიდაორგანიზაციული დოკუმენტების მომზადების უნარი;
- წერილობითი ანგარიშების მომზადების უნარი;
- საკანონმდებლო აქტებთან მუშაობის უნარი;
- კვლევის დოკუმენტების გააანალიზებისა და განზოგადების უნარი;
- გუნდების, ასევე ინდივიდების კონსულტირების და სხვა პიროვნული უნარები.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობა აქტიურად გმობს შრომით დისკრიმინაციას, საბოლოოდ მაინც ვერ ხერხდება დისკრიმინაციის ფაქტების აღმოფხვრა. აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად, ვფიქრობთ, მნიშვნელოვანია როგორც ინოვაციური კომპანიების, ისე სახელმწიფოს ერთობლივი მოქმედება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1155567?publication=21>;
2. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/publication/wcms_627047.pdf;
3. ojs.b-k.ge
4. <https://ombudsman.ge/res/docs/2020030416283364211.pdf>;
5. <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/diskriminaciis-akrzalvis-saertashoriso-standartebis-asaxva-erovnul-sasamartlo-praktikashi.pdf>;
6. სუმბაძე კ., „შრომითი დისკრიმინაციის გამოწვევები ქართულ ორგანიზაციებში“, ჟურ., „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, N3, თბ., 2022;
7. შამუგია ა., „მატერიალური სტიმულირების ფორმებისა და მეთოდების სრულყოფის მიმართულებები საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემის საკადრო პოლიტიკაში“, მონოგრაფია, დაისტამბა ი. მ. „თემურ ჩოხელი“, გვ. 15-22; თბ., 2014;
8. “Employment problems in Georgia,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Interdisciplinary Science Studies», Dublin, Ireland, 45-78pp., March 14-15, 2024;
9. “Challenges of human resource management and the importance of HR compliance for Georgian organizations,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Foundations and Trends in Modern Learning», Berlin, Germany, March 7-8, 2024;
10. “Employee Wellbeing Challenges in Human Resource Management,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Research Reviews», Prague, Czech Republic, March 1, 2024;
11. “Challenges of talent attraction and selection in Georgian organizations,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Progress in Science», Brussels, Belgium, February 22-23, 2024, ISBN 978-1-6920-5180-8 DOI 10.5281/zenodo.10706991;
12. “THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Research Retrieval and Academic Letters», Warsaw, Poland, 128-130pp.; March 21-22, 2024;
13. “HR Compliance-ის მნიშვნელობა ბიზნესებისთვის, გამოწვევები და პერსპექტივები,” სუმბაძე კ., საერთაშორისო კონფერენცია «ციფრული ტრანსფორმაცია და ხელოვნური ინტელექტი», BTU, 2023;
14. <https://trainingindustry.com/top-training-companies/leadership/2024-top-leadership-training-companies/>
15. <https://btu.edu.ge/>
16. <http://www.insource.ge/ge/node/81>
17. “From teacher to Manager – Managing Language Teaching Organizations,” Published online by Cambridge University Press, 14 February 2023, Ron White, Andrew Hockley, Julie van der Horst Jansen and Melissa S. Laughner

Asmat Shamugia
Academic Doctor of Economics
New Higher Education Institute – Newuni
Affiliated Associate Professor

IMPORTANCE OF HR COMPLIANCE FOR EMPLOYER AND EMPLOYEE

Abstract

We think this topic is very relevant, because there are quite a lot of problems in this direction. Therefore, we consider it extremely important to study them in depth, develop recommendations and minimize such facts.

This article discusses the discriminatory facts observed in Georgian innovative companies and their causes. The author also offers solution recommendations.

Personnel selection occupies an important place in human resources management. The correct selection of workers for this or that position is the key to the success and development of the organization. Many years of research in human resource management have led scientists to the conclusion that a person's skills, knowledge and other characteristics need to match the job position. This is the main idea of personnel selection. Good, effective performance of the work depends on the rightly selected personnel for this position.

The aim of the paper is to analyze the innovative competencies studied by the author on HR compliance.

Key words: HR Compliance, Employer, Employee, Law.

In today's digital world, people are a resource of strategic importance for innovative companies. It is through its efforts that organizational goals can be achieved. Therefore, effective personnel management is the main challenge for HR managers today.

Of course, it is unacceptable, but in modern innovative companies, discriminatory facts can still be found today, including: bullying, violation of human rights, unfair workload with overtime hours, overlap of job descriptions, gender, ethnic and religious discrimination, unfair remuneration principles, facts of unequal treatment of employees, Restrictions on access to career advancement for a certain group, the issue of unfair termination of employment, etc. [3].

HR compliance provides for the implementation of human resource management processes and procedures in modern companies in accordance with the requirements of labor legislation. This ensures a decent employer brand, an acceptable work environment and an effective employee.

In order to achieve HR compliance, it is important to diagnose the current situation in innovative companies, identify gaps and take effective steps to resolve them [15].

There are involved many social and individual factors in the management of the organization and, accordingly, in the process of personnel selection. Personnel selection is carried out by individuals. The personnel selection process takes place in an organization with a certain mission and culture, which is governed by the main goals and strategies that the leaders consider to be a priority. The role of the social context in the entire process of job performance and personnel selection is extremely large. One of the powerful social constructs is culture, which influences the values, norms and habits of its members, as well as shapes their worldview in a cultural perspective.

The next factor is legal, although the main focus is on personnel selection practices, showing

the influence of such constructs as: strategy, human resource management system, leadership and organizational climate.

Of course, we will touch on the advantage that is characteristic of the two-way communication process. An effective feedback mechanism with employees increases positive attitude and reduces staff resistance to changes, as well as promotes staff loyalty.

A humanistic approach to management, orientation to employees as the capital of the organization, flexible work schedule, a sense of stability and other important levers of management are one of the strengths of management [17].

It should also be noted that HR compliance is important for both participants in the labor relationship:

For the employer:

- ❖ Creates a positive employer brand, image and reputation;
- ❖ Court disputes, related financial costs and reputational risks are reduced;
- ❖ The flow of talents decreases, the motivation, satisfaction and efficiency of employees increases.

The number of people seeking employment in the organization is also increasing;

- ❖ The success of the organization increases.

For the employee, HR compliance provides:

- Protection of rights granted by law (vacation, business trip, maternity leave, bulletin, etc.);
- Validity of the labor contract;
- Regular work schedule;
- Safe working conditions;
- Labor remuneration;
- Overtime pay, training and development, promotion, etc.

We consider it appropriate to consider the HR processes to which the requirements of labor legislation apply. These are:

- Human resource selection process (announcement of competition (internal, external), selection process);
- Employee hiring process (contract signing);
- The process of hiring an intern (contract signing);
- Process of further informing the candidates;
- Personnel career management;
- Employee adaptation / onboarding;
- Personnel development.

Human Resources Administrative Processes are:

- Vacation;
- Maternity leave;
- Disability management;
- Management of business trips and reimbursement of business expenses;
- Overtime management and payment;
- Disciplinary proceedings;
- Working time management (working hours, break/rest, accounting);
- Management of heavy, harmful and dangerous work and related measures;
- Management of specific work mode and related events;
- Processing of personal data, etc.

Below we discuss in detail how HR compliance is diagnosed and HR compliance is achieved:

Diagnosis, in turn, includes:

- ❖ Identifying risks in terms of HR compliance and implementing effective activities to resolve them;
- ❖ It helps innovative companies of all sizes to adapt to the ever-changing requirements of labor

legislation: Internal policy documents, human resource management manuals, HR administration, including vacation, pay, overtime, labor contract drafting and other important issues;

- ❖ Diagnosing the organization in terms of HR compliance with legislation, existing practices, approaches established by the regulator, guidelines and standards;

- ❖ In terms of labor rights and labor legal relations, identification of problems, risks or inconsistencies in the organization;

- ❖ Submission and discussion of the compliance report prepared on the basis of the diagnosis results and recommendations for the management of the organization in the direction of compliance;

- ❖ To eliminate the problems caused by HR inconsistencies, to prepare an action plan necessary for the smooth operation of the business;

- ❖ Creating and periodically updating the HR compliance policy and strategy with respect to legislation, established practices, standards and common practices;

- ❖ In terms of HR compliance, determination of risk processes and development and/or implementation of appropriate control system;

- ❖ Evaluation of the effectiveness of the existing control system in the direction of compliance. As well as development of recommendations in the direction of improvement of the control system;

- ❖ To ensure compliance, improve existing HR policies and procedures, develop and/or implement new documents;

- ❖ Preparation of the list (package) of mandatory trainings in the organization, the content of training programs, materials and/or analysis of existing programs and materials, as well as preparing recommendations for their improvement.

Today, in the opinion of almost all modern business leaders, the main challenge of 2024 is to attract new talent, although the majority of employers are trying to cope with the problem of retaining existing talent.

According to a survey conducted by the Guild, 81% of employers worry that it will be difficult to retain top talent who are not engaged in their work processes.

According to the research, there are two main reasons for all this: first, when an innovative company cuts costs, an employee who works hard and is not appreciated enough is more likely to move away from the company's mission, believing that his/her place is no longer in the company where he/she will not be able to develop his/her career. Without a connection to the service mission, without the hope of internal promotion, it is completely expected that the employee will leave the company.

The second reason identified by the study there is employee overload. Employers are trying to downsize and work with fewer people. As a result, top talent has added day-to-day responsibilities and work. This can have a positive impact on their career development, however, it is also expected to cause overload.

Business leaders often turn to HR to solve these problems. According to the study, 93% of participants would support innovative HR approaches aimed at retaining employees. However, it should be noted that only the involvement of HR in this process, without changing the employer's business structure, will not lead to real results.

The Guild suggests two approaches to employee retention: First, HR should offer employees opportunities to learn and develop. Second, business leaders need to talk more often and openly with employees to learn about their needs. On the one hand, innovative company internal development programs for employees can be planned, and on the other hand, leaders can improve communication with team members through face-to-face meetings.

Leaders sometimes forget that the most important asset of an innovative company is its staff. It is the employees who ensure the achievement of the strategic goals of the innovative company.

To be fair, it should be said: according to the 2023 study, 70% of job seekers indicated during their search that they expect a higher salary and a more flexible schedule from the employer. The Gen-Z

generation plays a special role in these changes. They understand the importance of work-life balance better than the older generation. A flexible schedule does not mean less work, on the contrary, it involves the desired distribution of time between work and personal life, for example, allocating time for therapy, spending time with loved ones, etc.

It is worth noting that the global pandemic has changed the views of employers and employees on what the work process can be. Accordingly, after 2020, according to InHerSight research, the priorities of employees have changed. For example, their top 5 priorities in 2019 looked like this: Paid time off, wages, employees, equality for women and men, and flexible work schedules were ranked at the bottom of the list. However, after 2020, these priorities according to a similar study are:

1. Flexible working hours – possibility to determine the schedule individually;
2. Working remotely;
3. Remuneration;
4. Paid leave;
5. The possibility of teaching [16].

Conclusion: We believe that the HR compliance specialist will soon become a new in-demand profession in the Georgian labor market, for which, together with the relevant knowledge of the 21st century, it will be necessary to possess the following skills:

- ❖ HR administration or legal experience;
- ❖ Knowledge of labor legislation and regulations;
- ❖ Ability to analyze and apply court practices, public defender’s decisions, labor inspection practices;
- ❖ Ability to analyze and evaluate organizational internal regulatory documents, HR processes and operations;
- ❖ Ability to prepare Internal organizational documents;
- ❖ Ability to prepare written reports;
- ❖ Ability to work with legislative acts;
- ❖ Ability to analyze and generalize research documents;
- ❖ Teams as well as individuals counseling and other personal skills.

Despite the fact that the legislation in force in Georgia actively condemns labor discrimination, in the end it is still not possible to eliminate the facts of discrimination. In order to solve the mentioned problem, we think that joint action of both innovative companies and the state is important.

References:

1. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1155567?publication=21>;
2. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/publication/wcms_627047.pdf;
3. ojs.b-k.ge
4. <https://ombudsman.ge/res/docs/2020030416283364211.pdf>;
5. <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/diskriminaciis-akrzalvis-saertashoriso-standartebis-asaxva-erovnul-sasamartlo-praktikashi.pdf>;
6. Sumbadze K., «Challenges of Labor Discrimination in Georgian Organizations», Jur., «Business and Legislation», N3, Tb., 2022;
7. Shamugia A., «Directions of improving the forms and methods of material stimulation in the personnel policy of the general education system of Georgia», monograph, Daistamba I. M. «Temur Chokheli», p. 15-22; Tb., 2014;
8. “Employment problems in Georgia,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Interdisciplinary Science Studies», Dublin, Ireland, 45-78pp., March 14-15, 2024;
9. “Challenges of human resource management and the Importance of HR Compliance for Georgian organizations,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Foundations and Trends in Modern Learning» , Berlin, Germany, March 7-8, 2024;
10. “Employee Wellbeing Challenges in Human Resource Management,” Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Research Reviews», Prague, Czech Republic, March 1, 2024;

11. "Challenges of talent attraction and selection in Georgian organizations," Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Progress in Science», Brussels, Belgium, February 22-23, 2024, ISBN 978-1-6920-5180-8 DOI 10.5281/zenodo.10706991;
12. "THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT," Sumbadze K., Proceedings of the 5th International Scientific Conference «Research Retrieval and Academic Letters», Warsaw, Poland, 128-130pp.; March 21-22, 2024;
13. The Importance of HR Compliance for businesses, challenges and prospects,» Sumbadze K., International Conference «Digital Transformation and Artificial Intelligence», BTU, 2023;
14. <https://trainingindustry.com/top-training-companies/leadership/2024-top-leadership-training-companies/>
15. Btu.edu.ge
16. <http://www.insource.ge/ge/node/81>
17. "From teacher to Manager – Managing Language Teaching Organizations," Published online by Cambridge University Press, 14 February 2023, Ron White, Andrew Hockley, Julie van der Horst Jansen and Melissa S. Laughner

მაია გელაშვილი
ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნის
ასოცირებული პროფესორი

შემოსავლების უთანასწორობის ეკონომიკური შედეგი საქართველოში

ანოტაცია

შემოსავლების განაწილებაში უთანასწორობა მოსახლეობის მწვავე პრობლემაა, როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში, ვინაიდან იგი წინაპირობაა ქვეყნის მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა. თუმცა მსოფლიოში შემოსავლების განაწილებით სრულიად თანასწორი საზოგადოება არ არსებობს, რაც არც სასურველი და არც მიღწევადია. აქ მნიშვნელოვანია პროპორცია, რომ არ უნდა იყოს უკიდურესად ღარიბები და უზომოდ მდიდრები. სწორედ სახელმწიფოა ვალდებული უზრუნველყოს თავის ქვეყნის მოქალაქეთა ცხოვრების პირობების შექმნა და გაუმჯობესება. შემოსავლების უთანასწორო განაწილება კომპლექსური ხასიათისაა და განსაკუთრებით იგი მოიცავს უმუშევრობას, რომლის მთავარი მიზეზი არასტაბილური პოლიტიკური გარემო და არაკვალიფიციური მუშახელია.

საქართველოში საზოგადოება ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემის სოციალ-ეკონომიკური უთანასწორობის წინაშე დგას. ეკონომიკურ ჭრილში მოსახლეობის დიდი ნაწილი არარეალიზებული და დაბალმსყიდველუნარიანია. რაც შესაძლებელს ხდის დაპირისპირების რისკს და საზოგადოების შიდა არეულობის, ვინაიდან ადამიანებს უნდა შეეძლოთ საკუთარი შრომიდან მიიღონ მეტი სარგებლიანობა და კეთილდღეობა თავიანთი არსებობისათვის და მაშინ როცა ხდება შემოსავლების უთანასწორო გადანაწილება და საარსებო მინიმუმსაც ვერ იღებს რა თქმა უნდა პირდაპირი მნიშვნელობით ჩნდება პოლიტიკური მღელვარება,

შესაბამისად, აღმოფხვრის გზები მთავრობის ინტერვენციას მოითხოვს, რადგან მან უნდა გაატაროს ისეთი ფისკალური პოლიტიკა, რომელიც შეამცირებს შემოსავლების განაწილების უთანასწორობას გრძელვადიან პერიოდში და გამოიწვევს თანასწორობას. ამგვარი ქვეყანა იქნება მდიდარი, სტაბილური და ერთიანი.

საკვანძო სიტყვები: უთანასწორობა, სიღარიბე, სტაბილური, ფისკალური პოლიტიკა, დაბალმსყიდველუნარიანი, არაკვალიფიციური.

შემოსავლების უთანასწორობის ეკონომიკური შედეგი საქართველოში

ქვეყნის მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის მიღწევაში მნიშვნელოვან როლს შემოსავლების მდგრადობა წარმოადგენს. თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია მისი საბოლოო თანაბარი განაწილება. არათანაბარი გადანაწილება საზოგადოების დაძაბულობის შედეგია, ვინაიდან იგი იწვევს უიმედობასა და სიღარიბის შედეგს და მთავარი პრობლემა კი მოსახლეობის შემოსავლის მკვეთრი დიფერენცირებაა. ვინაიდან შემოსავლების დიდი ნაწილი ცალკეული ინდივიდებისთვის სიმდიდრის რესურსია და ხდება ჭარბი დაგროვება, რომელიც შედეგია უკვე უსამართლო გადანაწილების. მსოფლიო ბანკის კვლევების თანახმად: „თუ მდიდართა კლასის შემოსავლების წილი 1%-ით იზრდება, მაშინ მომდევნო 5 წლის განმავლობაში მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ზრდის მაჩვენებელი ფაქტიურად 0,08%-ით კლებულობს, ხოლო თუ ღარიბთა 20%-ის შემოსავლების წილი ასევე იზრდება, მაშინ 0,38%-ით უფრო მეტი

მთლიანი შიდა პროდუქტი იქმნება“ [Sott Database, 2012]. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის 2015 წლის კვლევის მიხედვით შემოსავლების გადანაწილების უთანასწორობა ერთნაირი მიდგომით ვერ გადაწყდება რადგან, ყველა ქვეყანას თავისი სპეციფიკა გააჩნია. კერძოდ პრობლემას სხვადასხვა განათლების მქონე პირთა ხელფასებს შორის დიდი სხვაობაა.

შემოსავლების განაწილების უთანასწორობის მიზეზს მეცნიერი ამართება სენი გლობალიზაციას ასახელებს [Amartea sen, 2001]. იგივე აზრის არიან ჯ. სპერო და ლორა თაისონი, რომლებიც წერენ: „გლობალიზაციის ზრდის კვალობაზე დარიბი ქვეყნების საშუალო სულადობრივი შემოსავლის ჩამორჩენა შედარებით გადიდა“ [Joan Spero and Laure D’Andrea Tayson, 2000: 80-98]. პაულ კრუგმენის აზრით, შემოსავლების უთანასწორო განაწილება საზიანოა ერის, როგორც ეკონომიკურ, ისე სოციალურ ჯანმრთელობაზე (Paul Krugmen Retrieved from the Growing Gap.) და გვთავაზობს მისი აღმოფხვრის შემდეგ გზებს:

ა) ბაზრის სამართლიან შედეგებს და მთავრობის ინტერვენციას;

ბ) ისეთი ფისკალური პოლიტიკის გატარებას, რომელიც გრძელვადიან პერიოდში გამოიწვევს თანასწორობას.

მიუხედავად განსხვავებული აზრისა, ფაქტი ერთია – უთანასწორობის მიზეზი ადამიანთა განსხვავებული უნარი და მათი პიროვნული რეალიზაციაა. შემოსავლების განაწილებას თავისი მიზანი აქვს, კერძოდ, ირკვევა თუ:

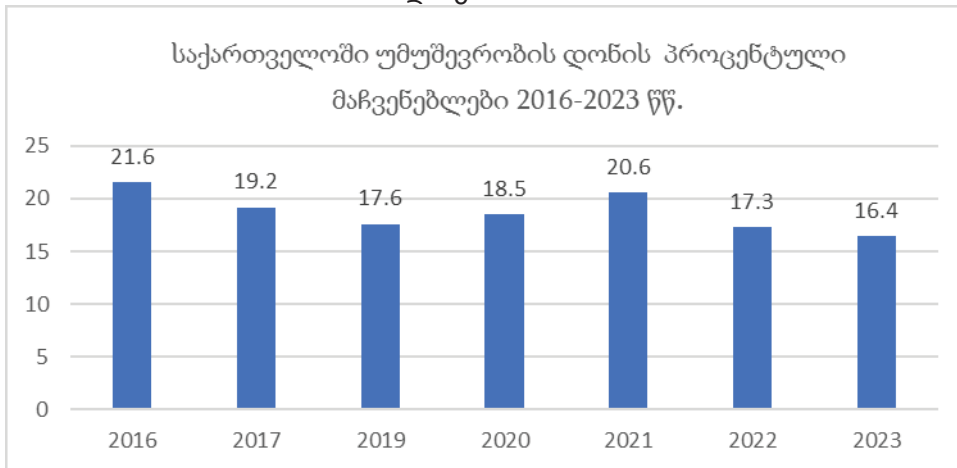
- როგორ მოქმედებს მისი გადანაწილება საზოგადოების და სოციალური ჯგუფების ფორმირებასა და კეთილდღეობაზე;
- როგორ გავლენას ახდენს მისი განაწილება შინამეურნეობებისა და მომხმარებელთა ერთი ფორმაციიდან მეორეში გადასვლაზე.

განვითარების ერთ დონეზე მყოფი ქვეყნებისთვისაც კი განსხვავებულია შემოსავლების განაწილების პრიორიტეტულობა და ტენდენციები, ვინაიდან საზოგადოება სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსით არაერთგვაროვანია. მთელ მსოფლიოში მილიონობით ადამიანია, რომელთაც ცხოვრება ყოველდღიური არსებობისთვის უწევთ. აღნიშნული პრობლემა საქართველოში არსებით ხასიათს ატარებდა, ბოლო წლებში კი უმნიშვნელო გახდა მოსახლეობის კეთილდღეობის შესწავლა, ვინაიდან შემოსავლები ნაკლებად სტაბილურია, დასაქმებულთა უმეტესი ნაწილი თვითდასაქმებულია და ამგვარი შემოსავლებით რთულია განისაზღვროს, როგორც შემოსავლები, ასევე მისი განაწილება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი იქნება გატარდეს შემოსავლების უთანასწორო განაწილების ისეთი გრძელვადიანი პოლიტიკა, რომელიც ხელშემწყობი იქნება შრომის ბაზარზე სოციალურად დაუცველი ჯგუფების დასაქმებისა.

თანამედროვე საზოგადოება მრავალი პრობლემის, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობისა და სიღარიბის წინაშე დგას. თუმცა, ყველა ქვეყანას თავისი სპეციფიკა გააჩნია და ერთნაირი მიდგომით უთანასწორობა ვერ გადაწყდება, რაც, რა თქმა უნდა, თავისი არსით ცუდია, ვინაიდან სიღარიბე კომპლექსური ხასიათისაა და საზოგადოების თითქმის ყველა სფეროს მოიცავს, განსაკუთრებით უმუშევრობას. ამ მიმართულებით მთავარ მიზეზად არასტაბილური პოლიტიკური გარემო და არაკვალიფიციური მუშახელი მიიჩნევა საქართველოში. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2023 წელს უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი 16,4% იყო, რაც წინა 2016-2022 წლებთან შედარებით გაუმჯობესებული შედეგია. თუმცა უფრო კორექტული იქნება თუ თითოეული წლის ანალიზის შედეგს განვიხილავთ, რადგან 2021-2023 წლებში საკმაოდ საყურადღებოა 4,2% მასშტაბური ცვლილება, კერძოდ, რამ გამოიწვია ან ზეგავლენა მოახდინა აღნიშნულ შედეგზე. (იხ. დიაგრამა N1) რამდენადაც ცნობილია, მითითებულ წლებში არ ყოფილა საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკვლევა. უფრო მეტიც, იმავე სამსახურის მონაცემების საფუძველზე, მედიანური მოხმარების 60%-ის ქვევით მაღალი მაჩვენებელი 19,7% ფიქსირდება და სიღარიბის ზღვარს მიღმა მოსახლეობის ხვედრითი წილი ქალაქად 20,6%-ს, სოფლად 12,3%-ს და სულ 32,9%-ია. საინტერესოა თუ უმუშევრობა ქვეყანაში დაბალი ინონულით ხასიათდება, რატომაა დისბალანსი მედიანურ მოხმარებას, უმუშევრობასა და მოსახ-

ლეობის სიდარობის ზღვარს მიღმა ხვედრით წილს შორის. სამწუხაროდ, აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველო ლიდერ პოზიციაზეა მოსახლეობის ცხოვრებისა და კეთილდღეობის დაბალი დონით. ვინაიდან, უმუშევრობა გაცილებით იმაზე მეტია, ვიდრე ეს საქსტატის მონაცემებიდან ჩანს.

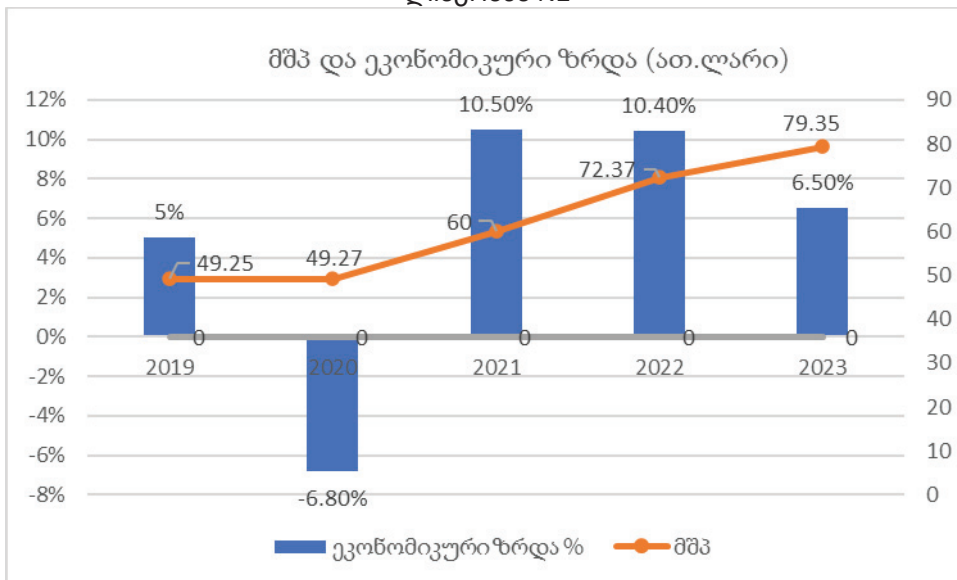
დიაგრამა N1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების დონის შეფასების ძირითადი მაჩვენებელი ეკონომიკური ზრდა და მთლიანი შიდა პროდუქტია. არანაკლებმნიშვნელოვანია ამ შემოსავლების განაწილება ერთ სულ მოსახლეზე. ამ მხრივ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მონაცემების (იხ. დიაგრამა N2) საფუძველზე ვითარება შემდეგია:

დიაგრამა N2

წყარო: <https://mof.ge/mshp>

აღნიშნული დიაგრამა ანალიზის იმისა, თუ როგორი დამოკიდებულებაა მშპ-სა და ეკონომიკურ ზრდას შორის. მაშინ, როცა მოსახლეობის ცხოვრების დონის გაუმჯობესების ძირითადი წყარო მისი შემოსავალია შესაბამისად ეკონომიკური ზრდაა, მაგრამ ეკონომიკა იზრდება, თუ ქვეყანაში საქონელი და მომსახურეობა იწარმოება, ამ შემთხვევაში წარმოებიდან შემოსავლების ზრდა არაა და ქვეყანაში უმუშევრობის დონე 32%-ს აღწევს საინტერესოა რის საფუძველზე ხდება ზრდა. კერძოდ, 2023 წელს მშპ შეადგენს 79,35, ხოლო 2021 წელს 60,0-ს. შესაბამისად, ეკონომიკური ზრდა 2023 წელს შეადგენს 6,5%, როცა 2021 წელს იგივე მაჩვენებელი 10,5%-ია. აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე მშპ დაბალია და ეკონომიკური ზრდა მაღალი. ე.ი. უკუპროპორციულ კავშირში ყოფილა, არადა ეკონომიკაში მშპ-ს ზრდა ერთადერთი საიმედო და მდგრადი გზაა ეკონომიკის ზრდის. შესაბამისად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ეკონომიკური ზრდა არა საქონლის წარმოებიდან და მომსახურებიდან, არამედ ფასების ზრდითაა გამოწვეული.

აზიის განვითარების ბანკის (ADB) პრიორიტეტები საქართველოში მრავალმხრივია, რომელიც ითვალისწინებს სიღარიბის შემცირებას, რეგიონულ გაუმჯობესებასა და საჯარო სერვისების მიწოდების გაუმჯობესებას. ახალ 2023 წლის ანგარიშში ნათქვამია, რომ “გასულ წელს ორნიშნა ეკონომიკური ზრდის შემდეგ საქართველომ უფრო მდგრადი განვითარების გზები უნდა ეძებოს” [www.adb.org]. საქართველოს ეკონომიკამ ზრდის მაგივრად 3,9%-იანი ვარდნა, 12%-იანი ინფლაცია და 2,7%-იანი ბიუჯეტის დეფიციტი განიცადა.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ლოგიკურია კითხვა: რატომ უნდა გვადეღვებდეს შემოსავლების უთანასწორობა? პასუხი ერთია, რომ ადამიანებს უნდა შეეძლოთ თავიანთი შრომიდან მიიღონ მეტი სარგებლიანობა და კეთილდღეობა. ვინაიდან ცოცხალი ორგანიზმია და არსებობისთვის სჭირდება საკვები, საყოფაცხოვრებო ნივთები, განათლება, ჯანმრთელობა და სხვა სოციალური მომსახურება. მაშინ, როცა ხდება შემოსავლების უთანასწორო გადანაწილება და საარსებო მინიმუმსაც ვერ იღებს, რა თქმა უნდა, პირდაპირი მნიშვნელობით ჩნდება პოლიტიკური მღელვარება, რაც მომავალში უკვე წინაპირობაა ქვეყანაში ეკონომიკის ზრდის დაბალი მაჩვენებლისა და არასტაბილურობისა.

ბოლო პერიოდში ქვეყნების უმეტესობაში შემოსავლების გადანაწილების უთანასწორობა შეინიშნება. გამონაკლისი არც საქართველოა, პრობლემა ასიათასობით ადამიანს ეხება, ვინაიდან მათი შემოსავალი გარკვეული დონის ქვემოთაა, რომელსაც სიღარიბის რეალურ მდგომარეობას ასახავს. ქვეყნის ეკონომიკის ზრდის უარყოფითი ტენდენციის მიუხედავად მთლიანი შიდა პროდუქტი 2023 წელს ერთ სულ მოსახლეზე 21574,9 ათ. ლარს ლარს შეადგენდა, რაც წინა 2022 წლის 19625,6 მაჩვენებელთან შედარებით გაზრდილია 1949,3-ით. მთავარი პრობლემად მაინც რჩება შემოსავლების უთანაბრო გადანაწილება, ვინაიდან საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ბიუროს მონაცემების საფუძველზე, ჯინის კოეფიციენტი მერყეობს 0,41- 0,58 შორის. ეს შეესაბამება ისეთ ქვეყანას, როგორც არის ანგოლა და ჰაიტი. უთანასწორობის შედეგი ღარიბი და მდიდარი ადამიანების გამიჯვნაა საზოგადოებაში. კერძოდ, შემოსავლების განაწილების პოლიტიკა არა მარტო სოციალური შედეგების გასაუმჯობესებლად, არამედ ეკონომიკური ზრდის შენარჩუნების მიზნითაც უნდა განხორციელდეს. სიღარიბის დონე და შემოსავლების უთანაბრო განაწილება ერთმანეთს ორი ძირითადი მიზეზის გამო უკავშირდება:

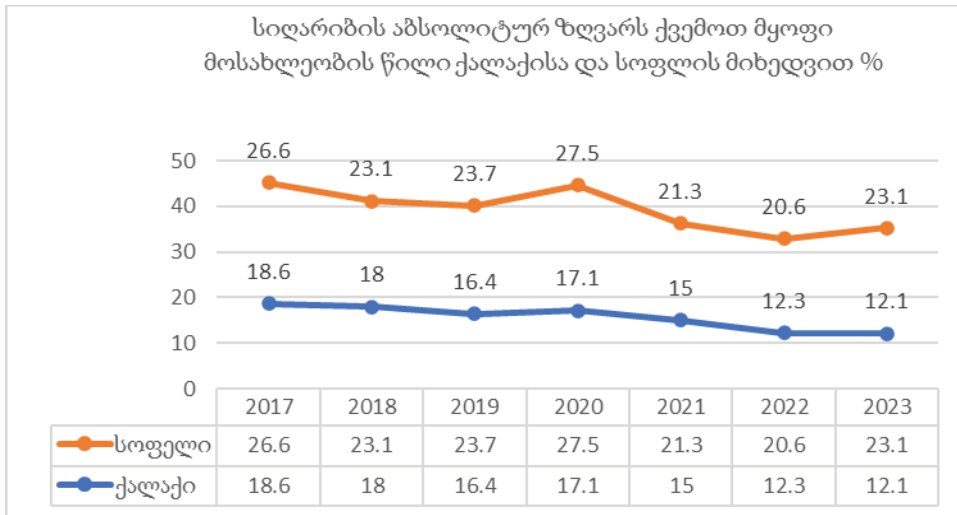
1. შემოსავლები არ ნიშნავს მოხმარებას. მაშინ, როცა სიღარიბე შემოსავლების მიხედვით ითვლება;

2. შემოსავლების უთანაბრო განაწილებაში შედის, როგორც სიღარიბის ზღვარს მიღმა, ისე სიღარიბის ზღვარს ზემოთ მყოფი შინამეურნეობების შემოსავლები.

აღსანიშნავია, რომ მიმდინარე ეტაპზე საქართველოში სიღარიბე და შემოსავლების უთანაბრო გადანაწილება საკმაოდ მწვავე პრობლემას წარმოადგენს. მიზეზი სხვადასხვა არსებობს. კერძოდ გამოწვევაა: დაბალი ხელფასები და მაღალი გადასახადები, ინფლაცია და მთავარი

პრობლემა უმუშევრობა. დახმარების სერვისების თვალსაზრისით ბევრია ხარვეზი. განსაკუთრებით დაბალია სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის მიზნობრივი სოციალური დაცვის და მომსახურების სფერო. (იხ. დიაგრამა N3) 2023 წელს სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ ქალაქად მოსახლეობის 12,1% და სოფლად 23,1%-ცხოვრობს. ეს მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით შემცირებულია ქალაქად უმნიშვნელო 0,02%-ით და სოფლად კი გაზრდილია 2,5%-ით.

დიაგრამა N3

წყარო: საქსტატი

სიღარიბე ეს არის მდგომარეობა, როცა ადამიანი, როგორც ფინანსურ, ისე მატერიალურ და სოციალურ ნაკლებობას განიცდის. მის აღმოსაფხვრელად საქართველოში მრავალი უშედეგო რეფორმა გატარდა და სოლიდური თანხებიც დაიხარჯა. თუმცა სიმწვავის მიხედვით საერთო სურათი არ შეცვლილა. სიღარიბის დონის შესამცირებლად მთავრობამ სოციალური ტრანსფერები გამოიყენა, მაგრამ როცა ქვეყანაში მოსახლეობის ქალაქად 23 და სოფლად 12 პროცენტი სიღარიბის ზღვარს მიღმაა. უკიდურესი სიღარიბე იზომება იმ ადამიანების მიხედვით, რომელთა დღიური თანხა 5 ლარზე ნაკლებია (1,9 აშშ. დოლარი). აღნიშნული ფულადი დახმარებით იგი მხოლოდ მინიმალურ საარსებო პირობებითაც ვერ კმაყოფილდება. უფრო მეტად საყურადღებოა იმ ოჯახების მდგომარეობა, რომლებსაც შეზღუდული შესაძლებლობის წევრი ჰყავთ, რადგან მათ უფრო მეტი ხარჯის გაწევა უწევთ და ფაქტიურად სიღატაკის რისკის ქვეშაა. მნიშვნელოვანია ასევე ისიც, რომ პენსიის სოციალური დახმარების ფუნქციაც ეკონომიკურით იცვლება.

ეკონომიკაში შემოსავლების უთანასწორობის მთავარ ინდიკატორად ჯინის კოეფიციენტი მიჩნეული, რომელიც 0-სა და 1-ს შორისაა და მეტ უთანასწორობას მაღალი მაჩვენებელი მიუთითებს. უთანასწორობა მაღალია განსაკუთრებით არასტაბილური ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ბიუროს მონაცემების მიხედვით საქართველოში ყველზე მდიდარი 10%-ი მოსახლეობის მიერ მიღებული შემოსავალი 18-ჯერ უფრო მეტად აღემატება, ქვედა ფენაში მყოფ მოსახლეობის მიერ მიღებული შემოსავლის. მიუხედავად იმისა, რომ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში შემოსავლების 50%-ის განაწილება სახელმწიფოს მიერ იმართება, მოსახლეობა მაინც კმაყოფილია ცხოვრების მაღალი დონით.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის რეზოლუციაში[georgia.unwomen.org] „არა სიღარი-

ბეს“ აღნიშნულია, რომ 2030 წლისთვის სიღარიბეში მყოფი ყველა ადამიანი უზრუნველყოფილი იქნება თანასწორი უფლებებით ეკონომიკურ რესურსებთან მიმართებაში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შემოსავლების უთანასწორო გადანაწილება მხოლოდ ერთი მაჩვენებლით არ განისაზღვრება. იგი კომპლექსურია და ეკონომიკურ ქრილში მოიცავს: სოციალური განვითარების დაბალ დონეს, როცა მოსახლეობის ნაწილი არარეალიზებული და დაბალმსყიდველუნარიანია. რაც შესაძლებელია საფუძველი გახდეს საზოგადოების შიდა არეულობისა და დაპირისპირების რისკისა. შესაბამისად, შემოსავლების უთანასწორო გადანაწილება საზიანოა, როგორც ქვეყნის, ისე მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობისა. აღმოფხვრის გზები მთავრობის ინტერვენციას მოითხოვს, რადგან მან უნდა გაატაროს ისეთი ფისკალური პოლიტიკა, რომელიც შეამცირებს უთანასწორობას გრძელვადიან პერიოდში და გამოიწვევს თანასწორობას. ამგვარი ქვეყანა იქნება მდიდარი, სტაბილური და ერთიანი.

Maia Gelashvili

*Doctor of Economics, Associate Professor
New Higher Education Institute – NEWUNI*

ECONOMIC IMPACT OF INCOME INEQUALITY IN GEORGIA

Annotation

Inequality in income distribution is an acute problem for the population in both developed and developing countries, since it is a prerequisite for sustainable socio-economic development of the country. However, the world does not have a completely equal society with income distribution, which is neither desirable nor achievable. Proportion is important here so that there are no extremely poor and extremely rich. It is the state that is obliged to ensure the creation and improvement of living conditions for its citizens. Unequal income distribution is complex and particularly includes unemployment, the main cause of which is an unstable political environment and an unskilled labor force.

Society in Georgia faces the critical issue of socio-economic inequality. Economically, a significant part of the population is unemployed and has low purchasing power, which makes possible the risk of confrontation and internal collapse of society, since people should be able to obtain more utility and prosperity from their own labor for their existence, and when there is an uneven distribution of income and they cannot even receive a living wage, of course the political hype manifests itself in the literal sense,

Therefore, the elimination path requires government intervention as it must implement fiscal policies that will reduce inequality in income distribution in the long run and lead to equality. Such a country will be rich, stable and united.

Key words: inequality, poverty, stability, fiscal policy, low purchasing power, unskilled labor.

Income stability plays an important role in achieving the level of socio-economic development of the country's population. However, its final equal distribution is equally important. Uneven distribution is the result of social tension, as it leads to hopelessness and poverty, and the main problem is the sharp differentiation of incomes of the population. Because most of the income is a resource of wealth for individuals and there is excess accumulation resulting from an already inequitable distribution. According to World Bank research: "If the income share of the rich class increases by 1%, then over the next 5 years the growth rate of gross domestic product (GDP) will actually decrease by 0.08%, and if the income share of the rich poor 20% also increases, then 0.38% more GDP is created" [Sott Database, 2012]. According to a 2015 study by the International Monetary Fund, inequality in income distribution cannot be solved with a single approach as each country has its own characteristics. In particular, there is a large difference in the salaries of people with different education levels.

Scientist Amartea Sen calls globalization the cause of inequality in income distribution [Amartea sen, 2001]. J. of the same opinion. Spero and Laura Tyson, who write: "As a result of increased globalization, the average income gap of poor countries has become relatively large" [Joan Spero and Laure D'Andrea Tayson, 2000: 80-98]. According to Paul Krugman, unequal distribution of income is harmful to both the economic and social health of a nation (Paul Krugman, derived from the growing gap.) and suggests the following ways to eliminate it:

- a) fair market outcomes and government intervention;
- b) implementation of long-term budget policy
will lead to equality in the period.

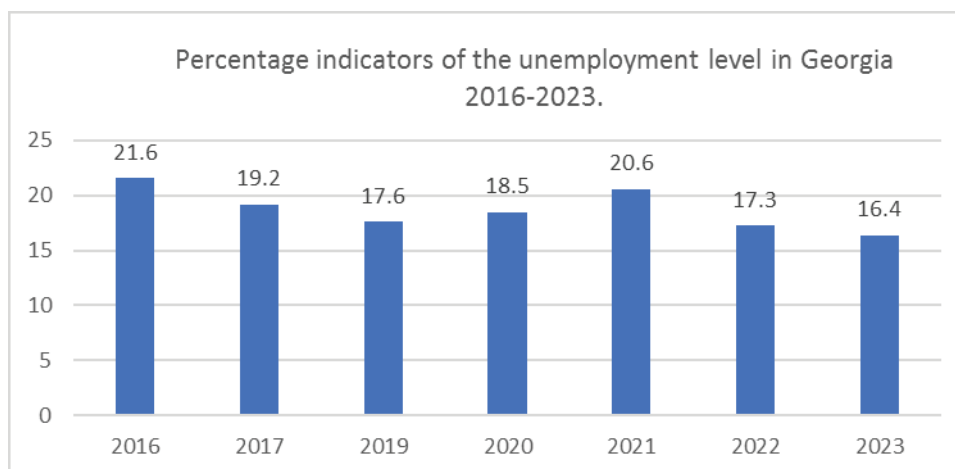
Despite different opinions, the fact remains that the cause of inequality is the different abilities of people and their initial implementation. Income distribution has its purpose, in particular, it becomes clear if:

- How does its spread affect the formation and well-being of society and social groups,
- How does its distribution change when moving from one formation of households and consumers to another.

Even for countries at the same level of development, priorities and trends in income distribution are different, since society is heterogeneous in socio-economic status. Around the world, millions of people are forced to live for their daily existence. This problem has been significant in Georgia, and in recent years the study of the welfare of the population has become insignificant, since incomes are less stable, most of the employed are self-employed, and it is difficult to determine both incomes. and their distribution with such income. Based on the above, it will be important to implement a long-term policy of unequal income distribution that will promote the employment of socially vulnerable groups in the labor market.

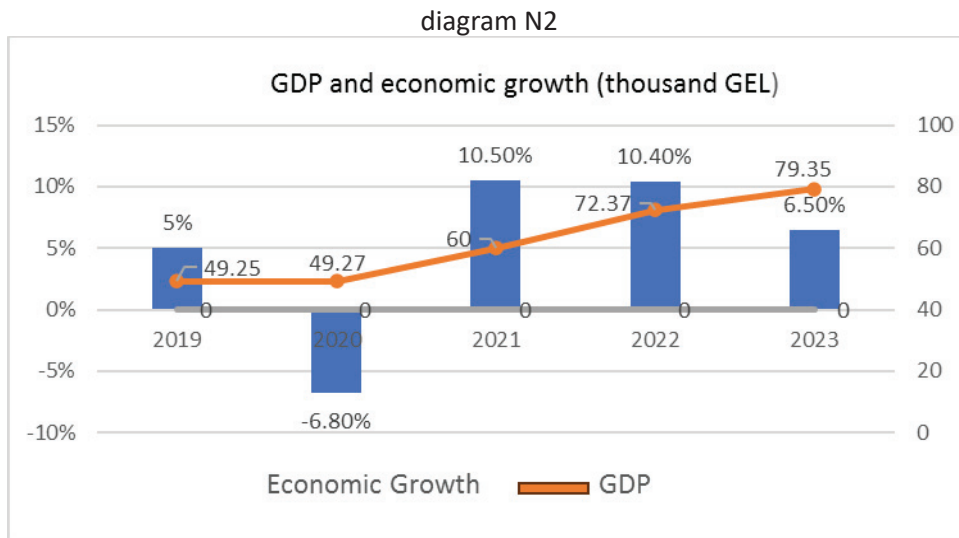
Modern society faces many problems, the most important of which are socio-economic inequality and poverty. However, each country has its own specifics, and inequality cannot be solved using a single approach, which, of course, is inherently bad, since poverty is complex and covers almost all spheres of society, especially unemployment. In this regard, the main reasons in Georgia are considered to be the unstable political situation and unskilled labor force. According to the National Statistical Service of Georgia, the average unemployment rate in 2023 was 16.4%, which is an improved result compared to the previous years 2016-2022. However, it would be more correct if we consider the result of the analysis of each year, because in 2021-2023 the large-scale change of 4.2% is quite remarkable. What specifically caused or influenced the indicated result. (see diagram N1) as far as is known in the indicated years there was no

diagram N1

Comprehensive household survey. At the same time, according to the same service, the high rate below 60% of median consumption is fixed at 19.7%, and the proportion of the population below the poverty line is 20.6% in urban areas, 12.3% in rural areas. regions, and only 32.9%. I wonder if unemployment in a country is low, why there is an imbalance between median consumption, unemployment and the proportion of the population below the poverty line. Unfortunately, based on the data presented, we can conclude that Georgia is in a leading position with a low standard of living and well-being of the population. Because unemployment is much higher than Saxstat data suggests.

The main indicator for assessing the standard of living of a country's population is economic growth and gross domestic product. No less important is the distribution of these incomes per capita. In this regard, according to the Ministry of Finance of Georgia (see diagram N2), the situation is as follows:

This chart is an analysis of the relationship between GDP and economic growth. Although the main source of increasing the standard of living of the population is its income, this is economic growth, but the economy grows if goods and services are produced in the country, in this case there is no increase in income from production and unemployment. the level in the country reaches 32%. In particular, GDP in 2023 will be 79.35, and in 2021 – 60.0. Accordingly, economic growth in 2023 will be 6.5%, and in 2021 the same figure will be 10.5%. Based on the data provided, GDP is low and economic growth is high. that is, It was inversely proportional, but GDP growth in an economy is the only reliable and sustainable path of economic growth. Thus, we can conclude that economic growth is not caused by the production of goods and services, but by rising prices.

The Asian Development Bank's (ADB) priorities in Georgia are multifaceted, including poverty reduction, regional development, and improving public service delivery. A new 2023 report says that "after double-digit economic growth last year, Georgia must look for ways to develop more sustainably" [www.adb.org]. Instead of growth, the Georgian economy experienced a contraction of 3.9%, inflation of 12% and a budget deficit of 2.7%.

Based on the above, it is logical to ask why we should worry about income inequality? There is only one answer: people should be able to receive more benefit and prosperity from their work. Because it is a living organism and in order to exist it needs food, household items, education, healthcare and other social services. As long as there is an uneven distribution of income and it is impossible to get even a living wage, of course there is political agitation in the literal sense, which is a prerequisite for low economic growth and instability in the country in the future.

In recent times, most countries have experienced unequal income distribution. Georgia is no exception; the problem affects hundreds of thousands of people because their incomes are below a certain level, which reflects the real state of poverty. Despite the negative growth trend of the country's economy, the gross domestic product per capita in 2023 amounted to 21574.9 thousand lari, which is 1949.3 times higher than the previous year in 2022 -19625.6. The main problem remains the uneven distribution of income, as the Gini coefficient fluctuates between 0.41-0.58 according to the Georgian National Bureau of Statistics. This corresponds to countries such as Angola and Haiti. The result of inequality is the separation

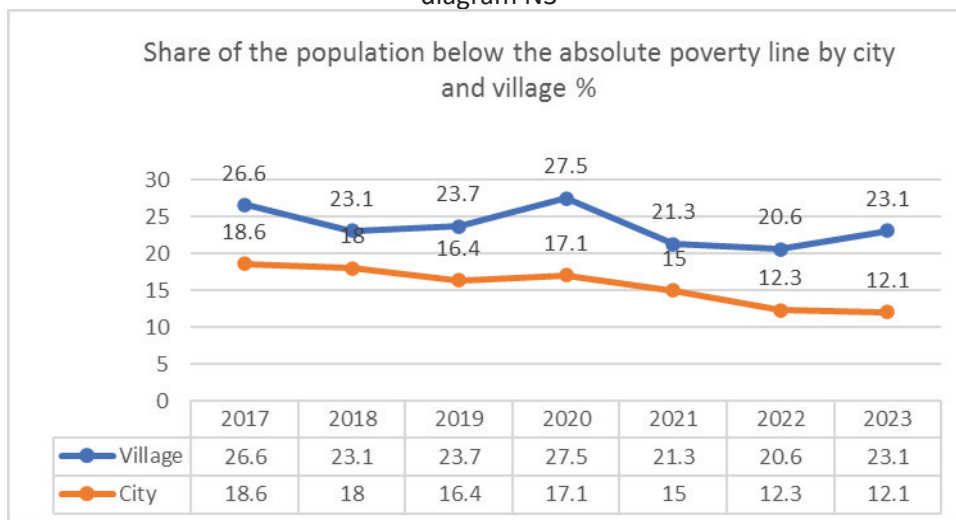

of poor and rich people in society. In particular, income distribution policies should be implemented not only to improve social outcomes, but also to support economic growth. Poverty rates and unequal income distribution are related to each other for two main reasons:

1. Income does not mean consumption, and poverty is measured by income,
2. Uneven income distribution includes the income of households above and below the poverty line.

It should be noted that at the present stage, Georgian poverty and uneven distribution of income are quite acute problems. There are different reasons. In particular, the challenge is as follows: low wages and high taxes, inflation and the main problem – unemployment. From a customer support perspective there are a lot of downsides here. The volume of targeted social protection and services for the population living in rural areas is especially low. (see diagram N3) In 2023, 12.1% of the population will live below the absolute poverty line in cities, and 23.1% in rural areas. Compared to the previous year, this figure decreased by a paltry 0.02% in urban areas and increased by 1%. 2.5% in rural areas.

diagram N3

Poverty is a state where a person experiences both financial, material and social lack. To eliminate it, many fruitless reforms were carried out in Georgia and significant sums were spent. However, in terms of severity, the overall picture has not changed. The government has used social transfers to reduce poverty, but 23 percent of the population in urban areas and 12 percent in rural areas live below the poverty line. Extreme poverty is measured by people whose daily income is less than 5 lari (1.9 US dollars). With the aforementioned monetary assistance, he cannot be content with only minimal living conditions. The situation of families with a disabled member is more noteworthy as they have to pay more expenses and are actually at risk of poverty. It is also important that the social function of pensions changes to an economic one.

The main indicator of income inequality in an economy is the Gini coefficient, which ranges from 0 to 1, with a higher index indicating greater inequality. Inequality is especially high in countries with unstable economies. According to the Georgian National Bureau of Statistics, the income received by the richest 10% of the population of Georgia is 18 times higher than the income received by the population in the bottom strata. Although in some European countries 50% of income distribution is controlled by the state, the population is still satisfied with the high standard of living.

The UN No Poverty Resolution states that by 2030, all people living in poverty will have equal rights to economic resources.

Based on the above, we can conclude that the uneven distribution of income is determined not only by one indicator. It is complex and from an economic point of view includes: a low level of social development, when part of the population is unfulfilled and has low purchasing power. which could become the basis for the risk of internal unrest and confrontations in society. Consequently, uneven distribution of income harms the socio-economic condition of the country and the population. Remedies require government intervention to implement fiscal policies that will reduce inequality in the long term and lead to equality. Such a country will be rich, stable and united.

გამოყენებული ლიტერატურა:

---

1. M. Kakulia, N. Kapanadze, L. Kurkhuli Chronic poverty and income inequality in Georgia 2017
2. <https://gfsis.org.ge/>
3. https://pmcresearch.org/publications_file/24f265095cb87f6f8.pdf
4. <https://geoeconomics.ge/>
5. <https://georgia.unwomen.org/>
6. <https://ka.birmiss.com/>

ნაირა დვედაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის ასოცირებული პროფესორი

გულნარა იმედაშვილი

ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის ავილირებული პროფესორი

მენეჯმენტის აქტუალური პრობლემები

ანოტაცია

საქართველოში მენეჯმენტის თანამედროვე მიდგომების დანერგვის აუცილებლობა სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება და ასოცირდება ქვეყნის ორიენტაციასთან გლობალური ურთიერთობების განვითარების მასშტაბით.

მენეჯმენტის მიზნის ფარგლებში გასათვალისწინებელია მისი მიღწევისთვის აუცილებელი ამოცანების განხორციელება, რომელიც თავის მხრივ, მოიცავს მეცნიერული მიდგომების, პრინციპებისა და მეთოდების შემუშავებას, მათ პრაქტიკულ გამოყენებას, სიღრმისეულ ეკონომიკურ ანალიზს, კომპეტენტური რესურსებით დაკომპლექტებას, სტრატეგიული მიზნებისა და პერსპექტივების გათვალისწინებას, ეფექტიან სამოტივაციო სისტემას, ინტელექტუალური კაპიტალის გაზრდას, ტრენინგებისა და პერსონალის განვითარების ყოვლისმომცველი სისტემის დანერგვას, რაც უზრუნველყოფს როგორც გუნდის, ისე ინდივიდის და მთლიანად ორგანიზაციის მდგრად, საიმედო, პერსპექტიულ და ეფექტიან მუშაობას, კონკურენტუნარიანი საქონლისა და სერვისის შექმნისა და რეალიზაციის კუთხით.

მაგრამ, მენეჯმენტი ვერ იქნება წარმატებული, თუ ის განხორციელდა „ბუნდოვანი“ და გაურკვეველი მიზნების მიხედვით და, შესაბამისად, არ ექნება მკაფიო სტრატეგია. ამასთან, ჯანდაცვის მენეჯმენტში არის ფაქტორები, რომლებიც ართულებს მენეჯერების მართვის პროცესის ორგანიზებას. შემაფერხებელ ფაქტორებში კი შედის პერსონალის დაბალი დონე, რეკლამის ნაკლებობა, დიაგნოსტიკის დაბალი ხარისხი, სუსტი მატერიალური ბაზა, ასევე არასაკმარისი დაფინანსება, ძვირადღირებული აღჭურვილობა, პაციენტების უმეტესობის ძვირადღირებულ მედიკამენტებზე ხელმიუწვდომლობა და ა. შ.

საკვანძო სიტყვები: ახალი ბაზრის ძიება, გლობალური გარემო, მიზნებისა და პროგრამების მუდმივი კორექტირება, ინოვაციის დანერგვა, მენეჯმენტის საფუძველი, კლიენტის კმაყოფილება, რესურსების რაციონალური გამოყენება, პროფესიონალი.

მენეჯმენტის აქტუალური პრობლემები

გლობალურ გარემოში, წარმოების მასშტაბების ზრდასთან ერთად მენეჯმენტის მიზანი, უზრუნველყოს კომპანიის მომგებიანი და წარმატებული ფუნქციონირება საწარმოო პროცესების რაციონალური ორგანიზების გზით, მოითხოვს წარმოების მენეჯმენტისა და ტექნიკა-ტექნოლოგიური პროცესების განვითარებას, ადამიანური, ფინანსური თუ საინფორმაციო რესურსების ეფექტურ გამოყენებას, ნედლეულის, მასალის, ენერჯის, შრომის და ა. შ. ხარჯების მინიმუმამდე შემცირებას, გაწეული საქმიანობიდან (პროდუქციის გამოშვება, მომსახურების გაწევა) შემოსავლის გაზრდას, ხარისხის ამაღლებას და ა. შ.

ამრიგად, მენეჯმენტი მოწოდებულია შექმნას ორგანიზაციის წარმატებული ფუნქციონირებ-

ისტვის აუცილებელი და კონკურენტული პირობები და შეიძლება გამომდინარეობდეს იქიდანაც, რომ მოგება ყოველთვის არ არის არსებობის მიზანი. კომპანიის საქმიანობის შედეგს, საბოლოოდ მაინც ბაზარი განსაზღვრავს. კერძოდ, ახალი ბაზრების სისტემატიური ძიება და განვითარება; საქონლისა და სერვისის წარმოების ორგანიზება; არსებული რესურსების რაციონალური გამოყენება; პროფესიონალი, მაღალკვალიფიციური პერსონალის გამოყენებაზე გადასვლა; თანამშრომლების მატერიალური და მორალური სტიმულირება და მათთვის ხელსაყრელი სამუშაო გარემოს შექმნა; კომპანიების ეფექტიანობის მუდმივი კონტროლი; მისი ყველა სტრუქტურული დეპარტამენტების მუშაობის კოორდინაცია; ხარისხიანი საქონლისა თუ სერვისის შეთავაზება; მომხმარებელთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება და ა. შ. თუმცა, მოგება ქმნის გარკვეულ გარანტიებს ორგანიზაციის შემდგომი საქმიანობისთვის, ვინაიდან დაგროვილი შემოსავალი სხვადასხვა ფონდების სახით, ამცირებს საქონლის გაყიდვასთან დაკავშირებული ეკონომიკური რისკების ალბათობას არასტაბილურ გარე გარემოსთან თანაარსებობის პირობებში, როგორც რისკის მუდმივი წყარო.

როგორც ცნობილია, კომერციულ ორგანიზაციებთან ერთად არსებობს არაკომერციული ორგანიზაციებიც, რომლებიც მოქმედებენ არაკომერციულ საფუძველზე და რომელთა საქმიანობა მიმართულია სოციალურ-კულტურული მოთხოვნილების მისაღწევად და დასაკმაყოფილებლად. ასე მაგალითად, მომსახურების სფეროსთან (ტურიზმი, ჯანდაცვა, განათლება და ა. შ.), მიმართებაში მართვა ვრცელდება შემდეგ პროცესებზე: საკადრო პოტენციალის მართვა, ტურისტული ნაკადების მართვა, საწოლთა ფონდის მართვა, პაციენტთა მიმართვიანობის მართვა და ა. შ.

თანამედროვე ეტაპზე იზრდება მოთხოვნა ეროვნული მეურნეობის ყველა დარგზე, განსაკუთრებით კი მომსახურების სფეროს დარგებზე, მათ სათანადო მართვაზე და ფუნქციონირების კონკურენტული პირობების შექმნაზე.

ნებისმიერ სფეროში მომუშავე სპეციალისტი, იმისათვის რომ იყოს მოთხოვნადი და კონკურენტუნარიანი, უნდა იყოს არა მხოლოდ კარგად ერუდირებული და საქმის პროფესიონალი, არამედ მას უნდა ჰქონდეს კარგი ჯანმრთელობა. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (WHO) თანახმად, კი ჯანმრთელობა არის სრული ფიზიკური, გონებრივი, სოციალური და სულიერი კეთილდღეობის მდგომარეობა და არა უბრალოდ დაავადების არქონა. ეს დამოკიდებულია როგორც ცხოვრების წესსა და გარემოზე, ისე გენეტიკაზე, ჯანდაცვის მდგომარეობასა და განვითარების დონეზე.

მოსახლეობის ჯანმრთელობა, სულიერი განვითარება, განათლება და ა. შ. კი, არის ჩვენი ქვეყნის სტრატეგიული რესურსი. შემთხვევითი არ არის, რომ განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ჯანდაცვა ხელისუფლების საქმიანობის პრიორიტეტული სფეროა.

აქედან გამომდინარე, ჯანდაცვის მენეჯმენტი უნდა განიხილებოდეს საკმაოდ სერიოზულად, რადგან მისი დანერგვის მიზანი სწორედ სამედიცინო სერვისის ხარისხის ამაღლება, ჯანდაცვის პერსონალის მაღალი ანაზღაურება, საბიუჯეტო ხარჯების მიზანმიმართული გამოყენება და ა. შ. მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვაა. ჯანდაცვას აკისრია არა მხოლოდ ეკონომიკური მისია, არამედ სოციალურიც.

მოკლედ, ჯანდაცვის მენეჯმენტი არის კლინიკების, საავადმყოფოების და ა. შ. სამედიცინო ქსელის ზოგადი მენეჯმენტი, სადაც მენეჯერი პასუხისმგებელია ზედამხედველობა გაუწიოს ყოველდღიურ საქმიანობას, რათა ჯანდაცვის დაწესებულებებებმა თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისად იფუნქციონიროს, როგორც ერთმა მთლიანმა მექანიზმმა. ასევე, მენეჯერი, უნდა მუშაობდეს კიბერუსაფრთხოების ანალიტიკოსებთან, რათა დაიცვას პაციენტების ინფორმაცია გაქონვისაგან და ა. შ.

თუმცა მენეჯმენტი ვერ იქნება წარმატებული, თუ ის განხორციელდა „ბუნდოვანი“ და გაურკვეველი მიზნების მიხედვით და შესაბამისად, არ ექნება მკაფიო სტრატეგია. ამასთან, ჯანდაცვის მენეჯმენტში არის ფაქტორები, რომლებიც ართულებს ჯანდაცვის დაწესებულებების მენეჯერების მართვის პროცესის ორგანიზებას. შემაფრთხილებელი ფაქტორები კი, შეიძლება იყოს როგორც შიდა, ისე გარე ფაქტორები.

შიდა ფაქტორებში შედის პერსონალის დაბალი დონე, რეკლამის ნაკლებობა, დიაგნოსტიკის დაბალი ხარისხი, სუსტი მატერიალური ბაზა და ა. შ. ხოლო, გარე ფაქტორებს რაც შეეხება, აქ შედის არასაკმარისი დაფინანსება, ძვირადღირებული აღჭურვილობა, პაციენტების უმეტესობის ხელმიუწვდომლობა ძვირადღირებული მედიკამენტების შეძენისათვის და ა. შ.

არადა ჯანდაცვის სექტორში დასაქმებული პერსონალის რაოდენობით საქართველო მკვეთრად განსხვავდება ევროპის საშუალო მაჩვენებლისგან: ექიმებით უზრუნველყოფის მაჩვენებელი 100.000 მოსახლეზე 1.8-ჯერ აღემატება ევროპის საშუალო მაჩვენებელს; ექთნების რაოდენობით კი (100.00 მოსახლეზე)-1.3-ჯერ ნაკლებია ევროპის საშუალო მაჩვენებელთან შედარებით.

საქართველოში ექთანი/ექიმის თანაფარდობა ბოლო 5-6 წლის განმავლობაში არ აღემატება 0.9-ს. მაშინ, როდესაც ევროპის რეგიონის და ევროკავშირის ქვეყნებში ერთ ექიმზე საშუალოდ 2 ექთანი მოდის. ყოველივე ეჭქვემ აყენებს მიწოდებული სამედიცინო სერვისის ხარისხს. ასევე, სამედიცინო პერსონალის გეოგრაფიული განაწილებაც ქვეყანაში არათანაბარია, მიუხედავად იმისა, რომ თბილისშია თავმოყრილი ჯანდაცვის დაწესებულებების დიდი ნაწილი, პერსონალის განაწილებაშიც კვლავ დიდი სხვაობაა თბილისსა და რეგიონებში¹

როგორც მსოფლიო პრაქტიკა აჩვენებს ჯანდაცვის სფეროში ყველაზე დიდი როლი სამედიცინო პერსონალს ენიჭება. ეფექტურობის ამაღლება და ორგანიზაციული ცვლილებების განხორციელება, ინოვაციების და ცვლილებების დანერგვა ძალიან დიდ წილად ადამიანურ რესურსზეა დამოკიდებული.

თუმცა, მნიშვნელოვანია როგორც სამედიცინო პერსონალის, ასევე მმართველი რგოლის სპეციალური მომზადება, ყველა დაქვემდებარებულის ჩართვა მენეჯმენტის პროცესში, პროფესიული ტრენინგები, მენეჯმენტის მთელი რიგი გადაწყვეტილებების მიღებისას თანამედროვე და საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება, ეკონომიკური დამოუკიდებლობა და გადაწყვეტილების მიღების თავისუფლების უზრუნველყოფა; სიღრმისეული ეკონომიკური ანალიზის ჩატარება მენეჯმენტის თითოეული გადაწყვეტილების მიღებისას და ა. შ, რაც საბოლოოდ უზრუნველყოფს ეფექტური მართვის პარამეტრებს და პრიორიტეტებს, რომელიც დღეს გვაკლია.

თუ შევხებით ისეთ მტკივნეულ საკითხს, როგორცაა პანდემია, არაერთი პრობლემა, რომელიც პანდემიამდე პრაქტიკულად დიდ საფრთხეს არ წარმოადგენდა (რბილად რომ ვთქვათ), ჯანდაცვის დაწესებულებების რთულ და საგანგებო რეჟიმში მუშაობის პირობებში გადაიზარდა გლობალურ სირთულეში, რაც გამოწვეული იყო ზოგადად მენეჯმენტის და კერძოდ ჯანდაცვის მენეჯმენტის სექტორში მთელი რიგი პრობლემებით. ეს მოხდა ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობის, განვითარების დონის თუ სხვა ვითარებიდან გამომდინარე, ყველა სახელმწიფო, მათ შორის საქართველოც იძულებული გახდა გამკლავებოდა მთელ რიგ რთულ გამოწვევას, კერძოდ პაციენტების შემოღინებას, რომლებიც ყველაზე დიდ ყურადღებას და სათანადო მკურნალობას საჭიროებდნენ.

ამ დროისათვის ევროპის ქვეყნების უმეტესობამაც განიცადა მთელი რიგი გლობალური პრობლემები საწოლთა ფონდის, სამედიცინო პერსონალის თუ აღჭურვილობის კუთხით და ა. შ. მხოლოდ კრიზისის მასშტაბები და პრობლემების უშუალო შეხვედრის დროითი ინტერვალი იყო დამოკიდებული ქვეყნის განვითარების დონეზე.

მთელი რიგი კვლევებისა თუ პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე დამტკიცდა, რომ ვირუსების ამ ჯგუფს და ნებისმიერ მძიმე დაავადებას, გარკვეულ გარემოში შეუძლია დიდი ზიანი მიაყენოს მოსახლეობას. ქვეყანა, სამედიცინო საზოგადოება და კერძოდ ჯანდაცვის სისტემა და მისი მენეჯმენტი, უნდა იყოს ყოველთვის მზად სავარაუდო ნეგატიური სცენარებითვის.

შემთხვევების კიდევ უფრო დიდი რაოდენობის პროგნოზირებამ პანდემიის გავრცელების შემაკავებელი ზომების არარსებობის პირობებში, ჯანდაცვის სისტემის კოლაფსის მაღალმა ალბათობამ, გამოიწვია მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ჩაკეტვის შემოღება. ეკონომიკური კუთ-

¹ ჯანდაცვის სფეროს ბარომეტრი, XV ტალღა, სამედიცინო სერვისების ბაზარი საქართველოში, მისი სტრუქტურა და სტრუქტურიდან გამომდინარე შედეგები. თბ., 2023.

ხით ეს გადაწყვეტილება წამგებიანი იყო ბიზნესისთვის და ბევრი სხვა ინდუსტრიისთვის და ა. შ. თუმცა პოზიტიური მხარე გამოიკვეთა ის, რომ იზოლაციის ზომებმა შესაძლებელი გახდა როგორც დაავადების გავრცელების, ისე ჯანდაცვის სისტემაზე დატვირთვის შემცირება.

ჩვენი ქვეყნის ჯანდაცვა არის მნიშვნელოვანი ინდუსტრია, რომელსაც ააქვს როგორც ნეგატიური, ასევე საფუძვლიანი უპირატესობები, თუმცა ზოგიერთ საკითხებში მოძველებულია და საჭიროა ახალი, პროგრესული მოქნილი სისტემით, მოქნილი მენეჯმენტით შეცვლა.

ეფექტური დამცავი ზომების ნაკლებობა არ იძლეოდა სამედიცინო დახმარების გაწევის საშუალებას საჭირო მოცულობით, რაც ხშირად სამედიცინო დაწესებულებების მუშაკთა ავადობის ზრდაზე მოქმედებდა. ასევე, არაერთხელ დაფიქსირდა სამედიცინო პერსონალის დეფიციტი და ბევრი სხვა ფაქტორი, რომელიც უარყოფითად აისახა ექსპერტთა დასკვნებში ჯანდაცვის სისტემაზე.

დასკვნა

დასასრულს დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე მენეჯმენტი უნდა ხასიათდებოდეს გეგმის შესაბამისად და უნდა ფოკუსირებული იყოს საქმიანობის საბოლოო შედეგებზე, მიმდინარე ცვლილების შესაბამისად, გლობალურ გარემოში მიზნებისა და პროგრამების მუდმივი კორექტირების საჭიროებაზე.

ასევე, წარმოების, მომსახურების და მთლიანად ბიზნესის ეფექტიანობის გაუმჯობესებისათვის უნდა გააჩნდეს სტაბილურობის სურვილი და ჯანსაღი ამბიციის, ინოვაციების დანერგვა და გამოყენება თითოეულ სეგმენტში, ინოვაციებზე დამოკიდებულება, კრეატიული მიდგომების დანერგვა, გონივრული რისკების აღების უნარი, მარკეტინგის როლის გაზრდა ბიზნესში, სადაც მენეჯმენტის საფუძველია კლიენტის კმაყოფილება, უცხოური კაპიტალის მოზიდვის სტიმულირება და ა. შ.

ლიტერატურა:

1. Health care barometer, XV-literature wave, medical services market in Georgia, its structure and results based on the structure, Tbilisi, 2023.
2. Abdrakhimov V.Z. Ecological management, economic and practical aspects of the use of fuel-energy complex waste in the production of heat-insulating materials // Fundamentals of economics, management and law. 2021. No. 1. №. 11-16. DOI 10.51608/23058641_2021_1_11.
3. Balakirev Yu.S. ACTUAL PROBLEMS IN MANAGEMENT OF HEALTH AND PROTECTION IN CONDITIONS OF COVID-19 // Universum: medicine and pharmacology : online scientific journal 2021. 10(81).
4. Marion M. Mafham and others. COVID-19 pandemic and admission rates for and management of acute coronary syndromes in England, The Lancet, vol. 396, No. 10248, 8 August 2020. / [online recourse]. – URL: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol396no10248/PIIS0140-6736\(20\)X0032-8](https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol396no10248/PIIS0140-6736(20)X0032-8) (dated: 29.08.2021).
5. A. Stolyarov, MANAGEMENT IN HEALTH CARE, TEXTBOOK FOR UNIVERSITIES, 2nd edition, corrected and expanded, Moscow, Yurayt, 2019.

Naira Ghvedashvili

Candidate of Economic Sciences

Affiliated Professor of New Higher Education University -NEWUNI

Gulnara Imedashvili

Doctor of Business Administration,

Affiliated Professor of New Higher Education University -NEWUNI

CURRENT PROBLEMS OF MANAGEMENT

Annotation

The need to introduce modern management approaches in Georgia is becoming more and more relevant and is associated with the country's orientation in the scale of global relations development.

Within the framework of the goal of management, it is necessary to consider the implementation of tasks necessary for its achievement, which in turn includes the development of scientific approaches, principles and methods, their practical application, in-depth economic analysis, as well as staffing with competent resources, consideration of strategic goals and perspectives, effective motivational system, increase of intellectual capital, introduction of a comprehensive system of trainings and personnel development, which ensures sustainable, reliable, promising and effective work of both the team and the individual and the organization as a whole, in terms of creating and selling competitive goods and services.

But, management will not be successful if it is carried out according to «vague» and unclear objectives and therefore does not have a clear strategy. However, there are factors in healthcare management that make it difficult for managers to organize the management process.

Impeding factors include low level of personnel, lack of advertising, low quality of diagnostics, weak material base, as well as insufficient financing, expensive equipment, lack of access of most patients to purchase expensive medicines, etc.

Keywords: new market search, global environment, constant adjustment of goals and programs, introduction of innovation, basis of management, client satisfaction, rational use of resources, professional.

In the global environment, along with the increase in the scale of production, the goal of management, to ensure the profitable and successful operation of the company through the rational organization of production processes, requires the development of production management and technical-technological processes, the effective use of human, financial or informational resources, minimizing costs of raw materials, materials, energy, labor, also increase of income (generated from product and service issue) and quality.

Thus, management is committed to creating the necessary and competitive conditions for the successful functioning of the organization, and it can be derived from the fact that profit is not always the goal of existence. Ultimately, the market determines the outcome of the company's activities. Namely,

systematic search and development of new markets; organization of production of goods and services; rational use of existing resources; transition to the use of professional, highly qualified personnel; material and moral stimulation of employees and creation of a favorable working environment for them; constant control of the efficiency of companies; coordinating the work of all its structural departments; offering quality goods or services; Satisfying customer needs, etc.

However, the profit creates certain guarantees for the further activities of the organization, since the accumulated income in the form of various funds reduces the probability of economic risks associated with the sale of goods in the conditions of coexistence with an unstable external environment as a constant source of risk.

As is known, along with commercial organizations, there are also non-profit organizations that operate on a non-profit basis and whose activities are aimed at achieving and satisfying socio-cultural needs. For example, in the field of services (tourism, healthcare, education, etc.), management applies to the following processes: Management of personnel potential, management of tourist flows, management of bed fund, management of patient referrals, etc.

Currently, the demand for all branches of the national economy, especially for the branches of the service sector, for their proper management and creation of competitive conditions for functioning is increasing.

A specialist working in any field, in order to be in demand and competitive, must not only be well-educated and highly skilled, but must also have good health. According to the World Health Organization (WHO), health is a state of complete physical, mental, social and spiritual well-being and not merely the absence of disease. It depends on lifestyle and environment, as well as genetics and health status and level of development.

Population health, spiritual development, education, etc. Yes, it is a strategic resource of our country. It is no coincidence that in countries with a developed market economy, health care is a priority area of government activity.

Therefore, healthcare management should be considered quite seriously, because the purpose of its implementation is to increase the quality of medical services, high remuneration of healthcare personnel, purposeful use of budget costs, etc. Sh. Important issues are discussed. Health care has not only an economic mission, but also a social one.

In short, healthcare management is the management of clinics, hospitals, etc. General management of the medical network, where the manager is responsible for overseeing the day-to-day activities so that the health facilities function according to modern standards as a single unit. Also, the manager should work with cybersecurity analysts to protect patient information from leaks, etc.

However, management will not be successful if it is carried out according to «vague» and unclear goals and therefore does not have a clear strategy. However, there are factors in healthcare management that complicate the organization of the management process of healthcare facility managers. Obstructing factors can be both internal and external factors.

Internal factors include low staffing levels, lack of advertising, low quality of diagnostics, weak material base, etc. As for the external factors, it includes insufficient funding, expensive equipment, lack of access of most patients to purchase expensive medicines, etc.

However, in terms of the number of personnel employed in the healthcare sector, Georgia substantially

differs from the European average: the rate of provision of doctors per 100,000 inhabitants is 1.8 times higher than the European average; The number of nurses (per 100.00 inhabitants) is 1.3 times less than the European average.

The nurse/doctor ratio in Georgia has not exceeded 0.9 in the last 5-6 years. While in the countries of the European region and the European Union there are on average 2 nurses for one doctor. All these question the quality of the medical service provided. Also, the geographical distribution of medical personnel in the country is uneven, despite the fact that most of the healthcare facilities are concentrated in Tbilisi, there is still a big difference in the distribution of personnel in Tbilisi and the regions¹.

As world practice shows, the biggest role in the health care field is assigned to the medical staff. Increasing efficiency and implementing organizational changes, introducing innovations and changes depends to a large extent on human resources.

However, it is important to have special training of both medical staff and management, involvement of all subordinates in the management process, professional trainings, use of modern and information technologies when making a number of management decisions, ensuring economic independence and freedom of decision-making; Conducting in-depth economic analysis when making each management decision, etc. which ultimately provides the parameters and priorities of effective management, which we lack today.

If we touch on such a painful issue as the pandemic, a number of problems that before the pandemic did not pose a great threat (to put it mildly), in the difficult and emergency mode of work of health institutions, turned into a global difficulty, which was caused by a number of management in general and in the health management sector in particular with problems.

This happened depending on the country's financial situation, level of development or other circumstances, all states, including Georgia, had to deal with a number of difficult challenges, namely the influx of patients who needed the most attention and proper treatment.

By this time, most of the European countries also experienced a number of global problems in terms of bed fund, medical personnel or equipment, etc. Only the scale of the crisis and the time interval of the immediate meeting of the problems depended on the level of development of the country.

Based on a number of studies and practical experience, it has been proven that this group of viruses and any serious disease can cause great damage to the population in certain environments. The country, the medical community, and in particular the healthcare system and its management, should always be ready for possible negative scenarios.

The prediction of an even greater number of cases in the absence of measures to contain the spread of the pandemic, the high probability of the collapse of the health system, has led to the introduction of lockdowns in many countries around the world. Economically, this decision was unprofitable for business and many other industries, etc. However, on the positive side, isolation measures have made it possible to reduce both the spread of the disease and the burden on the health care system.

Our country's health care is an important industry that has both negative and fundamental advantages, but in some respects it is outdated and needs to be replaced with a new, progressive flexible system, flexible management.

The lack of effective protective measures did not allow the provision of medical care in the necessary volume, which often led to an increase in the morbidity of workers in medical institutions.

Also, the shortage of medical personnel and many other factors, which were negatively reflected in experts' conclusions on the health care system, were repeatedly observed.

Conclusion

In conclusion, it should be noted that modern management should be characterized in accordance with the plan and should focus on the final results of activities, in accordance with the current change, the need for constant adjustment of goals and programs in the global environment.

Also, in order to improve the efficiency of production, service and business as a whole, one must have a desire for stability and a healthy ambition, the introduction and use of innovations in each segment, dependence on innovations, the introduction of creative approaches, the ability to take reasonable risks, increasing the role of marketing in business, where the basis of management is customer satisfaction, foreign capital Stimulation of attraction, etc.

Literature

1. Health care barometer, XV-literature wave, medical services market in Georgia, its structure and results based on the structure, Tbilisi, 2023
2. Abdrakhimov V.Z. Ecological management, economic and practical aspects of the use of fuel-energy complex waste in the production of heat-insulating materials // Fundamentals of economics, management and law. 2021. No. 1. №. 11-16. DOI 10.51608/23058641_2021_1_11
3. Balakirev Yu.S. ACTUAL PROBLEMS IN MANAGEMENT OF HEALTH AND PROTECTION IN CONDITIONS OF COVID-19 // Universum: medicine and pharmacology : online scientific journal 2021. 10(81)
4. Marion M. Mafham and others. COVID-19 pandemic and admission rates for and management of acute coronary syndromes in England, The Lancet, vol. 396, No. 10248, 8 August 2020. / [online recourse]. – URL: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol396no10248/PIIS0140-6736\(20\)X0032-8](https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol396no10248/PIIS0140-6736(20)X0032-8) (dated: 29.08.2021)
5. S. A. Stolyarov, MANAGEMENT IN HEALTH CARE, TEXTBOOK FOR UNIVERSITIES, 2nd edition, corrected and expanded, Moscow, Yurayt, 2019.

ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებების მიმართულება

თეა ლორთქიფანიძე
ფილოლოგიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნის
აფილირებული პროფესორი

ქვემოიმერულის მორფოლოგიურ პროცესთა ანალიზი

ანოტაცია

ნაშრომში შევეცადეთ გაგვეჩვენა ქვემოიმერული დიალექტის ფონემატური სტრუქტურა და ამ ფონზე გაგვეანალიზებინა დიალექტში მიმდინარე მორფოფონემატური ცვლილებები.

რაც შეეხება ფონეტიკურ თავისებურებებს, ქვემოიმერული კილოკავის მონაცემების განხილვა მასში შემავალ უფრო წვრილ დიალექტურ ერთეულებთან და ქართული ენის სხვა კილო-თქმების მიმართ მრავალ საგულისხმო ჩვენებას გვაძლევს ბგერათსისტემაში მომხდარ ცვლილებათა საერთო ტენდენციების დასადგენად.

ძირულ მორფემათა ანალიზმა ქვემოიმერულში დაადასტურა არსებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ სამმარცვლიანი ფუძეები ქართულისათვის არ არის ისტორიულად დამახასიათებელი.

ქვემოიმერულში გამოვლინდა თითქმის ყველა ძირითადი სიტაქსური თავისებურება, ხოლო დიალექტში მიმდინარე ფონეტიკურ ცვლილებებს განვიხილავთ, როგორც ენის ფონემატური სტრუქტურის მორფოლოგიურ და ზოგჯერ სინტაქსურ სტრუქტურაზე ზეწოლის შედეგს.

ქვემოიმერულის მორფოლოგიური პროცესთა ანალიზი

სალიტერატურო ენის გარდა, ენობრივი სისტემა მოიცავს დიალექტებსაც, რომლებიც არსებითად ენობრივ ქვესისტემებს წარმოადგენს. დიალექტების შესწავლას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ენის განვითარების ზოგადი კანონზომიერების დასადგენად და ენის შინაგანი სტრუქტურის გამოსავლენად.

ცნობილია, რომ დიალექტები ფონეტიკურ გარდაქმნათა შედარებითი თავისუფლებით ხასიათდებიან. ის შემზღუდველი პირობები, რომლებშიც მოქცეულია სალიტერატურო ენა, დიალექტის შემთხვევაში არ არსებობს.

ამდენად, დიალექტში გამოვლენილ ფონეტიკურ ცვლილებათა მიმართულება და ტენდენციები ძალიან ხშირად ფასეულია ენის ფონემატური სტრუქტურის თვალსაზრისით.

ქართული ენის დიალექტებს შორის იმერული ერთ-ერთი დიდი ერთეულია, გავრცელებულია ფართო ტერიტორიაზე და მოიცავს სამ ძირითად კილოკავს, რომლებიც საყურადღებო განსხვავებებს გვიჩვენებს.

ქართული ენის დიალექტებისა და მათ შორის ქვემო იმერულის მეცნიერული შესწავლა მე-20 საუკუნის დასაბამიდან იწყება.

ამასთან, სალიტერატურო ენაში გაჩენილი უცხო წარმოშობის სიტყვები უმეტესად წერილობითი გზით არის გაჩენილი, ხოლო დიალექტებში ზეპირი გზით გვხვდება, რაც საშუალებას აძ-

ლევს მას ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურის ზეწოლით მოაქციოს ქართულ ყალიბში. ამ პროცესს კარგად გვიჩვენებს ამგვარ სიტყვებში მიმდინარე ფონეტიკური ცვლილებები. ამდენად, დიალექტების კვლევას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება საერთო ენობრივი სისტემის გლობალური სტრუქტურის დადგენისათვის.

ქართული ენა მდიდარია დიალექტებით. ისინი ენობრივ მოვლენათა დამთხვევა-განსხვავების ნიმუშებს გვიმოწმებს, რომელთა შესწავლა საშუალებას გვაძლევს უფრო ღრმად გავითვალისწინოთ ენის შესაძლებლობანი და ამ შესაძლებლობათა რეალიზაციის გზები.

ქვემოიმერულ დიალექტში მიმდინარე ფონეტიკური და მორფოლოგიური თავისებურებები-სა და ცვლილებების გამოწვლილვითი ანალიზი წარმოაჩენს ამ დიალექტური ერთეულის განსაკუთრებულ ადგილს ქართული ენის სხვა კილო-თქმათა შორის და, რა თქმა უნდა, მის როლსაც.

დიალექტი, საზოგადოდ, კვლევის უსასრულო წყაროა. ამის გამო შეუძლებელია მისი ამომწურავად შესწავლის ალბათობა, თუმცა განვსაზღვრეთ ქვემოიმერული მეტყველების ძირითადი ნიშნები. უდავოა, რომ ცოცხალ მეტყველებაზე დაკვირვება და ძველი წერილობითი ძეგლების ენობრივ თავისებურებათა აღნუსხვა-დახასიათება და თანამედროვე მასალებთან შედარება გვაძლევს საშუალებას დავადგინოთ დიალექტის ფონეტიკური და ლექსიკური თავისებურებანი.

ქართული ენის დიალექტთა შესწავლის მნიშვნელობა მართო თეორიული ინტერესებით არ შემოიფარგლება, ძველი ქართული ენის მოვლენები და მათი ფუნქცია შეიძლება დიალექტთა მონაცემებით აიხსნას.

ქვემოიმერული მეტყველების თავისებურებათა შესწავლა, ერთი მხრივ, სალიტერატურო ქართულთან შეპირისპირებით, ხოლო, მეორე მხრივ, ქართული ენის სხვა დიალექტებთან მიმართებით მნიშვნელოვან სურათს გვაძლევს, ქვემოიმერულის მორფოლოგიური ანალიზი გულისხმობს თავისებურების გენეზისის ძიებას, დამახასიათებელ ფორმათა მრავალფეროვნებასა და სიჭრელეს, რასაც ღრმა ისტორიული ფესვები აქვს. კონკრეტულად დიალექტში რეალიზებული ორწევრა, სამწევრა და ოთხწევრა თანხმოვანთკომპლექსებმა სიტყვის ანლაუტში, ინლაუტსა და აუსლაუტში დაადასტურა არსებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ “სამმარცვლიანი ფუძეები ქართულისათვის არ არის ისტორიულად დამახასიათებელი. ქართულ მასალაში ფუძეების ერთი ნაწილი სამმარცვლიანია იმიტომ, რომ სახელები წარმოქმნილია ერთმარცვლიან ძირთაგან სხვადასხვა აფიქსის მეშვეობით და ამ სახით არის გაქვავებული.”¹

ცნობილია, რომ, როდესაც უცხოენოვანი ლექსიკა შემოდის ქართულში, იგი უმეტესწილად [ფ.ერთელიძე, სახელურ ფუძეთა ფონემატური სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები ქართულში, 1980, გვ.130] ქართული ფონემატური სტრუქტურის გავლენას განიცდის და ხშირ შემთხვევაში ფონეტიკური გარდაქმნების გზით ამ სტრუქტურაში ექცევა. განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია რამდენიმე მაგალითმა, რომელიც მ. ანდრონიკაშვილის ნაშრომში „ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან“ ვნახეთ, მაგ.: „ბორცვი“. ასევე – „ვირთხა“, სადაც თხ კომპლექსი გადმოცემულია ჰარმონიული თხ კომპლექსის შექმნის ტენდენციით.²

სახელთა ბრუნების მხრივ ისტორიული საბუთები გვიდასტურებს ყველა იმ თავისებურებას, რომელიც თანამედროვე იმერულ მეტყველებაშიც შეინიშნება. ბრუნვათა არსებობის შემთხვევაში შეუძლებელია სახელთა რომელიმე რეალურად დადასტურებული ფორმა ფუძეს წარმოადგენდეს. ფუძე არის ლინგვისტურ მსჯელობაში დამკვირვებელი განყენება – რომელიც ხელს უწყობს ენობრივ ანალიზს, კერძოდ, სახელის ფორმიდან ბრუნვის ნიშნების გამოყოფას, იმ ნიშნებისა, რომლებიც ა.სანიზის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მონაწილეობს „სიტყვათმორისო ურთიერთობაში“³ ბრუნვის ფორმანტებმა გარკვეული ცვლილებები განიცადა ძველი ქართულიდან დღემდე.

თანამედროვე (სალიტერატურო ენა, დიალექტები) ბრუნვის ფორმანტები განსხვავებულად არის წარმოდგენილი სახელთა ფუძეების მიხედვით. ორივე რიცხვში ბრუნებისას სხვაობას გვიჩვენებს თანხმოვანფუძიანი, ხმოვანფუძიანი კვეცადი და უკვეცელი სახელები.

გ. კლიმოვის აზრით, სუბიექტურ-ობიექტური („სახელობითი“) ბრუნვის სპეციალური ნიშა-

¹ გ.ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, 1949, გვ.260

² ა.შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, 1973, გვ.44

ნი „ი“ უფრო ადრე ჩამოყალიბდა, ვიდრე სუბიექტური ბრუნვის ნიშანი მან¹ ემყარება იმას, რომ ქართველურ ენებში მოთხრობითი ბრუნვის ფორმები დიფერენციის შემდეგ ცალ-ცალკე ჩამოყალიბდა, ქართულში მან სუფიქსიანი მოთხრობითი ახალია, იგრძნობა მისი ჩვენებითი სემანტიკა და ამიტომაც არ აქვთ საკუთარ სახელებს და ეს ყოველივე ნაკლებად იჩენს თავს სახელობითის სუფიქსიან ფორმებში, ამიტომ ძველ ტექსტებში საკუთარი სახელი შეიძლება შეგვხვდეს სახელობითის „ი“ სუფიქსით, როცა არ გვხვდება მოთხრობითის მან სუფიქსი.²

ქვემოიმერულში ბოლოხმოვნიან სახელებს, უპირატესად ღია კონსტრუქციაში, ხშირად მოუდის სახელობითის ნიშნად -ი – რაც ამ ჟამად ფაქტია.³ ქვემოიმერულში -ი- ბგერა ხმოვნის მომდევნო პოზიციაშიც სრულხმოვნობას ინარჩუნებს, მაგ.: დეიდე< დეიდეი< დეიდო. როგორც ცნობილია, დეიდე, დანე, მამიდე და სხვა მსგავსი ფორმები მიღებულია სახელობითის -ი-ს მასიმილერებელი გავლენით ფუძისუფლ ხმოვანზე. -ი-თვის სრულხმოვნობის შენარჩუნება კი ამ პოზიციაში იმის მაჩვენებელია, რომ დედაი, დანაი, სხვა მისთ. ფორმები ახლად წარმოქმნილია და არა იმ უძველესი ვითარების ნაშთია, როცა სახელობითის -ი- ხმოვნის მომდევნო პოზიციაში არ ემორჩილებოდა დასუსტების კანონზომიერებას.

ხმოვანფუძიან სახელებს სახელობითის ნიშნად დაერთვის -ი- მაშინ, როცა სახელი ერთმარცვლიანია: ძმაი, ხმაი...ამ მოვლენის განვითარების საფეხური უნდა ყოფილიყო დიფთონგიზაციის პროცესი, კერძოდ, -ეი- კომპლექსი. რომელსაც დღესაც ვხვდებით ქვემოიმერულში: „ბადანიე“... ამრიგად, თუ ქვემოიმერულში -ი- სრულმარცვლიანია, მას ძალუძს წინა -ე-ს -ი-დ ქცევა, ხოლო თუ ამ პროცესს ადგილი არ აქვს, საეჭვოა მისი სრულმარცვლიანობის საკითხი. ამ მოვლენის განვითარების მომდევნო საფეხური უნდა ყოფილიყო ის, რომელიც სალიტერატურო ქართულმა ენამ (საერომ) განვლო ჯერ კიდევ XII-XIII საუკუნეებში⁴ აქ საუბარია დიფთონგის დაშლის პროცესზე: „სტაქანი რა იყო, სანთელი სა იყო-ბადიე იყო“, მაგრამ განვითარების პროცესი ქვემოიმერულში უფრო შორსაც მიდის და მოგვეპოვება, ერთი მხრით, ისეთი ფაქტები, როგორიცაა: მამი-დი, დეიდი..., მეორე მხრით: კალიი, ბაჭიი...ასიმილაციის ეს (იე-იი) პროცესი დღესაც მოქმედია ქვემოიმერულში, სადაც ისმის: კერიე-გალიი.

ხმოვანთა სინტაგმატურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ქვემოიმერულში, მთელი ენობრივი სისტემის მსგავსად, ერთი მორფემის ფარგლებში არ რეალიზდება არც ერთ პოზიციაში. ამდენად, ქვემოიმერულის მონაცემები ადასტურებს ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურისათვის გამოყვანილ წესს, ერთი მორფემის ფარგლებში ქართულისათვის უცხოა ხმოვანთა თანმიმდევრობა, რამდენადაც ქვემოიმერული დიალექტის ლექსიკაში რეალიზებული კომპლექსები ან ნასესხებ ლექსიკაში დასტურდება, ან ექსპრესიულ სიტყვებში ან მორფემათა ზღვარზე.

თანხმოვანთა სინტაგმატური ანალიზი ქვემოიმერულში კიდევ ერთხელ ადასტურებს ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურის ძირითად წესს, რომ ქართულისათვის ძირეულია მზარდი ნაპრალოვნების კომპლექსთა რეალიზება ერთი მორფემის ფარგლებში. სამ და ოთხწევრა თანხმოვანთკომპლექსები ქვემოიმერულშიც მზარდი ნაპრალოვნობისაა.

ქვემოიმერულში სახელთა ბრუნება ვარიანტებს არ გვაძლევს. ცვლილებები, რომლებმაც ბრუნების პროცესში განსხვავებული შედეგი მოგვცა ფონეტიკური ხასიათისაა.

დიალექტში მიმდინარე ფონემატურ ცვლილებებს განვიხილავთ, როგორც ენის ფონემატური სტრუქტურის მორფოლოგიურ და ზოგჯერ სინტაქსურ სტრუქტურაზე ზეწოლის შედეგს. ამ თვალსაზრისით ბგერათცვლილება ორ ტიპად შეიძლება დაიყოს: ფონემატური სტრუქტურით განპირობებული და განუპირობებელი ცვლილებები. საგულისხმოა, რომ ნორმებითა და დამწერლობით შეუზღუდავი ქვესისტემა (მოცემულ შემთხვევაში ქვემოიმერული დიალექტი) უპირატესობას ფონემატური სტრუქტურის მოთხოვნებს ანიჭებს და სალიტერატურო ენისგან განსხვავებით მოქმედების ფართო ასპარეზს უთმობს მას, რაც თავის მხრივ საშუალებას უქმნის ფონე-

¹ Г. КЛИМОВ скланение в картвельских языках в сравнительно-историческом аспекте ,1962, გვ.66

² თ. უთურგაიძე, ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა, 1976, გვ 20

³ ქ. ძოწენიძე, ქვემოიმერული კილოკავი, 1954, გვ.

⁴ არნ. ჩიქობავა, სახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში, 1942წ, გვ. 75-80

მატურ წესებს შეიჭრან მორფოლოგიასა და სინტაქსის სტრუქტურებში და გამოიწვიონ მთელი რიგი ფონეტიკური ცვლილებები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

---

1. გ.ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, 1949.
2. ფ.ერთელიშვილი, სახელურ ფუძეთა ფონემატური სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები ქართულში.
3. Г. КЛИМОВ скланение в картвельских языках в сравнительно-историческом аспекте, 1962.
4. თ. უთურგაიძე, ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა, 1976.
5. ა.შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, 1973.
6. არნ. ჩიქობავა, სახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში, 1942წ.
7. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული კილოკავი, 1954.

Tea Lortkipanidze
New Higher School-Nyuuni
Affiliated Professor

ANALYSIS OF THE MORPHONOLOGICAL PROCESSES OF THE SUBLIMINAL

Abstract

In this paper, we aimed to investigate the phonemic structure of the Sub-Imer dialect and, based on this, to analyze the morpho-phonemic changes within the dialect. Our analysis of the data from the sub-unit Kilokav, including the finer dialectal units within it and other kilo-words in the Georgian language, provides significant insights into the general trends of changes in the sound system. The examination of root morphemes in Kvemoimeruli confirmed the prevailing view that three-syllable stems are not historically characteristic of Georgian. Nearly all of the main syntactic features were revealed in Kvemoimeruli, and we consider the current phonetic changes in the dialect to be the result of pressures on the morphological and sometimes syntactic structure of the phonemic system of the language.

Analysis of Morphological Processes of Kvemoimeruli

In addition to the literary language, the language system encompasses dialects, which essentially represent subsystems of the language. Studying dialects is crucial for determining the general regularity of language development and for revealing the internal structure of the language.

Dialectal variation is marked by a relative freedom of phonetic transformations. Unlike literary language, which operates under restrictive conditions, dialects are less constrained. Thus, the direction and trends of phonetic changes observed in dialects often offer valuable insights into the phonetic structure of the language.

Among the Georgian language dialects, Imeruli is one of the largest units, covering a wide area and including three main dialects that exhibit notable differences. Scientific study of Georgian dialects, including Kvemoimeruli, began in the early 20th century. Additionally, foreign-origin words appearing in the literary language are mostly recorded in writing, whereas in dialects, they are encountered orally. This oral tradition allows these words to be adapted to the Georgian form under the influence of the phonetic structure of the Georgian language, a process illustrated by ongoing phonetic changes in such words. Therefore, studying dialects is essential for understanding the global structure of the linguistic system.

The Georgian language boasts a rich variety of dialects, which reveal patterns of linguistic coincidence and difference. Analyzing these patterns helps us understand the possibilities and realizations of language. A detailed examination of phonetic and morphological features and changes in the Sub-Imer dialect highlights its unique position among the dialects of the Georgian language and its role.

Dialectal study is an endless source of research. Although exhaustive study is impossible, we have identified the main characteristics of Sub-Imer speech. Observing living speech, distinguishing and characterizing linguistic features of ancient written monuments, and comparing them with modern materials allow us to determine the phonetic and lexical features of the dialect.

The importance of studying Georgian dialects extends beyond theoretical interests; it also helps explain historical events and their functions. Analyzing Kvemoimerian speech, both in comparison to literary Georgian and other Georgian dialects, provides valuable insights. Morphological analysis of Kvemoimerian involves exploring the genesis of its peculiarities, the variety and fragmentation of characteristic forms, which have deep historical roots. Specifically, the presence of two-part, three-part, and four-part consonant

complexes in the anlaut, inlaut, and auslaut of words confirms the current view that “three-syllable stems are not historically characteristic of Georgian.” Some stems in the Georgian material are trisyllabic because names have been formed from monosyllabic stems through various affixes, resulting in their fossilized forms.¹¹

It is known that when foreign vocabulary is incorporated into Georgian, it generally undergoes influence from the Georgian phonetic structure. In many cases, this influence leads to phonetic transformations that align the foreign words with Georgian phonetic norms. For example, M. Andronikashvili in his work “Essays on the Iranian-Georgian Language Relationship” discusses the transformation of foreign words such as “Bortsvi” and “Rat,” where the complex “tkh” is adapted to create a harmonious “tkh” complex.²

Regarding the rotation of names, historical documents confirm the features observed in modern Umerian speech. Historical rotations of names do not always align with the current forms in Umerian speech, where certain forms participate in what A. Shanidze refers to as “interverbal relationships.”³

2. G. Akhvlediani, *Basics of general phonetics*, 1949. p. 260

3. A. Shanidze, *Basics of Georgian Grammar*, 1973, p. 44

Rotational formants have evolved from ancient Georgian to the present-day modern (literary language and dialects). The presentation of rotational formants varies based on the names’ bases. In both singular and plural forms, the differences are evident in consonant-based and vowel-based infinitive and imperative nouns. According to Klimov, the special sign of subject-object (“nominal”) rotation predates the sign of subjective rotation.⁴ This is based on the fact that the forms of narrative rotation in Georgian languages developed separately after their differentiation. In Georgian, the narrative suffix “-man” is relatively new and demonstrative, and its absence in older texts is evident, with proper names sometimes having the nominative suffix “-i” instead.⁵

4. G. KLIMOV declension in Kartvelian languages in comparative-historical aspect, 1962, p. 66

5. T. Uturgaidze, *Phonemic structure of the Georgian language*, 1976, p. 20

Names with final vowels in sub-numeral contexts, particularly in open constructions, often have “-i” as a nominative sign, a feature still present today.⁶ In some sub-numerals, the “-i” sound retains its fullness even in the following vowel position, for example: “deide” < “deidei” < “deido.” Forms such as “deide,” “dane,” and “mamide” result from the assimilation of the nominative “-i” on the root vowel. Retaining the full vowel of “-i” indicates that forms like “mother,” “danai,” and others are newly formed rather than remnants of an older system where the nominal “-i” vowel did not follow regular weakening patterns.

Vowel-based names, when monosyllabic, were joined with “-i” as a nominative sign (e.g., “brother,” “voice”). The development of this process likely involved diphthongization, specifically the “-ey-” complex.

6. st. Dzotsenidze, *Zemoimeruli Kilokavi*, 1954, p. 159

If “-i” remains a full syllable in lower vowels, it can convert the preceding “-e” into “-i.” If this process does not occur, the full-syllable status of “-i” is questionable. The next stage of this development, seen in the literary Georgian language as early as the 12th-13th centuries⁷, involved the disintegration of diphthongs: “What was the glass, what was the candle, where was the net.” This process continues in the lower forms of Georgian, evident in both archaic and modern examples such as “aunt” and “uncle” compared to “kalii” and “bachii.” This assimilation process is still active today in Kvemoimeruli, where forms like “kerie-galii” are heard.

Syntagmatic analysis of vowels in Kvemoimeruli shows that, similar to the overall linguistic system, one morpheme is not realized in every position. This confirms that the phonemic structure of Georgian does not typically allow for sequences of vowels within a single morpheme, as seen in Kvemoimeruli vocabulary.

7. Arn. Chikobava, *the ancient structure of the root of the name in Kartvelian languages*, 1942, p. 75-80

Syntagmatic analysis of consonants in Kvemoimeruli further confirms the fundamental rule of the Georgian phonemic structure: the realization of increasing fissure complexes within a single morpheme is

1 F. Erthelishvili, *issues of phonemic structure and history of nominal stems in Georgian*, 1980, p. 130)

a core characteristic of Georgian. The rotational forms of names in sub-numeral contexts do not present multiple options. The changes observed in the rotation process are phonetic in nature.

We consider the ongoing phonemic changes in the dialect to be the result of pressure on the morphological and sometimes syntactic structures of the language. From this perspective, sound changes can be classified into two types: changes caused by the phonemic structure and unconditioned changes. Unlike the literary language, dialects provide a broader field for these changes, allowing phonemic rules to influence morphological and syntactic structures and resulting in a variety of phonetic modifications.

References

-
1. G. Akhvlediani, *Basics of General Phonetics*, 1949.
  2. F. Erthelishvili, *Issues of Phonemic Structure and the History of Nominal Stems in Georgian*.
  3. G. Klimov, *Declension in Kartvelian Languages in a Comparative-Historical Aspect*, 1962.
  4. T. Uturgaidze, *Phonemic Structure of the Georgian Language*, 1976.
  5. A. Shanidze, *Basics of Georgian Grammar*, 1973.
  6. Arn. Chikobava, *The Ancient Structure of the Root of the Name in Kartvelian Languages*, 1942.
  7. St. Dzotsenidze, *Upper Kilokave*, 1954.

ზურაბ სანადირაძე
ფილოლოგიის მაგისტრი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნიის
ასისტენტ-პროფესორი

ირინე არჯევანიძე
ფილოლოგიის დოქტორი,
პროფესორი

ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების ასპექტები და თანამედროვე რეალიები საქართველოში

ანოტაცია

ქართული ენის, როგორც მეორე ენის, შესწავლა მნიშვნელოვანი გამოწვევაა უცხოელებისა და არაქართული მოსახლეობისთვის. ამ პროცესში უმთავრესი ყურადღება ეთმობა ენის უნიკალურ მახასიათებლებს, როგორცაა ქართული ენის ნაწილობრივ აგლუტინაციური სტრუქტურა, შედარებით რთული გრამატიკა, ფონეტიკური თავისებურებები და ორიგინალური ანბანი. სწავლების პროცესი მოითხოვს ინოვაციური მიდგომების გამოყენებას, როგორცაა კომუნიკაციური მეთოდები, მულტიმედიური რესურსები და კულტურული ჩართულობა.

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ენის პრაქტიკულ გამოყენებას რეალურ სიტუაციებში, როგორც თამაშებისა და დიალოგური პრაქტიკის მეშვეობით.

ქართული ენის შესწავლის ეფექტიანობა მეტწილად დამოკიდებულია სწორ მეთოდოლოგიაზე და ენობრივ გარემოზე, რაც ეხმარება ენის შემსწავლელს არა მხოლოდ ენის ტექნიკურ შესწავლაში, არამედ მისი კულტურული მნიშვნელობის გააზრებაში.

საკვანძო სიტყვები: ქართული ენა, მეორე ენა, გრამატიკა, ანბანი, კომუნიკაციური მეთოდები, კულტურული ჩართულობა, სწავლების მეთოდოლოგია.

ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების ასპექტები და თანამედროვე რეალიები საქართველოში

ქართული ენის, როგორც მეორე ენის, შესწავლა მნიშვნელოვანი გამოწვევაა უცხოელებისა და არაქართული მოსახლეობისთვის. ამ პროცესში უმთავრესი ყურადღება ეთმობა ენის უნიკალურ მახასიათებლებს, როგორცაა ქართული ენის ნაწილობრივ აგლუტინაციური სტრუქტურა, შედარებით რთული გრამატიკა, ფონეტიკური თავისებურებები და ორიგინალური ანბანი. სწავლების პროცესი მოითხოვს ინოვაციური მიდგომების გამოყენებას, როგორცაა კომუნიკაციური მეთოდები, მულტიმედიური რესურსები და კულტურული ჩართულობა.

აღნიშნული საკითხი საკმაოდ აქტუალურია თანამედროვე საქართველოში, განსაკუთრებით იმ ფონზე, როცა ქვეყანაში სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლები ცხოვრობენ და ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლება მათი ინტეგრაციის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია.

ქართული ენის, როგორც მეორე ენის, სწავლების თემა მოიცავს მრავალფეროვან შინაარსობრივ ასპექტებს, რომლებიც თანამედროვე რეალობებსა და გამოწვევებს დაფუძნებული.

ქართულს, როგორც მეორე ენას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საქართველოში

მცხოვრებ ეთნიკურ უმცირესობებთან კომუნიკაციისთვის, ასევე, მათ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინტეგრაციისთვისა და პირადი განვითარებისათვის. ამ პროცესში სწავლების მეთოდები, რესურსები და საგანმანათლებლო პოლიტიკა გადამწყვეტ როლს ასრულებს.

ენობრივი პოლიტიკა და ინტეგრაცია:

ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლება საქართველოში მოითხოვს კომპლექსურ და თანამედროვე მიდგომებს. აუცილებელია სახელმწიფოს, პედაგოგებისა და საზოგადოების თანამშრომლობა, რათა ქართული ენა იყოს არა მხოლოდ სასწავლო საგანი, არამედ ყოველდღიური ინტეგრაციის საშუალება. სწორი პოლიტიკა და სწავლების ინოვაციური მეთოდები ხელს შეუწყობს სახელმწიფოს შიგნით ეთნიკური მრავალფეროვნების ჰარმონიულ თანაარსებობას. [2]

ქართული ენა საწინდარია სახელმწიფოებრივი ერთიანობისა – საქართველოში, სადაც ცხოვრობს სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფი, როგორცაა: სომხები, აზერბაიჯანელები, ოსები, აფხაზები და სხვანი, ქართული ენა წარმოადგენს ერთიანი კომუნიკაციისა და ბალანსირების ინტეგრაციის ძირითად წყაროს. იგი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მოსახლეობას შორის შემაკავშირებელი ხიდის შექმნაში, რადგან ენის ცოდნა უზრუნველყოფს სხვადასხვა ჯგუფის წევრებისთვის საზოგადოების სრულფასოვან წევრობაში ჩართვას.

ქართული ენის სწავლება ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის არამარტო ენის ცოდნის გაძლიერებას გულისხმობს, არამედ ეს ხელს უწყობს ეროვნულ თანასწორობასა და სამოქალაქო ცნობიერების ზრდას. [3]

ქართული ენა, როგორც კულტურული იდენტობის საშუალება – ქართული ენა არამხოლოდ კომუნიკაციის საშუალებაა, არამედ საქართველოს უნიკალური კულტურული იდენტობის მატარებელიცაა. ეს უძველესი ენა დაკავშირებულია ქვეყნის ისტორიასთან, ხალხის ტრადიციებთან და კულტურულ მემკვიდრეობასთან. ჩვენს მრავალფეროვან ქვეყანაში ქართული ენა მძლავრი იარაღია კულტურული მრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნებისთვის.[5]

სახელმწიფო ენა ასრულებს საგანმანათლებლო ფუნქციასაც, რომელიც ხელს უწყობს ქართველი და არაქართველი ენის შემსწავლელთა შორის კავშირს, ცოდნის გაზიარებასა და საერთო სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე საზოგადოების შექმნას.

მნიშვნელოვანია ქართული ენის შესწავლა უცხოელთათვის. ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების პერსპექტივები საქართველოსა და უცხოეთში განიხილება სხვადასხვა ასპექტიდან. როგორც ქვეყნის საერთო-სახალხო ეროვნული ენა, ქართული ენა ძირითად როლს ასრულებს, როგორც ეთნიკური მრავალფეროვნების გადალახვისა და ეროვნული ერთიანობის მიღწევის ხელშემწყობი. მიმდინარე ტენდენციები და მომავალი პერსპექტივები მოიცავს შემდეგ ძირითად მიმართულებებს:

➤ საქართველოში ქართული ენის სწავლება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეთნიკური უმცირესობებისთვის, რომლებიც ცხოვრობენ ისეთ რეგიონებში, როგორცაა: ქვემო ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი და კახეთი. აღნიშნულ რეგიონ(ებ)ში ქართულ ენაზე კომუნიკაცია და განათლების მიღების პროცესში ხშირია დაბრკოლებები. ამიტომ სახელმწიფო პოლიტიკა და სახელმწიფო პროგრამები, მაგალითად, როგორცაა „**ვასწავლოთ ქართული, როგორც მეორე ენა**“, რომელშიც ამჟამად აქტიურად არიან ჩართულნი პედაგოგები და ცდილობენ მსურველთათვის დახმარების გაწევას, მათი მეშვეობით უნდა გაიზარდოს ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა კომუნიკაციური და კულტურული ინტეგრაცია.

➤ სახელმწიფოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული ინიციატივები ხელს უწყობს არაქართულენოვანი მოქალაქეების სოციალურ და პროფესიულ გარემოში სრულფასოვანი ჩართვის პროცესებს. საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს, სხვადასხვა რეგიონში მყოფი ენთუზიასტი მასწავლებლების მიერ შეთავაზებული ვაკანსიები და გადამზადების პროგრამები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ამ მიმართულებით.[3]

აუცილებლად აღსანიშნია ის ფაქტიც, რომ – ქართული ენის განვითარების გეოგრაფია შედარებით მცირე დიაპაზონშია, ვიდრე სხვა საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ენებისა, მისდამი ინტერესი საერთაშორისო აკადემიურ წრეებისა და უცხოელების მხრიდან კვლავაც იზრდება. სტუდენტებისა და მკვლევრების ჯგუფი, რომლებიც დაინტერესებული არიან ქართული ენის ისტორიითა და მისი შესწავლით, ასევე, საქართველოს კულტურისა და ისტორიით. ეს ყოველივე ხაზს უსვამს ქართული ენის საკვანძო მნიშვნელობას ჩვენს ტერიტორიულ არეალში.

დასკვნა

ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების პერსპექტივები გულისხმობს მნიშვნელოვან რეფორმებს, თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებასა და უცხოელთა მხრიდან ინტერესის გაზრდას. მისი წარმატებული განხორციელება გააუმჯობესებს/დახვეწს სახელმწიფოს მიზნებს ეთნიკური მრავალფეროვნების მართვასა და ქართული ენისა და დამწერლობის საზღვარგარეთ პოპულარიზაციაში.

გამოყენებული ლიტერატურა და სხვა რესურსი:

1. **ეროვნული სასწავლო გეგმა** – <https://www.mes.gov.ge/content.php?id=3929&lang=geo> (საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის ბრძანება №40/ნ 2016 წლის 18 მაისი, ქ. თბილისი)
2. განათლების სექტორის მიმოხილვა, ეთნიკური უმცირესობების და სოციალურად მოწყვლადი ჯგუფების გამოწვევების იდენტიფიცირება – https://idfi.ge/ge/overview_of_the_education_sector_and_identification_of_challenges_faced_by_ethnic_minorities_and_socially_vulnerable_groups IDFI ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, თბ., 2024
3. საქართველოს პირველი ანგარიში ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ევროპული ჩარჩო კონვენციის 25-ე მუხლის პირველი პარაგრაფის შესაბამისად, საქართველოს მთავრობა, 2007
4. ეთნიკური უმცირესობების სამოქალაქო ინტეგრაციის პოლიტიკური ანალიზი, ბოკ-პოლიტიკის კვლევის ჯგუფი, ეთნიკური უმცირესობების პროგრამა, თბ., 2008
5. პროექტი „საქართველო, როგორც მრავალეთნიკური და მრავალფეროვანი ქვეყანა“, თბ., 2023

Zurab Sanadiradze
Master of Philology,
New Higher Education Institute – Newuni
Assistant Professor

Irine Arjevanidze
Doctor of Philology,
Professor

ASPECTS AND CONTEMPORARY REALITIES OF TEACHING GEORGIAN AS A SECOND LANGUAGE IN GEORGIA

Abstract

Learning Georgian as a second language is a significant challenge for foreigners and non-Georgian populations. In this process, the main attention is paid to the unique characteristics of the language, such as the agglutinative structure of the language, complex grammar, phonetic features and original alphabet. The teaching process requires the use of innovative approaches, such as communicative methods, multimedia resources and cultural engagement.

Special attention is paid to the practical use of the language in real situations, through role-playing and dialogic practice.

The effectiveness of learning the Georgian language largely depends on the right methodology and language environment, which helps language learners not only in the technical study of the language, but also in understanding its cultural significance.

Keywords: Georgian language, second language, grammar, alphabet, communication methods, cultural engagement, teaching methodology.

Aspects and Contemporary Realities of Teaching Georgian as a Second Language in Georgia

This issue is highly relevant in modern Georgia, especially considering the multicultural population and the role of teaching Georgian as a second language as a vital aspect of integration.

The topic of learning Georgian as a second language encompasses diverse aspects based on contemporary realities and challenges. Georgian, as a second language, is particularly important for fostering communication and integration for ethnic minorities living in Georgia, as well as for their personal development. In this process, teaching methods, resources, and educational policies play a decisive role.

Linguistic Policy and Integration

Teaching Georgian as a second language in Georgia requires comprehensive and modern approaches. Collaboration between the state, educators, and society is essential to make Georgian not just a subject of study but a tool for everyday integration. Proper policies and innovative teaching methods can promote harmonious coexistence within the country's ethnic diversity. [2]

Georgian serves as a cornerstone of national unity. In a country home to various ethnic groups—such as Armenians, Azerbaijanis, Ossetians, and Abkhazians—Georgian acts as a primary medium for communication and integration. Knowledge of Georgian ensures that individuals from different groups can fully participate in society.

Teaching Georgian to ethnic minorities not only enhances language proficiency but also promotes national equality and civic consciousness. 【3】

Georgian language as a means of cultural identity

The Georgian language is not only a means of communication but also a carrier of Georgia's unique cultural identity. This ancient language is deeply intertwined with the country's history, traditions, and cultural heritage. In a multiethnic country, Georgian serves as a powerful tool for preserving and maintaining cultural diversity. 【5】

The state language also performs an educational function, which promotes communication between Georgian and non-Georgian language learners, knowledge sharing, and the creation of a common state society.

The Importance of Learning Georgian for Foreigners

The prospects for teaching Georgian as a second language in Georgia and abroad are considered from various aspects. As the common national language of the country, the Georgian language plays an important role in overcoming ethnic diversity and achieving national unity. Current trends and future prospects include the following main directions:

The Importance of Learning Georgian for Foreigners

Teaching Georgian as a second language offers significant prospects both in Georgia and abroad. As the nation's official language, Georgian plays a crucial role in bridging ethnic diversity and achieving national unity. Current trends and future directions include the following key areas:

➤ In Georgia, teaching the Georgian language is particularly important for ethnic minorities living in regions such as Kvemo Kartli, Samtskhe-Javakheti and Kakheti. In these regions, communication and education in Georgian are often hampered. Therefore, state policies and state programs, such as "Teaching Georgian as a Second Language", in which teachers are currently actively involved and trying to provide assistance to those who wish, are aimed at increasing the communicative and cultural integration of representatives of ethnic minorities.

➤ Support from the State and International Organizations: Initiatives from the Georgian government and international organizations aid in the full inclusion of non-Georgian-speaking citizens in social and professional environments. Job offers and retraining programs from the Ministry of Education, Science, and Youth of Georgia, along with dedicated teachers in various regions, play a significant role in this direction. 【3】

It is also important to note that the geographical scope of the Georgian language is relatively limited compared to other internationally significant languages. Nevertheless, interest in it continues to grow among international academic circles and foreigners. Groups of students and researchers are particularly interested in the history of the Georgian language and culture, emphasizing its pivotal importance in the region.

Conclusion

The prospects for teaching Georgian as a second language involve substantial reforms, the use of modern technologies, and an increase in interest from foreign learners. Its successful implementation will enhance the state's goals in managing ethnic diversity and promoting the Georgian language and script internationally.

References and Resources:

1. National Curriculum: Ministry of Education and Science of Georgia (Order №40/N, May 18, 2016, Tbilisi).
2. Overview of the Education Sector and Identification of Challenges Faced by Ethnic Minorities and Socially Vulnerable Groups: IDFI – Institute for Development of Freedom of Information, Tbilisi, 2024.
3. Georgia’s First Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Georgian Government, 2007.
4. Policy Analysis on Civil Integration of Ethnic Minorities, BPPP Policy Research Group, Program for Ethnic Minorities, Tbilisi, 2008.
5. Project “Georgia as a Multiethnic and Diverse Country”, Tbilisi, 2023.

მარინე დონგუზაშვილი
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
ასოცირებული პროფესორი

პარიზის, როგორც მოდერნისტული ქალაქის პარადიგმა ფრენ- სის სკოტ ფიცჯერალდის პროზაში

ანოტაცია

ურბანისტულ მოდელებს, რომელიც მოდერნიზმის ერთ-ერთ უაღრესად საინტერესო კონცეპტს წარმოადგენს უცხოურ ლიტერატურაში, აქტიურად იკვლევენ.

პარიზს ასეთ მოდელებში განსაკუთრებული ადგილი უკავია. სხვადასხვა ავტორების მხრიდან იგი ხან „განუყრელ დღესასწაულთანაა“ შედარებული, ხანაც, „ჯაზის საუკუნის ბაბილონად“ მოიხსენიება.

ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდის ნაშრომებში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს მოდერნისტული ქალაქის კონცეპტი. პარიზი, რომელიც წარმოდგენილია როგორც, ქალაქი ბოჰემა, პერსონაჟისეული აღქმითაა ამოხატული ლიტერატურის ამ სრულიად შეუდარებელ ნიმუშებში.

საკვანძო სიტყვები: პარიზი, მოდერნიზმი, პარადიგმა.

პარიზის, როგორც მოდერნისტული ქალაქის პარადიგმა ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდის პროზაში

ამერიკული კრიტიკის შეფასებით, ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდის პიროვნებაში, როგორც ყოველ გამორჩეულ მწერალში, იყო რაღაც განსაკუთრებული. მან სახელი მისცა ეპოქას – ჯაზის საუკუნე, იხილა მისი დაბადება და იცხოვრა ამ სივრცეში.

რუსი მკვლევარი ა. დოლინინი მიმოიხილავს მეოცე საუკუნის დასაწყისის ამერიკული ნოველისტიკის განვითარების ყველაზე არსებით მომენტებს და აღნიშნავს, რომ ე. წ. მცირე ფორმას ხარკი ლამის ყოველმა მწერალმა გადაუხადა, თუმცა ჟანრის დიდოსტატებად მხოლოდ ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდი, ერნესტ ჰემინგუეი, უილიამ ფოლკნერი და ქეთრინ ენ პორტერი იქცნენ.

მოდერნისტული პარიზის პარადიგმა უაღრესად აქტუალურია ქართველ ავტორთა შემოქმედებამდე. ნიმუშად შეგვიძლია დავასახელოთ პაოლო იაშვილის „ევროპა“, კონსტანტინე გამსახურდიას რომანი „დიონისოს ღიმილი“, ან ანტიციპაციური ლექსი – „პარიზი 1919 წელს“.

პარიზი (უფრო კონკრეტულად კი მისი ენიგმა – ეიფელი) გამსახურდიასთვის ბაბილონია (გოდოლია) – ისევე, როგორც ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდისათვის, რომელიც სწორედ ასე ახატაურებს თავის კონცეპტუალურ ნოველას – „ბაბილონში დაბრუნება.“ ფიცჯერალდისათვის პარიზი „თვალშეუდგამი სასახლეების, ღამის ბარების, ჰოტელების“ ქალაქია.

მოთხრობის სათაური ოციანი წლების კოსმოპოლიტურ პარიზს ბაბილონთან აიგივებს ორგვარი მითოლოგიური მნიშვნელობით: ბაბილონი, როგორც ენათა აღრევის ადგილი (შესაქმე, 2) და როგორც მეძავთა ღელა (გამოცხადება 17, 5)].

კრიზისის შედეგად დაცარიელებული პარიზის პერსონაჟისეულ აღქმას მწერალი განსაკუთრებულად წარმოგვიდგენს თავის ერთ ერთ ნოველაში. ჩარლზს პარიზი დაცარიელებული დახვდა, სასტუმროს ბარში ასეთი უჩვეულო სიმშვიდე უცნაურა. ეს უკვე აღარ ჰგავდა ამერიკულ ბარს – იძულებული იყავი, თავაზიანობა გამოგეჩინა, ბარის ბატონ-პატრონით ვეღარ დაიჭრდი თავს, „ისევ ფრანგულ ბარად ქცეულიყო“.

კონსტანტინე გამსახურდიაც „დიონისოს ღიმილში“, სლანსკის ეპიზოდში გამოკვეთს, რომ ათიან-ოციან წლებში პარიზის სტუმრები სწორედაც ბატონ-პატრონით იქცეოდნენ. ნამონდო-

ლარი სლანსკი იმდენსაც კი ბედავს, პარიზულ რესტორანში სავარსამიძესა და ხალილ-ბეის ქართულად სიმღერა აუკრძალოს.

როდესაც ურბანისტულ მოდელზე ვსაუბრობთ, წარმოუდგენელია მისი მიმოხილვა ღამის პანორამის გააზრების გარეშე. სწორედ ამიტომ, „ნასადილევს, შინ არ მიდის პროტაგონისტი – სურს ნახოს ღამის პარიზი უფრო ნათლად, უფრო საღი თვალით, ვიდრე წინათ“. **[ფიცჯერალდი, 2004: 133].**

ფიცჯერალდის ნოველაში ხაზგასმულია, რომ ქალაქის ყოფიდან გაქრა ტრადიციული ხელგამლილობა, ადამიანთა აბსოლუტურ უმრავლესობას საარსებო თანხაც ენატრება, რაც, ბუნებრივია, ირეკლება ყოფიერების მოდელზეც, გაბატონდება ტყუილი, თაღლითობა.

ერთ-ერთი ყველაზე იმპოზანტური გმირი, ჩარლი, თითქოს სრულიად უცხო ურბანისტულ გარემოში ხვდება. პარიზი, რჩეულ ქალაქთა შორის გამორჩეული, ერთ დროს ჩარლისთვის სამყაროს ცენტრს რომ წარმოადგენდა, სადაც შეეძლო უაზროდ და დაუფიქრებლად ეფლანგა ფული, მოპარული ველოსიპედით კი, შუალამიდან გათენებამდე, ვარსკვლავის მოედნის გარშემო ექროლა სატრფოსთან ერთად, რათა ბოლომდე შეესვა ამქვეყნიური ცხოვრების ტკბილი ნექტარი [ariliamag.ge/ქ.ტომარაძე], სადაც მეგობრების გარემოცვაში მყოფი, ალკოჰოლით გაბრუებული, ათასგვარი თავგადასავლით ავსებდა საკუთარ ცხოვრებას, პარიზში ხელახლა ჩასული, ხედავს მისთვის უსაყვარლესი ქალაქის უნიტბო სახეს, ყმაწვილკაცობის შეცდომებს, რწმუნდება, რაოდენ დიდია უაზროდ გაფლანგული დროისა და დაშვებული შეცდომების საზღაური. „ცხოვრების უღმობელი კანონი ფიცჯერალდის გმირს მხოლოდ მცირეოდენ შანსს უტოვებს, ის იდეალი განახორციელოს, რისკენაც შინაგანმა ხმამ, მწარე ცხოვრებისეულმა გამოცდილებამ უბიძგა“.

ამერიკული კრიტიკის შეფასებით, „ხეტიალი, კულტურული პილიგრიმოზა სკოტ ფიცჯერალდისა – ეს, იმავდროულად, უფრო ძველი, კოსმოპოლიტური პილიგრიმოზის ანარეკლია. მის საფუძველს წარმოადგენს გმირის მიერ საკუთარი დანაშაულის გაცნობიერება და მისი გამოსყიდვის სურვილი – ევმენიდეები დაუფლნენ ორესტეს და ქვეყნიდან ქვეყანაში ერეკებოდნენ“. **[Гайсмар М., 1976: 125]**

საგულისხმოა, რომ არა მხოლოდ პარიზი, არამედ მთელი „ფრანგული რივიერა ყოველთვის მიაჩნდა სკოტ ფიცჯერალდს უკანასკნელ თავშესაფრად“. **[Гайсмар М., 1976: 161]**

მაქსუელ გაისმარი წერს: „ეკონომიკურმა კრიზისმა პარიზის მარცხენა სანაპირო ქალაქ-აჩრდილად აქცია. დასრულდა ლხინი. ელეგიური ტონით მოთხრობა „ბაბილონში დაბრუნება“ მოგვაგონებს ჰემინგუის „კილიმანჯაროს თოვლიან მთას“. **[Гайсмар М., 1976: 168]**

20-იანი წლების პარიზზე საუბრისას, აუცილებლად გაგვახსენდება ერნესტ ჰემინგუის ცნობილი სიტყვები: „თუ შენ გაგიმართლა და ახალგაზრდობაში ერთხელ მაინც გიცხოვრია პარიზში, მაშინ, სადაც კი წახვალ, ის სულ თან გაგყვება მთელი ცხოვრება იმიტომ, რომ პარიზი განუყრელი დღესასწაულია“ **[ჰემინგუი ე., 1965: 41].**

The Paradigm of Paris as a Modernist City in the Prose of F. Scott Fitzgerald Summary

Urban models, which are one of the most interesting concepts of modernism, are actively studied in foreign literature.

Paris occupies a special place in such models. It is sometimes compared to an “indissoluble celebration”, sometimes referred to as the “Babylon of the Jazz Age” by various authors.

The concept of the modernist city is particularly prominent in the works of F. Scott Fitzgerald. Paris, presented as a city of bohemia, is portrayed through the character’s perception in these completely incomparable works of literature.

The Paradigm of Paris as a Modernist City in the Prose of F. Scott Fitzgerald

According to American criticism, there was something special about F. Scott Fitzgerald, like every outstanding writer. He gave a name to an era – the Jazz Age, saw its birth, and lived in this space.

Russian researcher A. Dolinin reviews the most essential moments in the development of American fiction at the beginning of the twentieth century, and notes that almost every writer paid tribute to the so-called short form, although only Francis Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, William Faulkner, and Catherine Ann Porter became great masters of the genre.

The paradigm of modernist Paris is also highly relevant in the work of Georgian authors. Examples include Paolo Iashvili’s «Europe», Konstantine Gamsakhurdia’s novel «The Smile of Dionysus», or the anticipatory poem «Paris in 1919».

Paris (more specifically, its enigma – the Eiffel Tower) is Babylon (Godolya) for Gamsakhurdia – just like it is for Francis Scott Fitzgerald, who titled his conceptual novella «Return to Babylon» exactly like that. For Fitzgerald, Paris is a city of «incredible palaces, nightclubs, hotels.»

The title of the story identifies cosmopolitan Paris of the 1920s with Babylon in two mythological senses: Babylon as the place of confusion of languages and as the mother of harlots.

The writer presents the character’s perception of Paris, which had been emptied as a result of the crisis, in one of his novels. Charles found Paris empty, and the hotel bar was strangely quiet. It no longer resembled an American bar – you had to be polite, you couldn’t control yourself like a bar owner, «it had become a French bar again.»

Konstantine Gamsakhurdia also points out in the episode of Slansky in «The Smile of Dionysus» that in the 1910s and 1920s, guests in Paris behaved like masters. Arrogant Slansky even dares to forbid Savarsamidze and Khalil-Bey from singing in Georgian in a Parisian restaurant.

When we talk about the urban model, it is unthinkable to review it without understanding the night panorama. That is why, “the protagonist does not go home after dinner – he wants to see Paris at night more clearly, with a more sober eye than before.” [Fitzgerald, 2004: 133].

Fitzgerald’s novella emphasizes that traditional generosity has disappeared from the city’s life, the vast majority of people also lack a living wage, which, naturally, is reflected in the model of existence, where lies and fraud prevail.

One of the most imposing characters, Charlie, seems to find himself in a completely unfamiliar urban environment. Paris, a city of choice, once represented the center of the world for Charlie, where he could spend money carelessly and thoughtlessly, and on a stolen bicycle, from midnight to dawn, ride around the Place des Etoiles with his lover, in order to fully absorb the sweet nectar of worldly life [ariliamag.ge/K.Tomaradze], where, surrounded by friends, intoxicated by alcohol, he filled his life with thousands of adventures. Having returned to Paris, he sees the unmasked face of the city he loves the most, the mistakes of his youth, and becomes convinced of how great the price of wasted time and mistakes is. «The ruthless law of life leaves Fitzgerald’s character only a small chance to realize the ideal to which his inner voice, bitter life experience, has pushed him.»

According to American criticism, “the wandering, cultural pilgrimage of Scott Fitzgerald is, at the same time, a reflection of an older, cosmopolitan pilgrimage. Its basis is the character’s realization of his guilt and his desire to atone for it – the Eumenides took possession of Orestes and wandered from country to country.” [Gaysmar M., 1976: 125]

It is noteworthy that not only Paris, but also the entire “French Riviera” was always considered by Scott Fitzgerald as his last shelter. [Gaysmar M., 1976: 161]

Maxwell Gaismar writes: “The economic crisis has turned the Left Bank of Paris into a ghost town. The fun is over. In its elegiac tone, the story “Return to Babylon” reminds us of Hemingway’s “Snowy Mount Kilimanjaro.” [Gaismar M., 1976: 168]

When talking about Paris in the 1920s, we are bound to recall Ernest Hemingway’s famous words: «If you are lucky enough to have lived in Paris at least once in your youth, then wherever you go, it will follow you for the rest of your life, because Paris is an indissoluble holiday» [Hemingway E., 1965: 41].

გამოყენებული ლიტერატურა:

-
1. ფიცჯერალდი ფ. ს., თბ, 2004
  2. ჰემინგუეი ე., თბ, 1965
  3. Гайсмар Максвелл, Ф. Скотт Фицджеральд – Орест в отеле «Риц» *წიგნში* «Американские современники», М., 1976, 121-179;

სამეცნიერო სიახლენი

ქართული პოლიტიკური მეცნიერებისათვის მნიშვნელოვანი შენაძენია პროფესორ **ნუკრი ხევციურიანის** ნაშრომი „**უკრაინის ფენომენოლოგია**“. ეს არის პირველი მონოგრაფია ქართულ სამეცნიერო სივრცეში, რომელიც ეხება საერთაშორისო ურთიერთობების დღის წესრიგის უმწვავეს პრობლემას – უკრაინის ფენომენოლოგიისა და მისი სახელმწიფოებრივი განვითარების ეტაპების ფუნდამენტური კვლევის საკითხებს. ეს თემა საკმაოდ სენსიტიურია საქართველოსათვისაც, რადგან რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა თანაბრად ეხება, როგორც გლობალურ, ასევე რეგიონულ პოლიტიკას და, მათ შორის, საქართველოსაც.

ასეთ ვითარებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პროფესორ ხევციურიანის მიერ წარმოდგენილ კვლევას, რომლის მასშტაბური აზროვნება და რეალური დამოკიდებულება უკრაინაში მიმდინარე მოვლენებისა და პროცესების მიმართ არის ქართული და საერთაშორისო საზოგადოების სწორი ინფორმირების ერთ-ერთი მოკრძალებული ნაბიჯი.

საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, პროფესორი ნუკრი ხევციურიანი წლებია თანამშრომლობს ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნისა და საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტთან, საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულებით. მან 2021 წელს ჩამოაყალიბა საქართველო-უკრაინის კვლევის ცენტრი, სადაც აქტიურად თანამშრომლობდა უკრაინის ცნობად ანალიტიკოსებთან. მისი სისტემური, გაბედული და მიზანსწრაფული ქმედებების მიზანი იყო, როგორც უკრაინის ფენომენის ემპირიული გააზრება, ასევე საქართველოსა და უკრაინის სახელმწიფოებს შორის პოტენციური სინერგიის სფეროების პოვნა და დიალოგის მომზადება, რისი დეფიციტიც, სამწუხაროდ, ამ ეტაპზე საგრძნობია საქართველოსა და უკრაინის სახელმწიფოების ურთიერთობებში.

აღსანიშნავია, რომ კვლევა წარმოადგენს საკვლევი მთლიანი პრობლემის მხოლოდ პირველ ნაწილს, რომელშიც განსაკუთრებული მეცნიერული სიღრმითა და ორიგინალური მიდგომებითაა განხილული უკრაინელი ერის იდენტობის ფორმირების პროცესი რეტროსპექტული ანალიზის საფუძველზე და განსაზღვრულია რუსეთ-უკრაინის ომისა და მსოფლიო პოლიტიკური წესრიგის კორელაციის საკითხები. ამ პრობლემების ანალიზში იკვეთება ავტორის, როგორც მეცნიერის, პატრიოტისა ახალგაზრდა თაობის აღმზრდელი და დამკვალიანებელი პროფესორის პოზიცია, მისი მრწამსი და პრინციპები.

საკვლევი პრობლემის მზარდი შემეცნებითი და გამოყენებითი მნიშვნელობის გათვალისწინებით, მიგვაჩნია, რომ წარმოდგენილ ნაშრომს მნიშვნელოვანი დატვირთვა ექნება არა მხოლოდ სამეცნიერო-აკადემიური საქმიანობით დაკავებული ადამიანებისათვის, არამედ სამოქალაქო საზოგადოების ფართო წრისათვისაც,

ჟურნალი „დიპლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო

Scientific news

An important acquisition for Georgian political science is Professor Amiran Khevtsuriani's work «The Phenomenology of Ukraine.» It is the first monograph in the Georgian scientific space that addresses one of the most pressing issues on the international relations agenda – the fundamental research of the phenomenology of Ukraine and the stages of its state development. This topic is quite sensitive for Georgia as well, since the impact of the Russia-Ukraine war equally affects both global and regional politics, including Georgia.

In this situation, the research presented by Professor Khevtsuriani takes on particular significance. His comprehensive thinking and realistic approach to the events and processes unfolding in Ukraine represent a modest step towards properly informing both Georgian and international society.

Doctor of International Relations, Professor Amiran Khevtsuriani, has been working for years in international relations at the «Newuni» and Georgian Technical University. In 2021, he established the Georgia-Ukraine Research Center in Odesa, Ukraine, where he actively collaborated with prominent Ukrainian analysts. His systematic, bold, and determined actions aimed not only at an empirical understanding of the Ukrainian phenomenon but also at finding potential areas of synergy and preparing a dialogue between the states of Georgia and Ukraine, which, unfortunately, is currently lacking in their relations.

It is worth noting that the research represents only the first part of the broader research problem, which, with particular scientific depth and original approaches, examines the process of forming the identity of the Ukrainian people through retrospective analysis and addresses the correlation between the Russia-Ukraine war and the world political order. In analyzing these issues, the author's position as a scientist, patriot, and mentor to the younger generation is evident, along with his beliefs and principles.

Considering the growing cognitive and practical importance of the research problem, we believe that the presented work will be significant not only for people engaged in scientific-academic activities but also for the broader circle of civil society.

Editorial Board of the Journal «Diplomacy and Law»

დამკაბადონებელი
ნანა დუმბაძე

დიზაინერი
ირაკლი უშვერიძე

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტეკოვსკაიას ქ. 4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: gamomcemlobauniversali@gmail.com; universal505@ymail.com